

**T.C.
NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İŞLETME ANABİLİM DALI
İŞLETME BİLİM DALI**

**KÜRESELLEŞME BAĞLAMINDA TEKNOLOJİNİN
YENİLİK BOYUTUNUN İNCELENMESİ: KABİL
(AFGANİSTAN) ÖRNEĞİ**

MOHAMMAD ASIF FECRAT

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**DANIŞMAN:
Dr. Öğr. Üyesi Selçuk KARAYEL**

KONYA-2019

TEŞEKKÜR

Yüksek lisans tezimin oluşturulması sırasında bana yol gösteren, gece gündüz fark etmeksizin her konuda yardımcı olan danışman hocam,

Dr. Öğr. Üyesi **Selçuk KARAYEL**'e,

Dört ay boyunca anketin uygulaması için bana can-ı gönülden destek veren sevgili

Nasim Hidayet abime,

Nur Huseyin Amiry'ye,

Khoda Nazar Etimadi'ye,

Ramazan Amiry'ye,

Eğitimimi tamamlamamda ilk başından itibaren beni teşvik eden ve destekleyen sevgili eşim **Parwin**'e ve **aileme** sonsuz teşekkür ederim.

 KONYA	T.C. NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü	 NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ KONYA SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
---	--	--

ÖZET

Öğrencinin	Adı Soyadı	Mohammad Asif FECRAT		
	Numarası	168111011010		
	Ana Bilim / Bilim Dalı	İŞLETME ANABİLİM DALI/İŞLETME BİLİM DALI		
	Programı	Tezli Yüksek Lisans	✓	
		Doktora		
	Tez Danışmanı	Dr. Öğr. Üyesi . Selçuk KARAYEL		
Tezin Adı	KÜRESELLEŞME BAĞLAMINDA TEKNOLOJİNİN YENİLİK BOYUTUNUN İNCELENMESİ: KABİL (AFGANİSTAN) ÖRNEĞİ			

Çalışmada, küreselleşme bağlamında teknolojinin yenilik boyutunun incelenmesi; Kabil (Afganistan) örneği üzerinde durulmuştur. Konu ile ilişkin önce literatür taraması yapıldıktan sonra örnek çalışma yapılarak bulgular elde edilmiştir. Çalışmanın saha çalışması Afganistan başkenti Kabil’de üretim/imalat ve ithalat/ihracat yapan, kamu ve özel firmalardan oluşan 154 yöneticiyle görüşülerek elde edilmiştir.

Çalışmaya dahil olan işletmelerde küreselleşme bağlamında teknolojik yenilik yapılması sonucunda elde edilen başarı, büyüme ve maliyet azalışı (performans) faktörler arasında işletmelerde bir farklılık olup olmaması ve küreselleşme ile teknolojik yenilik ilişkisinin incelenmesi amaçlanmıştır.

Küreselleşme bağlamında teknolojik yenilik boyutunun Kabil (Afganistan) üzerindeki etkisini incelemek üzere iki tür test uygulanmıştır. Afganistan’da küreselleşme ve küreselleşme ile ilişkin boyutlarının tam olarak algılayıp algılanmaması, teknolojik yenilikten elde edilen başarı, büyüme ve maliyetin azaltılmasına yönelik Fark Testleri (*t*-bağımsız örneklem testi, ANOVA) uygulanmıştır. Küreselleşme ile teknolojik yenilikler arasındaki ilişki ve etkileşim ise Korelasyon, Doğrusal ve Çoklu Regresyon analizlerinden yararlanmıştır. Ayrıca betimsel istatistik verileri de bu çalışmada yer almaktadır.

Araştırmaya katılan işletmelerin teknolojik yenilik sonucunda elde ettiği performans (başarı, büyüme ve maliyet azaltma) açısından değerlendirilmiştir. Bu değerlendirmede, teknolojik yenilik sonucunda elde edilen; başarı, büyüme ve maliyet değişimlerin işletmelerin sektörlerine göre değişmediği ve aynı düzeyde performans iyileşmesi olduğu saptanmıştır.

Teknolojik yenilik ile küreselleşme arasında oldukça anlamlı bir ilişkinin bulunduğu söz edilebilir. Teknolojik yenilikte bir birim değişimin küreselleşme üzerinde %72.1 oranda etkili olduğu tespit edilmiştir. Teknolojinin gelişimi küreselleşmeyi oldukça hızlandırmıştır. Teknoloji geliştirilmesinin sağlanması bir işletme ve/veya ülkenin gelişimi için temel faktörler olarak adlandırılabilir. Ancak teknolojinin üretimi ve geliştirmesi, entelektüel sermaye ile doğrudan ilişkilidir.

Anahtar Kelimeler: Küreselleşme, Kültürel Küreselleşme, Ekonomik Küreselleşme, Siyasal Küreselleşme, Teknoloji, Teknolojik Yenilik, Teknoloji ve Küreselleşme İlişkisi, Kabil (Afganistan).

 KONYA	T.C. NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü	 NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ KONYA SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
---	--	--

ABSTRACT

Author's	Name and Surname	Mohammad Asif FECRAT		
	Student Number	168111011010		
	Department	BUSINESS ADMINISTRATION		
	Study Programme	Master's Degree (M.A.)	✓	
		Doctoral Degree (Ph.D.)		
	Supervisor	Assis.Prof. Dr. Selçuk KARAYEL		
Title of the Thesis/Dissertation	INVESTIGATION OF THE INNOVATION DIMENSION OF TECHNOLOGY IN THE CONTEXT OF GLOBALIZATION: CASE OF KABUL (AFGHANISTAN)			

In this study, the innovation dimension of technology in the context of globalization; the case of Kabul/Afghanistan is investigated. After reviewing the literature, a sample study was performed and the findings were obtained. The fieldwork of the study was completed with interviewing 154 managers from public and private enterprises engaged in production/manufacturing and import/export in Kabul, Afghanistan.

The aim of this study is to examine the relationship between globalization and technological innovation, whether there is a difference between the factors of success, growth and cost reduction (performance) obtained as a result of technological innovation in participating companies or not.

Two types of tests were conducted to examine the impact of technological innovation on Kabul (Afghanistan). The Difference tests (Independent-sample *t*-Test and ANOVA test); used to examine whether there is clear understanding of the globalization and globalization dimensions' perception and to find if any difference between enterprises regarding to their success, growth and cost reduction obtained from technological innovation. And the Correlation, Linear and Multilinear Regression tests used for analyzing the correlation and impact of technological innovation on globalization. Additionally, descriptive statistical data also were used.

Participated enterprises were examined in terms of performance improvement (success, growth and cost reduction) that were obtained from technological innovation. In this assessment; success, growth and cost reduction do not change according to the sectors of enterprises.

It can be said that there is a significant relationship between technological innovation and globalization. It is determined that one unit change in technological innovation has a 72.1% effect on globalization. Technological development has accelerated globalization considerably. The provision of technological development can be called the main factors for the development of a business/country. However, the production and development of technology is directly related to intellectual capital.

Keywords: Globalization, Cultural Globalization, Economical Globalization, Political Globalization, Technology, Technological Innovation, Globalization & Technology's Correlation, Kabul (Afghanistan).

İÇİNDEKİLER

BİLİMSEL ETİK SAYFASI.....	i
YÜKSEK LİSANS TEZİ KABUL FORMU	ii
TEŞEKKÜR.....	iii
ÖZET	iv
ABSTRACT.....	v
İÇİNDEKİLER.....	vi
TABLolar LİSTESİ	ix
ŞEKİLLER LİSTESİ.....	xi
GİRİŞ.....	1

BİRİNCİ BÖLÜM KÜRESELLEŞME KAVRAMI

1.1 Küreselleşme Kavramının Tanımı ve Algılanması.....	4
1.2 Küreselleşmenin Tarihçesi	8
1.3 Küreselleşmenin Boyutları.....	12
1.3.1 Küreselleşmenin Ekonomik Boyutu	12
1.3.1.1 Ekonomik Küreselleşmeye Genel Bir Bakış.....	13
1.3.1.2 IFM, WTO ve Dünya Bankasının Ekonomik Küreselleşme Üzerindeki Ana Rollerini	16
1.3.2 Kültürel Küreselleşme.....	20
1.3.3 Siyasal Küreselleşme.....	22
1.3.3.1 Küreselleşme Yeni Bir Şey Değildir	24
1.3.3.2 Ulus-Devlet Diğer Kuvvetlerle Etkileşim İçindedir.....	26
1.3.4 Küreselleşmenin Bir Boyutu Olarak Teknoloji (Teknolojik Küreselleşme)	27
1.3.4.1 Teknolojik Gelişmeler	28
1.3.4.1.1 Küreselleşme İle Bilgi ve İletişim Teknolojisi İlişkisi.....	32
1.3.4.1.2 Küreselleşme ile ulaşım teknolojisi ilişkisi	34
1.4. Küreselleşme Süreci ve Etkileri Üzerine Yaklaşımlar.....	37
1.4.1 Kuşkuçular/küreselleşme Karşıtı	37
1.4.2. Aşırı Küreselleşmeciler	41
1.4.3. Dönüşümcüler	44
1.5. Son Söz.....	45

İKİNCİ BÖLÜM TEKNOLOJİNİN BİR BOYUTU OLARAK TEKNOLOJİK YENİLİK VE YENİLİK İLİŞKİSİ

2.1. Teknoloji Kavramı	47
2.2. Teknolojiye İlişkin Alt Kavramlar.....	49
2.2.1. Teknolojik Değişim veya Alternatif Teknoloji.....	49
2.2.2. Teknolojik Altyapı	51
2.2.3. Teknik Yapı.....	52
2.2.4. Araştırma ve Geliştirme (Ar-Ge/R-D)	53
2.2.5. Teknolojik Yenilik	55

2.2.6. Jenerik Teknolojiler	57
2.2.7. İleri Teknoloji.....	58
2.2.8. Elektronik Öğrenme	58
2.2.9. İletişim Teknolojileri ve Teknoloji Kullanımı	60
2.2.10. Teknoloji Transferi.....	61
2.3. Yenilik Kavramı ve Teknolojik Yenilik ile İlişkisi	65
2.3.1. Yenilik ve Teknolojik Yeniliğin İşletme Başarısı, Büyümesi ve Maliyetin Azalması (İşletmenin Performansı) Üzerindeki Rolü:.....	67
2.4. İşletmeler Açısından Teknolojinin Kullanımı ve Önemi	69
2.4.1. İşletmelerde Teknolojinin Verimliliği Artırması	74
2.4.2. İşletme Yapısı ve Teknoloji İlişkileri	75
2.4.2.1. Woodward Çalışması.....	75
2.4.2.2. ASTON Grubu Araştırması (Birmingham Araştırması).....	77

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

KÜRESELLEŞME ve TEKNOLOJİK YENİLİKLER İLİŞKİSİ ÜZERİNDE BİR UYGULAMA

3.1. Afganistan Hakkında Genel Ekonomik Bilgiler	79
3.1.1. Afganistan’da Temel Sosyal Göstergeler.....	79
3.1.2. Afganistan Coğrafi Konumu	79
3.1.3. Afganistan’da Temel Ekonomik Göstergeler.....	80
3.1.4. Afganistan’ın Global Ekonomideki Yeri.....	80
3.1.5. Ticaret, Yönetim ve Muhasebe Açısından Afganistan	81
3.2. Araştırmanın Amacı ve Hipotezleri.....	82
3.2.1. Araştırmanın Amacı	82
3.2.2. Araştırmanın Önemi	82
3.2.3. Araştırmanın Hipotezleri.....	83
3.3. Araştırmanın Yöntemi.....	85
3.3.1. Anket Maddelerinin Hazırlanması	85
3.3.2. Araştırma Evreni ve Örneklemnin Belirlenmesi.....	87
3.3.3. Anketin Uygulanması.....	87
3.3.4. Verilerin Kodlanması, Düzenlenmesi ve SPSS Programına Girişi.....	88
3.4. Araştırmaya Katılan Kurumların Bilgileri ve Demografik Özellikler	88
3.4.1. Yöneticilerin Ölçütlere Yönelik Yüzdeler Katılım Düzeyi.....	92
3.5. Araştırma Ölçeğinin Güvenilirlik Analizleri	96
3.5.1. Kapsam Geçerliliği Analizi	96
3.5.2. Güvenirlik Analizi.....	97
3.5.3. Yapı Geçerliliği Analizi	98
3.5.3.1. Faktör Analizi.....	99
3.5.3.1.1. Küreselleşmenin Boyutları ve Küreselleşme Algılanmasının Faktör Analizi.....	100
3.5.3.1.2. İşletme Açısından Küreselleşme Ölçütlerin Faktör analizi	106
3.5.3.1.3. Teknolojik Yenilik Ölçütünün Faktör Analizi	107
3.5.3.2. Faktörlerin Adlandırılması	109
3.6. Kullanılan Modelin Belirlenmesi.....	111
3.7. Kullanılabilecek Testlerin Belirlenmesi.....	111

3.8 Hipotezlerin Testi, Yorumlanması ve Bulgular	113
3.8.1 Teknolojik Yenilik Sonucunda İşletmelerin Başarısı, Maliyeti ve Büyümesine İlişkin Hipotezler.....	113
3.8.2 Küreselleşmenin Kavramlaşması ve Algılanmasına İlişkin Hipotezler:	117
3.8.3 Küreselleşme İle İlişkin Hipotezler.....	120
3.8.4 Küreselleşme ve Teknoloji Yenilik İle İlişkin Hipotezler:	127
3.9 Araştırmanın Bulguları ve Tartışmalar	136
3.10 SONUÇ VE ÖNERİ	138
KAYNAKLAR	142
EKLER	157
Ek 1: Anket Formu	157
ÖZGEÇMİŞ	166

TABLOLAR LİSTESİ

Tablo 1.1. Ulaştırımda Ana Teknolojik İlerlemeler.....	36
Tablo 1.2 Küreselleşmenin Etkileri Üzerine Üç Eğilim	45
Tablo 2.1: Woodward ve Ekibinin Çalışması	77
Tablo 3.1. Afganistan Temel Sosyal Göstergeler.....	79
Tablo 3.2. Afganistan Temel Ekonomik Göstergeler.....	80
Tablo 3.3. Araştırmaya Katılan Yöneticilerin Demografik Bulguları.....	89
Tablo 3.4. Araştırmaya Katılan Kurumun Bilgileri.....	91
Tablo 3.5. Yöneticilerin Ölçütlere Yönelik Yüzdeler Katılım Düzeyi.....	93
Tablo 3.5 (Devamı). Yöneticilerin Ölçütlere Yönelik Yüzdeler Katılım Düzeyi.....	94
Tablo 3.5 (Devamı). Yöneticilerin Ölçütlere Yönelik Yüzdeler Katılım Düzeyi.....	95
Tablo 3.6. Güvenirlik katsayısı (Cronbach alfa)	97
Tablo 3.7. Güvenirlik İstatistiği.....	98
Tablo 3.9. Her Bölümün Ayrı Ayrı C. Alfa Değerleri	98
Tablo 3.10. KMO ve Bartlett'in Testi	101
Tablo 3.11. Ters-ımağ Korelasyonu (1. Kısım)	101
Tablo 3.12. Açıklanan Varyans Toplamı (Total Variance Explained).....	102
Tablo 3.13. Döndürölmüş Desen Matrisi (Pattern Matrix)	103
Tablo 3.14. KMO ve Bartlett'in Testi	104
Tablo 3.15. Küreselleşmenin Alt Boyutlarının Anti-image Matrisi.....	104
Tablo 3.16: Küreselleşmenin Alt Boyutlarının Açıklanan Toplam Varyansları.....	104
Tablo 3.17: Küreselleşmenin Alt Boyutlarının Eksenler Matrisi.....	105
Tablo 3.18: Küreselleşme ile Teknoloji İlişkinin KMO ve Bartlett'in Testi.....	105
Tablo 3.19: Bileşenler Matrisi.....	106
Tablo 3.20. KMO ve Bartlett'in Testi	106
Tablo 3.21. Açıklanan varyans toplamı (Total Variance Explained).....	107
Tablo 3.22: Bileşenler Matrisi.....	107
Tablo 3.23: KMO ve Bartlett'in Testi.....	107
Tablo 3.24: Anti-image Matrisi.....	108
Tablo 3.25: Açıklanan Varyans Toplamı (Total Variance Explained).....	108
Tablo 3.26: Döndürölmüş Desen Matrisi (Pattern Matrix)	109
Tablo 3.27: Faktörlerin Adlandırılması.....	110
Tablo 3.28: Ölçeğin Normallik Dağılım Analizi.....	112
Tablo 3.29: Teknolojik Yenilik Sonucunda Firma Başarısı Kamu ve Özel İşletmelere Göre Değerlendirilmesi.....	113
Tablo 3.30: Teknolojik Yenilik Sonucunda Firma Başarısı Homojenlik Testi.....	114
Tablo 3.31: Teknolojik Yenilik Sonucunda Firma Başarısı İncelenen İşletmelerin Sektörlerine Göre Değerlendirilmesi	114
Tablo 3.32: Grup İstatistikleri	115
Tablo 3.33: Teknolojik Yenilik Sonucunda Firma Maliyet Azaltması Kamu ve Özel Sektörlere Göre Değerlendirilmesi	115
Tablo 3.34: Varyansların Homojen Dağılım Testi.....	115
Tablo 3.35: Teknolojik Yenilik Sonucunda Firma Maliyet Azaltması İncelenen İşletmelerin Sektörlerine Göre Değerlendirilmesi	116
Tablo 3.36: Grup İstatistiği	116
Tablo 3.37: Teknolojik Yenilik Sonucunda Firma Büyümesi Mülkiyetine Göre Değerlendirilmesi.....	117
Tablo 3.38: Varyansların Homojen Dağılım Testi.....	117
Tablo 3.39: Küreselleşmenin Algılanması Eğitim Düzeyine Göre Değerlendirilmesi	117

Tablo 3.40: Games-Howell Tablosu	118
Tablo 3.41: Varyansların Homojen Dağılım Testi	119
Tablo 3.42: Küreselleşmenin Algılaması Yöneticilerin Ünvanına Göre Değerlendirilmesi (ANOVA).....	119
Tablo 3.43: Küreselleşmenin Algılaması Yöneticilerin Ünvanına Göre Farklılıkları Tukey HSD.....	119
Tablo 3.44: Grup İstatistikleri	120
Tablo 3.45: Küreselleşmenin Algılanması Yöneticilerin Cinsiyetine Göre Değerlendirilmesi	120
Tablo 3.46: Betimsel İstatistikler	121
Tablo 3.47: Küreselleşme ile KAB Korelasyonu	122
Tablo 3.48: Küreselleşme İle Alt Boyutları Arasındaki İlişki.....	123
Tablo 3.49: Betimsel İstatistikler	123
Tablo 3.50: KAB aralarındaki Korelasyon	123
Tablo 3.51: KAB'ın Küreselleşme Üzerindeki Etkisinin Model Özeti ^b	125
Tablo 3.52: KAB'ın Küreselleşme Üzerindeki Etkisinin ANOVA testi	125
Tablo 3.53: (1. Kısım): KAB'ın Küreselleşme Üzerindeki Etkisinin Katsayıları	125
Tablo 3.54: (2. Kısım): KAB'ın Küreselleşme Üzerindeki Etkisinin Katsayıları (Doğrusallık testi).....	126
Tablo 3.55: Teknolojik Yenilik ile Küreselleşme Korelasyonu	128
Tablo 3.56: Teknolojik Yenilik ile Küreselleşme Korelasyonu	129
Tablo 3.57: Teknolojik Yenilikler Küreselleşme Üzerinde Etkisinin Model Özeti	129
Tablo 3.58: TY'nin Küreselleşme Üzerinde Etkisinin ANOVA Testi.....	129
Tablo 3.59: Teknolojik Yeniliğin Küreselleşme Üzerindeki Etkisinin Katsayıları	130
Tablo 3.60: Teknolojik Yeniliğin Küreselleşme Üzerindeki Etkisinin Katsayıları (Detaylı İnceleme).....	130
Tablo 3.61: Teknolojik Yenilikler ile Küreselleşme Alt Boyutları Arasındaki Korelasyonu (birebir)	131
Tablo 3.62: Teknolojik Yenilikler ile Küreselleşme Alt Boyutları Arasındaki Korelasyonun Genel Yapısı.....	132
Tablo 3.63: TY'nin KAB Üzerindeki Etkisinin Betimsel İstatistikleri	132
Tablo 3.64: Teknolojik Yenilikler KAB Üzerinde Etkisinin Model Özeti	133
Tablo 3.65: Teknolojik Yenilikler KAB Üzerinde Etkisinin ANOVA Testi	133
Tablo 3.66: Teknolojik Yenilikler KAB Üzerinde Etkisinin Katsayıları.....	133
Tablo 3.67: Hipotezlerin Kabul ve Ret Tablosu.....	135

ŞEKİLLER LİSTESİ

- Şekil 3.1** Firmalar Açısından Küreselleşme ile Teknolojik yenilik İlişkisi Modeli 111
Şekil 3.2 Standardize Edilmiş Regresyon Kalıntının Normal P-P Çizisi..... 127
Şekil 3.3 Standardize Edilmiş Regresyon Kalıntının Normal P-P Çizisi..... 134

KISALTMALAR

AB	: Avrupa Birliği
ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
ADSL	:Asymmetric Digital Subscriber Line/Asimetrik Sayısal Abone Hattı
AFA	: Açımlayıcı faktör analizi
AFTA	: ASEAN Free Trade Area/ASEAN Serbest Ticaret Bölgesi
AKB	: Ağaç/Kâğıt/Basım
AR-GE	:Araştırma-Geliştirme
ARPANET	:Gelişmiş Araştırma Projeleri Dairesi Ağı
ASEAN	: Association of South-East Asian Nations/Güneydoğu Asya Ülkeleri Birliği
AVA	:Afgan Ses Ajanı/Afghan Voice Agency
BİT	: Bilgi iletişim teknolojileri
BT/IT	: Enformasyon Teknoloji/Information technology
CAD/CAM	:bilgisayar destekli üretim ve tasarım
CIA	: Central Intelligence Agency/Merkezi İstihbarat Ajansı
DCs	: Developed Countries
DFI	: Doğrudan yabancı yatırımlar
EAGÜ	: En Az Gelişmiş Ülkeler
EK	: Ekonomik Küreselleşme
ERP	: Kurumsal Kaynak Planlama
FDI	: Doğrudan yabancı yatırım/Foreign Direct Investment
GATT	: The General Agreement on Tariffs and Trade/Gümrük Tarifeleri ve Ticaret Genel Anlaşması
GİT	: Gıda/İçecek/Tütün
GOÜ	: Gelişmekte Olan Ülkeler
GSYİH	: Gayri Safi Yurt İçi Hâsıla
GTD	: Giyim/Tekstil/Deri
IMF	: International Monetary Fund/ Uluslararası Para Fonu
İTC	: İlaç/Tıbbi Cihaz
İTÜ	:İstanbul Teknik Üniversitesi
K. Madde 1	: Küreselleşme Madde 1
KAB	: Küreselleşmenin Alt Boyutları
KB	: Küreselleşmenin Boyutları
KDV	: Katma Değer Vergisi
KK	: Kültürel Küreselleşme
KMO	: Kaiser-Mayer Olkin
KOBİ/SMEs	: Küçük ve orta boy işletmelerin (Small & Medium-size enterprises)
KPL	: Kimya/Petrol/Lastik
MTME	: Makine-Teçhizat/Metal Eşya
NAFTA	: North American Free Trade Agreement/Kuzey Amerika Serbest Ticaret Anlaşması)
NGO/STK	: Non-Governmental Organization/Sivil toplum kuruluşları
OECD	: Organization for Economic Co-operation and Development/Ekonomik Kalkınma ve İşbirliği Örgütü

OTD	: Otomotiv, telekomünikasyon ve diğer sektörler
SD (sd)	: Serbestlik Derecesi (df).
Sig.	: Significant / anlamlılık
SK	: Siyasal Küreselleşme
SPSS	: Statistics package for Social Science/Sosyal Bilimler için İstatistik Paketi
TASAM	: Türk Asya Stratejik Araştırma Merkezi
TCP/IP	: İnternet protokolü
TDC	: Technological Distinctive Competences/Teknoloji ayırt edici yeterlilikleri
TK	: Teknolojik Küreselleşme
TÜBİTAK	: Türkiye Bilimsel ve Teknolojik Araştırma Kurumu
TY	: Teknolojik Yenilik
TYBaF	: Teknolojik Yenilik Sonucu Başarı Faktörü
TYBüF	: Teknolojik Yenilik Sonucu Büyüme Faktörü
TYMF	: Teknolojik Yenilik Sonucu Maliyet Faktörü
USAID	: Amerika Birleşik Devletleri Uluslararası Kalkınma Ajansı
USWDP	: Üniversite Destek ve İşgücü Geliştirme Programı (University Support and Workforce Development Program)
VIF	: Varyans Enflasyon Faktörü
WB/DB	: World Bank/Dünya Bankası
WTO/DTÖ	: World Trade Organization/Dünya Ticaret Örgütü
YHT/HST	: High Speed Train/Yüksek Hızlı Tren

GİRİŞ

2019 yılının Nisan ayında; astronomi bilimcileri tarafından, “canavar” olarak tanımlanan, dünyadan 53 milyon ışık yılı uzaklığındaki “Kara Deliğin” ilk kez gerçek fotoğrafı çekilebildi. Bu keşif yapılırken dünyanın her köşesinde canlı yayınla insanlar tarafından izlenildi. Aynı şekilde normal günlük hayatımızda geçen olaylara bakarsak; dünyanın her hangi bir köşesinde oturan insan, dünyanın öbür köşesindeki olayları takip edebilir, oradaki yayınları okuyabilir, diğer bir köşedeki insanlar ile ilişki kurabilir. Dönüp baktığımızda 500 yıl ve hatta 100 yıl öncesinde böyle bir yaşam söz konusu olabilir miydi? Cevap belli, hayır! Tüm bunlar bir fikir çağrıştırmaktadır, teknolojinin olağanüstü gelişmesiyle dünya küçülmesi anlamına gelmektedir. İşte bunun bilimsel adı “küreselleşme”dir.

Küreselleşme günümüzün en tartışılan, üzerine anlaşmaya varılmayan çok boyutlu ve çağımıza damgasını vuran bir kavram olmuştur. Bu kavramın beraberinde; bireylere, toplumlara, kültürlere, ulus devletlere, giyim, yeme, içme standartlarına değişimler getirmeye yönelik, bilim insanları tarafından çalışmalar yürütülmüştür. Dolayısıyla küreselleşmeye yönelik farklı tanımlar ortaya çıkmakta ve etkileri ekonomik, siyaset, kültür, din, teknoloji gibi farklı farklı açılardan değerlendirmeye alınmaktadır. En belirgin ilişkisi ise teknoloji ve internet ile olduğu ortadadır. Küreselleşme; haberleşme, ulaşım ve farklı alanlarda teknoloji yoluyla hızla gelişmektedir. Dolayısıyla küreselleşme, teknoloji ile birlikte geliştiği için insanlar, işletmeler ve ülkeler üzerinde etki bırakmaktadır. Öylesine ki, dünyanın küçülmesi, sınırların kaldırılması küreselleşme olarak adlandırılırsa ancak ve ancak bu olay (internet dâhil olmak üzere) teknolojiye yenilik yapılarak gelişmesi ile gerçekleşebilmektedir.

Küreselleşmenin etkisi gelişmiş ülkeler, gelişmekte olan ülkeler, OECD ve az gelişmiş ülkeler üzerindeki etkileri farklı açılardan ele alınmıştır. Ancak en az gelişmiş ülkelerinden biri olan Afganistan üzerinde geniş bir araştırma yapılmamıştır. Küreselleşme bağlamında teknolojinin yenilik boyutunun Afganistan üzerindeki etkisine bakılması gerektiği düşünülmektedir. Küreselleşme ve teknolojik gelişmelerin etkisi ülkelerin ekonomik göstergeleri ile ölçülmektedir. Bundan dolayı bu araştırmanın örnek çalışması, Kabil’de (Afganistan başkentinde) bulunan

üretim/imalat ve ithalat/ihracat işletmelerini inceleyip şu soruların cevabını aramaktadır:

1. Kabil’de bulunan üretim/imalat ve İthalat/ihracat firmarda teknolojik yenilik sonucunda firma Başarısı, maliyeti ve büyümesi (işletmelerin gelişme hızı ve/veya yetenekleri) açısından işletmeler arasında farklılık var mıdır? Küreselleşme kavramı yöneticiler tarafından nasıl algılanmaktadır?
2. Küreselleşme ile teknolojik yenilikler arasında bir ilişki var mı ve bu ilişki sonucunda teknolojik yenilik küreselleşme üzerinde ne ölçüde etkilidir?

Çalışmanın amacı: Afganistan’ın başkintında bulunan üretim/imalat ve İthalat/ihracat işletmeler üzerinde; küreselleşme ile teknolojik yeniliğin ilişkisini ve yapılan bu yeniliğin etkisini ortaya çıkarmaktır. Bunun için saha çalışmasında küreselleşme bakımından yöneticiler; hem bireysel ve hem de işletme açısından değerlendirmeye alınmıştır. Küreselleşme sürecinde katılan işletme yöneticilerinin teknolojik değişimlere olan yaklaşımlarının ortaya konulması amaçlanmaktadır. Bu çalışmada; küreselleşme ve işletmelerin teknolojik yenilik yapısı incelenerek varsa farklılıkları ortaya konulması ve yöneticilerin küreselleşme sürecinde teknolojik yenilikler yoluyla gelişen değişimlere gösterdikleri direncin nedenleri ele alınacaktır. Teknolojik gelişmelere uyum sağlayabilmek için öneriler sunulacaktır.

Çalışmanın Önemi: Küreselleşme ile birlikte teknolojik etkileşiminin, dünya genelinde hız kazandığı görülmektedir. Bu sayede üretim, ticaret, ekonomi ve diğer alanlarda her geçen gün değişimler ortaya çıkmakta, zaman ve mekân farklılıkları ortadan kalkmaktadır. Cutting-edge Technologies olarak bilinen son teknolojiler firmaların yapısı, işleyişi, hızı, maliyeti vb. gibi alt yapıyı oldukça etkilemektedir. Küreselleşme sürecinde tüm bu gelişmeler Afganistan açısından takip edilmesi gereken ve stratejik bir öneme sahip olan unsurlar olarak değerlendirilmek zorundadır. Bu yüzden Afganistan’ın kalkınması için ticari işlemlerin yüksek teknoloji yoluyla başarıya ulaşması önerisinde bulunmak önem kazanmaktadır. Bilindiği gibi bilgi ve farkındalık gelişmenin ana faktörleri arasındadır. Dolayısıyla bu bilgileri yaymak ve Afganistan’da akademik alanda farkındalık yaratılması, yeni bilgilerin ortaya atılması

ve hatta soru işaretinin oluşturulması yaşadığımız *Bilgi Çağı*'nda büyük değer ve önem arz etmektedir.

Bu amaç doğrultusunda çalışmamızın birinci bölümünde; küreselleşme kavramı, ortaya çıkışı, küreselleşmenin boyutları ve küreselleşme üzerindeki tartışmalar yer almaktadır. İkinci bölümde ise, teknoloji ve teknolojik yenilik ve bu gelişmenin küreselleşme ile ilişkisinin incelenmesi yer almaktadır. Üçüncü bölümde ise, Afganistan hakkında ekonomik açıdan bilgi sunduktan sonra Kabil'deki üretim ve ithalat işletmeler üzerinde yapılan anketin hazırlanması ve uygulanması üzerinde durulmuştur. Anketin tatbikinden sonra yapı geçerliliği (güvenirlik ve geçerlilik açısından) analiz edilerek sorun giderilmiştir. Ardından kurulan hipotezlerin testi, yorumlanması ve çalışmanın bulguları yer almaktadır.

BİRİNCİ BÖLÜM-KÜRESELLEŞME

1.1 Küreselleşme Kavramının Tanımı ve Algılanması

Küreselleşme kavramı literatürde ortak bir tanımını çağrıştırmamaktadır. Kavrama yönelik yaklaşım çokluğu, birbirleriyle yarışan farklı yaklaşımlar, çok çelişkili ve karmaşık ilişkiler ağının içinde olduğundan basitçe açıklanabilir değildir (Sezer, 2017). Dolayısıyla uzmanların her birinin ilgilendiği alana ilişkin konu üzerinde durdukları ve tanım yaptıkları oldukça açıktır. Google akademik araştırma motorunu kullandığında “küreselleşme”, sonucunda kitap, makale, tez vb. akademik çalışmaların tümü 33,800 olarak çıkmaktadır, ancak bu kavramın İngilizcesi olan “Globalization” kavramına bakıldığında bu sayı daha da artarak 2,110,000’e (31,05,2018 erişim tarihinde) ulaşılmaktadır. Kökeni bilimsel olarak bakıldığında global olarak bilinen “küresel” terimi, dünya teriminin dünyevi, dünyevi olmayan, bu dünya/öbür dünya gibi tarihsel açıdan daha varlıklı yan anlamlar taşıdığına benzer dinsel, kültürel ve tarihsel bir anlam taşımadığına yönelik iddialar olmuştur (King, 1998: 29). Dilbilimsel olarak bakıldığında, *dünya* kelimesi, çoğunlukla tüm insanlık adına, insan toplumuna, yer küreye ya da onun bir kuşağına gönderme yapmak için kullanılırken, *küre* daha dar bir yan anlama sahiptir ve daha özgül biçimde yerküreyi ya da karasal küreyi ifade etmektedir (Sungur, 2011: 9 ve Soydan, 2012: 5).

GIDDENS (1990), Küreselleşme kavramını, dünya çapında (World wide), sosyal bağlantıların ve ilişkilerin yoğunlaşması olarak tanımlamıştır (Georgantzas, Katsamakos ve Solowiej , 2009). Böylece mekânsal olarak birbirinden uzak iki bölge, bölgeler/şehirler veya ülkeler birbirleriyle ilişki kurabilirler. Bundan dolayı, yeryüzündeki her hangi bir olaydan veya örgütten (terörizm gibi) kilometrelerce uzaklıkta vuku bulmuş bir hadise, süreç veya örgüt tarafından şekillendirilmiş, etkilendirilmiş veya yönlendirilmiş olabilmektedir. (Varol, 2017: 401, ve Kartal, 2007: 254). Özellikle bu tanımı belirgin olarak gösteren; dünyanın farklı yerlerinde özellikle Afganistan ve Amerika üzerinde etkilerini bırakan 11 Eylül 2001, İkiz Kulelerin patlatılması gibi olaylar olmuştur. Aynı şekilde sosyal medya ve haberleşme alanında eskisi gibi görülmemiş özellikler, her bireyin kolayca ulaşılabilir, kullanabilir

Facebook¹, Youtube², Instagram vb. uygulamaların canlı yayınlarıyla veya Blue Whale/Mavi Balina oyununun³ ortaya çıkmasıyla, milyonlarca insanı dünyanın her köşesinde etkileyebilmektedir.

Pieterse (2009: 8)'e göre küreselleşmenin; Güney ile Kuzey, politikacılar ile araştırmacılar arasında zaman ve mekânın eski anlamını kaybedip, yeni anlam kazanıp sıkıştığı (time-space compression), devletlerin yeniden yapılandırıldığı, bölgeselleşme ile beraber yürüdüğü ve inişli çıkışlı olduğu gibi bazı özellikleri üzerinde ittifak görülmektedir. Bu yazara göre üzerinde anlaşmaya varılan diğer bir konu ise, küreselleşmenin teknolojik değişimlerden meydana geldiğidir. Aynı şekilde Yücel Candemir'in çalışmasında da küreselleşmenin teknolojik boyutu özellikle Bilişim Teknoloji (information technology BT/IT) dikkate alınmadan yeni bir süreç sayılmadığı iddia edilmiştir (Candemir, 2005).

Taylandlı bilim adamı Chareonwongsak (2002)'a göre; “küreselleşme dünya çapında ürün ve üretim, tüketim sınırını aşmaktadır. Küreselleşme, sadece ekonomik veya kültürel eğilim değil, aynı zamanda ailemizi, istihdamımızı ve dünyanın geleceğini etkileyebilen fikir alışverişi (movement of ideas), hayat stili ve gelişmelerdir.” (191). Dolayısıyla, bu tanımda küreselleşmenin negatif yanı; Asya ülkelerinin ekonomisini bozan, yeni yabancı medyalara ve internet dünyasına açılmış ülkelerinde istenmeyen/davet edilmeyen kültürlerin geliştirilmesinde etkili olan veya dünyanın geleceğinde insanoğlunu yok etmek için geliştirilmiş/hızlandırılmış milletler arası çatışmadaki etkili rolü olan güç olarak değerlendirilmesi gibi faktörler sayılabilir. Pozitif yanı ise; cankurtaranların deprem vb. gibi olaylarda etkilenen ulaşılmasını saate/dakikalara indirmeyi sağlayan güç, engelli vatandaşların güçlendirme kapasitesini arttıran ve hatta uzak alanlara eğitim fırsatlarının kurulmasında potansiyel faktörlerin yer almasıdır. Dolayısıyla, küreselleşme ne Pandora'nın kutusudur ne de

¹ Facebook Canlı yayınlığı farklı köşelerde olumlu veya olumsuz etkiler bırakmıştır. İnsanlar popüler olmak, sayfasının beğenini artırmak vb. nedenlerden dolayı eskisi görünmemiş olaylara karışırlar. Örneğin; popüler olmak için canlı yayında sevgilisini öldürmek gibi. <https://www.thesun.co.uk/news/6048450/facebook-live-killer-shoots-girlfriend-dead-shreveport-louisiana/> (31/05/2018).

² Youtuber ve youtube'te gösteri yapan İranlı-Amerikan videolarının Youtube merkezi tarafından kısıtlandığında Kaliforniya Youtube'un Merkezinde saldırması gibi. Bu olay dünyada günlerce konuşuldu. <http://www.bbc.com/news/world-us-canada-43635864>

³ Blue Whale oyunu iddialara göre bir Rus tarafından insanların kendini öldürmesine/intihar etmesine yönelik 50 kuraldan oluşan bir oyun olarak geliştirilmiştir.

Alâeddin'in lambasıdır, ancak ve ancak insanların seçimiyle meydana gelen sebepler ve sonuçlar dizisi olarak adlandırılmaktadır. Küreselleşme ve teknoloji, birbirini tamamlayan, koparılmaz bir bağa sahip olup, her biri birbirinden varlığını kazanıp diğerinin üzerine inşa edilmeyi ifade eder (agm. s. 192). Dolayısıyla, teknolojinin gelişmesi/ilerlemesi devam ederken, büyük dağılım, hızlı gelişme, ticari değerler üzerinde daha fazla vurgu, daha fazla çeşitlendirme ve artan standartlaşma gibi küresel eğilimler görülmektedir.

Ateş (2006)'ya göre küreselleşme; "İnsanlığın gelişiminde, dünya çapında bir bilincin ortaya çıkmasına neden olan ekonomi, toplum, siyaset ve kültür ve kimlik alanlarındaki alt süreçlerin çelişkili dayatmalarıyla yönlendirilen ve desteklenen belirli tarihsel bir aşama" (s. 28)'dir. Bu tanımlamada küreselleşme "alt süreçlerden oluşan tarihsel bir süreç" olarak, yani zaman ve mekân bağlamında gerçekleşmektedir. Ve küreselleşme zincirlemesinin devamı, çok alt süreçli olup tek bir süreçten oluşmaması ve böylece bu sürecin gelişmesinde insan müdahalesini açıkça göstermesi "ortak bilinç olgusu"dur.

Küreselleşme sürecinde siyaset farklı alanlarda farklı etki gösterebilir. Bu dönemde kuzey tarafta bir siyasetin toplum üzerinde etkisi azken diğer tarafta fazla olabilir, örneğin İran dini siyasetinden kaçan insanlar ve hukuk kurallarının gitgide yerini nefrete bırakması veya Kuzey Kore'nin dışa kapalı siyasetinde hukuk ve siyasetin etkisi diğer bölgelere göre farklıdır. Bu süreçte, çoğu kuzeyde yer alan ve ulus-üstü sermayenin tabanını oluşturan merkez ülkeler güç kazanırken, güneyde bulunan ve çevre ülkeler olarak nitelenen devletler zayıflamaktadır (Arrighi, Kış 2001/2002).

Castells (1999), küreselleşmeyi teknoloji seçkinleri ve otomasyona karşı olanlar (techno-elites versus neo-luddites) açısından ele alırken; Luddites, işten çıkarılanlar (layoff), temel sosyal hizmetlerin eksikliğine uğrayanlar, yoksunluk ve hayatında bozulmalar yaşayanlar açısından küreselleşmenin kapitalizm ideolojisinin samimileştirilmiş versiyonundan başka bir şey olmadığını ifade etmiştir. Bunlara göre, teknoloji (özellikle bilim teknolojisi) iş imkânlarını imha eden, sömürgeciliğe, çevre indirgemesine ve kişinin gizliliğine saldırmasına yönelik bir araç iken, techno-elites, teknolojiye önderlik edenler, piyasanın büyücülüğüne içten inananlar ise, yaratıcılığın

ve rekabetin serbest olduğu müddetçe, her şeyin yolunda gözüktüğünü düşünürler. Onlara göre tek ihtiyacımız fesadın önlenmesi ve hiper-çağdaşlık yoluna uçmakta ayak bağı olan bürokrasinin kaldırılması için minimal oranda düzenlemelere gitmektir.

Küreselleşme kavramının tanımlanmasındaki çeşitliliğe rağmen, küreselleşme anlayışının orta noktasında yeni bir ekonomik küreselleşme düşüncesi yatmaktadır. “Toplumsal yaşamın bütün alanları ile çok yakın ilişkileri ve karşılıklı etkileşim içinde olmasıyla birlikte, küreselleşme esas olarak ekonomik süreçlerle ilgili bir olgudur.” (Aydemir ve Kaya, 2007: 266).

Balkanlı (2002), küreselleşmenin, modern anlamda çokuluslu şirketlerin ortaya çıkmasında temel faktörlerden biri olarak rol oynadığını ifade etmektedir.

“Küreselleşme, salt rastgele karşılaşmalardan ziyade, sağlam bir şekilde yerleştirilmiş ve devamlılık arz eden, dünya genelindeki karşılıklı bağlılık örüntülerine gönderme yapar. Fakat küreselleşme kavramı, bölgeleri ve sınırları aşarak esneyen toplumsal ilişkilerin çok daha fazlasına işaret eder. Artan bir hacimdeki ve yoğunluktaki küresel akışlar önermesinden dolayı, devletler ve toplumlar artan bir şekilde dünya çapındaki sistemler ve etkileşim ağları içinde olumsuz bir duruma düşer. Sonuç olarak, uzakta meydana gelenler ve gelişmeler çok ciddi yurtiçi etkilere sebep olabilirken yerel olaylar önemli küresel yankılar oluşturabilir.” (Held ve McGrew, 2014: 10).

İdeolojik bir tanım yaparsak küreselleşme, ülkelerin sahip olduğu dünyevi/maddi ve manevi değerleri diğer ülkelere nakletmesidir, bu teslim etme sadece coğrafi olarak yakınlarında veya geçmiş tarihte bir ortağı olan ülkelere değil, dünya çapında tanıtmasıdır. (Ertekin, 2014: 28).

Küreselleşme sürecinin vasıtasıyla oluşan bu yeni durumun temelinde, hiç bir engel konulmadan dünyayı tek bir pazara dönüştürme çabası yatmaktadır. Bu amaca ulaşabilmek için ülke yönetimlerinin ülke gümrüklerini daha geçirgen bir yapıya dönüştürmeleri arzu edilir. Bu çerçevede gelişmiş ülkeler (DCs) tarafından yönlendirilen Dünya Ticaret Örgütü (DTÖ/WTO) gibi kimi kurumların oluşturduğu uluslararası ticaretteki yeni düzenlemelere empoze edilmektedir (Tağraf, 2002: 34).

Castells (2005: 173-175)'e göre küreselleşmeye ait kurumlar ve kurallar ancak 1990'larda yerleşip dünya çapında yayıldı. Reagan ve Thatcher'in bir nevi eğilimi olan bu küreselleşmesinin dünyaya yayılmasının basit mekanizması vardı: Ya dolaysız olarak devletlerin eylemleriyle ya da IMF (Uluslararası Para Fonu), DB (Dünya Bankası) ve DTÖ'nün dayatması yoluyla siyasi baskının uygulanması. Küresel sermaye ancak ekonomilerin serbestleşmesi ardından akacaktı.

1.2 Küreselleşmenin Tarihçesi

Küreselleşmenin ortaya çıkışı konusunda da tıpkı tanımı olduğu gibi araştırmacılar arasında fikir birliği yoktur. Bu uyuşmazlık belki de onların bu olguya ilgilendiği alanıyla bakmalarından kaynaklanmaktadır. Yani bu durum, küreselleşmenin iktisadi, siyasi, sosyal ve kültürel alanlarda etkilerini gösteren çok boyutlu bir yapıya sahip olmasından kaynaklanmaktadır. (Topuz, 2016 ve Elçin, 2012). İlkesel düzeyde insanların birbirleriyle temas geçip kültür veya mal değişimi açısından dikkate alanlar arasında bu süreç insanın hayata başlamasıyla var olduğu iddia edilirken, teknolojik gelişmelerden kaynaklanan iletişimin hız kazanması, maliyetlerin düşürülmesi ve sınırların kaldırılması açısından bakanlar, bunu insanın hayatında yeni bir süreç olarak adlandırmakta zorlanmıştır. 1944 yılında "globalizm/küreselcilik" terimi Raiser ve Davies tarafından ilk olarak kullanılsa da yaygın ve modern anlamda küreselleşmenin kullanımı 1960'lı yıllara rastlamaktadır (Karaca, 2007: 27). "Küresel" kavramı ilk kez, Marshall McLuhan'ın "Explorations in Communication (İletişimde Patlamalar (1960))" adlı kitabında, bu yeni süreç için "Global Village-Küresel Köy" terimini kullanılmasıyla literatüre girmiştir (Robertson, 1999: 22 ve Aytekin, 2013: 125). Küresel kavramının kullanımı, 1980'lere doğru Harvard, Stanford, Colombia gibi üniversitelerde ve saygın Amerikan işletme okullarında başlamıştır (Aytekin, agm.) ve özellikle Colombia Üniversitesi'nden komünizm uzmanı Amerikalı bilim adamı Zbiginiew Brezinski'nin yardımlarına ek olarak bazı ekonomistler tarafından güncelleştirilmiştir (Karaca, 2007: 27).

Küreselleşmenin tarihsel sürecini incelerken, tartışmalar üç olasılık üzerinde yoğunluk göstermektedir (Topuz, 2016: 16 ve Karaca, 2007: 26).

1. Küreselleşme tarihin başlangıcından beri vardır ancak son dönemde artış göstermiştir.

2. Küreselleşme, modernleşme ve kapitalizmin gelişmesiyle paralel olarak gelişmiş ve son yıllarda hız kazanmıştır.
3. Küreselleşme, sanayi ötesi toplum, modern ötesi toplum ve kapitalizm düzeninin çözülmesi ile ilgili olarak son yıllarda ortaya çıkan yeni bir olgudur.

Candemir⁴ (2005)'e göre, küreselleşmenin başlangıcı konusunda farklı görüşler var olsa da aşağıdaki olaylar araştırmacıyı doğru bir tahmine götürmektedir

*Kapitalizmin Avrupa'da ilk derin gelişmesi 16. yüzyılda, yani 1519-1521 yılları arasında, coğrafi keşiflerle vuku bulmuştur. Ardından 1870'li yıllarda Sanayi Devrimi'nin araya girmesiyle birlikte getirdiği büyük kazançlar ile 19. yüzyılın sonlarında yatırım ve ticaret hacminde büyük artışlar görünmüştür. Bu ileri hareket, 1. Dünya savaşı ile 1929'daki büyük bunalıma yol açan serbest ticaret karşıtı korumacılık dönemi tarafından sona erdirilmiştir. Böylece, o günkü küreselleşme bir ara döneme girmiştir.

*On dokuzuncu yüzyılın son çeyreği ve yirminci yüzyılın ilk çeyreği arasında miladi takvimin uluslararası tarih seçilmesi ile küreselliğe yönelik bir adım atılmıştır; "Dünyanın birleştiği savı 1875 ile 1925 arasında Gregoryen takvimin neredeyse küresel kabulü ile birlikte Uluslararası Tarih çizgisinin yerleşmesi sonucunda ortaya atılmıştır. Bu dönemde telgraf için de bir uluslararası standart üzerinde anlaşılmıştır".

*1945 yılında ikinci büyük dünya savaşının bitmesi ve ayrıca ardından kapitalizmin gelişmesine yol açan ve dünya üzerindeki ulusal pazarlarda üretme ve satma ile ilgilenen çokuluslu şirketlerin faaliyetlere başlaması, iletişim ağlarının hızlanması ve hava ulaşımının geliştirilmesi ticaretteki ilerlemelere sebep olmuştur.

*Kapitalizm ve sosyalizm arasındaki soğuk savaşın kapitalizmin zaferiyle sonuçlanıp, Sovyetler Birliği'nin çöküşü ve Berlin Duvarı'nın yıkılması küreselliğe diğer bir adım sayılmıştır. "Berlin Duvarı'nın yıkılması ve Sovyetler Birliği'nin çöküşü de kapitalizm ve sosyalizm arasındaki soğuk savaşın kapitalizmin zaferi ile sonuçlanmasına yol açmıştır." Aynı şekilde "İnternet'teki gelişme ise ticaretin

⁴ Prof. Dr. Yücel Candemir İstanbul Teknik Üniversitesi, Emekli İktisat profesörü.

organizasyonunu eskiyle karşılaştırılmayacak kadar büyük bir kolaylıkla küresel ölçekte mümkün kılmıştır”. Böylece, küreselliğe diğer bir adım, bu yoldan atılmıştır.

Küreselleşmenin genellikle iki aşamalı olduğu bilinmektedir. Birinci aşama: 1870-1914 arasındaki dönemi yani buhar makinesinin gelişiminden başlayıp 1. Dünya savaşının başlaması ile sona eren evre ve ikinci aşama: 1945 ile günümüze kadar devam eden evredir. Ancak bu sava karşı gelenler ve üç aşamalı olduğunu iddia edenler de mevcuttur. Bu sava karşı gelenlerin iddialarında birinci aşama sabit kalmaktadır ancak ikinci aşamanın 1989’da sona ererek, 1990’da yeni bir küreselleşme evresi başlamıştır. Bunun sebebi, 1990’larda başlayan üçüncü küreselleşme ile beraber ticaretin yapısının değişmesidir. Daha önce gelişmiş ekonomilerde ticaretin ekonomisi ilk iki küreselleşmeyi anlatırken, üçüncü küreselleşme ise şirketlerin endüstriyel stratejisiyle açıklanmaktadır. İlk iki küreselleşmede iki yönlü ticaret esası teşkil ederken üçüncü küreselleşmede diğer amaçlara varmak için kullanılan araç pozisyona düşmektedir. Üçüncü küreselleşmede konvansiyonel karşılıklı kar değişim teorisi yerine hem ticaretin artışı hem de coğrafi bileşim ticareti (trade and geographic composition trade) ve endüstriyel yeniden yapılanma stratejisi (strategic industrial reorganization) tarafından yönlendirilmiştir. (Palley, 2018: 11). Dolayısıyla bu iddiada birincisi, Victoria küreselleşmesi (Victorian Globalization), ikincisi, Keynesyen çağ küreselleşmesi (Keynesian era Globalization) ve üçüncüsü ise neoliberal küreselleşmesi (Neoliberal globalization) olarak adlandırılmaktadır (agm. 2018: 5).

Küreselleşmeyi kültür, toplum, devlet gibi geniş ve derin açılar üzerinde durarak açıklayan küreselleşme konusunda önemli bir bilim adamı olan Roland Robertson’dur. Küreselleşme ile dünyanın giderek bir bütünleşme halini aldığını ve tek bir mekâna küçüldüğünü (Balci, 2006: 28) düşünen Robertson, bu sürecin tarihsel gelişiminin beş evrede gerçekleştiğini ifade etmiştir (Robertson, 1999: 98-101; Topuz, 2016: 16; Tejada, 2007 ve Kutsi, 2018: 48).

1. The Germinal Phase (oluşum evresi): Avrupa’da 15. yüzyıldan başlayarak 18. yüzyıl ortalarına kadar süren bu dönemde, ulus devletlerin yavaş yavaş ortaya çıktığı, Orta çağın “uluslararası” sisteminin çöktüğü ve güneş merkezli (heliocentric) kuramının kabulü bir süreç olarak değerlendirilmiştir.

Ayrıca, bu sürecin diğer bir özelliği insanlık ve birey kavramlarına vurgu yapılmış olmasıdır.

2. The Incipient Phase (başlangıç evresi): 18. yüzyıl ortalarından 1870'lere kadar olan dönemdir. Homojen ve üniter devlet –daha yaygın olarak ulus toplum— düşüncesindeki değişimler, uluslararası ve ulus ötesi düzenlemelerin ve aktörlerin hızla artması olarak tanımlanmıştır. Bu dönemde milliyetçilik ve uluslararasılık sorunu konu edilmiştir. Ayrıca, sanayileşmede üretimin ve transportun yeniden yapılanmasının süreci hızlandırılmıştır. Bu dönemde Avrupalı olmayan toplumların “uluslararası topluma kabulü” sorunu baş göstermiştir.
3. The Take-Off Phase (Yükseliş evresi); 1870'lerden başlayan ve 1920'lerin ortalarına kadar süren ve bu sürecin 1914'de sona erdiğini iddia eden çoğunluğa karşı Birinci Dünya Savaşı'nı içine alan dönemdir. Bu dönemde ulus toplumlar, generik ‘ancak eril yanlılığı olan’ tür bireyler, tek bir ‘uluslararası toplum’ anlayışı ve giderek artan tekil, fakat birleşik hale de gelmeyen bir insanlık anlayışı sağlanmıştır. Bu evrede, küresel iletişimin biçimi ve hızında artışa ve küresel yansımaların gelişimine önem verilmiştir. Yani örneğin, Olimpiyatların düzenlenmesi ve Nobel ödülünün verilmesi gibi küresel yarışmaların etkileşimi artmıştır. Bir önceki evrede baş gösteren Avrupalı olmayan toplumların uluslararası topluma sorununun bir kaçının “uluslararası toplum”a kabulü ve insanlık hakkındaki düşüncelerin uluslararası düzeyde formüle edilmiştir. Ayrıca, dünya saatinin uygulanması, Gregoryen takvimin neredeyse küresel çapta benimsenmesi, Birinci Dünya Savaşı ve Milletler Cemiyeti'nin kuruluşu gibi olaylar yaşanmıştır.
4. The Struggle for Hegemony Phase (Hegemonya için mücadele evresi); 1920'lerin ortalarından 1960'ların sonlarına kadar kapsayan dönemdir. Bu aşama, baskın küreselleşme sürecinin kırılma şartlarına (İkinci Dünya Savaşı) ilişkin anlaşmazlıklara ve savaşlara, çatışan modernlik anlayışlarına (Müttefikler, Mihver “eksen” devletlere karşı), ardından Soğuk Savaş'ın zirve yapmasına, soykırım ve atom bombasının

kullanılmasına ve Üçüncü Dünya'nın billurlaşmasına işaret etmektedir. Birleşmiş Milletler ve ulusal bağımsızlık ilkesi kurulmuştur.

5. The Uncertainty Phase (Belirsizlik evresi); 1960'lı yılların sonlarında başlayıp 1990'lara doğru kriz belirtileri göstermiştir. 1960'larda küresel bilincin yükselişi, insanın aya inişi ve “post-materyalist” değerlerinin vurgusunu göstermiştir. Soğuk Savaş'ın sona ermesi, “haklar” sorununun gözle görünür hale gelmesi ve Doğu Bloku'nun çöküşüyle birlikte, küreselleşme sürecinin bir biçiminin oluşumu, daha net olarak kapitalist ekonomik sisteme hâkim olması gerçekleşmiştir. Küresel kurum ve hareketlerin sayısı önemli ölçüde artmıştır ve küresel iletişimde keskin bir ivme vardır. Toplumlar giderek çok kültürlülük ve çok-etniklik sorunlarıyla karşı karşıya kalmakta ve bireyin düşünceleri cinsiyet, cinsel, etnik ve ırksal fikirlere göre daha karmaşık hale getirilmiş ve medeni haklar küresel bir konu haline gelmektedir.

Küreselleşmenin ekonomik yönü ağır basmaktadır, ancak ilk kez bir ekonomist tarafından değil, bir sosyolog London School of Economics'ten Anthony Giddens tarafından kullanımı yaygınlaştırılmıştır ve “Küreselleşme” başlıklı ilk çalışma Aberdeen Üniversitesi'nde sosyolog Roland Robertson tarafından “Küreselleşme: Toplum Kuramı ve Küresel Kültür” adıyla yayına girmiştir (Gökdere, 2001: 71).

1.3 Küreselleşmenin Boyutları

Küreselleşmenin boyutları konusuna ilişkin literatür taraması yapıldığında, küreselleşmenin ekonomik, siyasi, kültürel veya sosyo-kültürel, emniyet gibi boyutlarının ele alındığı görülmektedir. Ancak bu çalışmada küreselleşmenin en önemli boyutları olan siyasal, kültürel ve özellikle ekonomik boyutları ele alınacaktır. Çünkü, ekonomik küreselleşme bir motor olarak tüm küreselleşme sürecinin temelini oluşturmaktadır (Sidenko, 2004: 73).

1.3.1 Küreselleşmenin Ekonomik Boyutu

Castells üç ciltli kitabında küreselleşme sürecinde yeni tür bir ekonomiden ve bu yeni ekonominin özelliklerinden bahseder:

20. yüzyılın son çeyreğinde yeni bir tür ekonomi ortaya çıkmıştır ve bu ekonomi enformasyonel, küresel ve ağ örgütlenmesine dayalıdır. Enformasyoneldir, çünkü bu ekonomide birimlerin ya da ajanların (şirketler olsun, bölgeler olsun ya da ülkeler olsun) üretkenliği, rekabet gücü temelde verimli bir biçimde bilgiye dayalı enformasyon üretme, işleme ve uygulama kapasitelerine dayalıdır. Küreseldir, çünkü üretimin, tüketimin ve dolaşımın bileşenleri (sermaye, emek, hammadde, yönetim, enformasyon, teknoloji, piyasalar) kadar kilit faaliyetleri de ya doğrudan ya da ekonomik ajanlar arasındaki bir bağlantılar ağı üzerinden küresel bir ölçekte örgütlenmiştir. Ağ örgütlenmesine dayalıdır, çünkü yeni tarihsel koşullarda, üretim küresel bir girişim ağları arasındaki etkileşim ağı üzerinden gerçekleşir, rekabet burada yaşanır. Bu yeni ekonominin 20. yüzyılın son çeyreğinde ortaya çıkmasının sebebi ise enformasyon teknolojisi devriminin bu ekonominin yaratılması için parçalanamaz maddi bir temel hazırlamasıdır (Castells, 2005: 99).

Dolayısıyla bu küresel ekonominin ortaya çıkmasındaki teknolojinin özellikle enformasyon teknolojinin rolü tartışılmayacak kadar açıktır.

1.3.1.1 Ekonomik Küreselleşmeye Genel Bir Bakış

Küreselleşmenin ekonomik boyutu veya ekonomik küreselleşme, genel anlamda ülkeler arası ekonominin bütünleşmesi, yani dünyanın tek bir pazarda entegrasyonu demektir. Bir diğer deyişle; ekonomik küreselleşme, ülkeler arasında mal, emek ve sermaye akışkanlığının artması sonucu ülkeler arasında var olan ekonomik ilişkilerin yoğunlaşması ve ülkelerin birbirine yakınlaşması olarak ifade edilebilir (Aktan ve Şen, 1999).

Ekonomik küreselleşme sürecinde, mal ve hizmetler ile uluslararası sermaye hareketleriyle ilgili sınır-ötesi işlemler çeşitlenerek artış kazanmakta ve teknoloji dünya çapında daha hızlı bir şekilde yayılmaktadır. Bu süreçte küresel şirketler önemli bir görev üstlenmekte ve bu şirketler sayesinde teknoloji GÜ (gelişmiş ülke)'lerden, GOÜ (gelişmekte olan ülke)'lere doğru yayılmaktadır. Telekomünikasyon, bilgi, haberleşme ve ulaşım teknolojisindeki hızlı gelişmeler, GATT, bugünkü adıyla DTÖ ve IMF gibi uluslararası kuruluşların çabalarıyla dünya ekonomisinde sağlanan liberalleşme hareketleri, ülkelerin hızlı ve sürdürülebilir kalkınmayı oluşturmada piyasa ekonomisinin önemini kavramaları, çokuluslu şirketlerin sınır-ötesi satış yapma ve maliyet düşürmek amacıyla daha ucuz kaynak sağlama çalışmaları gibi faktörler ekonomik küreselleşmeye ortam hazırlamıştır. Emek, sermaye ve teknoloji gibi mal ve hizmetler ile üretim

faktörlerinin uluslararası alanda akışkanlığı sonucu mal ve hizmet piyasalarının uyumu ekonomik küreselleşme ile sonuçlanmıştır (Aktan ve Şen, 1999: 105).

Castells'in ifadesiyle en belirgin olarak "küresel ekonomi" 20. yüzyılın sonlarında ortaya çıkarak yeni bilişim ve iletişim teknolojilerini kullanarak genişledi. Ancak ne teknoloji ne de girişimcilik, ekonomik küreselleşmenin kendi başına gelişmesini sağladı. Yeni bir ekonomik küreselleşmenin kurulmasında belirleyici olan devletler; özellikle G-7 ülkelerinin devletleri ve IMF, DB, DTÖ gibi onların yardımcı uluslararası kurumlar var olup ekonomik küreselleşme siyasi kararlarla oluşturuldu (Castells, 2005: 170, 172 ve 175).

Ekonomik küreselleşme, üretim ve finansal faaliyetlerin küreselleşmesi olmak üzere iki farklı alanda dikkati üzerine çekmiştir. Üretimin küreselleşmesi, ana ülkede faaliyet gösteren firmaların üretim faaliyetlerini diğer ülkelere ve kıtalara yaymalarını ifade ederken, finansal faaliyetlerin küreselleşmesi ise, sermayenin, herhangi bir coğrafi sınır içerisinde kalmayıp; daha düşük risk ve daha yüksek kazanç sağlamak öngörüsüyle herhangi bir kısıtlamaya maruz kalmadan sınır-ötesi alanlara kolayca yayılmasıdır (Göngen, 2013: 122).

Günümüzde, küreselleşme evresinin en önemli özelliklerinden birinin sermaye akımı olduğu anlaşılmıştır. Büyüyen uluslararası teknoloji transferinin yanı sıra gelişmiş ekonomilerde daha ucuz işgücü arayışı, en önemli ve belirgin neden olarak sayılmaktadır. Bu sermaye akımının gelişiminde geniş kapsamda kendi uluslararası sermaye akımının ve uluslararası ticaretin özellikle GATT ve WTO'nun önemli roller oynadığı görülmektedir. Doğrudan yabancı yatırım (Foreign Direct Investment/FDI) popüler oldu. Bununla beraber, tacirler gelişmekte olan pazarlarda yatırım yapmaya başladılar ve sonunda küresel ekonominin gelişimi sağlandı (Greborsz ve Hak, 2015: 73).

Uluslararası kurumların önemliliği ile sermaye ve ticaret akımının ihtiyacının artması sonucunda ulus-devletler bir entegrasyon grup oluşturmaya gittiler. "Ekonomik entegrasyon, siyasi açıdan bağımsız olan ülkeleri ekonomik açıdan birbirine bağımlı hale getirmektedir. Ülkeler, ekonomik entegrasyon akımlarına katılarak üretim kapasitelerini, kaynak verimliliklerini ve toplumsal refah seviyelerini yükseltmeyi amaçlamaktadırlar." (Şanlı, 2008: 14). Dolayısıyla ticaretin

serbestleşmesine dair bazı bölgesel kurumlar ortaya çıktı. Örnek olarak; 1967 yılında kurulan ASEAN (Association of South-East Asian Nations/Güneydoğu Asya Ülkeleri Birliği) (T.C. Dışişler Bakanlığı, 2011), 1992’da kurulan AFTA (ASEAN Free Trade Area/ASEAN Serbest Ticaret Bölgesi), 1994 yılında etkili olarak ortaya çıkan NAFTA (North American Free Trade Agreement/Kuzey Amerika Serbest Ticaret Anlaşması) ve benzerleri (Urata, 2002: 21). Uluslararası ticarete gümrük tarifelerinin düşürülmesinde en etkili olan ve DTÖ/WTO’nun öncül hali olan GATT (the General Agreement on Tariffs and Trade/Gümrük Tarifeleri ve Ticaret Genel Anlaşması) olmuştur. GATT ve WTO’nun anlaşmaları sayesinde, 2. Dünya Savaş’ından beri ticari engeller önemli ölçüde azalmıştır, dolayısıyla küresel pazara ulaşmak daha kolay hale gelmiştir (Grebosz ve Hak, 2015: 73).

Yapılan bu uluslararasılaşma hareketleri, ulus-devletleri sadece politik açıdan değil aynı zamanda ekonomik küreselleşme açısından da etkilemektedir. Schirm’a göre, bu etkiler ülkelerde üç yönden oluşmaktadır (Grebosz ve Hak, 2015, 74).

- Krizler: Yurt içi ekonomiler piyasa durumu değişikliklerinden etkilenmeye daha açık, uluslararası çıktılarının önemli paylarının, sermaye akımları üzerindeki iç kontrolün azaltılması vb. nedenlerle durum daha uçucu ve öngörülemez hale gelmektedir.
- Çıkarlar: Devletlerin yurtdışı çıktıları (KDV ödemeyi gerektiren malları) büyürken, ilgi (çıkarıcı) gruplarının sayısı artmakta, piyasa boyutunu, daha fazla kuralsızlığa ve liberalleşmeye çevirmeyi, daha ucuz bileşenlere erişmeyi, tarifeleri ve vergileri düşürmeyi hedeflemektedirler.
- Araçlar: sermaye, yatırım, üretim ve işçi sendikasının küreselleşmesi gibi daha büyük dalgalanmalar nedeniyle iç ekonomik araçları daha az etkili hale gelmektedir. Birçok durumda, döviz kuru politikası devlet ekonomisi koşulları üzerinde doğrudan bir etkisi olan hükümetler arası kurumlara (Avrupa Merkez Bankası tarafından kontrol edilen Euro bölgesinde para politikası gibi) sınırlandırılmakta hatta geçmektedir.

1.3.1.2 IFM, WTO ve Dünya Bankasının Ekonomik Küreselleşme Üzerindeki Ana Rollerini

Ekonomik küreselleşmede, üzerinde durulması gereken bir diğer mesele bu süreç üzerinde ana etkiye sahip olan (IMF, WTO ve WB/DB) üç dev uluslararası kuruluşlardır. II. Dünya Savaşı'nın sonrasında tesis edilen IMF, Dünya Bankası, GATT ve OECD gibi uluslararası kuruluşlar aynı zamanda küreselleşme olgusunun ortaya çıkardığı kuruluşlardır. Hemen hemen tamamı 1944-1950 yılları arasında kurulan bu kuruluşların da katkısıyla 1950'ler ve 1960'larda yeni bir küreselleşme dalgası ortaya çıkmıştır (Göngen, 2013: 125). Birçoğu yazar Dünya Bankası, IMF (International Monetary Fund/ Uluslararası Para Fonu) ve WTO/DTÖ'nün olumlu etkilerini gözler önüne getirirken, 2001 yılında Nobel Ekonomi Ödülü alan Bill Clinton'ın hükümetinde ekonomi danışmanlık başkanlığını üstlenen ve daha sonra Dünya Bankası Başkan Yardımcılığı ve Baş-ekonomistliği görevinde bulunan Profesör Doktor Joseph E. Stiglitz, bu kurumları özellikle IMF'yi sert eleştirilerde bulunmuştur. Bu eleştiriler 2002 yılında yayınlanan "Globalization and Its Discontents/Küreselleşme: Büyük Hayal Kırıklığı" eserinde yer almaktadır.

Bu iki kurum (IMF ve Dünya Bankası) 1944 yılının Temmuz ayında New Hampshire eyaletinin Bretton Woods kasabasında yapılan BM para ve Maliye Konferansı'nın sonucunda, İkinci Dünya Savaşı'nın yol açtığı yıkımın ardından Avrupa'yı yeniden kurabilmek ve dünyayı ekonomik bunalımlardan kurtarabilmek için finans sağlama hedefiyle kuruldu. Dünya Bankası'nın gerçek adını incelediğimizde 'Uluslararası İmar ve Kalkınma Bankası' olarak geçmektedir. Buradaki "kalkınma" ibaresi bu kuruluşun asıl misyonunu yansıtmaktadır. Gelişmekte olan ülkelerin çoğu o zamanlar hala sömürgeydi ve ekonomik kalkınma için hangi çabaların harcanabileceği ya da harcanacağı kararı Avrupalı efendilerinin sorumluluğu olarak görünmekteydi. Bu görevlerden daha zor olanı, yani küresel ekonomik istikrarı sağlama görevi, IMF'ye verilmişti. Uluslararası Para Fonu (IMF) küresel bir bunalımın bir daha çıkmasını engellemekle sorumlu oldu. Bu görevi, küresel toplam talebi korumak için üstüne düşeni yapamayan ve kendi ekonomilerinin çökmesine engel olamayan ülkelere uluslararası baskı uygulama yöntemiyle yerine getirecekti.

Gerektiğinde, toplam talebi kendi kaynakları ile karşılayamayan ve ekonomik çöküntü ile karşı karşıya olan ülke/ülkelere likidite sağlayacaktı (Stiglitz, 2006: 32-33).

Yoksulluğun son bulması ve refahın teşvik edilmesi için kurulan Dünya Bankası (The World Bank, 2019) ve uluslararası finansal istikrarı korumak için kurulmuş IMF (IMF, 2019 ve Göngen, 2013: 126) asıl hedeflerinden çok değişmektedirler. Stiglitz'e göre, bu kurumlardaki en hayret verici değişim, 1980'lerde Ronald Reagan⁵ ve Margaret Thatcher'in⁶, serbest piyasa ideolojisi vaazlarını verirken vuku buldu. "IMF ve Dünya Bankası, verecekleri borç ve bağışlara çok ihtiyacı olan, serbest piyasa ekonomisine geçmeye gönülsüz fakir ülkelere bu fikirleri dayatmak için kullanılan yeni misyoner kuruluşlar haline geldiler." (Stiglitz, 2006: 34 ve Göngen, 2013: 126).

Ancak işler pek kurulmuş amacına doğru gitmedi. Ünelere daha genişlemeci ekonomi politikaları (ekonomiyi canlandırmak için harcamaları arttırmak, vergileri azaltmak ya da faiz oranlarını düşürmek gibi politikalar) izlemeleri için uluslararası bir baskı uygulamak gerektiği inancına dayanarak adım atmışken, bugün IMF, ancak açıkları kapama, vergileri artırma ya da faiz oranlarını yükseltme gibi ekonomide küçülmeye yol açacak politikaları benimseyen ülkelere fon sağlamaktadır (Stiglitz, 2006: 34). Dünya Bankası ise buna paralel bir biçimde yoksul yerel ekonomilerin lehine yatırımı kolaylaştıracağı yerde, IMF'nin bir aracına dönüşmektedir (Göngen, 2013: 127).

GATT'ın gelişiminden beri 8 adet çok taraflı ticaret müzakereleri (round) yapılmış olup 1986-1993 yılları arasında gerçekleştirilen Uruguay Round ile Bretton Woods kurumlarının üçüncüsü olan Dünya Ticaret Örgütü (DTÖ) kurulmuş ve 1 Ocak 1995'ten itibaren daha kapsamlı olarak GATT'ın yerini almıştır (Bulut, 2003). Bu kuruluşun ana görevleri, uluslararası ticaretin önündeki engelleri azaltmak ve ticareti düzenleyen bir kurallar sistemini yönetmek için görüşmelere yönelik bir forum sağlamaktır (Walker, 2015). Ancak WTO, kurallarının, Adam Smith ve David Ricardo'nun 19. yüzyıl "serbest ticaret" felsefeleriyle pek bir ilgisinin olmadığı açık.

⁵ Ronald Reagan, ABD'nin 40. Cumhurbaşkanıdır. Kaynak: White House: <https://www.whitehouse.gov/about-the-white-house/presidents/ronald-reagan/> Erişim Tarihi: 25.09.2018).

⁶ Margaret Thatcher, İngiltere'nin ilk kadın başbakanı (1979-90)'dır. Kaynak: Margaret Thatcher Foundation. <https://www.margaretthatcher.org/essential/biography.asp>, Erişim Tarihi (25.09.2018).

Yani bu kurallar, en doğru ifadesiyle “şirket kontrolünde ticaret” diyebileceğimiz, şirketler seviyesinde bir ekonomik küreselleşme modeli icat etmektedir (Wallach ve Sforza, 2002: 20).

Wallach ve Sforza, DTÖ’yü eleştirirken politikalarının kamu için bir zarar olduğuna ilişkin başlığına şu ifadeleri ekler: “DTÖ’ nün çalışmaları, Cenevre’de kapalı kapılar ardında toplanan komiteler ve jüriler tarafından yürütülmekte. ABD’deki yerel mahkemelerin, hatta diğer uluslararası tahkim sistemlerinin aksine, irkiltici bir “şeffaflık” (kamuya açıklık ve sorumluluk) eksikliği var. Bu, şirketlerin elinde ezici bir güç ve nüfuz yoğunlaşmasına yol açıyor.” (age, 2002: 23). Bu örgütün sicili incelendiğinde, DTÖ anlayışında, küresel ticaret her şeyden yani demokrasiden, kamu sağlığından, eşitlikten, gıda güvenliğinden ve diğerlerinden önce gelmekte ve gözü kararmış bir şekilde korunmaktadır. Örneğin; yaklaşık 15 metrelik boyunda Hindistan’da (Srilanka ve bazı diğer bölgelerde de) yetişen ve Türkiye’de (Yalancı Tesbih Ağacı) olarak bilinen bir *neem ağacı*, vardır (Şahan, 2019). Hindistan’da yerli halk kuşaktan kuşağa Neem ağacını tıbbi amaçlar için kullanmıştır. Amerikalı bir ithalatçının ağacın ilaç elde etmekte kullanıldığını keşfetmesinden sonra, ABD ve Japonya’dan çokuluslu şirketler çeşitli girişimlerde bulunup bu ağaçtan yapılan ürünler için birçok patent (ayrıcalık pazarlama hakkı) almayı başardılar; böylece oradaki yerli halkın yüzyıllar boyunca geliştirmiş olduğu bilgiden ekonomik olarak yararlanmasını olanaksız hale getirdiler (Wallach ve Sforza, 2002: 26).

Aynı şekilde Fildişi Sahili’nde Fransız firma, devleti ikna edip özelleştirme⁷ adı altında telefon hizmetlerini satın alarak cep telefon hizmetlerinde tekel haline geldi. Bu firma daha sonra, telefon ücretlerini o kadar yükseltti ki artık üniversite öğrencilerinin parası internet bağlantısına yetmeyecek bir noktaya ulaştı (Göngen, 2013). Diğer bir örnek ise Fas’ta gerçekleşti: Fas’ın fakir bir köyünde devlet, kadınlara “civciv yetiştirme” eğitimi sağlamış böylece köylü kadınlar işlerinden arta kalan zamanda tavukçulukla meşgul olup artı bir kazanç elde edecekken, devlet de ilk başlarda gerekli civcivleri temin etmiş, ancak IMF’nin müdahalesiyle bu civciv temin

⁷ Özelleştirme; Washington uzlaşmasının üç temel direği Mali kemer sıkma politikaları ve piyasaların liberalleştirilmesi ve Özelleştirme olarak ortaya çıktı. IMF, DB bu kurallara göre politika belirliyor, zorda kalan ülkelere bu şartları dayatıyor. (Göngen, Küreselleşmenin Ekonomik Boyutu: Küreselleşmeyi Yöneten Üç Ana Kurum: IMF, Dünya Bankası, Dünya Ticaret Örgütü, 2013).

etme işlemi devlet tarafından son bulmuştu. Çünkü IMF, bu işin özel bir sektör tarafından yapılması gerektiğini söylemişti. Çok zaman geçmeden bir özel sektör bu kadınlara civcivleri satmaya başlamış ancak civcivlerin ölüm oranları yüksek olduğundan dolayı bu özel sektör garanti vermekten kaçınca köylüler de ölüm oranı yüksek olan bu civcivleri alma riskinden kaçınmışlardı. Böylece, oradaki köylülerin hayatına bir fark yaratabilecek bu yeni sektör kapanmıştı. (Stiglitz, 2006: 76-77). Bu örneklerden anlaşılacağı gibi, bu kurumlar küreselleşme süreci içinde, özelleştirme adı altında kendi çıkarları için, sorumsuzca, etraflıca üzerine araştırma yapmadan, bilinçli veya bilinçsiz olarak görevlerini yerli halkın yararları doğrultusunda değil, kendi ticari çıkarları doğrultusunda yerine getirmekteler ve bunun bedelini ne yazık ki tüketiciler veya hane halkı ödemek zorunda kalmaktadır. Bir diğer ibare ile, bu çalışmanın amacı bu kurumları yargılamak olmamakla birlikte, yapılan bu görevi kötüye kullanmaları sonucunda durumlar daha da kötüleşmekte, gelir dağılımı daha da artmakta ve Wallach ve Sforza (2002)'nin belirttikleri gibi, Uruguay Round yani WTO'nun kuruluşundan beri en az gelişmiş ülkelerin geliri ve gelişimi düşmektedir. Stiglitz bu durumu IMF'nin insani yönetim gücünün kadrosu zayıf, amatör (üniversiteli birinci veya üçüncü sınıflardan oluşan kadrolar) ve uzmanlaşmamış olduklarından kaynaklandığı düşüncesini bizlerle paylaşmaktadır.

Son olarak yine Stiglitz 2000'li yılların ortasında Türkiye'ye geldiğinde, "Küreselleşme: Beklentileri ve Hayal Kırıklıkları" başlıklı konferansında, IMF gibi kurumlara sert eleştirilerde bulunarak bir ülkenin ekonomik kalkınmasının o ülkenin üretiminden, istihdamından ve büyümesinden geçtiğini ancak IMF (bir aracı olarak DB) politikalarının ise, bu üç önemli unsuru içermediğinden söz etmiştir. Konferansta şu sözlere de yer vermiştir: "IMF sadece kendi çıkarını düşünerek, borçların zamanında ödenmesine öncelik vermektedir. Bu dev kuruluşların etkisinde ortaya çıkan ve gelir dağılımında uçuruma sebep olan küreselleşme yeniden yapılandırılmalı ve çok taraflı bir anlayışla ortaya çıkartılmalıdır. Küreselleşme umulan başarıyı getiremedi. Yoksul insanlar sadece tokluk için yaşamaya başladı. Avrupa Birliği'nde inek başına 2 dolar sübvansiyon düşüyor. Dünya Bankası'nın kişi başına fakirlik sınırı da 2 dolar. Yani Avrupa'da inek olmak, Afrika'da insan olmaktan daha iyidir" (TASAM, 2006). Yine de 2017 yılında küreselleşme hakkında yaptığı şu yorumları

eklemek de fayda var, 25 yılı aşkın süredir ticaret anlaşmalarının izlenmesi gerektiğini iddia eden Stiglitz'a göre, sorunun kaynağı gündemlerin, kapalı kapılar ardında şirketler tarafından belirlenmesi ve bunun sonucunda gündemin çok uluslu şirketler tarafından her yerdeki sıradan vatandaşların ve işçilerin zararına olacak şekilde yazılmış olmasıdır. Dolayısıyla bu beraberinde şu yorumu getirmektedir: “Küreselleşmenin hedeflerinden biri, işçilerin pazarlık gücünü zayıflatmaktır. Kurumların istediği şey daha ucuz emektir ve bunu alabilmekteler.” (Stiglitz, 2017a ve Stiglitz, 2017b: 98).

1.3.2 Kültürel Küreselleşme

Sınırların ortadan kalkması ile birlikte küreselleşme kültür açısından da önemli etki bırakmıştır. Toplumlar bu vasıta ile diğer toplumların farklı gelenek, görenek ve diğer toplumsal özelliklerini öğrenmiştir. Dolayısıyla, küreselleşme toplumların adet, giyim, kuşam, gelenek ve göreneklerinin değişmesinde etkili olmuştur. Bu süreçte hızlı teknolojik gelişmeler toplumları sürekli farklı toplumların özellikleri ile karşı karşıya bırakmakta ve bu durum televizyon, internet ve sinema gibi araçlarla yayılmaktadır. Küresel kültür sonucunda diller ve önem verilen değerler değişerek yerini birçok ulusun kabul gördüğü değerlere ve dillere bırakmıştır. Buna ne kadar olumlu tarafından bakılırsa da toplumlar arasında çatışmaya neden olmaktadır. Ve en önemlisi uluslar kimlik kargaşası yaşamaktadır (Albayrak, 2019).

Robertson kültüre bağlı olarak küreselleşmeyi “*tikelciliğin evrenselleşmesinin ve evrenselciliğin tikelleşmesinin iç içe geçmesini içeren derin, ikili bir süreç*” olarak ifade etmiştir (Robertson, 1998: 102). Evrenselciliğin tikelleşmesi, evrensel varoluşu küresel-insani somutluk kazandırabilen düşüncesini içermekte ve tikelciliğin evrenselleştirilmesi ise; tikelliğe, biricikliğe, ötekiliğe ve bundan dolayı farklılığa ve ötekiliğe hiçbir kota konulmadığı düşüncesinin geniş bir yayılımını kapsamaktadır (age, 1998: 105).

Küreselleşmenin, yerel kültürleri yok etmeyip aksine kendi varlığı içine yerleştirdiği savını sürdürenlere göre, yerellik küreselleşme ile yeniden bir süreç olarak üretilir ve küreselleşme yerellikleri yok etmek yerine kendine eklemektedir (Taylan ve Arklan, 2008: 88).

Appadurai ise eş-biçimli olmayan yollarda ilerleyen küresel kültürel akıntılarını beş boyutta gönderme yapmaktadır:

... *etnomanzaralar* (ethnoscapes) insan akışlarının ürünüdür: Turistler, göçmenler, mülteciler, sürgünler ve geçici işçiler. İkinci olarak, *teknomanzaralar* (technoscapes) var, burada çokuluslu ve ulusal şirketler ile devlet kuruluşlar tarafından üretilen makine ve fabrika akışları söz konusudur. Üçüncü olarak, döviz ve borsalardaki hızlı para akışının yarattığı *finans manzaralar* (finanscapes) var. Dördüncü olarak, *medya manzaralar* (mediascapes) var, burada gazeteler, dergiler, televizyon ve filmler tarafından üretilen ve dağıtılan akışlar, enformasyon imgeleri dağıtıcıları bulunur. Beşinci olarak, özgürlük, refah, haklar gibi öğeleri içeren, devlet ya da devlet karşıtı grupların ideolojileriyle ilişkili imge akışlarıyla bağlantılı *ideomanzaralar* (ideoscapes) var (King, 1998, 28 ve Yiğit, 2001: 78).

Misiak'a göre, küreselleşme sürecinin sosyo-kültürel boyutu, zaman ve mekân büzülmesinin (küçülmesinin) bir etkisi olarak görülmelidir. Bu sürecin başlıca etkileri şunlardır: Uzun mesafeli taşımacılıkta gelişmeler yapıldığında meydana gelen uluslararası ve kıtalararası göçler. Yaşam seviyeleri ile ekonomik kalkınma arasındaki farklar, insanların özellikle yoksul güneyden (Afrika, Latin Amerika'dan) zengin kuzeye (Kuzey Amerika'ya), kitlesel hareketlerine neden oldu. Doğudan (Avrupa'dan) batıya (ABD'ye) yatay hareketi de ekonomik göç sürecinin bir başka örneği olarak özetlenmelidir. İletişimdeki gelişme, televizyon ve internetin icadı ile küresel ekonomideki çokuluslu şirketlerin egemenliğinin eşlik ettiği bu olgu, küresel ölçekte toplumsal ve kültürel değişimlere yol açmıştır (Hak ve Grefbosz, 2015: 75).

Manning'a göre; kültürel anlamda küreselleşme her zaman değilse de çoğunlukla Batı düşüncesi ve kültürünün yayılması olarak kullanılmaktadır (Manning, 1999: 138). Küreselleşmenin kültürel boyutu üzerinde tartışılan en önemli mesele, küreselleşme sürecinde insanların birbirlerine benzediği mi yoksa farklılaştığı mı (homojenleşme ve heterojenleşme) tartışmasıdır. Aşırı-hiper- küreselciler, küreselleşme sürecinde insanların giderek bir birine benzediği iddiasında bulunmuşlardır. Bu örnekler; Amazon yerlilerinin Nike marka spor ayakkabı giymeleri, Ramallah'da (Beytül Mukaddes'e 10 km uzaklıkta bir şehir) Filistinli gençlerin Chicago Bulls tişörtlerini giymeleri veya Güney Sahra sakinlerinin Texaco beysbol şapka satın almaları iddialarının kanıtlarıdır (Göngen, 2013: 122).

Bu yaklaşımda küreselleşmenin tek yönlü akışı üzerine durulmakta olup ancak bu akış batıya doğru akış olduğu belirlenmektedir. Bu bağlamda küresel düzeyde kültür gittikçe daha da homojenleşmektedir. *“Bu süreçte Cola, Blue jeans ve Kuzey Amerikan popüler müziği sözünü geçirmektedir. Yerel diyalektikler ve bütün diller yüzyıllar birlikte ortadan kalkmakta, yerel kuzinelerin yerini Batılı hazır yiyecek tarzı almakta, geleneksel yaşam tarzları Amerikan yaşam tarzı karşısında terk edilmektedir”* (Griffin 2000:195, aktaran: Geleççi, 2005: 267). Ritzer, bu süreci McDonaldlaştırma olarak adlandırmıştır. Ona göre, bu süreç *“yalnızca (hazır yemek veya bir dal olarak) restoran sanayisinde değil, eğitim, iş, sağlık, seyahat, zevk, rejim, politika, aile ve toplumun tüm özelliklerini”* etkilediğini de ileri sürmektedir (Geleççi, 2005: 268). Bir diğer ifade ile bu yaklaşıma göre, küresel tercihlerin yükselişi ile birlikte yerel farklılıklar yok olacaktır.

Bu iddiaya karşı olanlar ise, küreselleşmeyi, heterojen kültürlerarası bir süreç olarak değerlendirmekte ve küresel ile yerel arasında kurulan ilişkilerini, etkileşimlerini göz önünde bulundurmaktadır (Asker, 2011, s. 90). Başka bir deyişle, *“yerelin küresel karşısında verdiği tepkilerle bu ilişkinin biçimlendiğini öne sürülmektedir. ... Bu olguya göre, küresel kültür önemli yerel değişikliklerle kabul edilmektedir. Küresel etkilerin sızması sonucunda yerel kültür biçimlerinin yeniden canlanması da olanaklı olmaktadır”* (agm. s. 90).

1.3.3 Siyasal Küreselleşme

Öncelikle ulus-devletin kapsadığı anlamı ifade etmekte fayda vardır: *“Kendi halkının çıkarlarını her şeyin üstünde tutan, temel hedefleri ulusun çağdaşlaşması, ülkenin sanayileşmesi ve gelişmesi, sosyal adaleti gerçekleştirmek olan, ulusal varlığa ve benliğe sahip çıkan devlet şekli”* (Dura, 2007), ulus-devlet olarak tanımlanmaktadır. Başka bir ibareyle: *“Modern devletler, genellikle kendilerini bir ulus ile özdeşleştirirler ve bu nedenle modern toplumlarda devlet ulus-devlet olarak nitelendirilir.”* (<https://tarihbilgi.org>, 2018).

Politik alanda küreselleşmeye ilişkin tartışma konusu; küreselleşmenin ulus-devletin egemenliğini sınırlandırıp sınırlandırmadığıdır. Egemenlik: *“belirli bir sınırın kontrolünü kimseye bırakmama iddiasıdır”* (Hirst ve Thompson, 2003: 203),

Siyasal küreselleşme ise, uluslararası yönetici ve düzenleyici kurumların örgütlenmesini ve liberal politik ideolojinin ve kurumsal biçimlerinin yayılmasını ifade etmektedir (Manning, 1999: 138). Yani, bu anlamda ulus-devletin rolü azaltılmaktadır. Bu iddiaya benzer Göngen de uluslararası ilişkilerin artmasıyla beraber sorunların çözülmesi de uluslararası egemenlere ve böylece ulus-devleti, küreselleşme sürecinde yetki ve otoritesini yavaş yavaş uluslararası ve uluslar-üstü kuruluşlara devretmeye başlamıştır iddiasında bulunmuştur (Göngen, 2013: 122). Bu iddia aynı zamanda bir Polonyalı yazar tarafından da desteklenmektedir. Ona göre, küreselleşme süreci, evrensel düzeyde birçok politik değişime yol açmakta ve aynı zamanda politik değişimler, daha derin ve büyüyen küreselleşmeyi de beraberinde getirmektedir. Genel olarak, küreselleşmenin devletlerin önemini azalttığına yönelik iddialar bulunmaktadır. Bu azaltma, şu anda daha hareketli olan ve ülkeler arasında daha kolay hareket eden sermaye ile emek dengesinin değişiminden kaynaklanmaktadır (Grębosz ve Hak, 2015: 71).

Uluslar arasındaki ilişkiler ve bu ilişkilerin biçimi değişerek gelişmesinden yani toplumların geleneksel yapıdan daha modern ve yenilikçi ilişkilere doğru gitmeye başlaması sonucunda çıkan “küresel siyaset”in bazı unsurları bulunmaktadır. Bu unsurlar; ulus devlet, sivil toplum, uluslararası kuruluşlar ve yerel yönetimler olarak biçimlendirilebilir. Küreselleşme ile birlikte toplumlar farklı ülkelerin uyguladıkları siyaseti ve yönetim biçimlerini görmüş ve tanımıştır. Tanıdıkları farklılıkları kendi ülkelerinde bulunan politika ve yönetim ile karşılaştırıp sentezleyerek değişiklikler yaratmaya gitmiştir. Aynı şekilde uluslararası kuruluşlar da küreselleşmenin siyasi boyutunu etkilemektedir. Bu kuruluşların aldığı kararlar birçok ülke yöneticileri tarafından uygulanmaktadır. Yaşanan bu durum siyasetin de tek tip olmasını etkilemiştir. Üstelik bu durum gelişmiş ülkelerin en az gelişmiş ülkeler üzerinde himayeci bir politika izlemesine sebep olmuştur. Siyasal küreselleşme tek başına vuku bulmuş bir süreç olmayıp bazı faktörler —özellikle ekonomik küreselleşme— siyasal küreselleşmeyi yönlendirmiştir. Bu iki boyut aynı zamanda ulus devletlerin egemenliğine de zarar vermiştir (Albayrak, 2019).

Küreselleşme ile birlikte bazı faktörlerin küreselleşmesi ulus-devletleri derinden etkilemiştir. Castells’e göre; medya ve elektronik iletişimin küreselleşmesi,

ekonomik etkinliklerin küreselleşmesi, suçun küreselleşmesi, sınır ötesi terörizm biçimini alan isyanların küreselleşmesi, toplumsal protestlerin küreselleşmesi gibi unsurların küreselleşmesiyle ulus-devletler ciddi bir darbe almıştır (Castells, 2006, s. 386).

Geleceği, küreselleşmenin özellikle en az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkeler başta olmak üzere bütün toplumları derinden etkilediğini dile getirirken, küreselleşmeyi ağırlıklı olarak batının sosyo-kültürel, ekonomik ve siyasal anlayışlarının dünyaya yansıdığı bir süreç olarak görmektedir (Geleceği, 2005: 268). Konuya bağlı olarak Prof. Dr. Mehmet Cihat Özönder ise (aslında) “sömürgeciliğin” ad değiştirerek “dünya düzeni” olduğunu ve “küreselleşme” kavramının yardımcı slogan olarak dünya bilimsel literatürünü kapladığını ileri sürmüştür (Özönder, 2000: 66).

İkinci görüş ise, buna karşı çıkanlar ve ulus-devlet egemenliğini koruduğunu iddia edenlerdir. Bu görüşün en başında Hirst & Thompson gelmektedir. Bu grubun iddialarına kısaca değinilecektir.

1.3.3.1 Küreselleşme Yeni Bir Şey Değildir

Küreselleşmeye karşı şüpheli tepkilerden biri, küreselleşme sürecinin esasen yeni olan herhangi bir şeyi içermediğidir. Örneğin, Hirst ve Thompson’un “küreselleşmiş bir ekonomiye karşı güçlü bir eğilim yok ve büyük gelişmiş uluslar hâkim olmaya devam ediyor” (Göksel, 2012: 7) demesi ile birlikte küreselleşmeye karşı teorilerinin beş aşamalı bir eleştirisini sunuyorlar:

1. Mevcut uluslararası ekonomi tarihe özgü değildir. İstatistiksel kanıtlar, şimdiki durumu 1870 ile 1914 yılları arasında olduğundan daha az açık olduğunu göstermektedir. Örneğin, 1913’te İngiltere’de GSYİH oranı %44 iken, bu oran, iki savaş arasındaki dönemde çarpıcı bir düşüşten sonra 1973’te %39’e yükseldi ve hala 1. Dünya Savaşı’ndan önceki seviyeye çıkamamıştır, 1993 itibarıyla bu oran %40.5’tir. Aynı şekilde Fransa 1913’te %35.4’te iken, 1973’te %29.0 ve 1993’te ise %32.4 olmuştur. Almanya için bu rakamlar 1913’te %35.1, 1973’te %35.2 ve 1993’te ise %38.3’e yükselmiş olsa da bu ufak bir artış son yıllarda yoğun bir

“küreselleşme” olduğu düşüncesini desteklemekten yoksundur. Japonya’da ise rakamlar oldukça düşüş göstermektedir. Bu rakamlar 1913 yılında %31.4 iken, 1973’te %18.3 ve 1993’te %14.2’ye düşmüş ve bu ülkenin ithalatının düşürmekte olduğu açıktır (Hirst ve Thompson, 2007: 8-9). Burada dikkat edilmesi gereken bir nokta vardır ve o da şudur ki; Hirst ve Thompson, 1980-1990’lı yıllar arasında başlayan ve birçoğu araştırmacılar tarafından üçüncü olarak adlandırılan küreselleşmeyi eleştirmiş olmasıdır. Çünkü küreselleşme bahsi geçtiği gibi uzun yıllar önce başlayıp 1780-1914 yıllarını içine almaktadır.

2. Gerçekten ulus ötesi şirketler nispeten az görülür.
3. Sermaye hareketliliği abartılmıştır. Doğrudan yabancı yatırımlar (DFI) ileri sanayi ülkeleri arasında olması gerekenden daha fazla konsantre edilmiştir.
4. Ticaret, yatırım ve finansal akışlar üçlü-Avrupa, Japonya ve Kuzey Amerika'da yoğunlaşmıştır.
5. Büyük ekonomik güçler, eğer politikaları koordine edilirse, finansal piyasalar ve ekonomik eğilimler üzerinde güçlü bir yönetim uygulama kapasitesine sahiptirler (Göksel, 2012).

Hirst ve Thompson’a göre sıkı küresel (strictly global) ekonomi ile büyük ölçüde uluslararasılaşmış (internationalized) ekonomi arasında çok fark vardır. İlkinde (sıkı küresel ekonomide), ulusal politikalar yararsızdır. Çünkü ekonomik çıktıları dünya piyasa güçleri tarafından ve ulus ötesi şirketlerin içsel kararlarıyla tamamen belirlenir. Ve diğerinde (uluslararasılaşmış ekonomide) ulusal politikalar geçerliliğini korumaktadır. Uluslararasılaşmış ekonomide, ulus devletler tarafından yaratılan ve sürdürülen ulus devletler ve uluslararası düzenleme biçimleri ekonominin yönetişiminin sağlanmasında temel bir role sahiptir. Ulus devletlerin uluslararası ekonominin “ulusal ve uluslararası yönetim imkânları” içindeki rolü hayati öneme sahiptir ve bu nedenle “uluslararasılaşma süreci” ulus devletinin önemini güçlendirmektedir (Göksel, 2012: 8 ve Hart, 1997: 571).

1.3.3.2 Ulus-Devlet Diğer Kuvvetlerle Etkileşim İçindedir

Ulus-devletin rolünü, çağdaş dünyadaki dönüşümleri tahrik eden diğer güçlerden ayırmak zordur. Gerçekten de, devletler birbirleriyle etkileşime girdiği için birbirlerini etkileyebilir ve etkilenebilirler. Devletlerin “*tüm bunları toplumsal-özelleştirme süreciyle gerçekleştirme, bilme, değer verme ve düzenleme ve hatta bunları gerçekleştirme yeteneğine sahip sosyal aktörler*” oldukları söylenir.” Böylece devletler uluslararası toplumun diğer üyeleriyle sürekli sosyal etkileşim içinde olurlar ve bunlar yalıtılmış (yalnızlaşmış) tek bir birim değildir. Dolayısıyla, küreselleşme uluslararası toplumdan tamamen ayrı bir görüngü değildir. Küreselleşme ve uluslararası toplum çağdaş dünya siyasetini üretmek için etkileşime giriyor. Örneğin, ekonomik küreselleşmenin güçleri olarak görülen deregülasyon, özelleştirme ve liberalleşme politikalarının çoğu, devletler arasındaki etkileşimin bir parçasıdır (Göksel, 2012: 9).

Bu görüşe göre küreselleşme, sınır ötesi değişimleri ve aktarım ajanslarını ulus-devletler pahasına kadar teşvik eden bir süreç olarak düşünülürse, o zaman bu çok derin bir sorun olacaktır. Eğer en güçlü olanlar da dâhil olmak üzere tüm devletler, sınırların ötesindeki başlıca siyasi aktörler olmaktan çıkmış olsalardı, şirketler, STK'lar, bölgesel yönetimler, ağlar, uluslararası ajanslar vs. tarafından yerleştirilmişlerdi, o zaman devletlerin en az biri/veya birileri şiddetli bir küreselleşme karşıtı olabilirdi. İç yönetimin yararlarını kaçırmamak ve uluslararası baskılara daha fazla maruz kalmamak için. Eğer devletlerin çoğunluğu etkili aktörler olmaktan çıksalar, ancak G7 hâlâ iktisadi yönetim açısından egemenlik kurardı. Hala ABD tek başına askeri olarak egemenlik kuruyorsa, o zaman Batı ve Amerikan egemenliğine hem ulusal hem de ulus aşırı bir biçimde giderek eşit olmayan ve çatışan bir dünyada gücüne, direnecek ve meydan okunulacaktı. (Böyle olmadığına göre) Bu, ulusal devletin iktidarının ve ekonomilerinin azalmasına yol açan bir süreç olarak algılanan küreselleşmenin doğal sınırları içerisinde olduğunu göstermektedir (Hirst ve Thompson, 2002: 249). Ayrıca, küreselleşme süreci ulus devletler tarafından desteklenme ve bu sürecin temelini şekillendirmektedirler (Göksel, 2012).

Bu iki görüşe karşı daha eğilimli davranıp orta nokta bulmaya çalışanlar da vardır. Bu iddiaya göre dünyada yayılan haberleşme kanallarının gelişimiyle birlikte

vatandaşların fikrini biçimlendirme zorluğu, ülkeler arasında kolayca sermaye akımı vb. gelişmelerin ulus-devletlerin egemenlik güçlerini (kısmen) zayıflattığı bir gerçektir (<https://tarihbilgi.org>, 2018). Ancak, bu düşüncedeki kısmi doğruluk ulus devletin otorite sahnesine veda edeceği izlenimi vermemelidir. Ulus-devletler hala uluslararası sistemin baş aktörleri olarak faaliyetlerini sürdürebilmektedir (Bakan ve Tüncel, 2012: 63). Ayrıca, gözden kaçırılmaması gereken bir diğer nokta, ulus-devletlerin eşit olmayan bir şekilde küreselleşme süreci tarafından etkilendikleridir. Bazı ulus devletler küreselleşmeden olumlu etkilenip güçlenerek, hatta bu süreci kendi faydalarına uygun bir şekilde kullanırken; diğer ülkeler bu süreç sonucunda zayıflamaktadır. Bu nedenle “küreselleşmenin ulus devleti bitirdiği” yollu genellemelerden kaçınmak en doğru yol (<https://tarihbilgi.org>, 2018) olarak nitelendirilmektedir.

1.3.4 Küreselleşmenin Bir Boyutu Olarak Teknoloji (Teknolojik Küreselleşme)

Küresel gelişmeye dönüp baktıldığında, küreselleşme sürecinde teknolojinin önemi açıkça görülebilmektedir. Yapılan literatür çalışmasında da teknolojinin, küreselleşmenin bir boyutu olarak ele alındığı görülmektedir. Küreselleşme ile teknolojik gelişmelerin iç içe bağlı olduğu söylenebilir. Çünkü bir taraftan küreselleşme sürecinde, teknoloji gelişirken diğer taraftan teknolojik gelişmeler sayesinde küreselleşme önem kazanmıştır. Diğer bir ifade ile teknolojide yapılan yenilik ve bunun sonucunda ortaya çıkan gelişmeler, küreselleşme sürecini ortaya çıkartıcı bir faktör olarak çalışmıştır. Elbette ki küreselleşmenin ortaya çıkmasında farklı faktörler etkili olmuştur, ancak teknoloji en önemli faktörlerden biri olarak rol almıştır.

Bu faktörlerden bir kısmı aşağıda yer almaktadır. Konumuza bağlı kalmak için teknoloji faktörü dışındaki faktörlerin üzerinde durulmayacaktır:

- a. Çok uluslu şirketlerin ortaya çıkışı (IMF, WTO, GATT, AB) vb. gibi
- b. Ticaretin serbestleşmesi
- c. Doğu bloğunun ve Berlin duvarının yıkılması,

- d. İdeolojik faktörler
- e. Ekonomik faktörler
- f. Sosyo-kültürel faktörler
- g. Çevresel faktörler
- h. Askeri faktörler (daha fazla bilgi için bakınız: Turan, 2011: 20-32).
- i. Teknolojik Gelişmeler

1.3.4.1 Teknolojik Gelişmeler

Yaşadığımız çağ, sanayi ötesi toplum ya da bilgi çağı olarak adlandırılmaktadır. Çünkü teknolojik gelişmeler her sektörde kullanılmaya başlanmıştır. Bu teknolojiye ulaşmak ve uygulamak için bilgi çok önemlidir. Dolayısıyla, birçok firma bu bilgilere olabildiğince sahip olmaya ve onu istenilen biçimde kullanmaya çalışmaktadır. Ulaştığı bilgileri günlük hayata uygulayarak birçok alanda yenilikler ve gelişmeler sağlamaktadır. İletişim ve ulaşım alanında yapılan gelişmeler bu duruma verilebilecek en güzel örneklerdendir. Bu gelişmeler önemli sonuçlar doğurmuştur (Dalyanoğulları, 2007: 26). Eski zamanlarda bir ülkeden diğer bir ülkeye gitmek, epeyce zaman almaktaydı ve zorluklarla doluydu. Bunun yanında ülkelerin birbirinden haberleri bile yoktu. Çünkü mesafeler oldukça fazlaydı. Bu dönemlerde at, deve gibi hayvanlarla ve kayık gibi küçük ve yetersiz araçlar ile seyahat edilirken, küreselleşme sürecinde artık otomobil, YHT/HST, gemi, uçak gibi lüks, hızlı ve kolay ulaşım araçları kullanılmaktadır. İletişimde de deriden ve daha sonra kâğıttan yapılmış mektup, telgraf gibi iletişim araçları kullanılırken artık telefon, internet gibi çağın en gelişmiş ve en hızlı sistemleri kullanılmaktadır.

Kongar (2001)'e göre küreselleşmenin iki kaynağı vardır; Birincisi teknoloji, diğeri siyasal kaynaktır. Teknoloji kaynağı bir devrim oluşturmuştur ve bu da iki farklı şekilde oluşturulmuştur. İlki iletişim teknolojisi devrimi (telefon), ikincisi ise bilişim teknolojisinin devrimi yani bilgisayardır. Bu ikisi yani telefon ve bilgisayar bir arada geliştiği için yeni bir teknoloji “İletişim ve Bilişim Devrimi” doğmuştur (Pekiyi, 2011: 69).

20. yüzyılın son çeyreğinden itibaren yaşanan son derece hızlı gelişmelerin, teknolojilerdeki gelişmelerin altyapısını oluşturduğu kabul edilmiştir (Akyüz, 2002: 12). Örnek vermek gerekirse: Bilgi ve iletişim teknolojilerindeki gelişmeler haberleşme ve ulaşım giderlerini düşürerek işletmeleri, piyasaları ve ülkeleri birbirinden ayıran zaman, yer ve maliyet gibi engelleri kayda değer biçimde ortadan kaldırmıştır. Bu teknolojik gelişmeler sayesinde uluslararası finans piyasalarında finansal işlemler kesintisiz olarak 7/24 yapılabilir hale gelmiştir. Reklamlar aracılığıyla mal ve hizmetlerin tanıtımı kolaylaştığından, tüketiciler uluslararası işletmeler tarafından üretilen daha ucuz ve kaliteli mal ve hizmet çeşitlerini yakından tanıma ve takip etme fırsatı bulmuşlardır. Bu hızlı teknolojik gelişmeler finans piyasaları, pazarların yapısını ve rekabetin şeklini etkilemiştir. Artık teknoloji ulusların rekabet yeteneklerini belirleyen önemli parametrelerden biri olarak kabul edilmektedir. Bununla beraber teknolojik gelişmeler iletişimi kolaylaştırmakta, yaygınlaştırmakta ve hızlandırmaktadır ve bundan dolayı teknolojinin bu özellikleri küreselleşmenin ortaya çıkmasında önemli bir faktör olarak sayılmaktadır.

Bilim ve teknolojinin son yıllarda ulaştığı nokta ile dünyanın sanayi toplumundan bilgi toplumu aşamasına geçiş evresinde, bilişim teknolojilerinin olağan üstü hızlı yükselişi, küreselleşmenin nesnel temellerini yaratmış, ama aynı küreselleşme süreci teknolojideki gelişmelere hız kazandıran bir faktör olmuştur. Teknoloji, küreselleşmenin gündeme yerleşmesindeki en önemli itici güçlerden biri olarak yerini korumuştur. Teknolojik gelişmeler, denizaşırı keşifleri ve iletişimi beraberinde getirerek, küreselleşmenin doğal yapı taşlarından bir tanesi olmuştur. “Taşınan teknoloji”, üretim sistemlerinden işgücü vasıflarına, yeni işlerden değişen örgüt yapılarına ve sonunda sanayi ilişkilerinde dönüşüme kadar birçok temel değişikliğin de ayrılmaz bir parçası ve etkileyicisi olmuştur. Teknolojik gelişmeler, saat farkını gerçek zamanlı iletişimle aşarak, çok geniş bir yelpazede küresel iş örgütlenmesinin ve esnek çalışmanın dinamiğini oluşturmuştur (Yılmaz, 2011: 25). David Harvey'nin zaman ve mekân kavramının sıkışması ileri sürdüğü iddiası belki bu çerçeveden bakıldığında daha iyi anlaşılabilir.

Bilgi çağına geçiş sürecinde, teknolojik gelişmeler öylesine hız kazanmıştır ki 21. yüzyılda de kesinti yaşanmayacağı ve gelişmelerdeki artışın devam edeceği yaygın

olarak kabul edilmektedir. Yaşadığımız bu çağda, bilgi teknolojileri olmadan organizasyonların ciddi sorunlarla karşılaşmaları muhtemeldir ve faaliyetlerini sürdürmeleri olanaksızdır (Öğüt, 2003: 150). Diğer taraftan küreselleşme sürecinde en çok bilgi yaygınlığı hız kazanmıştır. Peter F. Drucker'e göre, "1975-1989 arasındaki on beş yılda ekonomi alanında meydana gelen belli başlı olayları mevcut hiçbir ekonomi kuramı açıklayamaz". Prof. Dr. Erkan'a göre, Drucker haklıydı çünkü adı geçen dönemde yaşanan olaylar, insanlığın yeni bir dünya yapısının içinde olduğunun habercisiydi. Bu yenedünya "Bilgi Toplumu"nun dünyasıydı (Erkan, 1998, s. v). Küreselleşmenin güçlü olarak ortaya çıkışı ve yayılması da bu yıllarda gerçekleştiği için hep birlikte bu yenedünyayı kurmuşlardır. Küreselleşmenin geliştirdiği bazı faktörler (internet, dünyanın küçülmesi vb. faktörleri) ile beraber bu çağ, bilgi çağı niteliğini kazanmıştır. Dolayısıyla, küreselleşme ile teknolojik gelişmeler en çok bilgi çağında gelişmiştir ve bu çağ bu iki kavram arasında bir bağ olarak nitelendirilebilir.

Küreselleşme ile teknolojinin bir ortak noktası da rekabettir. Rekabette üstünlük sağlamak ve müşteri kazanmak için, işletmelerin farklı pazarlara ve hatta diğer ülkelerin piyasalarına girmesine neden olmuştur. Böylece daha fazla pazar ve müşteri bulma çabalarının sonucu küreselleşmenin oluşumuna neden olmuştur. Rekabetin en önemli faktörlerinden biri ise teknolojik değişimdir. Teknolojik değişime bağlı olarak sanayide, yeni sektörler oluşmakta ve mevcut olan sektörlerde de yapısal değişime gidilmektedir. Bununla beraber, bu değişim bazı sektörlerde güçlü olarak var olan işletmelerin rekabetçi güçlerinin zayıflamasına ve yeni işletmelerin güçlenip öne çıkmasına neden olabilmektedir. Rekabetin kurallarını değiştirebilecek faktörlerin içinde en güçlü olanı teknolojik değişimdir (Bulut, 2004).

Küresel ekonomik gelişimin sebebi teknoloji olduğu için, işletmeler, var olan teknolojiyi daha etkin kullanma yollarını aramaktadır. Şirketin yönü ve yönetimi ile teknolojik değerlerin stratejik olarak düzenlenmesi, kârlılık ve büyümenin artırılması için ana konu daima teknoloji olmuştur. Ayrıca teknolojik gelişmelerle ilgili olarak küreselleşmenin oynadığı önemli rol, teknolojinin gelişmesi ve yayılmasıdır (Kurtulan, 2009: 12).

Aslında toplumsal süreçleri sadece teknolojiye indirmek konuyu aşırı basitleştirmek olur. Ancak teknolojik gerekirciliğe yönelik eleştirileri saklı tutarak,

küreselleşme üzerinde teknolojinin etkisini inkâr etmek de mümkün değildir. Özellikle, 1980’li yıllardan beri bilişim teknolojilerinin yaygınlık kazanması, dünyada mesafe kavramının eski anlamını ortadan kaldırmıştır. Bu durum küreselleşme bağlamında belki de ilk etkisini finans piyasalarında hissettirmekle birlikte, bu etki günümüzde politik, yönetim ve spor dâhil çok daha geniş bir alana yayılmıştır (Kuter ve Atasoy, 2005: 15 ve Dilmen, 2015: 6-7).

Teknoloji, küreselleşme sürecinde yeterli koşul değildir; ancak olmazsa olmaz koşuldur. Günümüzde sıra dışı bir hızla ucuzlayarak yaygınlık kazanan enformasyon teknolojileri, uluslararasıdaki değişim/etkileşim sürecinde, küresel dönüşümü hızlandırmaktadır. Nitekim 1945 yılından beri, okyanus ötesi nakliye bedelleri yüzde 50; hava taşımacılığı maliyetleri yüzde 80 ve transatlantik telefon bedelleri de yüzde 99 oranında azalmıştır. 1930 yılında New York’tan Londra’ya üç dakikalık telefon görüşmesi ücreti 245 dolar iken, bu oran 2000 ‘e yakın yıllarda 35 cent’e inmiştir (Bozkurt, 2000).

Özdemir’in (2004) çalışmasına göre, küreselleşmenin ortaya çıkışına yönelik yaklaşım genel olarak üç grupta incelenebilir (Pekiyi, 2011: 73), teknoloji bu grupta yine baş aktördür.

- Birinci grupta yer alan anlayışa göre küreselleşme, teknolojik gelişmelerin doğal bir sonucu olarak hayata adım atan bir süreçtir. Özellikle bilgi toplumunun artan önemi ve gelişen bilgisayar teknolojisi ve internet ağı sayesinde kolaylaşan bilgi aktarımı ve iletişim sermayenin akış alanını genişletmiş, üretim, yatırım ve tüketimi küreselleştirmiştir.
- Küreselleşmeye farklı bir pencereden bakan diğer bir grup ise neoliberallerdir. Neoliberaler küreselleşmenin, piyasaların uluslararasılaşması ile bağlantılı olduğunu düşünürler. Teknolojik gelişmeler ile birlikte artan üretim, piyasaların dışa açılmasını gerekli kılmış ve ticaret serbestleşmiştir. Ülke ekonomileri korumacı politikaları bir tarafa bırakarak, dış ticareti teşvik etmiş ve para piyasaları serbestleşmiştir.
- Üçüncü grupta yer alan Neo-Marksistlerdir. Neo-Marksistlere göre küreselleşme yeni bir kavram değildir. 19. yüzyıl dış ticaret hacmine ilişkin

verilere, 500 yıl önceki keşif gezilerine ve yüzyıllar öncesine dayanan kervan ticaretlerine dayanarak küreselleşmenin yeni bir olgu olduğundan çok uzaktadır ifadesini kullanmaktadırlar.

Küreselleşme sürecinde çeşitli alanlarda yaşanan olumlu gelişmeler, teknoloji alanında yaşanan gelişmeler sonucunda vuku bulmuştur. Bu gelişmelerde elde edilen sonuçlar sayesinde de ülkeler daha ileri yaşam standartlarına ulaşabilmektedir. Teknolojinin karşı koyulamaz gelişimi zengin ülkeleri olumlu etkilerken, fakir ve gelişmemiş ülkelerde ise ters etki yaratabilmektedir. Zira, en az gelişmiş ülkelerin mali (finansal) durumu zaten kısıtlı olduğu için yeterince teknolojik gelişmeleri takip edememektedirler. Bu da onları bazı zengin ülkelerin sömürgeliğine doğru sürükleyebilmektedir (Dalyanoğulları, 2007). Afganistan gibi finansal durumu gelişmemiş ülkeler, bu süreçte teknoloji üretmediği için ancak gelişmiş ülkelere teknoloji transferi yoluna başvururlar ve bunun sonucunda sadece bir tüketici ülkesi durumuna düşerler. Aynı durum diğer gelişmemiş ülkeler ve işletmeler için de söz konusudur.

Teknolojik gelişmeler ile küreselleşme bağlantısının diğer bir yanı, eş-zamanlı olarak sosyo-kültürel alana etki etmeleridir. Bir başka deyimle; küreselleşmenin sosyo-kültürel boyutu, zevkler, renkler, giyimler, gelenek ve inançlarındaki değişimler belki de teknoloji vasıtasıyla gerçekleşmiştir. Küreselleşme sürecinde gelişen iletişim ve ulaşım teknoloji uygulamaları ve aletleri sayesinde yeme-içme, müzik, film ve sayısız kültür alt yapılarını, sosyo-ilişkilerde hâkim olanlara doğru benzeştirmeye zorlamaktadır ve bunun bir aracı olarak da internet düşünülebilir. Küreselleşme ile teknoloji arasında bir diğer bağlantı ise “**bilgi**” kavramıdır. Teknoloji tanımlarından da anlaşıldığı gibi bilgi, teknolojinin temelini oluştururken küreselleşme süreci ise bilgi çağı ve daha öncesi görülmeyen bilgi yaygınlığıdır.

1.3.4.1.1 Küreselleşme İle Bilgi ve İletişim Teknolojisi İlişkisi

Bilgi ve iletişim teknolojilerinde, gerek maliyet gerek hız boyutunda yaşanan ilerlemeler, uygarlık tarihinde 1990-2000 yılları arasında gerçekleştirilen önemli gelişmelerin en belirgin işaretidir. BİT’de yaşanan bu gelişmeler ticaretten başlayıp, ekonomi, sosyal ve siyasal hayatı derinden etkilemiştir aynı zamanda küreselleşme

olgusunun yayılmasıyla ilgili olarak yatan en önemli faktörlerden biri de bu gelişmeler olmuştur (Odyakmaz, 2000: 96).

Bilgi ve iletişim teknolojileri alanında meydana gelen gelişmelerin en önemlileri, internet, uydu haberleşmesi, fiber optik teknoloji, faks, elektronik posta gibi gelişmiş telekomünikasyon sistemleri, ucuz ve hızlı ulaşım, multimedya, veri bankaları, veri tabanları, kargo taşımacılığı ve özel evrak gönderme sistemleri olarak sıralanabilir (Kılıç, 2008: 8).

Küreselleşme ile bilgi ve iletişim teknolojileri arasındaki ilişkisinin gelişimi ekonomik açıdan şu şekilde özetlenebilir: Sermaye akışı, 1980’lerde reel bir mal konumunda olan altına (gold standardization) dayalı iken; küreselleşme ile birlikte, bilgisayara ve bilgisayara bağlı diğer teknolojik değişim donanımları sayesinde, “elektronik kaydı para”ya ve bunların nominal değişim hareketlerine dayalı hale gelmiştir. Açık ki, bilgisayara dayalı iletişim ağının desteğiyle uluslararası finansal sistemin ürünü olan elektronik kaydı para, ekonomik işlemlerin hız ve hacim üzerinde etkileyici bir faktör olarak yer almıştır ve bu dünya düzleminde ekonomik ilişkilerin geçmişe oranla yaygınlaşmasını desteklemiştir. Bununla birlikte, 1980-2000 zaman aralığında *bir araç olarak* bilgisayarın üretiminin, yeniden yapılandırma üzerinde yadsınamaz bir etkisi olmuştur. 19. yüzyılların ilk onluğunda dünya iktisadi ölçeği açısından bakıldığında, sorun sadece hammaddeleri temin etmek, bunları dönüştürerek yeniden satış sürecine sunmak ve bu noktada altın-para olarak alım-satım faaliyetini gerçekleştirmektir. Halbuki artık günümüz dünya ekonomisinde, üretim-tüketim ve parasal (finansal) işlemler bilgisayara dayalı olarak gerçekleşmekte ve hatta alım-satım, (ticaret) hesaplar arasında elektronik transfer ile gerçekleştirilmektedir. Yaşanan teknolojik gelişimin sonucunda, bilgisayar olgusu ve kullanımı mühim düzeylere ulaşırken, bilginin de sayısallaşmasına neden olmuştur. Bilgi sayısallaşırken, aslında tüm alanlarda da —tıp alanından kültüre ve eğitime, ekonomik ve finansal alanlardan medya TV yayıncılığına ve diğer alanlara— devrim anlamında bir yayılma ve gelişmeye yol açmıştır (Balkanlı, 2002: 18-19).

Bilgi ve iletişim teknolojilerinin iletişim hızını arttırıp maliyetleri düşürerek, daha hızlı ve ucuz etkileşim sağlayarak birçok ürünü ve faaliyeti bölgeselleştiren bütünsel ağları sayesinde dağıtımını kolaylaştırarak, küreselleşme üzerinde etkili

olmuştur. BİT (Bilgi ve iletişim teknolojisi), doğrudan ve hızlı iletişim ağları kurarak iktisadi uzaklıkları azaltmış, değişim maliyetlerini düşürmüş, işlerin koordinasyonu için gerekli zaman tasarrufunu sağlamış ve finans pazarlarını ülkeler ve kıtalar çapında yirmi dört saat aktif hale getirmiştir. Bununla beraber, gümrük uygulamalarına ilişkin elektronik raporlama ve belgelendirme uygulamaları ile uluslararası alandaki birçok teknik engelin ortadan kaldırılabilmesi imkânını insanlara sunmuştur. Kısaca, bilgi ve iletişim teknolojileri, dünya ekonomisinin bütünleşmesini olumlu yönde etkileyen güçlü bir faktördür (Kılıç, 2008: 8).

Küreselleşme ile bilgi ve iletişim teknolojisi arasındaki ilişki, çift yönlü bir yola benzetilebilir. Özel ulusal politikaların ve yatırımın bir sonucu olarak algılanabilecek olan küreselleşme, BİT'lerin gelişip yayılması için de uygun bir ortam yaratmıştır. Ulusal sınırların giderek daha fazla açılmasıyla doğrudan yatırımlara, portföy (para çantası) yatırımlara ve ticarete yönelik teşvikler sağlamış, bu aktivitelerin gelişmesi de daha etkin yönetim, danışmanlık ve teknik hizmetleri zorunlu kılmıştır. Kentleşme ve tüketim kalıplarını asimile etmede (benzeştirmeye) yardımcı olmuş, bilgi ve iletişim teknolojilerinin uygulama alanlarını genişletmiştir (Odyakmaz, 2000: 100).

Küreselleşme kuramcıları tarafından küresel ticaret, bilgi ve iletişim teknolojisi, telekomünikasyon teknolojisi ve internetin daha fazla kullanımı ekonomik küreselleşme faktörleri olarak belirlenmiştir. Buna ek olarak, küreselleşme kuramcıları, bu etkenlerin tele-tıpın (tele-medicine) etkinliğine, ağ güçlükleri olan organizasyon bilgi sistemlerinin sorunlarını gidermesine ve küresel öğrenim ortamının artırılmasına imkân sağlayacağına inanmaktadır. Bu bulguların sonuçlarına göre, ortaya çıkan birçok ulusal pazarın beklenenden daha hızlı yükselişi, küreselleşmenin ve küresel ticaretin, bilişim teknolojisinin, iletişim teknolojisinin, telekomünikasyon teknolojisinin hızından ve internetin kullanılabilirliğinden kaynaklanmaktadır (Natchia, 2009: 158).

1.3.4.1.2 Küreselleşme ile ulaşım teknolojisi ilişkisi

Ulaşım araçlarının en basiti bisikletten başlayıp, motosiklet, otomobil, minibüsler otobüsler, gemiler, trenler ve uçaklar gibi gelişmiş araçlara kadar hepsi, insanoğlunun hayatını oldukça hızlandırıp mesafe uzaklığını küçülterek, küreselleşme

sürecini desteklemiştir. Bu destekleme özellikle ulaşım araçlarının, makineleşme devriminin başlamasından sonra görülmüştür.

1750 sonrası her ulaşım aracı nev'inde bir *makineleşme dönemi* olarak betimlenebilir. İlk en etkin gelişme, 18. yüzyılın son çeyreğinde deniz ve demiryolunun etkinliğini artıran buhar makinesi olmuştur. İçten yanmalı/patlamalı motorlar teknolojinin özellikle karayolunda olmak üzere ulaştırma türlerine büyük ölçekli bir uygulamasını getirmiştir. Bunun ardından, geniş karayolu ağlarının yapımıyla otomobil, otobüs ve kamyonlar geniş bir alana yayılmıştır. Hava yollarında içten patlamalı motor daha büyük uçakların yapımını sağlarken, jet uçaklarının kullanımının başlamasıyla çok fazla sayıda yolcunun ulaşımını mümkün kılmıştır. Bununla beraber, 1975-2000 yılları arasında, ulaşım alanında ortaya çıkan önemli teknolojik ilerlemeler ile ulaşımın uluslararası ticaretteki kapsamının da arttığını ve dünya ticaret modelinde ciddiye alınması gereken bir yapısal değişim içine girdiğine tanıklık etmekteyiz. Öyle ki, ulaştırma ve küreselleşme süreçlerinin etkileşimi uluslararası ulaştırmanın coğrafyasını da değiştirmesiyle, ulusal sınırların önemini azalmıştır. Ekonomik bütünleşme süreçleri, özellikle serbest-ticaret anlaşmaları, ülke grupları arasında ortak gümrük tarife politikalarına yol açarak ülkelerin birbirine bağımlılıklarını artırmıştır. Bu olayın sonucunda, küresel ticaret hacmi yirmi bir katı aşan bir artış kaydetmiştir. Bir diğer ifade ile; ticaret hacmi, 1970'de 292 milyar ABD dolaryken, 2000'de 6186 milyar dolara yükselmiştir. Bu oran 1990 - 2000 yılları arasında ise %45'tir (Candemir, 2005: 16-17).

Küreselleşmenin tarihinde sözü geçtiği gibi, küreselleşme ilk olarak deniz yolculukla yapılan kıta keşifler ve sömürgelerle ortaya çıkıp daha sonra makineleşmeyle geliştirilmiştir. Deniz ulaşımında, teknik boyuttan başlayıp hıza kadar geniş alanlarda teknolojiden faydalanılmaktadır. Aşağıdaki Tablo küreselleşme sürecinde ulaşımda gelişen teknolojiler gösterilmektedir:

Tablo 1.1. Ulaştırımda Ana Teknolojik İlerlemeler

Ulaştırımda ana teknolojik ilerlemeler - 20. yüzyılın ikinci yarısı		
Yenilikler	Özellikler	Rolü
Süper Gemiler (1960-)	Yarım milyon tona kadar yük taşıyabilen tekneler	Büyük ölçek ekonomileri sonucu taşıma maliyetlerinin azalması
Konteyner Tekneleri (1968-)	Konteyner taşıma için özel olarak tasarlanmış tekneler	Ana kara ulaşım sistemlerini karşılayacak kapasite ile başlıca mamul mal taşıma
Jet uçağı (1958-)	Ana kentsel merkezler arasında duraksız hızlı hizmet	Bankacılık, finans ve turizm gibi hizmet etkinliklerinin gelişmesi
Yakıtta etkin araçlar (1970-)	Daha az ağırlık ve daha etkin motorlara bağlı olarak yakıt tüketiminde azalma	Karayolu ulaşımının kent ve kentler-arası ulaşım payını artırmasını sağlaması
Yüksek hızlı Trenler YHT/HST (1964-)	200 km/s üstünde hız yapabilen trenler	Yüksek nüfus yoğunluklu bölgelerde kentler-arası hava ve karayolu ulaşımı arasında etkili rekabet

Kaynak: Y. Candemir (2005: 18).

Küreselleşme ile ulaşım teknolojisini bağlayan, küreselleşmenin ikinci evriminde ulaşım teknolojisindeki gelişmeler sonucu meydana gelen maliyet azalışıdır. 1950-2004 yıllarını kapsayan bir çalışmaya göre; hem birinci ve hem de ikinci küreselleşme çağında ulaşım sektöründe ortaya çıkan teknolojik gelişmeler vasıtasıyla nakliyelerde önemli derecede azalış gerçekleşmiştir. Özellikle bu düşüş hava ulaşım araçlarında görülmüştür. 1955 yılında ton-kilometre başına düşen miktar 3,87 \$’dan 1955-2004 arasında 0.30 doların altına düşmüştür (Hummels, 2007: 138).

Ekonomistler, 19. yüzyılın ikinci yarısında ve küreselleşmenin ilk çağında deniz ulaşımındaki teknolojik değişimin, büyüyen ticaretin kritik girdisi olduğunu ileri sürmüşlerdir. Hummels’in adı geçen çalışmasında, hava ulaşımındaki teknolojik değişimin ve hızlı ulaşımın azalan maliyetinin, yirminci yüzyılın ikinci yarısında ikinci küreselleşme evrenine kritik bir girdi olduğunu ileri sürmüştür (Hummels, 2007: 152).

Yine diğer bir çalışmaya göre: “Ortalama bir tanımla, dünyadaki farklı halklar, bölgeler ve ülkeler arasında artan karşılıklı bağımlılık ya da dünya çapındaki ekonomik, siyasal, kültürel, askeri, entelektüel, toplumsal ilişkilerin yoğunlaşması olarak tanımlanabilecek olan küreselleşmeyi ortaya çıkaran temel faktörün **bilim** ve **teknoloji** olduğu söylenebilir. Özellikle **iletışim** ve **ulaşım** (vurgular benim) teknolojilerinde yaşanan hızlı gelişmelerle birlikte

küresel güçler toplumlar üzerindeki etki güçlerini ve alanlarını genişletmişlerdir. Bu da küresel bir benzeşmeye yol açmıştır.” (GİF, 2013).

Son olarak; yukarıdaki tüm alt bölümleri içeren teknolojik yenilik ve bunun sonucunda teknolojik gelişmeler her ülkede olduğu gibi en az gelişmiş ülkelerde de, özellikle Afganistan’da da yakından takip edilmesi gereken bir konudur. Ne yazık ki Afganistan’da teknolojik gelişmelerin istenilen seviyeye ulaşamadığı ve hala doğuş seviyesinde olduğu bir gerçektir. Afganistan kendi teknolojisini üretene kadar dışarıdan teknoloji transferi yapmaya mecburdur. Teknoloji üretme seviyesine ulaştığında da, bu teknolojileri üretirken de gerekli ve önem arz eden teknolojiyi seçmek zorundadır, yani dünyada geçerli olan teknolojiyi üretmesi gerektiğini fark etmek durumundadır. Bu teknolojik seviyelere ulaşabilmek için de, diğer ülkeler ile işbirliği yapması ve teknolojiye ulaşmak için, **eğitime** ve **bilgiye** önem **vermesi** ve **bilim insanlarının** ülkede **tutulması** gerekmektedir. En az gelişmiş ülkelerde ve bunun bir örneği olarak Afganistan’da beyin göçü (brain drain) oranındaki fazlalık oldukça üzücüdür. Bu da, alıcı işletme veya ülke için pozitif bir durum iken, gönderen ülke veya işletmenin kalkınması bakımından negatif bir etkiye sahiptir. Bu durum, gönderen ülke veya işletmenin, insan kaynaklarında yetersizliğe sebep olmaktadır. Ülkemizin ve özel firmaların bir an önce bu meseleye önem vermeleri gerekmektedir.

1.4. Küreselleşme Süreci ve Etkileri Üzerine Yaklaşımlar

Küreselleşmenin kavramsal ve tarihsel boyutlarında olduğu gibi varlığı, ne olup olmadığı ve etki alanları da çokça tartışılan bir konu haline gelmiştir. Küreselleşmeyi öngörülemeyen ve çalkantılı bir süreç olarak düşünen Giddens’e (2012) göre bu tartışmalar ilk olarak David Held ve arkadaşları tarafından üç düşünce okuluna sınıflandırılmıştır: *Kuşkucular* (skeptical), *aşırı küreselciler* (hyper globalist) ve *dönüşümcüler* (transformationalist).

1.4.1 Kuşkucular/küreselleşme Karşıtı

Kuşkucular, küreselleşme düşüncesinin gereğinden fazla büyütüldüğünü, küreselleşme tartışmasının yeni olmayan bir şey hakkında gereksiz yere çok konuşma olduğunu ve bugünkü ekonomik karşılıklı bağımlılık düzeylerinin pek eşsiz olmadığını düşünmektedirler. Küreselleşmenin siyasal boyutunda bahsi geçtiği gibi,

dünya ticareti ve yatırım düzeyleri hakkındaki 19. yüzyıl istatistiklerine işaret eden kuşkucular, çağcıl küreselleşmeden tek farkının uluslararasıdaki etkileşimin yoğunluğu olmuştur (Giddens, 2012: 93). Bu görüşe sahip olanlara göre ülkeler arasındaki ilişkiler eskiye göre daha yoğun olsa da, dünya ekonomisi gerçek anlamda küresel bir ekonomi yaratacak kadar bütünleşmemiştir. Çünkü dünya ticaretinin büyük bölümü üç bölgeden —Avrupa, Asya-Pasifik ve Kuzey Amerika— oluşmaktadır. Örneğin, AB'ye üye olan ülkeler öncelikle kendi aralarında ticaret yapmaktadırlar. Aynı durum diğer bölgeler için de geçerli sayılabilmektedir. İşte bu bölgeselleşme, ekonominin daha az bütünleşmesine işaret etmektedir. Ulus-devletler ise ekonomik faaliyetlerin düzenlenmesinde üstlendikleri rol nedeniyle esas oyuncular olmayı sürdürmektedirler. Ticari anlaşma ve ekonomik düzenlemelerin arkasındaki güç hükümetlerdir. Kuşkucular, aşırı küreselleşmeciler tarafından sürdürülen; küreselleşmenin dünya düzeninde daha az merkezi bir role indirildiğine ve ulus-devletleri güçsüzleştirdiğine dair düşünceleri reddetmektedirler (Kutsi, 2018: 49).

Küreselleşme karşıtı veya kuşkucular, ulusal sınırların kalktığını pek de kabul etmemektedirler. Onlara göre günümüzde hala birçok ülkenin oldukça katı bir şekilde uyguladıkları ulusal sınır kontrollerine karşılık 19. yüzyılda insanlar pasaport bile kullanmamışlardı (Kaya, 2009: 7).

Şüpheciler, küreselleşme sürecinde ulus-devletlerin güçlü kalacağını savunup, ulus-devletler arasındaki ticaret akışının, adına küreselleşme denilen yeni bir olgu olmadığı savını savunurlar. Ulus-devletler arasındaki etkileşimin geçmişten günümüze var olduğunu ve ulus-devletlerin her alanda karşılıklı etkileşiminde gelinen noktanın uluslararasılaşmanın yükselmiş düzeyi olduğunu vurgularlar (Yavuz ve Sivrikaya, 2009: 1219).

Tehlikeli gelişmeler olarak düşünülen küreselleşme sürecine karşı ciddi siyasi tepkilerin doğması gelir dağılımı ile ilgilidir. “*Dünya nüfusunun en zengin yüzde 20’lik bölümünün ortalama geliri en fakir yüzde 20’lik bölümünün ortalama gelirinin 1965 yılında 30 katı kadar iken, 1990 yılında 60 katına yükselmiştir.*” Bu demek oluyor ki, küreselleşme, 25 yıllık bir süre içinde, aradaki gelir yani refah farkının ikiye katlanmasına sebep olmuştur. Ayrıca, gelişme çabası içindeki ülkelere yayılacağı ileri sürülen demokrasi ve insan hakları gibi değerlerin bu ülkelerin içinde icat edilen

ortamlarda gelişmesi mümkün değildir. Bu ancak ve ancak bir aldatmacadır. Bu ülkeler fakirleştikçe halkı kontrol edebilmek için baskıcı rejimlere başvurma ihtiyacı artmaktadır. Çatışmalar azaltılmak yerine artmaktadır (Kaya, 2009: 8).

Kuşkucular genellikle şu gruplardan oluşmaktadırlar: Sosyalist bloğun çökmesi ve Marksist ideolojinin cazibesini yitirmesinden rahatsızlık duyan yapısalcı neo-marksistler, bu grup küreselleşmenin “aynı zamanda kapitalist sömürünün de küreselleşmesi olduğunu” ileri sürmektedir. Diğer grup da; üçüncü dünyacı, merkez-çevreci ve neo-selefi radikal gruplardır. Bunların bir kısmı neo-marksist-sosyalist, bir kısmı İslamcı kanatta yer alsalar da ortak paydaları, dünyayı sömürenler ile sömürülenler, gelişmişlerle az gelişmişler, merkez ile çevre arasında kıyasıya bir rekabet alanı olduğunu, bu rekabette kazananın hep emperyalistler, gelişmiş merkez ülkeleri, kaybedenin ise az gelişmiş, çevreye dâhil üçüncü dünya ülkesi olduğunu, küreselleşmenin de galiplerin hegemonyalarını pekiştirme aracından başka bir şey olmadığını düşünmeleridir. Diğer bir grup ise sendikalardır. Bu grup, küreselleşme sürecinde artan dış rekabet sonucunda bazı endüstrilerin daralması ile bir kısım firmaların kapanmasının işçi çıkarmalarını zorunlu kılması gibi anlaşılabilir nedenlerden, sadece gelişmekte olan ülkelerde değil, dünyanın hemen her yerinde küreselleşmeye karşı çıkmaktadırlar. Küreselleşmeye karşı çıkan bir diğer grubun ise, GOÜ’lerde istihdamı artırmak, enflasyonu indirmek ve dış ödemeler dengesini sağlamak konusunda başarısızlığa uğramış, yolsuzluklara bulaşmış, sonuçta ekonomiyi krize sürüklemiş, bunun sorumluluğunu üstlenmek istemeyen, bir anlamda hatalarına günah keçisi arayan siyasetçi ve bürokratlardan oluştuğu söylenebilir. İstikrar programlarının etkin bir şekilde yürütülmemesi ve aşırı istihdam, vergi kaçakları gibi nedenlerle kamu maliyesinin çökertilmesinin sorumluluğunu bizzat üstlenmek yerine suçun IMF, Dünya Bankası, G7 ülkeleri ve dış güçlerin üzerine, hepsinin bir özeti olarak da küreselleşmenin üzerine yıkmak, siyasetçi ve bürokratların pek çoğunun kolayına gelmiştir (Acar, 2002: 20-22).

Kuşkucular/küreselleşme karşıtı olanlar küreselleşmenin dezavantajlarını ileri sürmüşlerdir ve bu dezavantajların bazıları aşağıda yer almıştır:

*Çokuluslu şirketler sosyal adaletsizlik, adil olmayan çalışma koşulları yanı sıra çevreyi önemsememe ile suçlanmaktadırlar. Daha önce ticari faaliyetlerle sınırlı

olan kuruluşlar, giderek politik kararları daha fazla etkilemektedir. Birçoğu, küreselleşme nedeniyle iktidara gelen şirketlerin dünyayı yönetmelerinin bir tehdit olduğunu düşünüyorlar. Küreselleşme karşıtları, küreselleşmenin dünyanın çoğunluğu için çalışmadığını iddia ediyor. 1960'dan 1998'e kadar olan küresel ticaret ve yatırımlardaki son hızlı büyüme döneminde, hem uluslararası hem de ülkeler içindeki eşitsizlikler daha da arttı. BM Kalkınma Programı, dünya nüfusunun en zengin yüzde 20'sinin dünya kaynaklarının yüzde 86'sını tüketirken, en yoksul yüzde 80'inin sadece yüzde 14'ünü tükettiğini bildirmektedir (Collins, 2010).

*Geleneksel kültürler, yabancı ve istenmeyen kültürlere maruz kalmıştır. Her ülke, kendi milletini temsil eden ve toplumunu, karakterini ve yaşam biçimini sembolize eden kendi ana kültürü ve alt kültürlerine sahiptir. Bugünün dünyasında, üç baskın dünya kültürünü görüyoruz; ABD, Avrupa Birliği ve Japonya. Bu kültürel gruplar, tüm dünyanın gündemini belirliyor. Son yıllarda gelişmekte olan ülkeler; Brezilya, Hindistan, Çin dünyanın ana kültürel gücüne adapte oluyor. Bu durum, kültürlerin sürekli olarak nasıl değiştiğini ve çeşitli dış baskılar ve etkiler aracılığıyla nasıl yeniden yaratıldığını gösterir. Amerikan kültürünün tüm dünya üzerinde büyük bir etkisi vardır. Teknolojideki ilerlemeler, yabancı ülkelerde Amerikan ürünlerinin hâkimiyetine izin vermiş olup, bu yabancı ülkelerin kültürel kimlikleri için bir tehdit oluşturmaktadır. Amerikan merkezli televizyon, film, müzik ve edebiyatı dünya çapında izlenmektedir. Bunlar genellikle kültürleri Amerikan yolunun başarı ve refah yolunun düşüncesine doğru doktrinleştirmektedir. 2007'de Afrika'da yapılan Pew Global Poll anketinin sonuçlarına bakıldığında, incelenen 47 ülkeden 46'sının geleneksel yaşam biçimlerinin kaybolduğunu göstermektedir (Sundby, 2018).

*Küreselleşmenin tüm engellerin ortadan kaldırıldığı serbest ticaretle ilgili olması gerekiyordu, ancak hala birçok engel var. Örneğin, 161 ülkede, Avrupa'da% 21,6'ya varan oranlarda ithalatta katma değer vergisi (KDV) bulunmaktadır. Ayrıca ABD gibi gelişmiş ülkelerdeki işçiler, ihracat işini tehdit eden işverenlerin ödeme talepleriyle karşı karşıya. Bu durum, küresel oyunda çok az kaldıraç gücüne sahip olan birçok orta sınıf çalışan için bir korku kültürü yaratmıştır (Collins, 2015).

1.4.2. Aşırı Küreselleşmeciler

Aşırı küreselleşmeciler, bir önceki fikir grubu olan kuşkucuların tam karşısında yer almaktadırlar. Bunlara göre, küreselleşmenin sonuçları neredeyse her yerde hissedilen gerçek bir olgu olduğunu savunup, bu tezi ileri sürmektedirler. Bu görüşte, küreselleşme ulusal sınırlara kayıtsız olan bir süreç diye görülmektedir. Küreselleşme, güçlü sınır-ötesi üretim ve ticaret hareketleri yoluyla taşınan yeni bir küresel sistem (düzen) yaratmaktadır. Aşırı küreselleşmecilerinden birisi olarak bilinen, Japon yazar Keniche Ohmae, küreselleşmeyi “*sınırsız bir dünya*” piyasa güçlerinin ulus-devletlerden daha güçlü olduğu bir dünya yaratıyor diye görmektedir (Giddens, 2012: 95). Aşırı küreselleşmeciler dendiğinde, akla gelen ilk isimler olarak Keniche Ohmae’ne (1990) ek olarak, Francis Fukuyama (1999), Nicholas Negroponte (1995) ve Thomas Freidman (1999) sayılabilir (Özdemir, 2006).

Radikallere veya küreselleşmeyi savunanlara göre, teknolojiyi geliştiren bir ülke az gelişmiş bir ülkeyi piyasa olarak görmekte ve az gelişmiş ülkeye yatırım yapan gelişmiş ülkeler küresel standartların baskısı sonucuyla yüksek kalitede ürünü ve teknolojiyi bu ülkelere ihraç etmek zorunda kalacaklardır. Çünkü, sınırlar yalnızca birkaç ülkeye değil, tüm ülkelere açık olacaktır. Örneğin, ABD organizasyonu en az gelişmiş bir ülkeye eski teknolojiyi ihracat etmeye çalıştığında, Japonya gibi gelişmiş bir ülkenin yeni teknolojiyi aktarması sebebiyle küresel rekabet açısından geride kalacaktır. Bundan dolayı, sınırların kalkması ile gelişmiş ülkelerdeki teknolojinin, en az gelişmiş ülkelere ihraç edilmesi sonucunda az gelişmiş ülke yeni teknolojinin katkısıyla yüksek teknolojiye ulaşacak ve düşük kalitenin neden olduğu rekabet yoksunluğundan kurtulacaktır. Bu görüş çerçevesinde, küreselleşme koşulları; gelişmiş ülkelerin az gelişmiş ülkeleri sömürmesi olasılığını ortadan kaldıracaktır. Diğer taraftan, rekabetin artması, fiyat rekabeti yoluyla tüketiciye mal ve hizmetlerde daha fazla seçenek sunarak yaşam seviyesini yükseltecektir. Dolayısıyla, küreselleşmenin insanların hayatı üzerinde önemli etkileri olmaktadır. Böylece, sermaye ve ticaret önündeki engellerin kaldırılması daha etkin bir uluslararası iş bölümüne neden olurken, paralel olarak kalite ve fiyat açısından malların ve hizmetlerin daha etkin bir biçimde tüketiciye yönlendirilmesine de olanak sağlamaktadır (Özgöker ve Yılmaz, 2014: 7-8).

Yukarıda ismi geçen ve küreselleşmeyi Soğuk Savaş'a karşı bir sistem olarak gören Thomas Friedman bu olgunun temelini "entegrasyon/bütünleşme" kavramını yerleştirmektedir. Friedman'a göre statik bir süreç olan Soğuk Savaş sistemi bugün onun yerini almış olan küreselleşme sistemi, dinamik bir süreç olarak ele alınmalıdır. Bu dinamik süreç ulus devletlerin, pazarların ve teknolojilerin karşı koymasının mümkün olmadığı bir şekilde entegrasyon ilkesine dayanmaktadır ve bu entegrasyonun temelinde de serbest piyasa kapitalizminin tüm dünyaya yayılması yatmaktadır. Friedman (1999), küreselleşmenin kendine özgü ekonomik kanunları, kültürü ve teknolojileri olduğunu ileri sürmektedir. Onun kendine özgü ekonomik kanunlarla kastettiği; devlet denetiminde azalma, dışa açılma ve özelleştirmeyken, küreselleşmenin kültürü büyük ölçüde Amerikanlaşmadan geçen bir homojenleşmedir. Küreselleşmenin kendine özgü teknolojisi ise bilgisayarlaşma ve tabii ki internettir. Friedman, günümüzün global sisteminde ABD'nin tek ve dominant güç olduğunu belirterek diğer tüm ülkelerin ona bağlı olduğunu öne sürmektedir. Bundan dolayı, ABD ile diğer devletler arasındaki güç dengesi önemli bir noktada durmaktadır (Özdemir, 2006: 12-13).

Küreselleşme taraftarları, küresel toplumun, geleneksel ulus-devletlerinin yerini almakta olduğunu ve yeni toplumsal örgütlenme şekillerinin belirlemeye başladığı inancındadırlar. Bu inancı paylaşılanlar ve aynı grup içinde yer alanlar tamamıyla aynı düşünce içinde değillerdir. Neo liberaller, devlet gücü üzerinde piyasanın ve bireysel otonominin başarısını hoş görürken, aynı grup içinde yer alan neo-marksistler, modern küreselleşmeyi, baskıcı küresel kapitalizmin temsilcisi olarak değerlendirilmektedirler. Ancak bu ideolojik yaklaşımlardaki farklılıklara rağmen, günümüzde giderek artan bir biçimde bütünleşmiş global bir ekonominin mevcut olduğuna ilişkin görüşünü de paylaşmaktadırlar (Canbay, 2007: 16).

Giddens'e göre, aşırı küreselleşmecilerin ortaya koyduğu çoğu küreselleşme çözümlemesi, ulusal devletin değişen eylemine odaklanmaktadır. Bu çözümlemelerde, küresel ticaretteki devasa büyüme yüzünden, her ülkenin artık kendi ekonomisini denetleyemediği ileri sürülmektedir. Ulus-devletler ve bu devletlerdeki politikacılar kendi ülkelerinin sınırlarını aşan problemler, fırtınalı mali piyasalar ve çevresel

tehditler gibi üzerinde denetim kurma güçlerini git gide yitirmektedir (Giddens, 2012: 95).

Küreselleşme taraftarı grubuna dâhil olan başlıca gruplar şunlardır denilebilir: dünya ile bütünleşme yanlıları; açıklık, serbestlik veya liberalleşmeyi isteyenler ve özgürlük yanlıları; dünyanın birinci ligindeki ülkelerin insanlarıyla aynı varlıklara sahip olmak isteyenler ve serbest rekabet ortamında söyleyecek sözü, satacak malı veya hizmeti ve gidecek yeri olanlar (Acar, 2002: 22-23).

Taraftarlar küreselleşmenin küresel ekonomik büyümeyi destekleyen serbest ticareti temsil ettiğini; iş yarattığını, şirketleri daha rekabetçi hale getirdiğini ve tüketiciler için fiyatları düşürdüğünü sayarken, diğer taraftan serbest ticaretin tarifeler, katma değer vergileri, sübvansiyonlar ve milletler arasındaki sınırlar gibi engellerin azaltılmakta olduğunu iddia ederler. Aynı zamanda, fakir ülkelere, yabancı sermaye ve teknolojinin infüzyonu yoluyla, ekonomik olarak gelişme şansı ve refahın yayılmasıyla, demokrasi ve insan haklarına saygının gelişebileceği koşulları yarattığını öne sürerler (Collins, 2010).

Farklı ülkelerden ürünlere erişimi olan şirketler ve tüketiciler için dünya çapında bir pazar oluşmakta ve finansal çıktılar paylaşıldığı için, şirketler ve hükümetler birbirleri için ekolojik sorunları çözmeye çalışmakta. Sosyal olarak birbirimize karşı daha açık ve hoşgörülü hale geldik ve dünyanın diğer bölgelerinde yaşayan insanlar uzaylı sayılmıyorlar. Çoğu insan, hızlı seyahat, kitle iletişimi ve bilginin İnternet üzerinden küreselleşmesinin faydaları olarak hızla yayılmasını görmekte ve yararlanmakta. Aralarında ortak bir şey olmayan iki ülkede daha fazla bilgi akışı sağlanmakta. Kültürel karışmalar var ve her ülke diğer kültürler hakkında daha çok şey öğrenmekte. İşçiler, yeteneklerini pazarlamak için ülkeden ülkeye geçebilirler. Teknolojiyi geliştirmekte olan ülkelerle paylaşmak onların ilerlemesine yardımcı olacaktır ve diğer ülkelerdeki tesislerin kurulmasına yatırım yapan **ulus ötesi** şirketler, bu ülkelerdeki insanlara genellikle yoksulluktan çıkmaları için istihdam sağlamaktadır (Collins, 2015).

1.4.3. Dönüşümcüler

Dönüşümcülere ait görüşler, küreselleşme düzeyinin yurtiçi ve yurtdışı alanlar arasındaki sınırları yok etmekte olduğu yönünde. Radikal küreselleşmecilerin ileri sürdüğü “egemenliğin yitirilmesi” iddiasının aksine dönüşümcüler, ülkeler otoritelerini yitirmemekte, toprak temeline dayanmayan yeni ekonomik ve toplumsal örgüt biçimlerine cevaben yeniden yapılanmaktadır görüşünü desteklemekteler. *“Toplumsal etkileşimin ve örgütlenmenin hem bağlamlarının hem de koşullarının dönüşmesinde, küreselleşme aynı zamanda ülke ve siyasal mekân arasındaki ilişkilerin tekrar bir düzenlenmesini içerir.”* (Held ve McGrew, 2014: 15). Bir diğer ifade ile, Giddens’in de dâhil olduğu ve “dönüşümcüler” diye nitelendirilen bu üçüncü grup, küreselleşmeyi modern societies (çağdaş sosyeteleri (toplumlar)) ve dünya düzenini yeniden şekillendiren hızlı politik, ekonomik ve sosyal değişmelerin arkasındaki ana güç, siyasal güç olarak görmektedir. Dönüşümcüler, ulus-devletlerin egemenliğini ve güçlerini yeniden yapılandırıldığını kabul ettiği halde, hem aşırı küreselleşmecilerin “egemen ulus devletin sonunun geldiği” iddialarını, hem de küreselleşme karşıtı kuşkucuların “hiçbir şey değişmedi” tezini reddetmektedirler. Bu noktada dönüşümcüler açısından ulusal hükümete yapılan vurgu, ulus-devletin de hemen her şeyde olduğu gibi bir reorganizasyon (yeniden yapılanma) içerisine girdiğidir (Esgin, 2001: 189).

Giddens ulus devletin dönüşümünün, küreselleşme ile yakından alakalı olduğunu düşünmektedir ve bu konuda şu tespiti yapmaktadır: *“Ulus-devletler ve buna bağlı olarak ulusal siyasi liderler hala güçlü müdürler, yoksa dünyayı şekillendiren güçler karşısında büyük ölçüde eli kolu bağlanmış bir konuma mı gelmişlerdir? Ulus-devletler gerçekte hala güçlüdür ve siyasal liderlerin de dünyada oynayacak büyük bir rolleri vardır. Ama aynı zamanda, ulus-devletin gözlerimizin önünde yeniden şekillenme sürecini de kimse yadsıyamaz. Ulusal ekonomik politika artık eskisi kadar etkili olamaz. Daha önemlisi, jeopolitiğin geçmişteki biçimleri eskidiğine göre, uluslar kimliklerini yeni baştan düşünmek zorundadırlar”* (Giddens, 2000a: 29, aktaran: Esgin, 2001: 189-190).

Bu düşüncede küreselleşme açık ve dinamik bir süreç olarak ele alınmıştır, birbiri içine geçmiş sayılamayan küresel ağın sonucudur ve bu nedenle belirli bir

aralıktan yönlendirilemez. David Held ve Manuel Castells bu grupta yer almaktadırlar (Kutsi, 2018: 50).

Bu tartışmalar şu şekilde özetlenebilir:

Tablo 1.2 Küreselleşmenin Etkileri Üzerine Üç Eğilim

	<i>Aşırı (hiper) küreselleşmeciler</i>	<i>Kuşkucular (skeptical)</i>	<i>Dönüşümcüler (transformationalist)</i>
Yeni olan ne?	Küresel bir ağ	Ticaret blokları, eski dönemlere kıyasla daha zayıf toprak yönetimi	Tarihte eşi görülmemiş küresel bağlanmışlık düzeyleri
Baskın özellikler	Küresel kapitalizm küresel yönetim küresel sivil toplum	Dünya 1890'larda olduğundan daha az karşılıklı bağımlı	"Kalın" (yoğun ve kapsamlı) küreselleşme
Ulusal hareketlerin gücü	Azalıyor ya da aşmıyor	Sağlamlaşmış ya da artıyor	Yeniden kuruluyor, yeniden yapılanıyor
Küreselleşmenin itici güçleri	Kapitalizm ve teknoloji	Hükümetler ve piyasalar	Çağcılığın birleşik güçleri
Tabakalaşma kalıbı	Eski hiyerarşilerin aşınması	Güneyin artan önemsizleşmesi	Dünya düzeninin yeni mimarları
Baskın güdü	McDonald's	Ulusal çıkar	Siyasal topluluğun dönüşümü
Küreselleşmenin kavramsallaştırılması	İnsan eyleminin çerçevesinin yeniden düzenlenmesi olarak	Uluslararasılaşma ve bölgeselleşme olarak	Bölgelerarası ilişkilerin yeniden düzenlenmesi ve uzaktan eylem olarak
Tarihsel izlek	Küresel uygarlık	Bölgesel bloklar veya uygarlıkların çatışması	Belirsiz: küresel bütünleşme ve parçalanmışlık
Özet sav	Ulus-devletin sonu.	Uluslararasılaşma, hükümetlerin uysallığına ve desteğine bağlı	Küreselleşme hükümet gücü ile dünya siyasetini dönüştürüyor

Kaynak: Giddens, 2012: 94 ve Yavuz ve Sivrikaya, 2009: 1220.

1.5. Son Söz

Tarihte, küresel düzeyde ilişkiler şebekesi oluşturarak evrensel egemenlik iddiasında bulunan birçok imparatorluk gelip geçmiştir. Ateş'in (2006) söylediği gibi, birçok bölgenin katılımı ile dünyanın belirli bir alanında yoğunluk arz eden iktisadi ve ticari ilişkiler şebekesi —örneğin ipek yolunda kurulan ağ gibi— oluşturulabilmiştir.

Ancak, bu girişimlerin hiçbiri, dünyanın belirli bölgelerini belirli ölçüde birbirine bağımlı hale getirmiş olsalar da, bugün tanıklık ettiğimiz küresel ilişkiler ağına benzer bir durum ortaya çıkaramamışlardır. Halbuki Rönesans ve Reform hareketlerinin bir sonucu olarak ortaya çıkan akılcılığa dayalı aydınlanma felsefesi, bunu takip eden ulus devletlerin oluşumu ve özellikle 1750’li yıllarda başlayan ve 19. yüzyıla doğru yoğunluk kazanan sanayi kapitalizmi sayesinde dünyanın aşağı yukarı her köşesi ekonomik ağlarla örülmeye başlanmıştır. Kısaca, her ne kadar küreselleşmenin alt basamaklarında kapitalist üretim tarzının getirmiş olduğu zorunluluklar yatıyor olsa da, bu biçimde bir açılma aynı zamanda aydınlanma felsefesiyle Avrupa’da yaşanan köklü sosyal ve siyasal değişimlerin de dünyanın diğer bölgelerine yayılmasına yol açmıştır. Dolayısıyla küreselleşme, hem iktisadi ilişkiler ağının küresel düzeyde yoğunlaşması ve yaygınlaşmasını ifade etmekte; hem de batılı sosyal, siyasal ve kültürel değerlerin dünyanın diğer toplumları tarafından kabul edilmesi gereken bir tercih olarak ortaya çıkmasına neden olmaktadır. Bu değerler, tüketim kültüründen demokratik yönetim tarzına, insan hakları anlayışından pozitif bilime kadar birçok alanı kapsamaktadır (Ateş, 2006: 26).

Küreselleşme süreci birbiriyle ilişkili birçok alanı kapsadığı halde, bugünün egemen literatüründe küreselleşme kavramsallaştırılması pazar ekonomisi merkezli liberal ideolojinin tekelindeymiş gibi görünmektedir. Özellikle, iktisadi alandaki ilişkiler ağının yoğunlaşması, serbest ticaret, sosyetelerin (toplumların) birbirlerine daha bağımlı hale gelmesi, finansal kaynakların serbest hareketi ve DFI (doğrudan yabancı yatırımlar) gibi günlük hayatı çok yakından ilgilendiren hususların yoğunluklu olarak tartışılması nedeniyle küreselleşme, liberal ideolojinin yeni bir ifade biçimi olarak algılanmaktadır (Kaya, 2009: 4). Halbuki, uluslararası düzeyde ekonomik ilişkiler ağının sanayi devrimi sonrası dönemde yoğunlaşması, küreselleşme sürecinin itici en etkili ve önemli nedeni gibi görünse de, bugün gelinen nokta itibarıyla dünya düzeyindeki iktisadi ilişkiler ağı, küreselleşme sürecinin alt süreçlerinden biri olarak kabul edilmelidir. Ama literatürde bu alt süreç, bütün küreselleşme sürecini tanımlar hale getirilmiştir.

İKİNCİ BÖLÜM – TEKNOLOJİNİN BİR BOYUTU OLARAK TEKNOLOJİK YENİLİK VE YENİLİK İLİŞKİSİ

2.1. Teknoloji Kavramı

İnsanoğlu artık sağlık, eğitim, spor, tarım, ulaşım, yönetim ve günlük hayatının her alanında teknolojiyi (technology) çok sık kullanmaktadır. En basitinden sabahın korunda kalkmasında kurulan alarmlar, yolculukta, işte veya evde geçirilen zaman dilimi hep teknoloji vasıtasıyla anlayabiliyor ve hesaplanıyor. Teknolojinin gelişimi gün gittikçe ilerlemekte ve insanoğlunun hayatının her alanını etkilemektedir. Örneğin, bir kişinin yaklaşımını algılayıp otomatik olarak açan fotoselli kapılar veya lambalar ya da Apple telefonlarda ve Windows 10 bilgisayarlarda konuşan Siri ve Cortana teknolojileri insanların hayatında renk katmıştır. Peki, nedir bu teknoloji?

Teknoloji denildiği veya konuşulduğu zaman, herkes tarafından, herhangi makine veya teknolojinin fiziksel donanımına (hardware) ilişkin anlamı anlaşılrsa da, teknolojinin yazılım (software) boyutu da bulunmaktadır (İşman, 2001: 1). Fiziksel boyutu teknolojik araçları içerirken, yazılım boyutu, teknolojinin kullanıldığı iş koluna göre, yönetim biçimlerini ya da öğrenme tekniklerini kapsamaktadır (Karadal ve Türk, 2008: 60).

Teknoloji sözcüğü kimileri tarafından **araç** kavramıyla özdeşleştirilmiştir. Ancak, araç kavramı daha çok fiziksel bir öğeyi çağrıştırmaktadır. Robotlar buna örnek gösterilebilir. Robotlar fiziksel yapılarından dolayı bir ileri imalat teknolojisini kolayca simgeleyebilir. Ancak, herhangi bir araç, o aracı etkin biçimde kullanmak için gerekli “teknik bilgiden” bağımsız olarak düşünülemez. Robotları da etkin biçimde kullanabilmek için programlama bilgisine sahip, becerikli insan kaynaklarına ihtiyaç vardır. Bu da teknolojinin sadece fiziksel boyutuna indirgenip yazılım boyutunun ihmal edilmemesi gerektiğinin göstergesidir (Tekin, Güleş, ve Öğüt, 2003: 79). Teknoloji kavramı farklı şekillerde tanıtılmıştır. Bu tanımlara göre:

Teknoloji: Belli hedeflere ulaşmada, belli problemleri çözmede, gözleme dayalı ve ispatlanmış bilgilerin uygulanmasıdır (İşman, Baytekin, Horzum ve Kıyıcı, 2002).

Teknoloji: “*Birey ihtiyaçlarının daha etkin biçimde karşılanması amacıyla, örgütsel süreçlere bilginin uygulanmasıdır*” (Tekin ve diğ., 2003: 80).

Demir (1986), Karluk (1986), DPT (1988), Goulet (1989), Williams & Gibson (1990), Seyidoğlu (1990), Aggarwal (1991), Chen (1994), ve Karluk (1998) çalışmalarına atıfta bulunan Karacasulu (2000)’e göre Teknolojinin en basit ve dar tanımı, bir mal veya hizmetin üretimi için lazım ve uygulanan bilgi, know-how (bir işin başından sonuna kadar nasıl yapılacağını gösteren “teknik bilgi ve beceri”) ve deneyimler olarak ifade edilebilir (Karacasulu, 2000: 38).

Teknoloji, Longman-Metro sözlüğünde “*bilimsel ve endüstriyel yöntemleri inceleyip, bunların sanayide uygulanabilir biçimdeki kullanımları ile ilgilenen bilim dalı ve bu şekilde elde edilen bilgilere dayalı olarak geliştirilen makineler, yöntemler vb.*” olarak tanımlanırken Şimşek ise teknolojiyi “*insanın çevresini değiştirmek için sahip olduğu ve kullandığı tekniklerin tümü*” olarak tanımlamıştır (İraz, 2004: 408). Yine bu yazarın diğeri bir ortak çalışmasına göre; bilginin, endüstrideki fabrikalarda sistematik olarak uygulamaya konulması demek olan teknoloji, geniş anlamda, araştırma, geliştirme, üretim, pazarlama, satış ve satış sonrası hizmeti kapsayan bir sanayi sürecinin, etkin ve verimli bir biçimde gerçekleştirilmesi için kullanılacak bilgi ve becerilerin tümüdür (Kurtulan, 2009: 11-12; Orhan, 2017: 6).

Teknoloji, üretime uygulanan bilgidir ya da maddenin dönüştürülmesinde insan emeği ile madde arasındaki özgün ilişki biçimi olarak tanımlanabilmektedir. İnsanlar, teknoloji ile maddeyi amaç/amaçlarına uygun bir şekilde dönüştürmektedir. İnsanoğlunun bilgi düzeyi ve buna bağlı olarak geliştirdiği beceriler, üretimde kullanılan aygıt veya makineler ve kullandığı enerji türü, söz konusu ilişkiyi yani üretimde kullanılan teknolojiyi belirlemektedir. Örneğin, on bin yıl önce insanlar tarımsal üretimde hayvan enerjisini kullanmaya başlamış ve bu teknoloji yüzyıllar boyunca yerleşik toplumların uygarlığının ilk adımı olmuştur (Şaylan, 2016: 175 ve Turan, 2011). Yani bu tanımlara göre teknoloji, işlenmiş bilgidir ve insanın çabasıyla ortaya çıkmaktadır denilebilir.

Sözlüklere baktığımızda teknoloji:

- Teknik bir dil (belli bir amacı gerçekleştirmek için kullanılan ustaca ve etkili bir dil),
- Uygulamalı bilim olup pratik bir hedefi gerçekleştirmek için kullanılan teknik bir yöntem,
- İnsanların rahatını sağlayan bütün gelişmelerin genel anlamı,
- Bir sanayi dalı ile ilgili yapım yöntemleri, kullanılan araç-gereç ve aygıtları kapsayan bilgi, uygulama bilimi,
- Belli bir teknik alanda bilimsel temellere dayanan yeterli bilgi ve uygulamaların tümü,
- Tekniklere ilişkin genel kavram ve
- En yeni bilimsel buluş ve uygulamaların kullanıldığı donanım olanakları ve yapısal düzenlemeler olarak tanımlanmaktadır (İşman, 2001: 2).

2.2. Teknolojiye İlişkin Alt Kavramlar

Bir işletmede teknoloji; organizasyonların yapısını, ne tür faaliyetlerin gerçekleşeceğini, çalışan personelde bulunması gereken özellikleri, mal veya hizmet üretiminde kullanılan yöntemleri belirleyen önemli bir faktördür. Aynı şekilde kurumsal aktiviteleri arttırmada ve organizasyonel yenilenmede etkili görev üstlenmektedir ve bunun için teknolojilerini 21. yüzyılın gerçeklerine göre yenilenmeyen organizasyonların bu yüzyılda maliyetli ve altından kalkılmaz durumlarla mücadele etmekle zorunda kalabileceği iddia edilmektedir (Öğüt, 2003: 149).

2.2.1. Teknolojik Değişim veya Alternatif Teknoloji

Teknoloji kavramının aslında çok geniş bir alanı kapsadığı bir gerçektir: En basit yaklaşımına göre teknoloji üretilen mallardan ibarettir. Daha geniş bir yaklaşıma göre, “*bu mallarla birlikte makine ve teçhizatı, emeği ve örgütlemeyi*” içerir. En geniş bir yaklaşımda ise, teknoloji “*üretilen malları, üretimde kullanılan makine ve emeği, toplumun sosyal, kültürel ve psikolojik varlığını da içine alır.*” Durum buysa çok çeşitli tekniklerden söz edilebilir: İmalat tekniği, inşaat tekniği, sanayi mühendisliğinde zaman ve hareket incelemeleri, sosyal alanlarda muhasebe teknikleri, yöneylem

araştırmaları, doğrusal programlamalar gibi teknikler vardır. Bütün bu tekniklerin kolayca kıyaslanabilir ve bir kefeye konabilir unsurlar olmadığı çok açıktır (Dura ve Atik, 2002: 171). Dolayısıyla, her konunun kendine has uzmanlar tarafından incelenmesi gerekmektedir.

İktisatçılara göre, teknoloji, “*üretim sürecinde kullanılması gereken üretim faktörlerini ve bunlar arasındaki bileşim oranlarını gösteren üretim fonksiyonudur.*” Yani bir maldan Q miktar üretmek için ne miktar sermaye (K) ve ne miktar işgücü (L) gerektiğini, bu iki faktörlerin oranlarını ve aynı şekilde üretim teknolojisini de verecektir. Teknolojik değişme ise, işte bu üretim fonksiyonunda meydana gelen bir değişme olarak gösterilmektedir. Üretim fonksiyonunun yukarı doğru kayması teknolojik gelişmeyi göstermektedir. (age. 2002: 172). Bir diğer tanıma göre alternatif teknoloji, geleneksel yöntemlerden daha az kirlüten ve daha verimli olan üretim veya üretim yöntemlerini kapsamaktadır (Alternative Technology: Business Dictionary.com). Çevreye, normal ya da şimdilik kullanılmakta olan teknolojiden daha az zararlı olan bir teknoloji biçimidir (Alternative Technology, Cambridge Dictionary).

Teknolojinin hızla gelişmesi bazı toplumsal sorunları da beraberinde getirmektedir. Çağdaş toplumlarda hızla gelişen teknolojiye karşı güvensizlik de doğmuştur. Teknolojinin topluma sağladığı faydaların yanı sıra, gün geçtikçe bunların kullanımından toplumsal sorunlar ortaya çıkmaktadır. Dünyanın hızla kirlenme ile karşı karşıya kalması ve doğal kaynakların hızla tüketilmesi sorunlardan birkaçıdır. Alternatif teknoloji ise, çağdaş teknolojilerin beraberinde getirdiği sorunların olmadığı bir teknolojidir. Genellikle, işletmelerde bilgi, mal ve hizmet üretimi süreçlerinin verimliliği, fiziksel donanım ve düşünsel birikimleri tanımlamayan teknoloji kavramının anlamının açıklığa kavuşturulması çok önemlidir. Diğer taraftan, teknolojik altyapı, teknik, jenerik teknoloji, araştırma-geliştirme (Ar-Ge), teknolojik yenilik, ileri teknoloji iletişim teknolojileri ve teknoloji transferi alt kavramlarının bilinmesi de gerekmektedir (Özkan, 2006: 23).

Teknolojik değişmeler ekonomik büyüme ve kalkınma sürecinde oldukça önemli bir konuma sahiptir. Teknolojik değişmeler, yeni mal veya hizmetlerin, yeni üretim ve ulaşım tekniklerinin, yeni pazarların ve yeni sanayi işletme türlerinin ortaya

çıkmasını sağlayan ve kıyaslamalı üstünlüğün temel parametrelerini değiştiren bir faktör olarak değerlendirilebilir. Teknolojik değişmelerle (gelişmelerle), iletişim ve ulaşım maliyetleri büyük ölçüde azaltılmış ve gittikçe önemsiz bir hale dönüşmüştür. Bu yüzden teknoloji, ekonomik faaliyetlerin küreselleşmesine yol açan en önemli faktörlerinden biri konumuna oturmuştur.

2.2.2. Teknolojik Altyapı

Teknolojik Altyapı: İşletmedeki elemanlar, dağıtımlar, bölümler, araştırma laboratuvarları, üniversiteler ve endüstriler arasında hızlı ve güvenilir iletişim ağları ile yapılan bağlantılardır (Beck ve Kacirek, 2011: 348). Teknolojik altyapı, kurumsal anlamda tanımlanabileceği gibi ulusal ölçekte de ele alınmaktadır. Bilgi toplumu için temel teknolojik altyapı donanımı ve araştırmasında bilim merkezleri kullanıcılarını birbirine bağlayan fiber-optik kablolu iletişim ağlarından bahsetmek mümkündür. ((Erkan, 1998, s. 87). Teknolojinin en vazgeçilmezi teknolojik altyapıdır. Gelişmiş ve kapsamlı teknolojik altyapısı olan ülkeler bilgi çağına doğru adımlar atabilir ve bu çağın imkanlarından en büyük yararı elde edebilirler (Yücel, 1997: 24).

Teknolojik alt yapının, kurumsal kaynak planlanması, sınai mülkiyet sistemleri, performans ölçüm sistemleri, kalite güvence sistemleri ve strateji planlama yöntemleri gibi unsurlarından söz edilebilir. Teknolojik altyapı için, jenerik ürün-teknolojiler, bilgi birikimi ile değer katmış yönetim teknolojileri ve bilgi altyapısı gerekmektedir. Bilgi altyapısı üretim, tüketim, kaynak dağıtım ve bölüşüm gibi işlevsel üstyapı alanlarına yeni boyutlar getirmektedir. Teknolojik altyapı yatırımları sonucu yaygınlaşan bilgisayar destekli üretim ve tasarım (CAD/CAM) yöntemleri ile iletişim ve taşımacılık hızında sağlanan gelişmeler, üretim ve tüketimde etkinlik düzeyini artırmaktadır (Öğüt, 2003, s. 152-153).

Bilgi çağına geçiş sürecinde, teknolojik yenilik sonucunda gelişmeler devamlı olarak artmakta ve 21. yüzyılda bu artış hızla devam etmektedir. Bilgi çağı işletmelerinin teknolojik faaliyetlerini sürdürebilmeleri için önemlidir ancak organizasyonları pek çok ciddi sorun beklemektedir. Donanım ve yazılımların değişen teknolojiye adaptasyonu olarak gündeme gelen sorun, teknik olduğu kadar, yönetsel ve kurumsal dönüşümü de zorunlu kılmaktadır. (Kılınç, 2009: 31).

Türkiye Devlet Planlama Teşkilatı raporunda, küreselleşme sürecinin olumlu yönlerinden azami derecede faydalanmak ve beraberinde getirdiği tehditleri de sınırlandırmak için devlete bazı önemli görevler düştüğü belirtilmektedir ve bunlardan biri teknolojik altyapının güçlendirilmesidir (DPT, 2000: 5). Küreselleşme sürecinde ülkelerin teknolojik ve insan gücü altyapılarını yenilemeleri ve geliştirmeleri büyük önem kazandığı ve bu doğrultuda, piyasa mekanizmasının içerdiği aksaklıkları giderecek müdahalelere gereksinim duyulduğu vurgulanmıştır.

2.2.3. Teknik Yapı

Teknik altyapı sistemleri, bir işletmedeki elektrik dağıtım ağı, ısıtma, soğutma, havalandırma ve iklimlendirme araç-gereçleri, yangın ve gaz algılama, çevre su izleme istasyonları vb. teknik çalışmaları içermektedir (<https://home.cern>, 2019).

Yaşadığımız çağda, bilim ve tekniğin hızla gelişmekte olduğu bir gerçektir. Bilim kavramı, geniş anlamda kullanıldığında, teknik ve teknoloji kavramlarını da kapsamakla beraber teknolojinin gelişimi ile doğru orantılıdır (Kılınç, 2009: 31). Teknik, genel anlamda, insan hayatını kolaylaştıran, hayat kalitesini artıran, kimi geleneksel uğraşları anlamsızlaştıran, yeni mesleklerin oluşmasına kaynaklık eden ve sonuç olarak bireysel ve toplumsal yaşamı dönüştüren bir faktör olarak değerlendirilmektedir. Teknik kavramını, bireysel ve toplumsal yaşamı dönüştüren diğer faktörlerden ayırmak amacıyla; *“beşeri faaliyetlerin her alanında, belirli bir toplumsal gelişim aşaması sonucu mutlak verimlilik sağlayıcı yöntemler bütünü”* biçiminde tanımlamak da mümkündür (Öğüt, 2003: 153).

Firmaların teknik ilerlemelerine karşı, iş organizasyonu ve yönetim pratiklerindeki zayıflıklar, yeni bilgi ve teknolojilere nüfuz etmedeki yetersizlikler gibi bazı engelleyici faktörler bulunmaktadır. Bu zayıflıkların var olduğu müddetçe firmalar teknik gelişmelere ayak uyduramazlar. Dolayısıyla bu sorunları gidermek ve teknik yapının gelişimi için devletin yapması gereken bazı görevler vardır. Bunlar kısaca şöyle sıralanabilir (DPT, 2000: 8).

- İnovasyona teşvik: Devlet, iş dünyası, araştırma ve öğretimde, inovasyon kültürünün yerleşmesi için, elverişli şartları yaratabilir; büyükten küçüğe

bütün firmaları, inovasyon ve iş yönetimindeki en iyi uygulama örneklerini özümsemeleri konusunda teşvik edici olabilir.

- Yeni teknolojilere teşvik: Devlet, yeni teknolojilerin yayılmasını kolaylaştırmaya yönelik programların kapsamını, firmaları, yeni bilgi ve teknolojileri arayıp bulma, bunlara erişip nüfuz edebilme yeteneklerini geliştirmeye teşvik edecek biçimde genişletebilirler.
- Yeni teknoloji tabanlı üretim yapan firmalara özel davranma: Yeni teknolojilere dayalı firmalar, yeni mal ve hizmetlerin üretilmesi ve yaygınlaşmasına yaptıkları doğrudan katkının ötesinde, inovasyon kültürünün yaygınlaşmasına da yardımcı oldukları için, kendilerine özel davranışlarda bulunması gerekmektedir.
- Yaratıcı girişimcilerin iş hayatına atılmalarının önündeki mevzuat engellerinin kaldırılması;
- Kamu ve özel sektördeki araştırmacıların girişimciliğini önleyen kuralların gözden geçirilmesi;
- Özel sektöre ait, risk sermayesi yatırım ortaklıklarının geliştirilmesinin teşviki;
- Teknoloji alanında risk almayı zorlaştıran mevzuatın, bu engeli kaldıracak biçimde yeniden düzenlenmesi.

2.2.4. Araştırma ve Geliştirme (Ar-Ge/R-D)

Bir ülkede araştırma geliştirme (Ar-Ge) faaliyetlerine daha fazla kaynak ayrılması gelişme süreci için en önemli konulardan biridir (DPT, 2001: 97). Türkiye Teknoloji Geliştirme Bölgeleri Kanunu'na göre Ar-Ge; *“kültür, insan ve toplumun bilgisinden oluşan bilgi dağarcığının artırılması ve bunun yazılım dâhil yeni süreç, sistem ve uygulamalar tasarlamak üzere kullanılması için sistematik bir temelde yürütülen yaratıcı çalışmalardır.”* (İTÜ ARI Teknokent, 2018).

TÜBİTAK Frascati Kılavuzu'na göre ise AR-GE; *“insan, kültür ve toplumun bilgisinden oluşan bilgi dağarcığının artırılması ve bu dağarcığın yeni uygulamalar*

tasarlamak üzere kullanılması için sistematik bir temelde yürütülen yaratıcı çalışmalardır.” (Çağala, 2017).

Ar-Ge faaliyetleri, toplum, kültür ve bilgisini de içeren bilgi birikimini artırmak ve uygun alanlarda kullanmak amacıyla gerçekleştirilen yenilikçi çalışmalardır. Ar-Ge, bilimsel ve teknik bilgi birikimini arttırmak amacıyla sistematik bir temele dayalı olarak yürütülen çaba ve bu bilgi birikiminin yeni uygulamalarda kullanılmasıdır (Kılınç, 2009: 32).

Öğüt (2003)’e göre, *“araştırma, bilinmeyi bilmeye ve öğrenmeye dönük yapılan bilimsel-teknolojik faaliyettir. Geliştirme ise, mevcut bilgiyi veya teknolojiyi yeni düzenlemelere daha ileri düzeye doğru yönlendirme faaliyetidir. Temel ve uygulamalı araştırmalar, organizasyonlar açısından ekonomik ve teknik alanda son derece önemli işlevler ifa etmektedir. Oldukça spesifik amaçlara yönelmesi ve üretimle doğrudan ilişkili bulunması nedeniyle, günümüzde organizasyonlar geliştirme fonksiyonuna diğer iki araştırma faaliyetine oranla daha fazla önem vermek eğilimindedir.”* (Öğüt, 2003: 154).

Bilgi teknolojilerinin, teknoloji yönetimindeki önemini, teknolojik yenilik geliştirmesinde de göstermektedir. Ar-Ge organizasyonlarının başarısı büyük ölçüde yenilikçi fikirlerin geliştirilmesine ve uygulanmasına imkân vermekle yakından ilgilidir. Ancak, yenilikçi fikirler özgür ve bağımsız bir ortamda gelişebildiği için, yoğun denetimle gerçekleşebilen geleneksel hiyerarşik örgütlenmeyle Ar-Ge ve teknolojik yeniliklerin gerçekleştirilmesi daha zor ve birbirine zıtlık oluşturmaktadır. Dolayısıyla, sistem felsefesi, esnek ve organik biçimde yapılandırılmış bilgi organizasyonlarının, Ar-Ge’ye paylarının çok daha büyük olduğu ileri sürülebilir (Özkan, 2006: 26).

Ar-Ge faaliyetleri ve Ar-Ge’ye ayrılan harcamalar ülkenin hem iktisadi hem de teknolojik gelişmeleriyle doğru orantılıdır. 1996-2009 yıllarını kapsayan ve 38 ülke üzerine inceleme yapan çalışmanın sonuçları, ülkelerin ekonomik büyüklükleri ile bilim ve teknoloji alanındaki gelişme durumu arasında anlamlı bir ilişki olduğu gerçeğini açıkça ortaya koymuştur. Bu ilişki, ekonomik güç ve bilim ile teknolojinin alt kategorilerinin göstergeleri üzerinde yapılan testler kullanılarak doğrulanmıştır.

Buna göre, Ar-Ge faaliyetlerine daha fazla önem veren ve bunun için Gayrı Safi Yurt İçi Hâsılası'ndan (GSYİH) daha fazla pay ayıran ülkeler, bilim yayma, teknoloji geliştirme ve ekonomik güç konusunda daha iyi durumunda olan ülkeler olmuştur. Bu çalışmaya göre, Ar-Ge'de en çok harcamayı ABD, Japonya ve Almanya yapmışken, Türkiye ve İran orta seviyede bir harcama yapmıştır. En düşük harcamaları ise, Tanzanya, Pakistan, Türkmenistan, Fas, Nijerya, Mısır ve ne yazık ki Afganistan gibi ülkeler yapmıştır (Noroozi Chakoli & Madadi, 2015).

Prof. Dr. Füzün, (2010) çalışmasında, ülkelerin AR-GE faaliyetleri için yaptıkları harcamaların Milli Hâsıla içindeki oranını hesaplamıştır. Bu hesaplama göre bu oranlar şu şekildedir: Afrika ve Afganistan için: %0-0.5, İran, Türkiye ve Hindistan için %0.5-1, Rusya, Çin ve Brezilya için %1-1.5, İngiltere için %1.5-2, Fransa için %2-2.5, Almanya ve ABD için %2.5-3 ve Japonya ve Güney Kore için %3-3.5.

Ekonominin büyümesine en belirgin rolü teknolojik yenilik ve Ar-Ge faaliyetleri üstlenmektedir. Ar-Ge faaliyetleri, teknolojik gelişmelere yol açmaktadır. Bu gelişmelerin sonucunda kaynaklar daha verimli kullanılabilir hale gelmekte, ülkeler daha yüksek üretim ve tüketim düzeyine ulaşmakta, yaşam standardı arttırılmaktadır (Göçer, 2013, s. 218).

2.2.5. Teknolojik Yenilik

Teknolojik yenilik (teknoloji inovasyonu), mal, hizmet ve bilgi üretiminin miktar ve kalitesini arttırmakla birlikte, yeni sektörlerin oluşmasına yol açan değişimler olarak değerlendirilebilir. Dolayısıyla, teknolojik yenilikler, toplumsal refah düzeyinin yükselmesini ve yaygınlaşmasını ve ekonominin gelişmesini dolaysız bir şekilde etkilemektedir. Teknolojik buluş ve teknoloji geliştirme, insan gereksinimlerinin karşılanmasına yönelik mal ve hizmet üretimini arttıran ve niteliğini değiştiren gelişmelerdir (Öğüt, 2003: 155).

Teknolojik yeniliğin ekonomik büyüme konusundaki önemine ilk değinen Schumpeter olmuştur. O, “*yeni ürünlere dayanan rekabetin, var olan ürünlerin fiyatları üzerindeki marjinal değişikliklerden daha önemli*” olduğunu vurgulamıştır. Bu yaklaşıma göre, teknolojik yenilik ekonomik gelişmenin ve ekonomideki

dalgalanmaların ana faktörüdür. Teknolojik yeniliğin ortaya çıkmasında girişimci (entrepreneur) çok önemli bir yere sahiptir. Bu sürecin en önemli öğeleri, yaratıcılık ve tahmin edilemezliktir. Schumpeter kapitalist sistemin çalışma dinamiklerini ortaya çıkarmak amacıyla kapitalist ekonomik ilerlemenin büyük ölçekli analizini yapmış ve bu işleyişte teknolojik yeniliği merkezi bir konuma yerleştirmiştir. Kısacası, Schumpeter'in yaklaşımında teknolojik yenilik sürekliliği olmayan, mevcut teknolojiden bir kopuşu ifade eden, nitel ve radikal bir değişikliktir. Üretimi artırır, fakat neo-klasik yaklaşımdaki teknik yenilikten daha geniş bir kavramdır. Yeni bir malın, bir üretim metodunun sunulması, yeni bir pazarın açılması, yeni bir hammadde kaynağının bulunması ya da piyasada yeni bir pazar örgütlenmesini de kapsar (bir monopolün kırılması ya da oluşması gibi). Müteşebbis ortaya çıkardığı teknolojik yenilik sayesinde “süper normal” —bir kar marjı sağlar ve monopol pozisyonuna gelir. Bu inovasyonun zamanla diğer firmalarca da adapte edilmesiyle beraber kar normal düzeye iner ve bu durum başka bir müteşebbis tarafından başka bir teknolojik yenilik yaratılana kadar devam eder. Bu da ekonomide business cycles (iş çevrimlerine) sebep olur. Bu yüzden, girişimcilerin olağanüstü gayretleri ile ortaya çıkan teknolojik yenilik, ekonominin içsel bir faktörü olarak, ekonomik gelişmenin dinamiğini sağlayan en önemli faktör konumuna yerleştirilmiştir (Ansal, 2004: 40-41).

Teknoloji tabanlı firmalar (technology-based firms), çok-teknolojili olmak amacıyla teknoloji çeşitliliğine girme eğilimindedir. Bunun için, teknoloji tabanlı firmanın hem hammadde hem de ürün pazarında, teknoloji ile alakalı iş çeşitliliğinde, dış teknoloji pazarlama ve kaynak bulmada, Ar-Ge gerçekleştirilmesinde ve teknoloji tabanlı ortaklıkta uluslararasılaşma stratejileri izleyerek, artan bir şekilde pahalı olan yeni teknolojilerden tasarruf etmek ve bu yeni teknolojileri ekonomikleştirmek için teşviklerde bulunurlar (Granstramd, 1998: 465).

Teknolojide yenilik, yeni teknolojilerin eski teknolojilerin yerini alması, eskilerin tamamen ortadan kaldırılması anlamına gelmemelidir: televizyon, sinemayı veya radyoyu, radyo ise, gramofonu tamamen yok etmedi ve basın dünyası hala bizimle birlikte. Elbette ki bu durum teknolojilerde yeniliğin, mevcut iletişim teknolojilerini hiç etkilemediği anlamına gelmez: Yalnızca, eski ile yeninin karışımından (bir teknolojinin diğerini etkilemesi sonucu) ortaya daha zengin, daha

renkli ve çok kullanışlı bir oluşum çıkmıştır. Bu teknolojiler rekabet içinde görünseler de, herhangi bir konudaki gelişme, aslında diğerlerindeki gelişmeyi destekleyebilir (en azından kısa bir süre içinde). Örneğin, Amerika Birleşik Devletleri'nde, kablolu TV yayınlarındaki video kliplerin popülerliği, kaset ve CD satışlarını artırmıştır (Özçağlayan, 1996: 80).

2.2.6. Jenerik Teknolojiler

Jenerik teknoloji, teknolojik araştırmaların ilk safhası yani temel araştırmaları hedef alan, bir düşüncenin pazarlanabilir bir teknolojiye dönüşebileceğini ispatlayan laboratuvar çalışmalarıdır. Geniş bir alanı kapsayan ürün ve hizmet uygulanma potansiyeli olan ancak, ticari uygulamaya geçilebilmesi için bir miktar daha uygulamalı araştırma ve geliştirmeye gerek duyan, bir kavram olarak tanımlanabilir. Elektrik teknolojisi bu tür teknolojilerin ilki olarak kabul edilmektedir (Öğüt, 2003, 154 ve Türker, 2012).

Herhangi bir endüstri alanında faaliyet gösteren firmaların üretim aşamasına geçmeden önce kaynaklarını bir araya getirip, beraberce yürüttükleri araştırmalar jenerik teknolojiler açısından önemli bir yer teşkil etmektedir (Sarıhan, 1998: 19). Jenerik teknolojilerin geliştirilmesi amacıyla sistem çabalarının sergilenmediği işletmelerde sektörün teknoloji üretim hızı genellikle düşük seviyelerde seyretmektedir. Teknik ve rekabetçi üstünlüklerini uzun dönem güvence altına almayı hedefleyen işletmelerin, jenerik teknolojilere çok yönlü yatırım yapmaları gerekmektedir (Özkan, 2006: 27).

Jenerik teknolojiyi yeni temel teknolojik unsurlardan biri olarak algılayan Aktan ve Vural (2003)'a göre, gelişmiş malzeme teknolojileri (yüksek moleküllü polimerler, süper iletkenler ve seramik gibi), biyo-teknoloji ve gen mühendisliği (yeni ürünlerin geliştirilmesi ve verimin artırılması için fermantasyon ve genetik mühendisliği teknikleri gibi biyolojik yöntemlerin kullanılması), enerji teknolojileri (doğal kaynakları enerjiye dönüştürebilen bilim ve teknolojiler), nükleer enerji, uzay ve havacılık teknolojilerinden oluşturulmuştur (Aktan ve Vural, 2003: 2).

2.2.7. İleri Teknoloji

Teknoloji bilimin zanaatıdır. “High-technology, cutting edge technology/yüksek veya en çağdaş teknoloji” olarak da ifade edilen ileri teknoloji ise, teknolojik ilerlemenin ön sırasında yer alan bir alan, yaklaşım veya araçtır (Spacey , 2016). Bir diğer tanıma göre, ileri teknoloji, en son trendleri yansıtan teknolojilerdir (Viswanathan, 2018). Öğüt ise ileri teknolojiyi en az girdiyle, birim zamanda uygun kalitede mal, hizmet ve bilgi üreten teknoloji biçimi olarak tanımlamıştır. Her yeni bilimsel buluş, uygulamaların kullanımı donanım imkanlar ve yapısal düzenlemeler ileri teknoloji kapsamında değerlendirilmektedir (Öğüt, 2003: 156).

Günümüzde uzay aracı (spacecraft), nesnelerin interneti (Internet of Thing), dronlar ve yardımcı robotlar, sürücüsüz otomobiller, esnek ekranlar, finansal teknolojiler (fintech), ses ve görüntü tanıma teknolojisi, geofencing teknolojisi (hurriyet.com, 2017), sanal gerçeklik (virtual Reality), yapay zekâ (artificial intelligence), sosyal robotlar, giyilebilir teknolojiler (Gazete Duvar, 2016) vb. teknolojiler ileri teknolojiler olarak değerlendirilmektedir.

“High-Tech Endüstrileri” olarak ifade edilen ileri teknoloji kullanan kurum/işletmeler, ileri ve bilgi tabanlı teknolojik aşamanın içinde bulunmaktadır. Araştırma odaklı, kapsamlı sağlık kurumları, uzay araştırma kurumları, bilgisayar, elektronik, robotik ve biyo-teknoloji endüstrileri, endüstriyel araştırma ve kalkınma laboratuvarları, araştırma odaklı üniversiteler gibi birçok kurum ileri teknolojilerden yararlanmaktadır. İleri teknoloji kullanan işletmeler, genellikle çok fazla bilgi gerektiren araç-gereç ve imkanlara sahiptir. Ancak, bu kurumların en önemli özellikleri, bilgi-yoğun olmaları ve bilimsel, teknik ve profesyonel anlamda yetkin niteliklere sahip olmalarıdır (Öğüt, 2003: 157).

2.2.8. Elektronik Öğrenme

Her tip çalışma ortamında yaşanan değişimler insanların yeni teknolojiler, ürünler ve hizmetlere yönelik eğitilmesini gerektirmektedir. Bunun için elektronik öğrenme sistemlerinin uygulanması büyük bir ihtiyaç olarak görülmeye başlanmıştır. Ancak e-öğrenmeye yapılan büyük yatırımlar teknolojinin uygulanmasında ve

yönetilmesinde kullanıcının yeni teknolojileri kabullenmesine bağlıdır (Ong, Lai, ve Wang, 2004: 795).

E-öğrenmeye teşvik edici temeller ve e-öğrenmeye götüren faktörler şunlar olarak sıralanabilir: (Ong vd. agm: 801).

- * Güvenilir olması: algılanan güvenilirliğinin (perceived credibility) kullanıcıların e-öğrenmeyi kullanmaya yönelik tutumlarını nasıl etkilediğini göstermektedir: E-kullanıcıların, gizlilik ve güvenlik tehditlerinden arınmış olduklarının garanti edilmesi gerekmektedir.
- * Kullanışlı olması: Kullanışlılık algılaması (perceived usefulness) e-öğrenme kullanımına yönelik davranışsal niyeti doğrudan etkilemekte önemli bir yere sahiptir, “pragmatik/yararlı” kullanıcıların kullanmaları için yararlı içerik sağlanması zorunludur.
- * Kolay kullanışlı olması: Kolay kullanışlılığı (perceived ease of use), daha önceki güvenirliliğin ve kullanışlılığın önemli bir öncüsü olarak değerlendirilir. Kullanıcı-arkadaşça olması e-öğrenmenin başarısı için de önemlidir ve e-öğrenenlerin “kullanışlı olduğu” ve “güvenilir olduğuna” dair algılarını artıracaktır.

Afganistan’da e-öğrenme ve e-kaynaklı olmakla ilgili temel çalışmalar başlamıştır. Afganistan hükümeti, 2014 yılı bütçesinden yaklaşık 11 milyon dolar "e-devlet"i genişletmek için ayırmıştır (Shafae, 2014) ve bu tür bir yönetim Afganistan'ın en önemli önceliklerinden biridir. Afganistan Yükseköğretim Kurulu e-öğrenme ile ilgili bazı çalışmalar kaydetmiştir.. Örneğin; 23 ve 24 Kasım 2016 tarihlerinde, Amerika Birleşik Devletleri Uluslararası Kalkınma Ajansı (USAID) tarafından finanse edilen Üniversite Destek ve İşgücü Geliştirme Programı (University Support and Workforce Development Program/USWDP) ile ortaklaşa “Yükseköğrenim kurumlarında e-öğrenmenin durumunu değerlendirmek ve sonraki adımlar” adlı Dördüncü E-Öğrenim Çalıştayı gerçekleştirildi (Afganistan Yükseköğretim Kurulu, 2017). USWDP 2002’den beri Afganistan’a eğitim ve kalkınma ile ilgili destek vermektedir (bkz: (USAID, 2017). Yine de Afganistan’da ister devlet, (özellikle yükseköğretim kurulu) ister NGO (sivil toplum örgütü)

tarafından, e-öğrenimle ilgili yapılan tüm araştırmalar ve çalışmalar daha çok yeni ve yürümeye başlama seviyesindedir (bkz: (AVA, 2016).

2.2.9. İletişim Teknolojileri ve Teknoloji Kullanımı

Bilgi tabanlı teknolojik gelişmeler ve küreselleşme sürecinin temeli olarak değerlendirilen iletişim teknolojileri bireyler, organizasyonlar ve ülkeler arasında gerçekleştirilen iletişimi gün gittikçe daha da hızlandırmaktadır. Telekomünikasyon altyapısını oluşturan iletişim altyapıları (telgraf, telefon, teleks, radyo ve televizyon gibi) metin, ses, resim ve video formlarının olağanüstü bir hızla uzak mesafelere aktarılmasını sağlamaktadır (Kılınç, 2009: 33).

Sağlam iletişim teknolojileri verimliliği artıran faktörlerden biri olarak rekabette üstünlük sağlayabilir. Küreselleşme sürecinin başlamasıyla birlikte rekabet gücünü, faktör maliyetlerini dikkate alarak açıklayan klasik teorilerin önemi azalmıştır. Nitelikli ve uzman iş gücü, ileri teknoloji, özel amaçlarla geliştirilmiş altyapı, iletişim teknolojileri gibi verimlilik artışı sağlayan gelişmiş üretim faktörlerinin kullanımı sonucu ortaya çıkan verimlilik artışlarını dikkate alan modern yaklaşımlar, rekabet gücünün açıklanmasında önem kazanmıştır (Ayaş, 2002: 1).

İletişim teknolojilerindeki gelişmeler, mikro elektronik alanındaki yenilenmelerle paralellik arz etmektedir. Mikro elektronik teknolojisindeki yenilenmeler, ürün ve teknolojileri güncelleştirirken; iletişim donanımındaki gelişmeler, üretim altyapısını oluşturmakta ve sağladığı hızlı değişimle, ekonomide girdi temininin ve verimliliğinin hızla artmasına katkıda bulunmaktadır. Bilgisayar ve iletişim teknolojilerindeki hızlı ilerlemeler, üretimde her türlü bilgi akışını hızlandırarak kolaylaştırdığı gibi, ulaşım yani zaman ve mekân kullanımında ortaya bıraktığı avantajlarla, üretimde etkinlik ve verimliliği artırmışlardır. Dolayısıyla, toplumun teknolojik altyapı donanımının büyük bir kısmı, iletişim teknolojilerinden (donanımından) oluşmaktadır (Özçağlayan, 1996: 26). İletişim alanındaki teknolojik gelişmeler, telefon ve faks teknolojisi, fiber optik ve lazer teknolojisi, akıllı terminal ve dijital teknoloji ile ilişkilendirilebilir.

George P. Huber, iletişim teknolojilerini dikkat alma bağlamında, bu teknolojilerin işletmeler veya bireysel kullanıcılara (a) zaman ve mekân açısından

daha kolay ve daha az masraflı bir şekilde iletişim kurabilmelerine, (b) hedef gruplara daha hızlı ve daha hassas iletişim kurabilmelerine, (c) iletişim olaylarının içeriğini ve niteliğini daha güvenilir ve ucuz bir şekilde kaydedilebilmesi ve endeksleyebilmesine ve (d) bir iletişim olayında veya ağında erişimi ve katılımı daha seçici bir şekilde kontrol edebilmesine katkı sağladığını belirlemiştir (Huber, 1990: 50). Bu teknolojiler e-posta, görüntü aktarımı, ses, bilgisayarlı konferans ve video konferans teknolojilerini de kapsamaktadır.

İletişim teknolojileri alanında gelişen yenilikler sayesinde sınırlar ortadan kalkmış, farklı sektörlerde faaliyette bulunan organizasyonlar ürettiği mal veya hizmetleri bilgi teknolojileri vasıtasıyla tüm dünyaya satabilir hale gelmiştir. İnternetin ortaya çıkması, dünyanın her köşesine erişimi kolaylaştırmıştır. Bununla beraber, yeterli sermayesi bulunmayan ve gerekli dağıtım ağını oluşturamamış, genişletememiş işletmelerin farklı piyasalara erişebilmeleri açısından olağanüstü kolaylıklar getirmiştir. İnternet küresel boyutta bir sanal pazar oluşturmuştur (Uysal, 2009: 8).

Teknoloji kullanımı kararının verilmesinde dikkate alınan ölçütler kurumdan kuruma farklılık arz etmektedir. Büyüme, pazar payı ya da kârın artırılması amaçları doğrultusunda geliştirilen strateji modellerinin niteliği bu noktada önem kazanmaktadır (Özkan: 2006: 31).

Teknoloji kullanımı ile kurum kültürü arasında iç ve dış yeniliklerle ilişkili bağların oluşturulmasında tutarlılık olmalı ya da sağlanmalıdır. İçsel tutarlılık, bir kurumun insan kaynakları ile belli bir teknolojinin kullanımının maksimum düzeyde uyumlu olması ile ilgiliyken dışsal tutarlılıkta, kullanılan teknolojiler ile işletme imajı arasındaki bağlantıyı sergilemektedir. Yenilikçilik ise, teknoloji kullanımı sonucu işletmenin sahip olacağı değişimci (dinamik) ya da korumacı (statik) nitelikler açısından değerlendirilmektedir (Kılınç, 2009: 34).

2.2.10. Teknoloji Transferi

Teknoloji transferi; teknoloji transferi faaliyetlerinin ilgili paydaş kurumlar tarafından hangi gerekçe ve hedeflerle yapıldığına/yapılacağına ve teknoloji transferi işinin gerçekleştirildiği/gerçekleştirileceği bağlama göre farklı şekillerde tanımlanabilir. Ancak teknoloji transferini genel olarak, bilgi, beceri, bilimsel keşifler,

üretim metotları ve diğer yeniliklerin üniversiteler, araştırma kurumları, devlet kurumları, özel firmalar, endüstri ve diğer ilgili işletmeler arasında transfer edilmesi, paylaşılması ve yaygınlaştırılması süreci olarak tanımlamak mümkündür. Bir başka tanım ile teknoloji transferi, teknolojinin farklı ülkeler, bölgeler, işletmeler, üniversiteler veya araştırma organizasyonları arasında transfer edilmesidir (Değerli ve Tolon, 2016: 198).

Bir diğer tanıma göre: Teknoloji transferi, teknolojik karar alma aşamasında bir teknolojinin bir yerden başka bir yere taşınması veya aktarılması için başvuru bir yöntemdir. Bu transfer, yeni geliştirilen bir teknolojiyi kullanmak isteyen başka bir organizasyona uluslararası, bölgesel veya işletmeler arası transfer yoluyla gerçekleşmektedir (Lester ve Jackson, 1985: 885).

Yapılan tanımlamalardan da anlaşılacağı gibi, teknoloji transferi farklı ülkeler, bölgeler, organizasyonlar, üniversiteler veya araştırma enstitüleri, devlet kurumları, endüstri ve diğer ilgili işletmeler arasında çok boyutlu bir biçimde gerçekleştirilebilir ve bu bağlamda yapılan aktiviteler teknoloji transferi kapsamında değerlendirilebilir.

Anlamlı ve değerli teknoloji transferi pratiklerinin özünü ve çekirdeğini; araştırma, teknoloji geliştirme ve yenilik (inovasyon) bakımından belirli bir olgunluk seviyesinin üstünde olan çabalar ve çalışmalar oluşturmaktadır. Bu bağlamda, araştırma isteklendirmedeki üniversiteler/araştırma kurumları ile teknolojiyi gerçekleştirmek, kullanmak ve hatta bunu inovasyona dönüştürmek kaygısındaki endüstrinin etkileşimi ve işbirliği büyük önem arz etmektedir. Bu paydaşlar birbirlerine daha fazla yaklaşım göstererek ve işbirliğine girerek hem kendi kalkınmalarına hem de bölgesel ve küresel ölçekte kalkınmaya pozitif anlamda hizmet edebilirler (Değerli ve Tolon, 2016: 200).

Bir teknoloji, ortaya çıktıktan sonra yayılır. Özellikle, kitlesel ticari uygulama alanına girmiş yeni geliştirilen bir teknolojinin, hızlı yayılma şansı yüksektir. Fakat, organizasyonlar genellikle geliştirdikleri teknolojiyi “tekellerine” almadan, bu teknolojinin yayılmasını istemezler. Ancak, yüksek talep oluşturan teknolojilerde yayılma yasal önlemlerle bile engellenememektedir. Taklit, kopyalama, en eski

teknoloji transferi için başvuru yollarıdır (Türkcan, 1981: 50-51). Microsoft'un geliştirdiği bilgisayar yazılımı veya Apple'in cep telefonu yazılımı bu duruma verilebilecek en güzel örneklerdendir.

Teknoloji kavramında sözü geçtiği gibi teknoloji hem fiziksel hem fiziksel olmayan formları içerir. Fiziki teknoloji; makine teçhizat, robot vb. donanımların fiziksel olmayan teknoloji know-how, know-why gibi faaliyetleri ve yazılımları kapsar. Dolayısıyla, bilgi formundaki teknolojinin transferi; süreç deneyimi ve bunun gibi pratikten gelen deneyimlerin transferini de içeren karmaşık bir süreci gerektirir. Teknoloji transferinde önemlilik arz eden sanayi-üniversite işbirliğidir. Bu konunun gerçekleşmesi zordur ancak ulusal/milli kalkınma yararları için en avantajlı teknoloji transferi yöntemlerinden biridir (Turktek, 2018).

Teknoloji transferini hızlandırmada kurumsal önemseme önemli bir faktördür. Teknoloji tabanlı kurumların çoğu, rekabetçi bir ortamda kâr edebilmek için hızlı teknoloji transferine güvenmektedir. Kurumsal önemseme kavramı kurumların adaptasyonu ve teknoloji transfer sürecini hızlandırmak bakımından önemlidir. Kurumsal önemseme teknoloji transferi ile çok yakın bir ilişki içerisindedir.

Gelişmiş ülkelerin, gelişmekte olan ve en az gelişmiş ülkelere ya da teknoloji üreticiler işletmelerin, teknolojik gelişmeleri takip eden işletmelere teknik ve bilgi intikali teknoloji transferi başlığı altında ele alınabilir. Hançerlioğlu'na göre, uygulamada uluslararası teknoloji transferi olasılığı oldukça düşüktür. Çünkü en az gelişmiş ülkelere örneğin Afganistan'da getirilen teknolojik inovasyonlar işgücü verimliliğini artırıcı bir şekilde kullanılmamakta, salt düşük ücret politikası yoluyla üretimde artış gerçekleşmektedir (Öğüt, 2003: 159). Afganistan askeri alanda ABD'den, otomotiv sektöründe ise, Çin, Japonya ve komşu ülkelere teknoloji ihtiyaçlarını karşılamaktadır.

İşletmelerin teknoloji transferini tercih etmelerinin sebepleri aşağıda sıralanmıştır:

- Mevcut bulunan bir teknolojiyi yeniden icat etmeye çalışmanın oluşturacağı zaman ve çabalardan tasarruf etme,
- Hızlı büyüebilme,

- Son ve en güncel teknolojiye ulaşma,
- Pazar taleplerini karşılamak için inovasyonu kolaylaştırabilme,
- Kendi sınırları dışında kalan teknolojik bilgiye ulaşabilme,
- Bu teknolojiden elde ettiği bilgilere dayanarak, ürün veya süreç yeniliği yoluyla daha yüksek performansa varabilme (Tsai ve Wang, 2008: 96)
- Karmaşık teknolojiye olan ihtiyaç,
- Risk azaltma ve
- Rekabet tehdidinden kurtulabilme (Kılınç, 2009 ve Özkan, 2006).

Teknoloji transferi demek bir anlamda dış teknolojiyi kullanmak demektir, dolayısıyla işletme dışında bilgi, ürün veya süreci elde edilebilir, geliştirilebilir ve işletmeler tarafından kendi avantajları doğrultusunda kullanılabilir.

Önemli olan teknoloji transferi değil *etkin teknoloji transferi*dir ve belki de bu konuda açıklanması gerekenler arasında en fazla öneme sahip olan da budur. Bunun için işletmeler, yatırım planlaması aşamasında gerek duydukları üretim bilgisi düzeyine, yani teknoloji ile ilişkin kararları en etkin biçimde doğru ve yerinde almaya mecburdur. Zira, teknolojiye yönelik alınan kararlar işletmelerin yapılarında büyük çapta değişikliklere neden olmaktadır. Etkin teknoloji transferi ise, yalnızca spesifik üretim süreçlerinin maddesel transferi değildir, teknolojinin ana unsurlarının öncelikle işletmenin ana yapısına ve daha sonra da ülkenin endüstriyel durumuna uyarlanması ve özümsemişi gerekmektedir (Şahin, 2011: 6). Dolayısıyla, teknoloji transferinin, yalnızca bilginin alınması şeklinde anlaşılması, elde edilecek teknolojinin çevreye uyum sağlaması ve özümsemişi de gerekmektedir (Kılınç, 2009). Çağımızda teknolojinin ticari bir ürün haline geldiği ve teknoloji transferinin yalnız teknik donanımı değil, belirli bir iş bölümünü, yetenek düzeyini ve çalışma ortamını da birlikte getirdiği vurgulanmaktadır.

Son olarak teknoloji ile alakalı Freeman'ın sözlerine yer vermenin faydalı olacağını düşünüyorum:

“Mikro elektroniğin ve genetik mühendisliğinin dünyasında, bilim ve teknolojinin iktisadi açıdan önemini anlatmaya çalışmak gerçekten gereksizdir. Teknolojiyi, ister sosyolog Marcuse ya da romancı Simone de Beauvoir gibi, insanoğlunun esaretinin ve yıkılışının aracı, istersek Adam Smith ya da Marx gibi öncelikle özgürlüğü sağlayacak bir güç olarak görelim, hepimiz onun gelişimi ile yakından ilgiliz. Ne kadar istersek isteyelim, onun günlük hayatımız üzerindeki etkisinden, önümüze çıkardığı ahlaki, toplumsal ve ekonomik ikilemlerden kaçamayız. Onu lanetleyebilir, ya da yüceltebiliriz ama yok sayamayız.” (Freeman, 1974: 15 aktaran: Ansal, 2004: 36).

Teknolojiyi gerçekten de yok saymamız mümkün değildir. Dolayısıyla, yok saymak olanaksız olduğuna göre, özellikle küreselleşme sürecinde bilim, teknoloji ve toplum ilişkilerini çok iyi kavramak, bilim ve teknolojiyi birey olarak; toplum ve bir işletme/ülke yöneticisi olarak; işletme/ülke yararına en iyi şekilde nasıl kullanabileceğimizi düşünmek ve bunun yollarını aramak zorundayız.

2.3. Yenilik Kavramı ve Teknolojik Yenilik ile İlişkisi

Bilimsel anlamda yenilik kavramının incelenmesi, “İktisadi gelişme Teorisi” başlıklı kitapta Schumpeter tarafından 1912 yılında gerçekleştirilmiştir. 1969 yılında yeni ürün geliştirme konusunu inceleyen; Muse ve Kegerreis tarafından yürütülen çalışma ise işletme disiplinde yenilik kavramını tanımlayan ilk çalışma olmuştur. Bu çalışmada yenilik kavramı “yeni ürün geliştirme” olarak tanımlanmıştır (Şahin, 2009: 260).

Rogers (1995) teorisinde yeniliği “birey ya da örgüt tarafından yeni olarak algılanan bir fikir, uygulama ya da nesne” (Demir, 2006: 368) olarak tanımlamıştır. Bu açıdan ele alınan yenilik “sonuç” olarak değerlendirilmektedir.

Diğer taraftan Dosi ise yeniliği “yeni bir ürünü, yöntemi veya örgütsel yapılanmayı araştırmak, keşfetmek (icat), denemek, geliştirmek ya da taklit etmek suretiyle benimsemek ve ticarileştirmek” (Oğuztürk, 2003: 254) olarak tanımlamıştır. Bu tanımlamada yenilik bir süreç olarak değerlendirilmiştir. Dolayısıyla yenilik hem bir süreç (yenileme/yenilenme) hem de bir sonuç (yeniliğin kendisi) olarak ele alınabilir. Avrupa Birliği ve OECD literatürüne göre, yenilik, süreç olarak; “bir fikri **pazarlanabilir**, bir ürün ya hizmete yeni ya da geliştirilmiş bir imalat ya da dağıtım

yönetimine, ya da yeni bir toplumsal hizmet yöntemine dönüştürmeyi” (Göker, 2001: 2) ifade etmektedir. Burada pazarlanabilir olması ticari açıdan bir değere sahip olması ya da rakiplere üstün sağlayabilecek bir katma değeri işaret etmektedir.

Her bir yenilik belli bir zaman çerçevesinde yeniliktir. Yeni bir ürünün piyasaya çıkması sonucunda “eski” olacaktır. Schumpeter bu süreci: icat (invention), yenilik (innovation) ve yayılma (diffusion) olarak üç evreye ayırmaktadır (Oğuztürk, 2003: 255).

1. İcat: yeni bir teknik disiplinin keşfedilmesi süreci olup bilim adamları tarafından yürütülmektedir,
2. Yenilik: Bir icadın ticari hale getirilmesi süre olup girişimci tarafından yürütülmektedir,
3. Yayılma: Kısaca yeniliğin ticari kullanımında yaygınlaşması olarak ifade edilir.

Bir ürünün veya sürecin yaratadaki bilimsel araştırmadan icada, ticarileştirmeye kadar süren adımların tümü olarak değerlendirilen yenilik, teknolojik değişimin bir parçası olarak da tanımlanabilir (Mercan, Göktaş ve Gömleksiz, 2011: 30). Dolayısıyla bu tanımda yenilik; teknolojik yenilik olarak değerlendirilebilir. Aynı şekilde M. Porter (1990)’a göre yenilik, ürün, süreç, pazarlamaya yeni yaklaşımların yanı sıra teknolojik gelişmeler ve yeniliklerle açıklanabilir (Keleşoğlu ve Kalaycı, 2017: 76). Yeniliğin vuku bulunması için bilim ve teknolojiye gelişmeler ve bu gelişmeleri sağlayabilecek uzmanlaşmış insan kaynağına ihtiyaç duyulmaktadır (agm., 2017).

Yat limanları üzerinde yapılan bir araştırmaya göre, yöneticilerin yenilik algıları çoğunlukla yenilik ve teknolojik yenilik şeklinde ifade ettikleri ortaya çıkmıştır. İncelenen sektörde yenilik türlerinden hizmet ve teknolojik yenilik en yüksek çıkmıştır. Bu araştırmaya göre, rekabette üstünlük, müşteri memnuniyeti, kalitede artış, karlılığı artırmak ve büyüme yenilik/teknolojik yenilik için neden varsayılmıştır (Öztürk, Mesci, ve Kılınç, 2013).

Türkiye’nin Denizli ilinde bulunan tekstil ve hazır giyim sektöründe faaliyet gösteren işletmeler üzerinde yapılan bir çalışmaya göre, firmalar ürün kalitesini arttırmak (%67), işgücü maliyetini azaltmak (%55) ve ürün çeşidini arttırmak (%53)

için yenilik/teknolojik yeniliğe başvurmuştur (Terzioğlu, Avcı, ve Gökövalı, 2008: 383).

İşletmeler karlılığını maksimum kılmak ve rekabet gücünü artırmak için teknolojik yeniliğe başvururlar (Castells, 2005: 119).

Yine bir diğer çalışmaya göre işletmelerin yenilik yapma nedenleri şu şekilde sıralanmaktadır (Çetin ve Gedik, 2017):

- Pazar payını artırmak
- Ürün ve hizmet kalitesini artırmak
- Düzenleme ve standartlara uymak
- Üretim esnekliği sağlanması
- İşçi maliyetlerinin düşürülmesi
- Malzeme tüketiminin azaltılması
- Enerji tasarrufu
- Çevrenin korunması
- Müşteri isteklerinin değişmesi
- Teknolojik gelişmeler
- Rakiplerin inovasyon faaliyetleri

Dolayısıyla tüm bu faktörler çalışmamızda işletmelerin başarı, maliyetin azalışı ve büyümesi olarak üç faktör altına toplanmaktadır.

2.3.1. Yenilik ve Teknolojik Yeniliğin İşletme Başarısı, Büyümesi ve Maliyetin Azalması (İşletmenin Performansı) Üzerindeki Rolü:

Bir işletmede başarının sağlanması, büyümesi ve maliyetin azaltılması o işletmenin performansının alt parçalarını oluşturmaktadır denilebilir. Hult, Hurley ve Knight'e (2004) tarafından performans; "pazar payı, satışların büyümesi, karlılık gibi örgütsel amaçların ve stratejik hedeflerin başarılması" (Durmuş, 2018: 34) olarak tanımlaması bu iddianın bir kanıtıdır. Dolayısıyla bu çalışmada işletmenin başarısı, büyümesi ve maliyetinin azaltılması bir nevi işletmenin performansı ile denkleştirilmiştir.

Büyüme: bir firmanın büyümesi üzerinde çeşitli tanımlar yapılsa da en basit anlamıyla şiddetli bir rekabet ortamında faaliyet alanını genişletilmesi, çeşitli ürün

üretimine gidilmesi ya da yeni pazara faaliyetin başlamaması veya pazarda gelişmeyi sağlanmasıdır (Baştürk ve Ödül, 2008: 145). Başarı ise: “Belirli bir eylemin belirli bir süre içinde gerçekleştirilmesi” (Çiftçi, 2019) olarak tanımlanabilir. Dolayısıyla rekabette üstünlük, kalitede artış ve yeni müşteri(ler) elde edilmesi ve yeni pazarlara belirli bir zaman çerçevesinde bir firma için başarı sayılabilir.

Yenilik (özellikle teknolojik yenilik), firma açısından bakıldığında tüm tanımların temelinde ‘firmalara ticari başarı kazandıran yenilikler’ olarak nitelendirilmektedir (Çetin ve Gedik, 2017).

Taşkın (2014)’a göre yenilik bütün firmalarının sürekli başarı sağlanabilmesi için bir ihtiyaçtır. İşletmeler küresel rekabet ortamında başarılı olabilmeleri için ürün ve hizmetlerinde inovasyon yapmaları ve yeni teknoloji kullanmaları zorunludur. Bu yazara göre çoğu zaman yenilik yönetimi denilince teknolojik yenilik yönetimi anlaşılmaktadır. Yeniliğin yapılabilmesi için teknolojik kaynaklara ihtiyaç vardır. Teknolojik yenilik firmanın ihracatını artırabilmektedir.

Yenilik/teknolojik yenilik yönetimi işletme için gelecekte ticari kazançlar elde edilmesini sağlamakta, rekabet dünyasında üstünlük kazandırıp sürdürülebilir karlılık getirmektedir. Ve işletmenin büyümesi; yeni pazarlara açılmasına, yeni ürün/hizmet geliştirmesi için sürekli olarak yapılması gereken bir faaliyettir.

Yeni teknolojiler özellikle bilişim teknolojisi yalnızca kullanılması gereken araçlar değil, aynı zamanda geliştirilmesi gereken süreçlerdir. Bu bağlamda yapılan teknolojik devrimin ayırıcı özelliği; bilgi üretimine bilgi işleme/iletme aygıtlarına uygulanması, yenilik ile yeniliğin kullanımı arasında, ikisinin birbirlerini besleyerek bir zincir oluşturmasıdır (Castells, 2005: 40-41).

Liu ve arkadaşları (2010)’na göre; genellikle teknolojik yeniliğin ekonomik ve sosyal etkisini bulunmaktadır ancak bu etkinin verimlilik artışı üzerindeki etkisi ölçüğe sınırlıdır ve sadece yeni teknoloji, üretim süreciyle birleştirildiğinde potansiyel iktisadi faydayı artırabilmektedir. İşletmeler belirlediği yöntemleriyle teknolojik yeniliklerle işletmenin toplam maliyetini azaltmaya ve başarıyı elde etmeye çalışırlar. Başarı faktörlerinden biri olan rekabet gücünün artırılması, teknolojik gelişme düzeyiyle açıklanabilir. Bu fikri savunan Poner’e (1961) göre; rekabet (başarı) üstünlüğünü sağlayan şey, teknolojik yeniliktir (Bayrakturan ve Bıdırdı, 2016: 5 ve 9).

Teknolojide yapılan yenilikler sonucunda işletmeler maliyetin azaltılması açısından da bir devrim yaşamıştır. Yine Castells (2005: 56)'e göre; 1980'lerden itibaren, çiplerin gücünde yaşanan artışlar, mikrobilgisayarların gücünün ciddi biçimde artmasına, elektronik bir ağa dahil olup bilgi işlem paylaşılmasına neden oldu. Bunun sonucu yalnızca teknolojik sistem değil, toplumsal, organizasyonel iletişim de değişti. Dolayısıyla bilgi işlemenin ortalama maliyeti, 1960'larda bir milyon işlem başına 75 dolarken, 1990'da bir sentin %1'inden daha az bir rakama düştü.

Teknolojik yeniliğin yenilikçi ülkeye/işletmeye hem kısa dönem hem de uzun dönem açısından fayda sağlayacaktır. kısa dönemde ithalat ihtiyacını ve döviz harcamalarını azaltarak dış ticaret dengesini olumlu etkilemekte ve işletmeler daha hızlı üretim yaparlarken, uzun dönemde, dış ticaret hadlerinde iyileşme ve yüksek getiri sağlayan sektörlerde uzmanlaşma yeteneği olarak karşımıza çıkmaktadır (Bayrakturan ve Bıdırı, 2016: 12).

İşletmeler teknolojik yenilik yapması sonucunda bazı değerler elde edebilmeyi umuyorlar. Bulten'e (2003) göre işletmeler elde etmeyi umduğu monopol kârı geçici bir süre olsa da, işletmeyi teknolojik yenilik yapmada önemli motive oluşturmaktadır. işletme, faaliyetini sürdürürken beklenmedik problemlerle mücadele etmek zorunda kalabilir. İşletmenin bu sorunların üstesinden gelme zorunluluğu, işletmenin yenilik yapmasını gerektirebilir. Bu durumda teknolojik yenilik, bir sorununun çözülmesi sonucunda ortaya çıkmaktadır (Bulten, 2003).

2.4. İşletmeler Açısından Teknolojinin Kullanımı ve Önemi

Yaşadığımız çağda küreselleşme ile birlikte küresel rekabet de artmaktadır (Koçel, 2014: 505) ve bu ortamda yönetimin karşılaştığı en önemli stratejik kararlardan biri teknolojiyi geliştirmeyi içermektedir. Firmanın teknoloji kabiliyetleri arttıkça, firma daha hızlı bir şekilde teknoloji elde edecektir. Spesifik olarak, şirket bugünün bilimsel toplumunun dinamizmiyle yüzleşmek için kendine özgü teknolojilere sahip olmalıdır. Böylece teknoloji, bilgi ve bilimin daha hızlı akmasını ve kurum içinde daha kolay yayılmasını teşvik eden araçlar ve bu araçların uygun kullanımıyla işbirliği, iletişimi, bilgi ve bilimin alışverişini geliştiren stratejik bir

mekanizma (García-Sánchez, García-Morales, ve Martín-Rojas, 2018: 2) olarak düşünülebilir.

Bir sanayi kuruluşu, geliştirmek (internally technology development) veya satın almak (externally technology acquisition/transformation) yoluyla teknolojiyi elde eder. İşletme bu teknolojiyi; kendi ürün ve üretim süreçlerinde genellikle rekabet avantajı sağlamak amacıyla kullanmaktadır. İşletme bu teknolojiyi zaten bu amaç için edinmiştir. Diğer taraftan, organizasyon, elindeki teknolojileri başka firmalara açarak da gelir elde edebilir. Organizasyonlar, lisans vermek veya ortak girişim yani joint-venture kurmak yoluyla, doğrudan satışa kapalı piyasalara girebilirler (Tekin ve Göral, 2010: 300).

Dünya çapında teknolojik gelişmeler; güçlenen rekabet koşulları, müşterilerin değişen tüketim alışkanlıkları ve artan kaynak paylaşımı gibi etkenleri dalgalandırarak organizasyonların satış pazarlama alışkanlıklarına doğrudan etki etmiştir. Teknolojinin ortaya çıkışıyla birlikte tüketicilerin de bakış açıları genişlemiş ve ihtiyaç duyabilecekleri ürünler hakkında daha fazla bilgi sahibi olmaya başlayarak, araştırma ve karşılaştırma yapmaya yönelik bir tutum içine girmişlerdir. Bu gelişmeler işletmelerin fayda odaklı hizmete dönüşümünü ve teknoloji kullanımını bir zorunluluk haline getirmiştir. Küçük ve orta boy işletmelerin (Small & Medium-size enterprises, KOBİ/SMEs) amaçlarına ulaşabilmeleri için; kaynak ve zaman yönetimi, iş sürekliliği, düşük maliyet ve tasarruflar konusunda yeni teknolojilerden yararlanmalarını gerektirmektedir (Teknolojinin İşletmeler İçin Önemi, 2014).

Teknoloji insanoğlunun medeniyetler kurmasında, çağ açıp çağ kapamasında en önemli etken olmuştur. Bu, teknolojinin her geçen gün etkisini artırmasından ve her alanda etkisini hissettirmesinden rahatlıkla anlaşılabilir. İşletmeler yapılarına göre çeşitli teknolojiler kullanmakta ve buna paralel olarak teknolojik yenilik üretebildikleri oranda başarılı olabilmektedir. Bilginin çığ gibi büyüdüğü bilgi çağında teknolojik yenilikler ile üretim hızı da artış göstermektedir. Teknoloji kullanımı, işletmelere çeşitli yeni ürünler ve yeni üretim süreçleri geliştirerek işletme, müşterilerin yaşam düzeylerinin ve mutluluklarının artmasını sağlamaktadır. Böylece işletmelere üstün ürün kalitesi, müşteri memnuniyeti gibi çeşitli yararlar sağlamaktadır. Elbette tüm bu söylenenler teknolojiye yenilik olması şartına bağlıdır.

Teknolojik yeniliklerin ve bu amaçla yapılan çalışmalar işletmelere en çok istedikleri amaçlarına yani maksimum kar elde etme ve bunun sürekliliğini sağlamada en temel etken olmuştur. Ayrıca, başarılı teknolojik inovasyonların, organizasyonların büyümesinde bir dönüm noktası oluşturmaktadır. Teknoloji kullanımı, daha fazla mal ve/veya hizmet üreterek gelir ve refah düzeyinin yükselmesinde, ekonomik ve sosyal kalkınma amaçlarının gerçekleştirilmesinde doğrudan katkısı bulunan en önemli araçtır. Peki, teknolojinin nerelerde veya kimler tarafından geliştirildiği ve yenilendiğini sorarsanız; bağımsız araştırmacılar, üniversite araştırma laboratuvarları, kar amacı olan/olmayan araştırma enstitüleri, kamu araştırma kurumları, belirli endüstriler araştırma örgütleri ve endüstriyel işletmelerin araştırma laboratuvarları gibi kaynaklar (Barutçugil, 1981: 6-7) cevabı yansıtabilir.

Teknoloji kullanımını gerektiren diğer bir faktör kalite ve maliyette düşüş ile işlerin gecikmemesidir. Zira öyle bir dünyada yaşıyoruz ki, tüketici beklentilerinde sürekli değişimler, ürün çeşitliliğinde hızlı artışlar ve ürün yaşam döngüsünde kısaltmalar yaşanıyor. Tüm bunlar işletmelerin rekabette ayakta durabilmesi için daha kaliteli ürünleri, daha düşük maliyetle daha esnek ve daha hızlı üretmelerini ve pazara sunmalarını zorunlu kılmıştır. Bu durum organizasyonların özellikle Ar-Ge ve dizayn faaliyetleri üzerinde önemli bir baskı oluşturmakta, bu süreçlerde ortaya çıkacak gecikmeler ve bunun sonucu oluşan maliyet artışları, organizasyonların rekabet avantajını yok edecek kadar azaltmaktadır. Burada unutulmaması gereken mesele şudur ki; kaliteli ve düşük maliyetle üretmekle ek olarak değişen müşteri beklentilerine esnek ve hızlı cevap verebilmek, rekabet gücünü belirleyen en temel faktörlerden birisidir. Bunun için organizasyonların Ar-Ge, Pazarlama ve Üretim fonksiyonlarının güçlü bütünleşmesine dayalı bir Yenilik Yönetim Modelinin uygulamaya konulması gerekmektedir. Burada bu tip bir bütünleşme sağlanabilmesinde kritik başarı faktörlerinin neler olduğu ve nasıl bir strateji uygulanması gerektiği cevaplanması gereken önemli sorulardandır. Çok donanımlı bilgi işçilerinin istihdam edildiği, güçlü bir teknolojik alt yapıya sahip bir Ar-Ge organizasyonun, yüksek teknolojiye sahip bir üretim ve malzeme yönetim sisteminin, üretim personelinin, pazar yapısının ve müşterilere ilişkin çok güçlü veri ambarlarının varlığı bu tip güçlü bir entegrasyonu (bütünleşmeyi) garanti altına alabilir mi? Bu soruya verilecek cevap kesinlikle bu tip

güçlü bir alt yapının böyle bir bütünleşme için zaten temel zorunluluklar olduğu ancak hiçbir şekilde yeterli olmayacağıdır (Ventura ve Soyuer, 2016: 46).

İşletmeler üzerindeki teknolojik önemliliği ve etkisini genel çerçeveden bakarak açıklamaktan ziyade, teknolojik türünü örneğin bilgi ve iletişim teknolojisi gibi alt kısımlara ayırarak incelemekte fayda vardır. Harvard ve London School of Economics gibi üniversiteler tarafından yapılan bir çalışmaya göre, bilgi teknolojisi ile iletişim teknolojisinin, işletmelerin karar alma süreçleri üzerindeki etkisi ABD ve Avrupa ülkelerinde farklılık göstermektedir. Bilgi iletişim teknolojileri (BİT) ile ilgili deneysel çalışmalar tipik olarak 'bilgi' ve 'iletişim' bileşenlerini bir araya getirmektedir, ancak bu çalışmada teorik ve ampirik olarak bunun problemlili olduğu gösterilmiştir. Çünkü bilgi ve iletişim teknolojileri, bir kurumun her seviyesinde alınan kararlar üzerinde çok önemli katkılar sağlamaktadır. Şöyle ki, daha iyi bilgiye erişim, kararları aşağıya doğru iter; hiyerarşideki düşük rütbeliler üzerinde aşırı bir bilişsel yük olmadan üstün rütbeliler tarafından merkeziyetçi-olmayan karar alma sistemine izin verildiği için kararları aşağıya doğru iter. Yani karar alma sürecine tüm personel dâhildir. Daha iyi iletişim ise, çalışanların karar almayı hiyerarşideki üstlerinin sorumluluğu olduğunu kabul ettikleri için kararları yukarıya doğru çeker. Yani, sadece üst personel karar almada sorumludur (Bloom, Garicano, Sadun, ve Reenen, 2014: 1).

Bu çalışmada, ABD ve yedi Avrupa ülkesindeki firmaların orijinal veri seti kullanılarak, Bilgi ve İletişim Teknolojilerinin işçi özerkliği (worker autonomy), fabrika yöneticisi özerkliği (Plant Manger autonomy) ve kontrol aralığı (span of control) üzerindeki etkisi incelenmiştir. Bu çalışmada teori ile tutarlı olarak, daha iyi bilgi teknolojilerinin (Kurumsal Kaynak Planlama (ERP), fabrika yöneticileri için ve üretim işçileri için CAD / CAM) daha fazla özerklik ve daha geniş bir kontrol alanı ile ilişkili olduğu bulunmuştur. Buna karşılık, iletişim teknolojilerinin (Data Networks/veri ağları gibi) hem işçiler hem de fabrika yöneticileri için özerkliği azalttığı görülmüştür.

İşletmelerde teknoloji kullanımı, etkin mali tasarrufta bulunma amacına ulaşmak için bir dizi karar prosedürünü gerekli kılmaktadır. Bazı işletmelerde teknoloji bir uzmanlık konusu olarak değerlendirilmekte ve karar uzman ya da ilgili bölümün yöneticisine bırakılmaktadır. Teknolojinin temel önemi olan toplumsal bir

konu olarak ele alınması durumunda ise, tepe yöneticilerinin ya da genel müdürlerin karar sürecine katılmaları gerekmektedir. Teknoloji kullanımı ile işletme kültürü arasında iç ve dış yenilik koleksiyonunda tutarlılık olmalıdır. İçsel tutarlılık, bir işletmenin insan kaynakları ile belirli bir teknolojinin kullanımının maksimum düzeyde uyumlu olması ile ilgilidir. Dışsal tutarlılık ise, kullanılan teknolojiler ile işletme imajı arasındaki bağlantıyı göstermektedir. Yenilikçilik ise, teknoloji kullanımı sonucu işletmenin sahip olacağı değişimci (dinamik) ya da korumacı (statik) nitelikler açısından değerlendirilmektedir (Özkan, 2006: 30-31).

160 Avrupalı teknoloji şirketi üzerinde yapılan bir çalışmanın sonuçlarına göre, teknoloji ve teknoloji becerileri (technological skills) ile teknoloji ayırt edici yeterliliklerin (technological distinctive competences/TDC) geliştirilmesine yönelik desteğin, potansiyel ve gerçekleşmiş absorbe edici kapasitesi (absorptive capacity) süreçleri üzerindeki olumlu etkileriyle örgütsel performansta iyileştirme ve yükselişi göstermektedir. Potansiyel absorbe edici kapasitesi (potential absorptive capacity), gerçekleşmiş absorbe edici kapasiteyi (realized absorptive capacity) etkilemesi sonucu; yalnızca içsel emek esnekliğini değil aynı zamanda örgütsel inovasyonu ve organizasyonel performansı da etkilemiş olur. Ayrıca, içsel emeğin esnekliği, örgütsel performansı örgütsel yenilik yoluyla etkilemektedir. Bu konu, özellikle organizasyonun faaliyet gösterdiği çalkantılı teknolojik ortamların dinamik doğası göz önünde bulundurulduğunda oldukça ilgi çekicidir. Böylece, teknolojik gelişmeler, şirket içindeki bilgi kapasitesine yardımcı olacak daha derin bağlamsal bilgi ve araçlara dayanan yeni esneklik ve kurumsal inovasyon kaynaklarını belirlemektedir (García-Sánchez, García-Morales, ve Martín-Rojas, 2018: 1). Dolayısıyla, teknoloji işletme üzerindeki iyileştirme etkisiyle daha fazla müşteri elde etme beceri ve performansını yükseltmektedir denilebilir. İşletme performansını tanımlayacak olursak; *“Belirli bir dönem sonunda elde edilen çıktı/sonuca göre işletme amacının yâda görevinin yerine getirilme derecesinin tanımıdır”* (Turunç, 2016: 233) denilebilir.

ABD’de 188 firma üzerinde yapılan bir çalışmada iç kaynaklı teknolojinin geliştirilmesi ile dış kaynaklı teknoloji ediniminin (external technology acquisition) firma performansı üzerindeki etkisi incelenmiştir. Dış teknoloji edinimi ile firma

performansı arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişkinin bulunduğu tüm durumlarda, yönelim olumsuz olarak belirlenmiştir; bu, dış teknoloji edinilmesi (kullanılması) firma performansının eksiltildiğini göstermektedir. Ayrıca, sınırlı durumlarda, bu negatif ilişki, iç teknoloji kapasitesinin varlığını daha da arttırdığı tespit edilmiştir. Performansın dış teknoloji kullanımı tarafından en çok engellenen boyutu, yöneticilerin teknoloji yaşam döngüsünün belirli bir aşamasında stratejik olarak hedefleyebilecekleri boyut olmuştur (ürün, pazarlama ve finansal performans). Firma içinde var olan teknik kaynakların, her durumda ürün, pazar ve finansal performans önlemleri ile pozitif ilişki içinde olduğu ortaya çıkmıştır. Bu çalışmaya göre, dış teknoloji kullanımı her yerde deva değildir ve firma başarısını sağlamak için büyük özen gösterilmesi gerekmektedir (Jones, Lanctot, ve Teegen, 2001: 255-256). Bu çalışmayı dikkate aldığımızda, en az gelişmiş ülkeler özellikle Afganistan'daki işletmelerin (teknik ve yetiştirilmiş insan kaynakları açısından) yeterli iç kaynaklara sahip olmadıkları için yeterli gelişimi sağlayamamışlardır.

Teknoloji kullanımını etkin kılan bir diğer önemli husus ise, üretim kabiliyetidir. Bir firmanın üretim kabiliyeti (production competence) firmanın stratejisi, rekabet gücü ve performansı üzerinde çarpıcı etkilere sahiptir. Üretim kabiliyeti (yeterliliği) çok çeşitli faktörlerden etkilense de, bu faktörlerin başında teknolojik değerler stoğu gelmektedir. Bu nedenle firma tarafından teknolojik gelişmeleri içeren değerlerin kabul edilip benimsenmesi kararlara yön veren anlayışların oluşması çok önemlidir (Chambers, 2004: 226).

2.4.1. İşletmelerde Teknolojinin Verimliliği Artırması

Dünya'da, gelişmiş ülkelerden biri olan, ABD ekonomisini ileriye götüren en temel gücün teknoloji kullanımı olduğu vurgulanabilir. ABD ekonomisinin rekabette üstünlük göstermesindeki en belirgin faktör teknolojik gelişmedir. Teknoloji yeni iş alanlarının oluşturulması, sürekli yenilikçi olma anlayışının benimsenmesi ve mevcut durumun gelişmelere uygun nitelik ve biçime dönüştürülmesi açısından önemlidir. Teknolojik yenilik sonucu oluşan mal veya hizmetler ile birlikte teknolojik gelişmeler, ulusal ekonomilerin verimlilik artışının hızlanmasını sağlamıştır. (Kılınç, 2009: 37).

Günümüzdeki küresel ortamda ticari işlemlerin gerçekleştirilmesi ve dolayısıyla bu ortamdaki işletmenin operasyonel verimliliğinin artırılması, maliyetlerin düşmesi, müşterilere daha kaliteli hizmetin sunulması, bilgiye dayalı yeni ürünlerin geliştirilmesi, pazardaki yeni fırsatların fark edilmesi ve kullanılması gibi başarıyı sağlayan faktörler de teknoloji ve teknolojik yeniliklerin işletme faaliyetlerine sağladığı faydalar olarak gösterilebilir (Çağlıyan, 2002: 47). Böylece işletmelerde en çok verimliliği sağlayan unsurun teknoloji kullanımı olduğu söylenebilir.

Bilgisayar ile iletişim teknolojilerindeki ilerlemelerin, zaman, kalite, maliyet ve hizmet konularında firma aktivitelerini sürekli olarak etkilediğine ve değiştirdiğine şahitlik ediyoruz. Özellikle bilişim teknolojilerindeki gelişmeler, firma yapısında köklü değişikliklere aracılık etmekte ve firmaların yeni piyasalara girebilmesinde, ürünlerini veya hizmetlerini sunabilmesinde sırasındaki süreçlerinin verimliliğini artırabilmesinde, müşteri kazanabilmesinde ve müşteri sadakatinin sağlanabilmesinde yeni yollar sunmaktadır (Tekin vd, 2005: 386). Teknoloji kullanımıyla firma, ticari işlemlerini örneğin satışlarını artırabilir, bundan doğan maliyetlerini de belirli oranda azaltabilir. Firma teknolojik kanalıyla, zamanında üretim, reklam, satış ve yeterli stok ile tüketici istek ve ihtiyaçlarını karşılayarak endüstri içindeki statüsünü güçlendirebilir. Böylelikle, teknoloji kullanımı özellikle BT, işletmelerin yönetim sistemlerinin etkinliği ve verimliliğinde maliyet üstünlüğü sağlar (Elibol, 2005: 160). Tüm bu gelişmeler, etkiler, sağlanan faydalar ve işletmede verimliliğin artırılması gelişmiş, iş alanına göre biçimlendirilmiş teknolojik kullanımıyla sağlanmıştır.

2.4.2. İşletme Yapısı ve Teknoloji İlişkileri

İşletmede teknoloji kullanımı konusunun daha derin bir şekilde anlaşılabilmesi için işletme yapısı ile teknoloji arasındaki ilişkiyi ve teknolojinin etkinliğini araştıran Woodward, Aston Grubu, Thompson ve Charles Perrow gibi önde gelen isimlerin çalışmalarına burada kısaca yer verilmesinde fayda vardır.

2.4.2.1. Woodward Çalışması

Bir işletmeyi canlandıran yapısal ve davranışsal unsurlar ile teknoloji arasındaki ilişki, 1950'lerde İngiltere'de South Essex'de Joan Woodward tarafından incelenmiş ve bu konuda en çok bilinen araştırma olmuştur. Çalışmanın ilk amacı,

işletme yapısıyla teknoloji arasındaki ilişkiyi açıklamak değildi, çalışma her yerde ve her koşulda en iyi işletme yapısının bulunduğu iddiasını test etmeyi amaçlıyordu, ancak verilerin bu iddiaya destek verememesi, ile Woodward işletmede kullanılan teknolojik boyutu incelenmeye koyuldu. Çalışma genelde yüzden fazla çalışanı olan firmaları ve küçük işletmeleri incelemiştir, çalışmadaki firmalardan sadece %17'sinin binden fazla çalışanı olduğu belirlenmiştir. Çoğunlukla elektronik, kimyasal ve mühendislik firmaları seçilmiştir.

Teknoloji; bu çalışma ekibi yani Woodward ekibi tarafından “imalat metot ve süreçleri” olarak tanımlanmıştır. Bazı işletmeler, girdilerin çıktılara dönüştürebilmesinde basit ve fazla karmaşık olmayan metot ve süreçleri, diğer bir kısmı ise son derece karmaşık faaliyetler, aletler ve teçhizatlarının kullanılabilceğini düşünmüştür. Bu çalışmada, işletme genel çerçevede yani işletmeyi bir bütün olarak nitelendiren teknoloji ile işletme yapısı arasındaki ilişkiler incelenmiştir. Oysa Birmingham veya Aston Grubu çalışması gibi diğer araştırmacılar böyle genel değil, fakat birim teknolojiyi, yani işletmenin her alt sistemi içinde kullanılan teknolojileri esas almışlardır (Koçel, 2007: 209).

Farklı üretim teknolojilerinin işletme yapısına nasıl etki edeceğini araştıran bu çalışmada birim teknolojisi (atölye tipi), kitlesel üretim teknolojisi (endüstriyel dönem büyük ölçekli üretimi tipi) ve süreç (akış üretim tipi) teknolojisi kullanılmıştır (Durgun, 2017). Birim üretim teknolojisi tipindeki firmalar atölye tipinde olup, küçük siparişlere ve insan operatöre bağlı olup faaliyetler arka arkaya tekrarlanan cinsten değildir ve standartlaştırma yok denilebilecek kadar azdır. Örneğin, özel elektronik donanım ve özel giyim (terzi çalışması). Kitle üretimi teknolojisinde çıktılar (output) büyük ölçüde standartlaştırılmış, büyük partiler halinde üretilmekte ve uzun süreli üretim ile nitelendirilmektedir. Çıktılar genelde envanterden geçtikten sonra dağıtılmaktadır ve işler az çok belirlenen ve tekrarlanan cinstendir. Örneğin; montaj hattı, bütünleşmiş pamuk fabrikası. Süreç üretim teknolojisi ise, kitle üretiminin daha gelişmiş halidir ve çıktılar tamamen standartlaştırılmıştır. Burada süreci otomatikleştirilmiş makineler kontrol etmekte, dolayısıyla outputlar tahmin edilebilecek durumda ve faaliyetler, imalat akışı ve kullanılan teçhizatlar arasındaki ilişkiler tamamen açık ve tekrarlanan cinstendir. Örnek olarak kimyasal üretim

fabrikası, kâğıt üretimi ve nükleer güç fabrikası verilebilir. (Koçel, 2007: 210 ve Fedotova, 2005: 127-28).

Woodward ve ekibinin çalışması kısaca Tablo 2.1’de gösterilebilir:

Tablo 2.1: Woodward ve Ekibinin Çalışması

Teknoloji Türü	İşletme Yapısı	Muhtemel Sonuç
Birim	Mekanik	Başarısızlık
	Organik	Başarı
Kitle	Mekanik	Başarı
	Organik	Başarısızlık
Süreç	Mekanik	Başarısızlık
	Organik	Başarı

Kaynak: Koçel, 2007: 211, İşletme Yöneticiliği, İstanbul

Yukarıdaki şekilde organik yapı ile mekanik bir yapıya sahip olan firmaların kullandıkları teknoloji türüne göre farklı (başarılı ve başarısız) sonuçlar aldıkları gösterilmiştir. Mekanik/Klasik-Hiyerarşik bir yapıya sahip olan firma, birim üretim teknolojisi kullanıldığında başarısızlıkla karşılaşırken, organik bir yapıya sahip olan firma ise başarısını maksimize etmiştir. Kitle üretim teknolojisi kullanan firma için ise durum tam tersidir. Süreç üretim teknolojisini kullanmak isteyen firmanın ise organik bir yapıya dikkat etmesi adeta zorunludur. Dolayısıyla, organik bir işletme için aynı teknoloji kullanımı uygunken ve başarıyı elde ederken mekanik birisi için başarısızlığa neden olmuştur. Buradan çıkan sonuç: Önemli olan işletmenin teknoloji kullanımı değil, yapısına uygun teknolojiyi kullanmasıdır.

2.4.2.2. ASTON Grubu Araştırması (Birmingham Araştırması)

İşletme yapısıyla teknoloji arasındaki ilişkiyi inceleyen bir diğer önemli araştırma ise yine İngiltere’de Birmingham’da Aston Çalışma grubu olarak bilinen araştırmacılar tarafından yapılmıştır. Söz konusu araştırma teknoloji ile işletme yapısı arasındaki ilişkide işletme büyüklüğünün (İşletme çalışan personelin fazlalığı) önemli bir rol oynadığını ortaya koymuştur. Woodward’ın ortaya koyduğu bulgularla bu noktada farklılaşan bu çalışmanın sonuçlarına göre, işletme ne kadar küçük ise, teknolojinin yapısal etkileri o derece büyüktür. Büyük işletmelerde ise teknolojinin yapısal etkileri, iş akışıyla ilgili değişkenlerde yoğunlaşmaktadır. Buna göre,

operasyonel düzeyde büyük olan teknoloji etkisi, hiyerarşinin üst düzeylerine çıkıldıkça daha küçük olmaktadır (Demir ve Okan, 2009: 62).

Aston grubuna göre, işletme yapıları yani faaliyetlerin yapılandırılması, otorite yoğunlaşması ve iş akışının kontrolü üzerinde; işletmenin amaçları, kaynakları, kullandığı teknoloji, çevre ile ilişkisi ve sahiplik statüsü gibi faktörler önemli etkiye sahiptirler. Bu çalışma, Woodward'ın bulgularını reddederken daha sonra yapılan başka çalışmalar Aston Grubunun bulgularını tam olarak desteklememiştir (Koçel, 2007: 212-13).

İşletme yapısını inceleyen araştırmalar sadece bu iki çalışmayla sınırlı değildir. Örnek olarak: Trist-Bamfort çalışması veya İngiliz Kömür madeni çalışması, James Thompson çalışması, Charles Perrow'un rutin/rutin olmayan iş sınıflaması çalışması verilebilir. Bu çalışmalar bir işletmenin yapısıyla, teknoloji ve çevre gibi faktörleri incelemiştir.

Unutulmamalıdır ki, teknoloji kullanımı yalnızca teknolojik yönetimle ve insan kaynaklarının teknoloji kullanımına uygun bir biçimde uygulanması durumunda etkindir. Bir diğer ifadeyle, işletmelerin teknoloji gereksinimlerini belirlemeleri, teknolojilerinin potansiyellerini değerlendirmeleri ve bu potansiyelleri işletme yararına kullanmanın yollarını araştırmaları ile gerçekleştirmelidir (Ertekin, 2014: 3). Firmaların rekabet avantajı sağlayabilmeleri için, teknoloji stratejilerini, pazarlama, insan kaynakları veya üretim gibi operasyonel faaliyetler ile ilişkilendirerek uyumlu hale getirmeleri gerekmektedir. Gelişmiş ülkeler teknolojik açıdan üstünlük sağladığı için, beyin geliştirdikleri için bir diğer ifadeyle güçlü insan kaynakları oluşturdukları için gelişmişlerdir. Bu konu kendi çapında bir tez olduğu için bu çalışmamızda yer almayacaktır.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

KÜRESELLEŞME ve TEKNOLOJİK YENİLİKLER İLİŞKİSİ ÜZERİNDE BİR UYGULAMA

Uygulama kısmı Afganistan başkenti Kabil’de gerçekleşmiştir. Uygulama veri incelemelerine geçmeden önce Afganistan hakkında ekonomik açıdan kısa ve öz bilgileri paylaşmakta fayda vardır.

3.1. Afganistan Hakkında Genel Ekonomik Bilgiler

Afganistan Ekonomisi 2016, 2017 ve 2108 yıllarında GSYIH sırasıyla %2.4, %2.5 ve %2.2 olarak artış göstermiştir. Bu oran Asya Kalkınma Bankası tarafından 2019 yılı için %2.5 ve 2020 yılı için ise %3 artış göstereceği tahmin edilmiştir (www.bbc.com, 2019).

3.1.1. Afganistan’da Temel Sosyal Göstergeler

Tablo 3.1. Afganistan Temel Sosyal Göstergeler

Resmi Adı	Afganistan İslam Cumhuriyeti
Nüfus	29.7 milyon*
Resmi Diller	Farsça (Dari) ve Peştuca
Din	İslam
Yüzölçümü	652230 Km ²
Başkent (nüfus)	Kabil (3.3 milyon)
Başlıca Diğer Şehirleri	Kandahar, Herat, Mezar-ı Şerif, Gazni
Yönetim Şekli	İslam Cumhuriyeti
Para Birimi	Afgani (AFN)**

Kaynak: (CIA, 2019), Afganistan İstatistik Kurumu (2016) ve (Kabil Ticaret Müşavirliği, 2017: 2).

*Afganistan’da 1979 yılından bu yana nüfus sayımı yapılmadığı için yukarıdaki veri Afganistan İstatistik Kurumu’nun tahminlerine dayanmakta (Afganistan İstatistik Kurumu, 2016: 4) ve dolayısıyla farklı kaynaklarda farklı sonuçlar elde edilmektedir. Örneğin Dünya Bankası, (2017) sayımına göre bu rakam 35.53 milyona ulaşmaktayken CIA (2019) raporuna göre bu rakam 34.94 milyon olarak belirlenmiştir.

** Bir ABD doları 10.02.2019 tarihinde 74.54 Afgani alınırken, 74.75 Afgani olarak satılmaktadır (Afganistan Merkez Bankası, 2019).

3.1.2. Afganistan Coğrafi Konumu

Afganistan Asya ülkelerinin merkezinde ve stratejik bir konuma sahip olduğu için Asya’nın kalbi olarak bilinmektedir. Afganistan’a komşu ülkeler; batısında; İran,

güneyinde ve doğusunda; Pakistan, kuzeyinde Türkmenistan, Özbekistan, Tacikistan ve Çin Halk Cumhuriyeti'dir. Afganistan'ın tüm komşularıyla kara yolu bağlantısı olup denize sınırı bulunmamaktadır ve dağlık bir ülkedir (nationsonline.org, 2019).

3.1.3. Afganistan'da Temel Ekonomik Göstergeler

Uluslararası yardımların sonucunda Afganistan'ın ilk hızlı büyüme oranı 2003 yılında %14.30 ve 2005 yılında ise %14.50 olarak kayıtlara geçmiştir (ACCI, 2011).

Türkiye Kabil Büyükelçiliği tarafından sunulan bir rapora göre; Afganistan'ın çalışabilir kişi sayısı 15 milyon civarında olduğu tahmin edilmekle birlikte, işgücünün sektörlere göre dağılımında en büyük payı (%80) tarım sektörü elde etmektedir (Kabil Ticaret Müşavirliği, 2017). Dolayısıyla, Afganistan ekonomisinde tarım ve hayvancılığın (özellikle inek, koyun ve keçi yetiştiriciliği) önemi büyüktür. Ancak, hayvan yetiştiriciliğinde çağdaş yöntemler kullanılmamaktadır. Afganistan'da işgücü dağılımında kalan %20'lik pay da endüstri ile hizmet sektörü arasında eşit bir şekilde dağılmaktadır.

Tablo 3.2. Afganistan Temel Ekonomik Göstergeler

	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
GSYİH (Milyar \$)*	10.11	12.5	15.9	17.8	19.9	20.6	20.49	19.9	19.05	19.55
Büyüme Oranı %**	%2.3	17.2	3.2	8.7	10.9	6.5	3.1	-1.8	3.6	--
İhracat (milyon \$) ***	540.06	403.45	388.49	341.15	401.82	464	570.53	571.4	596.45	1,048.05
İthalat (milyar \$) ***	3.02	3.33	5.16	6.13	7.80	7.56	7.73	7.72	6.53	10.88

Kaynak: *(Dünya Bankası, 2018),

** (Afganistan İstatistik Kurumu, 2016),

*** (ITC Trade Map, 2017).

Afganistan'da endüstri üretimi ise ağırlıklı olarak küçük çapta tekstil, sabun, mobilya, ayakkabı, gübre, el yapımı halılar, yağ işletmelerinden oluşmaktadır. Afganistan olarak adlandırılan bu coğrafya, doğal kaynaklar açısından zengin yataklara sahiptir. Bu yataklar petrol, doğalgaz ve kömür gibi enerji mineralleri ile bakır, demir, altın, tuz, klinker, kireç taşı, kil ve mermer yataklarından oluşmaktadır (Kabil Ticaret Müşavirliği, 2017: 4-5).

3.1.4. Afganistan'ın Global Ekonomideki Yeri

Ülke sıralamasını inceleyen ve halka açık bir portal olan Scimago tarafından sağlanan bilgilere göre; ekonomi gelişimi açısından Afganistan 1996 yılında, ülke

sıralamasında, 214 ülke arasından 204. sırada yer almıştır. Karzai'nin cumhurbaşkanlığı döneminin son yıllarında(2013) bu rakam 220 ülke arasından 195'e ve 2017 yılında 230 ülke arasından 136'ya ulaşmıştır. Bu portal (Scimago) 1996-2017 yıllarını incelemiş olduğundan, ülke sıralamasında Afganistan'ın dünya çapında ortalama bir hesapla 155. sırada yer aldığı söylenebilir. Bu sıralamada birinciliği ABD, ikinciliği Çin, üçüncülüğü İngiltere kraliyeti almaktayken, Türkiye ise 20. sırada yer almaktadır (Scimago Journal ve Country Rank, 1996-2017).

3.1.5. Ticaret, Yönetim ve Muhasebe Açısından Afganistan

Taliban'ın hüküm sürdüğü yıllarda (1995-2001), ülke çalkantılı bir durumda olduğu için o döneme ilişkin Afganistan verileri kayıtlı değildir, dolayısıyla bu yıllar arasındaki istatistik bilgiyi veren Scimago da bulunan ticaret, yönetim ve muhasebe ile ilgili 130 ülkenin yer aldığı sıralamada Afganistan'a dair her hangi bir veri bulunmamaktadır. Fakat, Hamid Karzai'nin Cumhurbaşkanlığı görevini yürüttüğü dönemin son yıllarında veriler kayıt altına alınmaya başlanmış ve 2013 yılında 162 ülke arasında ticaret, yönetim ve muhasebe açısından 141. sıraya yükselmiştir. Ancak Ashraf Ghani Ahmadzai'nin görevde olduğu 2017 yılında, 175 ülkeden 171. pozisyona gerilemesi, tekrar bir düşüşe geçtiğini açıkça göstermektedir (Scimago Journal ve Country Rank, 1996-2017). Bu açılarından da yine 1996-2017 yıllarının genel ortalaması alındığında, ABD'nin birinciliği, İngiltere'nin ikinciliği, Çin Halk Cumhuriyeti'nin ise üçüncülüğü kaptığı, Türkiye'nin 26. ve Afganistan'ın ise 135. sıraya yerleştiği görülmüştür.

Afganistan hakkında bu bilgileri sunduktan sonra araştırma kısmına geçilmiştir. Bu bölümde araştırmanın konusu ve problemi, amacı, kapsamı ve sınırları, araştırma boyunca kullanılan yöntemler, araştırmadan elde edilen veriler ve bunların değerlendirilmesi araştırma ölçeğinin güvenilirlik analizleri, faktör analizi, korelasyon, regresyon ve betimsel istatistikler analiz yöntemleri kullanılmıştır. Bu tez çalışmasında küreselleşme bağlamında teknolojinin yenilik boyutunu incelenmiştir. Kabil Afganistan başkenti örneği üzerinde durulmuştur.

3.2. Araştırmanın Amacı ve Hipotezleri

Afganistan'ın başkenti Kabil'de bulunan imalatçı işletmeler ve ticari faaliyet yürüten (yurt içi/yurt dışı) işletmeleri ile yapılan bu çalışmanın amacı ve hipotezleri aşağıdaki gibidir:

3.2.1. Araştırmanın Amacı

Çalışmada Kabil'de bulunan ve Afganistan Ticaret ve Sanayi Bakanlığı'nda kayıtlı 284 üretim/imalat ve ithalat/ihracat yapan ve sadece ithalat/ihracat yoluyla ticari faaliyet yürüten ancak imalat yapmayan 19 işletme ile yüz yüze görüşme yoluyla elde edilen veriler ile küreselleşme ile teknolojik yeniliğin ilişkisi araştırmak asıl amacımızı oluştururken araştırmanın alt amaçları da şu şekildedir:

1. Kabil'de bulunan üretim ve ithalatçı işletmeler açısından küreselleşme ile teknolojik yenilik ilişkisini bulmak varsa etkilerini belirlemek.
2. Kabil'de bulunan üretim/imalat ve ithalat/ihracatçı işletmelerdeki teknolojik gelişme durumunu belirlemek, varsa farklılıkları ortaya koymak ve Ar-Ge bölümünün bulunup bulunmamasını araştırmak.
3. Üretim/imalat ve ithalat/ihracatçı işletmelerde yer alan yöneticilerin, küreselleşme ve teknolojik gelişmelerden etkilenme düzeylerini belirlemek.

3.2.2. Araştırmanın Önemi

Küreselleşme ile birlikte teknoloji etkileşiminin dünya genelinde hız kazandığı görülmektedir. Bu sayede üretim, ticaret, ekonomi ve diğer alanlarda her geçen gün değişimler ortaya çıkmakta, zaman ve mekân farklılıkları ortadan kalkmaktadır. Cutting-edge Technologies olarak bilinen son teknolojiler firmaların yapısı, işleyişi, hızı maliyeti vb. gibi alt yapısını oldukça etkilemektedir. Küreselleşme sürecinde tüm bu gelişmeler her ülke kadar Afganistan açısından da yakından takip edilmesi gereken ve stratejik bir öneme sahip olan unsurlardır. Bu yüzden ticari işlemlerin yüksek teknoloji kullanılmak suretiyle yapılabilmesi için önerilerde bulunarak Afganistan'ın kalkınmasında önemine vurgu yapılmak istenmektedir.

Bilindiği gibi mevcut bilgi ve bu bilginin farkındalık yaratması gelişmenin ana faktörleri arasındadır. Dolayısıyla, yeni bilgileri ortaya çıkarmak bu bilgileri yaymak,

akademik alanda merak ve farkındalık yaratmak Bilgi Çağı'nda büyük önem arz etmektedir.

Yapılan literatür çalışması çerçevesinde Afganistanlı işletmeler üzerinde “Küreselleşme ve Teknolojik Yeniliklerin İncelenmesine” yönelik bir araştırmaya rastlanmadığı için konuya ilişkin ilk çalışmadır. Yapılan araştırmanın sonuçları öğrencilere, akademisyenlere ve diğer araştırmacılara kaynak olabileceği değerlendirilmektedir.

3.2.3. Araştırmanın Hipotezleri

Küreselleşmenin, gelişmiş ülkeler, gelişmekte olan ülkeler, OECD ve az gelişmiş ülkeler üzerindeki etkileri farklı açılardan ele alınmıştır. Ancak en az gelişmiş ülkeler üzerine geniş çaplı bir araştırma yapılmamıştır. Küreselleşme ve teknolojik gelişmelerin en az gelişmiş ülkeler üzerindeki etkilerine bakılması gerektiği düşünülmektedir. Küreselleşme bağlamında teknolojik yeniliğin ve bunun sonucunda ortaya çıkan gelişmelerin etkisi ülkelerin ekonomik göstergeleri ile ölçülmektedir. Bundan dolayı, bu çalışmanın saha araştırması Afganistan'nın başkenti olan Kabil'de gerçekleştirilmiştir. Bu kapsamda, Kabil'deki üretim ve ithalatçı işletmeler örneği üzerine çalışılmıştır ve şu soruların cevabı aranmıştır.

1. Kabil'de bulunan üretim/imalat ve İthalat/ihracat işletmelerde teknolojik yenilik sonucunda firma başarısı, maliyeti ve büyümesi (işletmelerin gelişme hızı ve/veya yetenekleri) açısından işletmeler arasında farklılık var mıdır?
2. Küreselleşme kavramı yöneticiler tarafından nasıl algılanmaktadır?
3. Küreselleşme ile teknolojik yenilikler arasında bir ilişki var mı? ve bu ilişkinin sonucunda teknolojik yenilik küreselleşme üzerinde ne ölçüde etkilidir?

Bu amaca yönelik çalışmamızda bir model geliştirilerek alt hipotezler oluşturulmuştur. Bu model, bölüm 3.6 Kullanılan modelin Belirlenmesi başlığında yer alacaktır.

Geliştirilen bu modele yönelik geliştirilmiş hipotezler:

3.2.3.1. Teknolojik Yenilik Sonucunda Firma Başarısına İlişkin Hipotezler:

Hipotez 1: Teknolojik yenilik sonucunda işletmelerin başarısı, kamu ve özel işletmelere göre değişmemektedir.

Hipotez 2: Teknolojik yenilik sonucunda işletmelerin başarısı, incelenen işletmelerin sektörlerine göre değişmemektedir.

Hipotez 3: Teknolojik yenilik sonucunda işletmelerin maliyet azalışı, kamu ve özel sektörler için değişmemektedir.

Hipotez 4: Teknolojik yenilik sonucunda işletmelerin maliyet azalışı, incelenen işletmelerin sektörlerine göre değişmemektedir.

Hipotez 5: Teknolojik yenilik sonucunda işletmelerin büyümesi mülkiyetlerine göre değişmemektedir.

3.2.3.2. Küreselleşmenin Kavramlaşması ve Algılamasına İlişkin Hipotezler:

Hipotez 6: Küreselleşmenin algılanması yöneticilerin eğitim düzeyine göre farklı algılanmamaktadır.

Hipotez 7: Küreselleşmenin algılanması yöneticilerin ünvanına göre farklı algılanmamaktadır.

Hipotez 8: Küreselleşmenin algılanması yöneticilerin cinsiyetine göre farklı algılanmamaktadır.

3.2.3.3. Küreselleşmeye İlişkin Hipotezler:

Hipotez 9: küreselleşme ile tüm alt boyutları arasında bir ilişki yoktur.

Hipotez 10: Küreselleşmenin tüm alt boyutları arasında bir ilişki yoktur.

Hipotez 11: Küreselleşmenin alt boyutları küreselleşme üzerinde etkili değildir.

3.2.3.4. Küreselleşme ve Teknolojik Yeniliklerle İlişkin Hipotezler:

Hipotez 12: Teknolojik yenilikler ile küreselleşme arasında bir ilişki yoktur.

Hipotez 13: Teknolojik yenilikler küreselleşme üzerinde etkili değildir.

Hipotez 14: Teknolojik yenilikler ile küreselleşmenin alt boyutları arasında bir ilişki yoktur.

Hipotez 15: Teknolojik yenilikler, küreselleşmenin alt boyutları üzerinde etkili değildir.

3.3. Araştırmanın Yöntemi

Bu çalışma teorik ve uygulama olmak üzere iki temel araştırma yöntemi kullanılarak hazırlanmıştır. Teorik çalışmada belirlenen konu ile ilgili akademik kitaplar, makale ve tezler taraması, internet, kamu ve özel araştırma raporları araştırılmış ve değerlendirilmiştir. Uygulama kısmında ise, Kabil'deki üretim/imalat ve ithalat/ihracat firmalarıyla anket uygulanmıştır. Afganistan Ticaret ve Sanayi Bakanlığı arşivinden elde edildiği bilgilere göre tüm Afganistan'da 998 üretim/imalat ve ithalat/ihracat işletme bulunmaktadır. Kabil'de ise 303 işletme kayıtlı olarak bulunmaktadır.

Araştırma yönteminde aşağıdaki çalışmalar sırasıyla gerçekleştirilmiştir:

1. Literatür taraması,
2. Araştırma amaç ve hipotezlerinin belirlenmesi,
3. Anket maddeleri ve sorularının hazırlanması,
4. Araştırma evren ve örnekleminin belirlenmesi,
5. Anketin uygulanması,
6. Verilerin kodlanması, düzenlenmesi ve SPSS programına girişi,
7. İstatistiksel analizlerin yapılması ve raporlanması,
8. Sonuçların değerlendirilmesi.

3.3.1. Anket Maddelerinin Hazırlanması

Afganistan'da küreselleşme ve teknoloji etkinliğini belirlemek için derin bir literatür çalışması yapıldıktan sonra, daha önce akademik çalışmalarda uygulanan ölçeklerden ele aldığımız konuyla benzerlik gösteren geliştirilmiş ve pilot çalışması yapılmış ölçekler tespit edilmiş, bu ölçeklerden konumuzla alakalı maddeler birleştirilerek, uzman görüşü alındıktan sonra ölçek oluşturulmuştur. Dolayısıyla

birinci bölümü oluşturan on beş maddelik ölçek Ahmet Pekiyi'nin (2011) yılında geliştirdiği ve yüksek lisan tezinde kullandığı “Küreselleşme Algılaması Ölçeği”nden, ikinci bölümün, Melis Savaşkan'ın (2015) “Türkiye’de küreselleşme ve teknoloji odaklılığın firma performansı üzerindeki etkileri” çalışmasından ve üçüncü bölümü ise; Afra Horasan'ın (2010) yılında yüksek lisan tezinde kullandığı “Türkiye’de 33 ilde yer alan işletmelerin küresel rekabet ortamında Ar-Ge ve teknoloji yönetimlerinin ne durumda olduğunu belirlemek” üzerinde geliştirdiği ölçeğinden faydalanılarak hazırlanmıştır. Uzman görüşü alınarak bazı maddelerin ölçekten çıkartılmasına karar verilmiştir. Böylece 50 madde/sorulardan oluşan bu ölçekte toplam 32 maddeye yer verilmiştir. Ek 1’de kullanılan anket formu bulunmaktadır.

Anket maddeleri hazırlanırken beşli Likert kullanımı uygun görünmüştür. Sadece üçüncü bölümde, beşli Likert’in yanına çoklu yanıt ve evet/hayır sorusu şeklinde iki soru eklenmiştir. İlk iki bölümde beşli Likert maddelerde (1 = kesinlikle katılmıyorum, 2 = katılmıyorum, 3 = kararsızım, 4 = katılıyorum ve 5 = kesinlikle katılıyorum) seçeneklerini yansıtırken üçüncü bölümünde ise beşli Likert (1 = çok önemsiz, 2 = önemsiz, 3 = orta derece önemli, 4= önemli ve 5 = çok önemli) seçeneklerini temsil etmektedir. Ölçeğimiz, işletme yöneticileri üzerinde, küreselleşme ve teknolojik yeniliğin etkisini ölçmek için hem bireysel açıdan hem de işletme açısından meydana gelen etkiler dikkate alınarak düzenlenmiştir. Ölçeğin tercümesinde akademik üsluba ve anlaşılabilir bir dil kullanılmasına özen gösterilerek tek anlamı olan kelimeler seçilip uzman görüşü alınmıştır.

Ayrıca, ölçek formunun akademik bir biçimde oluşturulması için literatürde genel kabul gören bazı kriterlere dikkat edilmiştir:

1. Anketin giriş yazısında anlaşılır bir dil ile araştırmanın içeriği, bilimsel ve sosyal faydasından bahsedilmiştir.
2. Anketin içeriğinin gizli tutulacağı net bir şekilde vurgulanmıştır. Sadece bilimsel bir amaç için kullanılacağı ve dışarıya bilgi sızdırılma tehlikesinin bulunmadığı açıkça belirtilerek, yöneticilerin gönül rahatlığıyla katılmasının sağlanması amaç edinmiştir.

3. Giriş yazısının altına araştırmayı yürüten kişilerin isimleri, ünvanları ve iletişim bilgileri eklenmiştir. Ayrıca anketin sonunda teşekkür yazısına müteakiben anketin toplanılmaması, kaybolması veya her hangi bir bilgi veya sorunun bildirmesi için açıklayıcı bilgiler sunarak iletişim için e-posta ve WhatsApp iletişim bilgisi paylaşılmıştır.
4. Beşli Likert ölçeğinin doğru bir şekilde kullanılması için açıklayıcı ifadeler kullanılmıştır.
5. Soru ve cevapların dil ve kullanım olarak basit ve yalın olmasına dikkat edilmiştir.
6. Maddeler ve sorular (evet/hayır ve çoklu yanıt iki soru hariç) Beşli Likert tipinde kapalı uçlu hazırlanmıştır. Bunun sonucunda ankete katılan Afganistan işletme yöneticilerinin soruları yanıtsız bırakmasına ya da fazla zaman harcamalarına engel olunmuştur.
7. Anket yüz yüze görüşmek yoluyla yapılmıştır.

3.3.2. Araştırma Evreni ve Örneklemine Belirlenmesi

Bu araştırmanın evreni Kabil'deki tüm üretim/imalat ve ithalat/ihracat yapan, kamu ve özel sektörlerde görev yapan ve Afganistan Ticaret ve Sanayi Bakanlığında kayıtlı olan 303 işletmedir. Bu rakamın en güncel halı Afganistan Ticaret ve Sanayi Bakanlığı arşivinden (09.07.2019) tarihinde elde edilmiştir. Araştırmanın örnekleme ise, Kabil'de üretim/imalat ve ithalat/ihracat yapan, kamu ve özel işletmelerin rast gele (yansız) seçilen orta, üst ve işletme sahibi veya ortağından oluşan 154 yöneticidir.

3.3.3. Anketin Uygulanması

Araştırmaya, kamu ve özel sektörlerde faaliyet gösteren ticari işletmeler dâhil edilmiştir. Anketlerin uygulanması 10 Kasım 2018 yılında başlatılarak 7 Mart 2019'da yaklaşık dört ay içinde gerçekleştirilmiştir. İlk önce 500 anket hazırlanarak ilk çalışma, Deh Sabz'daki (Kabilin en doğu kısmına) örneklem evrenine uygun yöneticilere anketin dağıtılmasıyla başlamıştır. Bir aya yakın bir çalışmanın sürdürülmesine rağmen hemen hemen hiç cevap alınmamasından dolayı diğer bölgelere ve ilçelere yüz yüze görüşme yolu tercih edilmiştir. Toplam 190 yöneticiden yanıt elde edilmiş ancak

eksik doldurmuş veya aynı soru üzerinde birden fazla işaretlemenin yapıldığı anketler çıkartıldıktan sonra anket sayısı 154'e indirilmiştir.

3.3.4. Verilerin Kodlanması, Düzenlenmesi ve SPSS Programına Girişi

Anketin uygulamasından elde edilen verileri analiz etmek için SPSS 21 (Statistic Package for Social Science/Sosyal Bilimler İçin İstatistik paketi) programı kullanılmıştır. Saha çalışmasından elde edilen uygun olan 154 anket verileri, SPSS programına girilebilmesi için; eksik veya yanlış yapılan kodlamalar düzeltilmiş, tüm veriler SPSS programına titizlikle ve dikkatle girilmiştir. Daha sonra her bir anketin verileri teker teker incelenip doğruluklarından emin olunmuştur. Veri girişi gerçekleştirildikten ve girişler kontrol edildikten sonra anketimize katılan işletmeler hakkında genel bilgiler elde edip demografik özellikleri sunulmuştur. Verilerin istatistiksel açıdan güvenilirliği, geçerliliği ve diğer analizler yoruma tabi tutulmuştur.

3.4. Araştırmaya Katılan Kurumların Bilgileri ve Demografik Özellikler

Kabil şehrinde gerçekleşen araştırmaya katılan üretim/imalat ve ithalat/ihracat işletmelerin kuruluş tarihi, faaliyet alanı, sektörü ve yöneticinin ünvanları, eğitim düzeyi, yabancı dil bilip bilmemesi gibi bilgiler aşağıdaki Tablolarda gösterilmiştir: Tablo 3.3 araştırmaya katılan işletmelerin yöneticilerinin demografik bilgilerini sunarken Tablo 3.4 ise bu üretim/imalat ve ithalat/ihracat işletmelerin genel bilgilerini göstermektedir.

Tablo 3.3. Araştırmaya Katılan Yöneticilerin Demografik Bulguları

Yöneticinin:		Frekans	% (geçerli)	% Birikimli
Yaşı	20-29	23	14.90	14.90
	30-39	57	37.10	52.00
	40-49	40	26.00	78.00
	50-59	23	14.90	92.90
	60 ve üzeri	4	2.60	95.50
	Belirtilmemiş	7	4.50	100.00
	Toplam	154	100.0	
Cinsiyeti	Erkek	144	93.50	93.50
	Kadın	10	6.50	100.00
	Toplam	154	100.00	
Eğitimi	Belirtilmemiş	3	1.90	1.90
	İlköğretim/ortaokul	6	3.90	5.80
	Lise	33	21.40	27.20
	Yüksekokulu	16	10.40	37.60
	Lisan	73	47.40	85.00
	Yüksek Lisans	19	12.30	97.40
	Doktora	4	2.60	100.00
Toplam	154	100.00		
Ünvanı/Statü	Belirtilmemiş	4*	2.60	2.60
	İşletme sahibi/Ortağı	67	43.50	46.10
	Üst Düzey Yönetici	51	33.10	79.20
	Orta Düzey Yönetici	32	20.80	100.00
	Toplam	154	100.00	
Yabancı Dil		Cevaplar		Vaka yüzdeliği
		Frekans	%	
	İngilizce	67	37.20	43.80
	Urduca/Hintçe	29	16.10	19.00
	Fransızca	6	3.30	3.90
	Türkçe	5	2.80	3.30
	Diğer	9	5.00	5.90
	Yabancı dil bilmiyorum	64	35.60	41.80
Toplam	180**	100.00		

*Yönetici olduklarını söylemelerine rağmen yönetimin düzeyleri hakkında bilgi vermemişlerdir.

**Çoklu yanıt olduğu için frekans, örneklem hacmini geçmektedir.

Afganistan'ın en belirgin ve devasa sorunlarından biri, işsizliktir. Özellikle en çok gençler bu durumdan zarar görmüştür. Afganistan İstatistik Merkezi kurumunun (CSO) verilerine göre, 2015 yılında %35'lik bir oranda işsizlik varken bu oranın 2016'da %40'a (Sadat, 2017) çıkmasının, özellikle gençler bakımından ciddi bir sorun olduğu belirtilmektedir. Tablo 3.3'de görüldüğü gibi yöneticilerin yaş aralığı %52 oranda gençlerden oluşmaktadır. Bu oran gençlerin işe alma ve istihdam edilebilme bakımından oldukça ümit vericidir.

Tablo 3.3'de dikkat çekici bir nokta, cinsiyet dağılımındaki uçurumdur. Tabloya göre yöneticilerin %93.5'i erkeklerden oluşmaktadır. Afganistan'da özellikle özel sektörde kadın yönetici veya işletme sahibi oldukça nadir olup kadın işletme yöneticisi %6 civarındadır. Ankete katılanların %43.5'inin işletme sahipleri veya ortaklardan, %33.1'in genel müdür, CEO ve şube müdürleri gibi üst düzey yöneticilerden ve %20'sinin muhasebe, finans müdürleri ve şef gibi orta düzey yöneticilerden oluştuğunu görülmektedir. Bir diğer dikkat çekici nokta ise, yöneticilerin %25.3'nün lise ve altı eğitim düzeyindeyken %72.8'inin üniversite veya daha üstü eğitim düzeyinde oldukları görülmektedir. Bu oran en az gelişmiş ülkeler sınıfındaki Afganistan için umut vericidir.

Araştırmaya katılan yöneticiler arasında en az bir yabancı dil bilenlerin oranının %64.4 olması, Afganistan'da yabancı dil öğrenmeye yönelik bir çabanın olduğunu göstermektedir. Hintçe ve Urduca'nın bilinmesi özellikle güney bölgede yaygındır. Son zamanlarda Türkçe öğrenmeye bir ilgi bulunmaktadır. Türkiye'den mezun olan kişilerin bu durumda etkili olduğu söylenebilir. Diğer taraftan, bu neslin Afganistan'a döndüğünde Türkçe öğrenimine yönelik kurslar açılmasını teşvik etmeleri mümkündür, dolayısıyla yakın zamanda bu oranda bir artış görülmesi beklenmektedir.

Tablo 3.4. Araştırmaya Katılan Kurumun Bilgileri

İşletmenin:		Frekans	% (Geçerli)	% Birikimli
Kuruluş Tarihi	Belirtilmemiş	4	2.59	2.59
	2001'den önce	27	17.53	20.12
	2001-2005	33	21.42	41.54
	2006-2010	45	29.22	70.76
	2011-2015	30	19.50	90.26
	2016-2018	15	9.74	100.0
	Toplam	154	100.00	
Çalışan Sayısı	1-20	88	57.14	57.14
	21-100	47	30.52	87.66
	100 Üzeri	16	10.40	98.06
	Belirtilmemiş	3	1.94	100.00
	Toplam	154	100.00	
Mülkiyet Durumu	Kamu	8	5.20	5.20
	Özel	146	94.80	100.00
	Toplam	154	100.00	
Faaliyet alanı	Bölgesel	92	59.70	59.70
	Ulusal	60	39.00	98.70
	Uluslararası	2	1.30	100.00
	Toplam	154	100.00	
Faaliyet gösterdiği sektörü	Gıda/İçecek/Tütün	16	10.40	10.40
	Ağaç/Kâğıt/Basım	15	9.70	20.10
	İlaç/Tıbbi Cihaz	4	2.60	22.70
	Giyim/Tekstil/Deri	16	10.40	33.10
	Mak-Teçh/Metal Eşya	41	26.60	59.70
	Otomotiv	2	1.30	61.00
	Kimya/Petrol/Lastik	11	7.10	68.20
	Bilişim Teknoloji (IT)	13	8.40	76.60
	Telekomünikasyon	10	6.50	83.10
	Mobilya	4	2.60	85.70
	Diğer	22	14.30	100.00
Toplam	154	100.00		

Tablo 3.4’de 2001 yılından sonra kurulan işletme sayısı örneklem evreninin %79.87’sini oluşturmaktadır. İşletmeler işgücü sayılarına göre küçük, orta ve büyük ölçekli işletme olmak üzere, üç kategoriye bölünmüştür. Bir diğer ifadeyle araştırmaya katılan işletmeler KOBİ ve büyük ölçekli işletmeler olarak iki kategoriye ayrılabilir. KOBİ’ler her ülkenin ticaret hukukuna göre çalışan sayısı bakımından farklılık arz etmektedir. Afganistan Ticaret Bakanlığı kanununda 5-20 kişi çalıştıran işletmeler küçük, 21-100 arası orta boy ve 100 ve üzeri ise büyük işletmeler olarak nitelendirilmiştir (Mashal, 2014, s. 9). KOBİ’ler Afganistan ekonomisinde önemli bir yere sahiptir. Araştırmalara göre, Afganistan ekonomisinin %80’ini KOBİ’ler oluşturmaktadır (agm, 2014). Bu araştırmaya katılan KOBİ’lerin oranı %87.66’dır.

3.4.1. Yöneticilerin Ölçütlere Yönelik Yüzdeler Katılım Düzeyi

Yapılan ankette 1’in kesinlikle katılmadığını ve 5’in ise kesinlikle katıldığını ifade eden Beşli Likert kullanılmıştır. Ancak burada işin daha net anlaşılması ve özetlemeye yardımcı olması amacıyla kesinlikle katılmıyorum + katılmıyorum = katılmıyorum, kesinlikle katılıyorum + katılıyorum = katılıyorum olarak değerlendirmeye alınmış, orta seviye ise kararsızım olarak belirlenmiştir. Bu birleştirme sadece yöneticilerin ölçütlere katılım düzeyini belirlemek kısmında kullanılmıştır. Anketin verilerinde ya da likertlere dokulmamıştır. Bir diğer ifadeyle; SPSS programında kullanılan likertlerin sayısı 3’e indirgenmemiştir, sadece kesinlikle katılıyorum ile katılıyorumun sonuçları birleştirilerek katılıyorum olarak sunulmuştur. Aynı yöntem kesinlikle katılmıyorum ile katılmıyorum ifadelerinde de uygulanmıştır. Dolayısıyla tüm analizlerde; yöneticilerin ölçütlere katılım düzeyi, güvenilirlik analizi, geçerlilik analizi, fark testleri, korelasyon analizi ve regresyon analizlerinde beşli likert kullanılmıştır. Aynı şekilde çok önemsiz + önemsiz = önemsiz ve çok önemli + önemli = önemli olarak değerlendirilmiştir.

Tablo 3.5. Yöneticilerin Ölçütlere Yönelik Yüzdeler Katılım Düzeyi

Küreselleşmenin etkisini ölçen maddelere verilen cevapların yüzdeler katılım dağılımı				
Küreselleşmenin alt boyutlarına yönelik ifadeler	Katılmıyorum %	Kararsızım %	Katılıyorum %	Toplam
1. Küreselleşme, hayatın birçok yönünü negatif yönde etkileyen bir süreçtir.	63.60	7.10	29.30	100.00
2. Küreselleşme neticesinde dünyanın küçük bir köy haline gelmesi çoğu yönden fırsattır.	9.70	10.40	79.90	100.00
3. Küreselleşme, kapitalizmin ve sömürgeleştirmenin sempaticleştirilmiş adıdır.	48.70	16.90	34.40	100.00
4. Küreselleşme, tüm dünyanın her yönüyle tek tipleşmesidir (insan davranışları, giyim, yaşam biçimleri vb. açısından).	40.30	9.70	50.00	100.00
5. Küreselleşme sürecinde yoksulluk ve işsizlik azalmaktadır.	34.40	15.60	50.00	100.00
6. Küreselleşme süreci, ulus devletin ve özgün kültürlerin asimile olup yok olduğu bir süreçtir.	11.00	8.40	80.50	100.00
7. IMF, DB ve DTÖ gibi küresel kuruluşlar, küreselleşme sürecinin sözcüsüdürler ve kendi amaçları doğrultusunda küreselleşme sürecini yönlendirmektedirler.	7.80	18.80	73.60	100.00
8. Küreselleşme süreci farklı kültürlerin, milletlerin katkısıyla oluşan bir sentezdir.	18.20	18.80	63.00	100.00
9. Küreselleşme, dünya sorunlarının birçok yönden azaldığı bir süreç olmuştur.	51.30	20.80	27.90	100.00
10. Küreselleşme, teknolojilerdeki gelişmeler doğrultusunda meydana gelmiş faydalı bir bilgi ağıdır.	12.30	10.40	77.30	100.00
11. Küreselleşme, teknolojiyi, kendi hedefleri için araç olarak kullanan, gizli amaçları olan bir söylemdir.	30.50	14.90	54.50	100.00
12. Günümüzde kullanılan bilişim teknolojilerinin olmadığı dönemde, küreselleşmeden bahsetmek mümkün değildir.	36.40	7.80	55.80	100.00
13. Küreselleşme teknolojik imkânlarından sadece belirli bir zümrenin istifade edebildiği bir süreçtir.	37.70	16.20	46.10	100.00
14. Küreselleşmenin parçası olan teknoloji, bazı olumlu yönlerine rağmen yaşamı güvensizleştiren bir etkiye sahiptir.	9.10	9.70	81.20	100.00
15. Küreselleşme, değişime karşı direnç gösteren birey sayısını artıran bir etkiye sahiptir.	5.20	27.90	66.90	100.00

Tablo 3.5 (Devamı). Yöneticilerin Ölçütlere Yönelik Yüzdeler Katılım Düzeyi

İşletmenin mevcut durumuna göre küreselleşmeye yönelik katılım düzeyleri	Katılı- yorum %	Kararsı- zım %	Katılıyo- rum %	Toplam
1. Şirketimiz bir büyüme stratejisi olarak küreselleşmeye önem vermektedir	7.10	15.60	77.30	100.00
2. Küreselleşmenin ürün ve hizmet maliyetlerini azaltacağı düşünülmektedir.	22.10	18.80	59.10	100.00
3.Farklı kültürlere ve toplumlara ürün ve hizmet sağlamak şirket başarısını artırmaktadır.	14.30	11.70	74.00	100.00
4. Küreselleşmenin şirketin marka değerini artıracığı düşünülmektedir.	6.50	11.00	82.50	100.00
5. Küreselleşme sayesinde rekabetin olmadığı pazarlara girmek daha kolaydır.	14.30	26.60	59.10	100.00
6. Şirket küresel bir marka haline geldiğinde merkezi bir şekilde yönetilmesi kolaylaşır.	19.50	13.20	67.50	100.00
7. Küresel firmaların tüm Dünyadaki tüketicilerin istek ve ihtiyaçlarına hitap etmesi mümkün değildir.	32.50	22.70	44.70	100.00
Teknolojiye Yönelik Verilen Cevaplar Arasındaki Yüzdeler Dağılımı				
1. Firmamızda geliştirdiğimiz yeni ürün ve hizmetler karmaşık teknolojiler ve süreçler içerir.	7.10	23.40	69.50	100.00
2. Firmamızda yeni ürün ve hizmet fikirleri teknoloji kaynaklı olarak ortaya çıkar.	9.70	13.00	77.30	100.00
3. Firmamızda yeni ürün ve hizmet gelişiminde en gelişmiş teknoloji kullanılır.	36.40	29.20	34.40	100.00
4. Yeni teknolojiler firmamıza hızlı şekilde entegre edilir.	10.40	40.30	49.30	100.00
5. Firmamız yeni teknolojilerin gelişimine öncülük eder.	14.30	20.10	64.60	100.00
Teknolojik yenilik durumunuz nedir sorusuna verilen cevapların yüzdeler dağılımı	Sadece teknoloji üretimi	Sadece teknoloji Transferi	Her ikisi de mevcut	
Teknoloji geliştirme durumunuz nedir?	16.20	39.00	44.80	100.00

Tablo 3.5 (Devamı). Yöneticilerin Ölçütlere Yönelik Yüzdeler Katılım Düzeyi

İşletmenizin teknoloji transferi için hangi bilgi kaynaklarını kullanıyorsunuz sorusuna cevapların yüzdeler dağılımı*				
	Cevaplar		Vaka yüzdeler	
	Frekans	Yüzdeler	(Percent of Cases)	
a. Ar-Ge Faaliyetlerini	51	13.00	33.10	
b. Tedarikçiler	65	16.60	42.20	
c. Sektörel Yayınlar	52	13.30	33.80	
d. Danışmanlar	42	10.70	27.30	
e. Üniversiteler	30	7.70	19.50	
f. Yurtiçi ve Yurtdışı Fuarlar	52	13.30	33.80	
g. Rakipler	36	9.20	23.40	
h. İnternet	63	16.10	40.90	
Toplam	391**	100.00	253.90**	
Teknoloji seçiminde hangi faktörler etkilidir sorusuna verilen cevapların yüzdeler dağılımı				
	Önemsiz	Orta Derecede Önemli	Önemli	Toplam
Stratejik Faktörler	13.60	%20.8	65.6	100.00
Ekonomik Faktörler	6.50	%9.1	84.40	100.00
Müşterilere Yansıyacak Olumlu Etkiler	9.10	%29.2	61.70	100.00
Tedarikçiler Yansıyacak Olumlu Etkiler	5.80	%14.9	79.30	100.00
Son 5 yıl içerisinde teknolojik yenilik biriminizin işletmeye kazandırdıklarını nasıl değerlendiriyorsunuz sorusuna verilen cevapların yüzdeler katılımı				
	Önemsiz	Orta Derecede Önemli	Önemli	Toplam
Maliyet Azaltma	16.20	%27.3	56.50	100.00
Kalitede Artışlar	3.20	%11.10	85.70	100.00
Hız	11.00	%35.1	53.90	100.00
Esneklik	17.50	26.6	55.90	100.00
Yeni Pazarlara Girme	4.50	14.30	81.20	100.00
İşletmelerin Rekabet Gücünü Arttırdı	11.70	18.80	69.50	100.00
Ürün Çeşidi Arttırdı	9.75	14.95	75.30	100.00
İsraflar Önlendi	15.60	26.60	57.80	100.00
İşletmeye Daha Dinamik Bir Yapı Kazandırdı	7.10	23.40	69.50	100.00
İşletmenizde Ar-Ge bölümü var mı?	Evet	Hayır	Boş	
Verilen cevapların yüzdeler dağılımı	31.83	17.53	50.64	100.00

*İşletmeler birden fazla seçenek işaretleyebilir.

** Çoklu yanıt olduğu için frekans, örneklem hacmini geçmektedir.

Tablo 3.5’de teknoloji transferi için hangi kaynakları kullanıyorsunuz sorusuna verilen cevaplar arasında en yüksek orana internet bilgi kaynağı sahipken, işletme açısından teknolojik yenilik değerlendirildiğinde %85.70 (önemli + çok

önemli) ile kalite en önde gelmektedir. Buna karşılık en düşük oran ise hız unsuruna gitmiştir. Esneklik, maliyet azaltma ve israfların önlenmesi ise, hızdan sonra en düşük orana sahiptir.

3.5. Araştırma Ölçeğinin Güvenilirlik ve Geçerlilik Analizleri

Araştırmamızın modelinde kullanılan ölçeklerin daha önceki bilimsel çalışmalardan alınmış olmasına rağmen ölçeğin güvenilirliğinin analizi, araştırmamızın kapsamında oldukça önemli bir yere sahiptir. Güvenilirlik, ölçeğin tutarlı olmasının ölçütüdür. Ölçeğin, farklı yerlerde uygulandığında benzer sonuçları vermesi gerekmektedir. Güvenilirlik, bir ölçeğin ölçmek istediği özelliği ne ölçüde doğru ölçtüğünü, ölçeğin üretkenliğini ve sürekliliğini gösterir. Güvenilirlik için testin tekrarlanabilir ve aktarılabilir olması gerekir. Güvenilirlik bir ölçme aracında bütün soruların birbirleriyle tutarlılığını, ele alınan oluşumu ölçmede türdeşliğini, yeterliliğini ortaya koyan bir kavramdır (Çakmur, 2012: 340).

Araştırma ölçeğinin güvenilirlik ve geçerlilik analizlerinde; kapsam geçerlilik analizi, güvenilirlik analizi ve geçerlilik analizleri yapılmıştır.

3.5.1. Kapsam Geçerlilik Analizi

Ölçeğin geçerlilik ve güvenilirlik analizi çalışmalarının ilk aşamasında, hazırlanan anket formunda öncelikle kapsam geçerliliği analizi yapılmıştır. Daha önce geliştirilmiş anketlerden alınmış olsa da, kapsam geçerliliği bağlamında öncelikle küreselleşme konusunda uzman görüşüne başvurulmuş, ölçekte yer alan maddelerin literatüre uygunluğu konusunda fikir alınmıştır. 50 maddeden oluşan anket formundan, uzman görüşleri doğrultusunda 18 madde çıkarılmış, anket 32 maddeye indirilerek ankete son formu verilmiştir. Anketin son formunun birinci kısmında araştırmaya katılan Afganistan'ın Kabil şehrindeki üretim ve ithalat işletmelerin küreselleşme olgusuna yönelik bireysel algılarını ölçen 15 madde, ikinci kısmında işletmenin mevcut durumuna göre küreselleşme ve teknolojiyi ölçen 12 madde, üçüncü kısmında teknolojik yeniliği ölçen 5 soru, dördüncü ve son kısmında ise araştırmaya katılan yöneticilere ait demografik değişkenler bulunmaktadır. Anketin birinci ve ikinci kısımlarında beşli likert kullanılmış, üçüncü kısmında ise beş soruya yer verilmiştir. Sorular ise evet/hayır, çok yanıtlı, dört, sekiz ve dokuz şıklı maddelerden oluşmaktadır. Ancak çoklu yanıtlar demografik ve yüzdellik katılım

konular dışında kullanılmamıştır. Aynı şekilde teknoloji, teknoloji seçimi ve Ar-Ge sorusu bu araştırma ve analizlerinde kullanılmamıştır. 5 ana sorudan oluşan 3. bölümde sadece dördüncü soruyu (9 madde) (teknolojik yeniliğin ardından elde edilen değerler) analize tabi tutulmuştur. Dolayısıyla güvenilirlik analizi ve geçerlilik için kullanılan faktör analizi sadece kullanılmış maddelerde yapılmıştır.

Bu çıkartma eylemi çalışmanın belirlenen konusunun çerçevesinde kalmak ve farklı boyutlara dağılmamak üzere uygun görülmüştür. Dolayısıyla bu araştırmada değerlendirilmeye tabi tutulan, küreselleşmenin alt boyutlarından (birinci kısım); 15 madde, küreselleşme (ikinci kısım); 7 madde ve teknolojik yenilik (üçüncü kısım) bir sorunun 9 alt maddesi analize dahil edilerek toplam **31 madde** olarak görülmektedir.

3.5.2. Güvenirlik Analizi

Geliştirilen ölçeklerin güvenilirliğini test etmek için birçok yaklaşım bulunmakta ve kullanılmaktadır. Bunlardan birisi de içsel tutarlılık analizidir (internal consistency reliability). İçsel tutarlılık ölçümünde en yaygın kullanılan yöntem Cronbach Alpha olarak da bilinen alfa katsayısıdır (Pekiyi, 2011: 379). Bu metotta alfa ($0 \leq \alpha \leq 1$) değerler almaktadır. Bu değerlerin literatürdeki anlamları aşağıdaki (Tablo 3.6)'da gösterilmiştir.

Tablo 3.6. Güvenirlik katsayısı (Cronbach alfa)

Güvenirlik katsayısı (Cronbach alfa)	Yorum
$0.81 < \alpha \leq 1.00$	Ölçek yüksek güvenirliliktir
$0.61 < \alpha \leq 0.80$	Ölçek orta güvenirliliktir
$0.41 < \alpha \leq 0.60$	Ölçek düşük güvenirliliktir
$0.00 < \alpha \leq 0.40$	Ölçek güvenilir değildir

Kaynak: Kılıç, (2016: 48).

Ancak birçok araştırmacıya göre bu değerlerin ($\alpha \leq 0.50$)'den az kabul edilebilir olmayıp alfa değerinin ($\alpha \geq 0.95$) büyük olması da çok benzer soruların sorulduğuna işaret etmektedir (Kılıç, 2016: 48).

Anketi oluşturan ve Cronbach Alpha ile ölçülebilen tüm maddeleri güvenilirlik testinden geçirdiğimizde, alfa değeri ($\alpha = 0.835$) yani mükemmel çıkmıştır. Maddeler arasında ölçek güvenilirliğini düşürücü değer/değerlerin bulunmamasından dolayı herhangi bir madde, ankettten çıkarılmamıştır.

Tablo 3.7. Güvenirlilik İstatistiği

Cronbach alpha değeri	Madde sayısı
.835	31

Alfa değerinin 0.835 çıkması, yani ($0.81 < \alpha < 1.00$) arasında yer alması ölçeğin güvenilirliğinin yüksek düzeyde olduğunu ve soruların katılımcılar tarafından net bir şekilde anlaşıldığını göstermektedir.

Tablo 3.8. Ölçeğin İstatistikleri

Ortalama	Varyans	Std. sapma	Madde sayısı
113.06	179.454	13.396	31

Tablo 3.8’de ölçeğin varyansını 179.454 ve standart sapması ise 13.396 olarak çıkmaktadır.

Güvenilirliğin ölçek bazında test edilmesinin ardından yapı bakımından güvenilirliğin yüksek çıkmasının, genel anlamda güvenilirlik için yeterli olduğu kabul edilse de, güvenilirliğin daha derin bir teste tabi tutulması için, her bir bölümün ayrı ayrı Cronbach Alpha değerinin gözden geçirilmesi, güvenilirliği daha da etkin kılabilir. Bu amaçla aşağıdaki Tabloda her bir bölümün ayrı ayrı Cronbach alpha değerlerine yer verilmiştir:

Tablo 3.9. Her Bölümün Ayrı Ayrı C. Alfa Değerleri

Bölüm	Cronbach alfa değeri	Değişken sayısı	Güvenirlilik Düzeyi
1. Küreselleşmenin Boyutları	0.641	15	Orta Düzeyi
2. Küreselleşme	0.601	7	Orta Düzeyi
3. Teknolojik Yenilik	0.702	9	Orta Üstü Düzeyi

Tablo 3.9’den anlaşılacağı üzere kullanılan ölçekte güvenilirliği zedeleyen herhangi bir faktör bulunmamaktadır. Ayrıca, madde silindiğindeki Tabloda alfa değerini yükselten herhangi bir madde de bulunmamaktadır.

3.5.3. Yapı Geçerliliği Analizi

Ölçeğimizin yapı geçerliliği analizini test etmek için faktör analizi yapılmıştır.

3.5.3.1. Faktör Analizi

Bir araştırmada faktör analizi, birbiriyle ilişkide bulunan çok sayıda değişkeni bir araya getirerek az sayıda, kavramsal olarak anlamlı yeni değişkenler (faktörler, boyutlar) bulmayı, keşfetmeyi amaçlayan çok değişkenli bir istatistik aracıdır. Daniel'e (1988) göre, faktör analizi bir grup değişkenin kovaryans yapısını incelemek ve bu değişkenler arasındaki ilişkileri, faktör olarak isimlendirilen çok daha az sayıdaki gözlenemeyen gizli değişkenler bakımından açıklamayı sağlamak üzere düzenlenmiş bir tekniktir (Büyüköztürk, 2002: 472). Dolayısıyla çok sayıdaki değişkenleri ve karmaşık bir olguyu daha az sayıdaki gruba (faktöre) indirgemek analizin yapılmasını ve yorumunu oldukça kolaylaştıracaktır. Bir diğer ifade ile açımlayıcı faktör analizi (AFA)'da amaç faktör sayısını belirlemektir (Karaman, 2015: 26).

Açımlayıcı faktör analizinin yapılabilmesi için ön koşul, normallik varsayımın sağlanması ve değişkenler arasında belli bir korelasyonun bulunmasıdır. Değişkenlerin birbirleriyle bağlantılı olup olmadığının tespit edilmesine yönelik hizmet eden Kaiser-Mayer Olkin (KMO) ve Bartlett testleri geliştirilmiştir. KMO (0-1) arası değer alır ve bu değerler ne kadar 1'e yaklaşırsa korelasyon anlamı o derecede artmaktadır. Bu değerin en az kabul edebilir noktası 0.500 olarak belirlemiştir (Chetty ve Goel, 2015). Dolayısıyla, $0,500 < KMO < 0,600$ ise kötü; $0,600 < KMO < 0,700$ ise orta, $0,700 < KMO < 0,800$ ise iyi ve $0,800 < KMO < 1,000$ ise mükemmel bir ilişki olduğunu işaret etmektedir (Pekiyi, 2011: 391 ve Kaya, 2013: 180).

Faktör analizi yapılırken faktör (boyut) sayısının nasıl belirleneceğine karar verilmelidir. Faktör sayısı araştırmacı tarafından belirlenebileceği gibi, öz değerler de (eigen value) belirlenebilir. "*Hangi yöntemin tercih edileceği araştırma problemine ve araştırmacının tercihine bağlı olarak değişmektedir*" (Altunışık ve d., 2007, s.231-233, aktaran, Pekiyi, 2011, 391). Bu araştırmada değişkenler arasında daha uygun gruplandırmayı sağlayabilmek ve belirlenen amaca uygun hangi yöntemin daha iyi hizmet edeceği test edildikten sonra en uygun yöntem esas alınmıştır. Aynı şekilde faktör eksen döndürme (rotation) yönteminde, değişkenler arasında bir ilişkinin bulunduğu farz edilerek "Direct Oblimin" döndürme yönteminin kullanımı tercih edilmiştir.

Teste başlamadan önce açıklanması gereken bir diğer önemli mesele, faktör yükünün belirlenmesidir. Faktör yükü; faktör altındaki maddeler arasındaki ilişkiyi belirlemektedir, pozitif veya negatif puanlar, ilişkinin yönünü belirlemektedir, dolayısıyla bahsettiğimiz bu değerler mutlak değer olarak ele alınmalıdır. Bu değerlerin yüksek olması güçlü bir ilişkinin var olduğunun bir göstergesidir. Kabul edilebilirlik düzeyi %30-40 arasındadır. Ancak, en belirgin tanımlı örneklem sayısına bağlı olarak yapılmaktadır. Örneğin, 350 kişilik bir örnekleme 0.3 üzeri yükler anlamlı, 200 örneklem için (0.40), 120 örneklem için (0.50) ve örneklemin sayısı 50'ye düşünce kabul edilebilir faktör yükleri 0.75 ve üzeri olması gerekmektedir. 50'nin altı örneklemlerde ise, faktör analizi zaten önerilmemektedir (Yaşlıoğlu, 2017: 78 ve Gaskin, 2018). Araştırmanın ölçeği 154 örneklem sayısından oluştuğu için bu rakam 0.45 olarak belirlenmiştir. Belirlenmesi gereken bir diğer durum ise, ortak varyans değerine bakarak madde çıkarma kararı verilmemelidir (Gökkuş, Kuru, ve Şimşek, 2016: 473).

Bu tercih yapıldıktan sonra modelin yapı geçerliliğini kanıtlamak için en önemli analizlerden biri olan faktör analizine geçilmiştir. Modeldeki her bir grup (faktör) ayrı ayrı incelenmiş ve bu faktörleri oluşturan değişkenlerin bağlı oldukları faktöre istatistiki olarak yüklenip yüklenmediklerini kanıtlamak için SPSS programı aracılığıyla açımlayıcı faktör analizi gerçekleştirilmiştir.

3.5.3.1.1. Küreselleşmenin Boyutları ve Küreselleşme Algılanmasının Faktör Analizi

Ölçeğimizin birinci bölümünü oluşturan küreselleşme alt boyutları ve bireysel açıdan küreselleşmenin algılanmasını ölçen 15 madde, faktör analizine tabi tutularak KMO değeri = 0.756, Bartlett'in ise Sig. = 0.000 düzeyde olup ilk faktör analizi sonucunda, örneklem yeterli düzeyde çıkmıştır. Burada dikkat edilmesi gereken bir nokta ise, tüm maddelerin en az bir faktör altında yer alması, iki ve/veya daha fazla faktör altında yer alan maddelerin, hangi faktör altında daha büyük değerle yer almış ise o faktör altına eklenmesi ve iki faktörde yer alan maddelerden (0,10) düzeyinde farklılık olmayanların atılması gerekliliğidir (Pekiye, 2011). Bu açıdan ölçeğimizde 15'li maddeler 4 faktör altında toplanmış bulunmakta ancak 15. madde tek bir faktör altında kaldığı ve 7. Madde (KB Madde 7) ise 3 grupta dağıldığı ve hiç birisinde

0.10'luk bir fark olmadığı için ölçekten çıkartılmasına karar verilmiştir. Faktör analizi tekrarlanmış ve son şekli aşağıda yer aldığı gibi, anlamlı çıkmıştır.

Tablo 3.10. KMO ve Bartlett'in Testi

KMO Ölçek Geçerlilik Testi		.754
Bartlett Küresellik Testi	Yaklaşık. Ki-Kare	759.970
	SD	78
	Sig. (p)	.000

Tablo 3.10'da görüldüğü gibi, KMO geçerlilik testi sonucunda KMO = 0.754 bulunmuştur. Bu değer mevcut maddelerin faktör analizi için iyi ve hemen hemen mükemmel bir yapıya sahip olduğunu göstermektedir ($p < 0.001$).

Tablo 3.11. Ters-imağ Korelasyonu (1. Kısım)

		KB * Madde1	KB Madde2	KB Madde3	KB Madde4	KB Madde5	KB Madde6	KB Madde8
Ters-imağ korelasyonu	KB Madde1	.799^a	.093	-.175	-.066	.164	-.029	.108
	KB Madde2	.093	.783^a	.121	.125	-.040	-.004	-.270
	KB Madde3	-.175	.121	.749^a	-.146	-.220	.066	.194
	KB Madde4	-.066	.125	-.146	.786^a	.195	.025	-.194
	KB Madde5	.164	-.040	-.220	.195	.598^a	-.257	-.084
	KB Madde6	-.029	-.004	.066	.025	-.257	.705^a	-.371
	KB Madde8	.108	-.270	.194	-.194	-.084	-.371	.750^a

Ters-imağ Korelasyonu (2. Kısım):

		KB * Madde9	KB Madde9	KB Madde9	KB Madde9	KB Madde9	KB Madde9
Ters-imağ korelasyonu	KB Madde9	.523^a	.169	-.183	.065	-.191	-.108
	KB Madde10	.169	.810^a	-.144	-.121	-.130	-.136
	KB Madde11	-.183	-.144	.820^a	-.171	.099	-.069
	KB Madde12	.065	-.121	-.171	.836^a	-.008	-.162
	KB Madde13	-.191	-.130	.099	-.008	.769^a	-.053
	KB Madde14	-.108	-.136	-.069	-.162	-.053	.831^a

*KB = Küreselleşmenin Boyutları

Ters-imağ (Anti-image) seçeneği ilişki katsayıları matrisini verir. Matrisin köşegen değerlerine bakılır. Köşegen değerleri 0.5'den büyükse yapılmış olduğu

açımlayıcı faktör analizi anlamlı olur (Polat, 2012: 86). Burada köşegen değerler koyu olarak belirtilmiştir.

Ters imaj matrisini yukarıdaki Tabloda görüldüğü gibi (a) ile belirtilmiş, köşegen değerleri (0.523-0.836) aralıkta olup en alt sınır olan (0.500)'dan oldukça yukarıda olduğundan faktör analizi anlamlı olarak belirtilmiştir.

İlk faktör analizde 15. madde tek bir faktör oluşturduğu için analizden çıkartılmıştır. Bunun sonucunda tüm maddeler 3 faktörde yer almaktadır ve bu 3 faktörün açıklanan toplam varyansı (total variance explained) faktörün %63.167'sini açıklamakta ve alt sınır olan %50'dan oldukça üstündedir.

Tablo 3.12. Açıklanan Varyans Toplamı (Total Variance Explained)

Faktörler	Başlangıç Özdeğerleri			(Toplam Faktör Yükleri) Extraction Sums of Squared Loadings			Faktör Yüklerinin Döndürülmüş Toplamları ^a
	Toplam	% varyans	Küm. %	Toplam	% varyans	Küm. %	Toplam
1	3.539	27.226	27.226	3.539	27.226	27.226	3.235
2	2.679	20.609	47.835	2.679	20.609	47.835	2.890
3	1.993	15.332	63.167	1.993	15.332	63.167	2.199
4	.757	5.820	68.987				
5	.736	5.660	74.647				
6	.624	4.802	79.449				
7	.516	3.972	83.421				
8	.491	3.781	87.202				
9	.428	3.293	90.495				
10	.384	2.957	93.452				
11	.361	2.773	96.225				
12	.277	2.133	98.358				
13	.213	1.642	100.000				

*Çıkarım metodu: Temel Bileşenler Yöntemi (Principal Component Analysis).

a. Bileşenler ilişkili bulunduğu, toplam varyansı elde etmek için karelenmiş yüklerin toplamı eklenemez.

Tablo 3.12'de görüldüğü gibi yapılan faktör analizi sonucunda, 3 alt boyuttan oluşan ölçeğin, oluşan ölçeğin, toplam varyansın %63,167'sini açıkladığı

görülmektedir. 1.faktör, aldığı 3.235 faktör yükü ile toplam varyansın %27.226'sını açıklarken, 2.faktörün, aldığı 2.890 faktör yükü ile toplam varyansın %20.609'unu açıkladığı ve 3. faktörün, aldığı 2.199 faktör yükü ile toplam varyansın %15.332'isini açıkladığı görülmektedir. 3. faktörün açıkladığı varyans toplamının ise %63,167 olduğu görülmektedir.

Tablo 3.13. Döndürülmüş Desen Matrisi (Pattern Matrix)

	Faktörler No		
	1	2	3
KB Madde 1	.565	-.353	
KB Madde 2		.763	
KB Madde 3	.751		.364
KB Madde 4	.770		
KB Madde 5			.823
KB Madde 6		.711	
KB Madde 8		.840	
KB Madde 9			.796
KB Madde 10	.377	.666	
KB Madde 11	.769		
KB Madde 12	.775		
KB Madde 13			.748
KB Madde 14	.395	.630	

*KB = Küreselleşmenin Boyutları

Tablo 3.13'ten anlaşılacağı üzere birinci faktörde (KB Madde 1, KB Madde 3, KB Madde 4, KB Madde 11 ve KB Madde 12) maddeler, ikinci faktörde (KB Madde 2, KB Madde 6, KB Madde 8, KB Madde 10 ve KB Madde 14) gibi maddeler yer alırken üçüncü faktörde ise (KB Madde 5, KB Madde 9 ve KB Madde 13) maddeler yer almıştır.

Ancak burada dikkat edildiğinde bir sorunun var olduğu açıkça görülecektir. Küreselleşmenin teknolojik boyutunu ölçen maddeler: madde 10, 11, 12, 13 ve 14 küreselleşmenin diğer boyutlarına (ekonomik, kültürel ve siyasi küreselleşme boyutlarına) dağılmaktadır. Dolayısıyla bu sorunu gidermek üzere iki ayrı faktör analizi yapılmıştır. Küreselleşmenin diğer alt boyutlarını oluşturan 1-9 maddeler faktör analizine tabi tutulduğunda, KMO değeri = 0.595 olarak çıkmıştır. Aynı şekilde 4, 5 ve 9 No'lu maddelerin değerinin 0.500'den düşük olduğu görülmüştür, açıklanan

varyans toplamı ise %64 ve f_{algı7} No'lu maddenin faktör yük değeri 0.50'den düşük ve 0.10'dan az bir farkla iki faktöre dağılmaktadır.

Tüm sorunlu maddeler tek tek ekle-sil yapılarak değerleri test edilmiştir. Bu çıkartma ve eklemenin sonunda KB madde 4 ile KB madde 9 çıkartılmasıyla birlikte sorunlar giderilmiştir ve son şekline aşağıdaki Tablolarda (Tablo 3.14 - 3.16) yer verilmiştir.

Tablo 3.14. KMO ve Bartlett'in Testi

KMO Ölçek Geçerlilik Testi		.655
Bartlett Küresellik Testi	Yaklaşık. Ki-Kare	181.204
	SD	21
	Sig. (p)	.000

Tablo 3.14'ten anlaşılacağı üzere küreselleşmeye yönelik alt boyutlarının KMO değeri orta düzeyde anlamlı çıkmıştır.

Tablo 3.15. Küreselleşmenin Alt Boyutlarının Anti-image Matrisi

		KB Madde1	KB Madde2	KB Madde3	KB Madde5	KB Madde6	KB Madde7	KB Madde8
Anti-image Korelasyonu	KB Madde1	.627^a	.098	-.366	.168	.029	.185	.041
	KB Madde2	.098	.727^a	.021	.042	-.069	.010	-.419
	KB Madde3	-.366	.021	.506^a	-.109	.054	-.183	.048
	KB Madde5	.168	.042	-.109	.618^a	-.143	-.146	.015
	KB Madde6	.029	-.069	.054	-.143	.708^a	.016	-.454
	KB Madde7	.185	.010	-.183	-.146	.016	.631^a	-.194
	KB Madde8	.041	-.419	.048	.015	-.454	-.194	.648^a
	a. Measures of Sampling Adequacy (MSA)							

Anti-image matrisinde değerler anlamlı (0.500'den büyük) çıkmıştır.

Tablo 3.16: Küreselleşmenin Alt Boyutlarının Açıklanan Toplam Varyansları

Faktörler	Başlangıç Özdeğerleri			(Toplam Faktör Yükleri) Extraction Sums of Squared Loadings			Faktör Yüklerinin Döndürülmüş Toplamları ^a
	Toplam	% varyans	Küm. %		Toplam	% varyans	Küm. %
1	2.371	33.868	33.868	2.371	33.868	33.868	2.159
2	1.227	17.534	51.402	1.227	17.534	51.402	1.434
3	1.094	15.623	67.025	1.094	15.623	67.025	1.442
4	.805	11.505	78.530				
5	.624	8.916	87.446				
6	.520	7.430	94.876				
7	.359	5.124	100.000				
Çıkarım metodu: Temel Bileşenler Yöntemi (Principal Component Analysis).							
a. bileşenler ilişkili bulunduğu, toplam varyansı elde etmek için karelenmiş yüklerin toplamları eklenemez.							

Tablo 3.16’da görüldüğü gibi üç faktöre dağılan bu maddeler toplam varyansının %67.025’ini açıklamaktadır.

Tablo 3.17: Küreselleşmenin Alt Boyutlarının Eksenler Matrisi

	Faktörler		
	1	2	3
KB Madde 1		.749	.351
KB Madde 2	.800		
KB Madde 3		.861	
KB Madde 5			-.797
KB Madde 6	.746		
KB Madde 7			-.691
KB Madde 8	.869		

Tablo 3.17’den anlaşılacağı gibi maddeler üç faktöre dağılmakta; 1. faktörde yer alan maddeler (KB Madde 2, KB Madde 6 ve KB Madde 8), 2. faktörde yer alan maddeler (KB Madde 1 ile KB Madde 3) ve 3. faktörde ise (KB Madde 5 ile KB Madde 7) maddeler yer almaktadır.

Aynı işlem küreselleşmenin teknolojik boyutunu içeren maddeler üzerinde yapılmıştır. Bu maddelerin tek bir amaca hizmet ettiği için tek bir faktöre toplanarak KB Madde 13 faktör yükü 0.45 altına kaldığı ancak 0.45 ve altı değerler 154 örneklem büyüklüğü için yeterli bir faktör yükü olmadığını için (yaşlıoğlu, 2017 ve Gaskin, 2017) analizden çıkartılarak sorun giderilmiştir. Sonuçlar aşağıdaki gibidir:

Tablo 3.18: Küreselleşme ile Teknoloji İlişkisinin KMO ve Bartlett’in Testi

KMO Ölçek Geçerlilik Testi		.710
Bartlett Küresellik Testi	Yaklaşık. Ki-Kare	133.822
	SD	6
	Sig. (p)	.000

KMO değeri 0.7 üzerinde olduğu iyi ölçüde anlamlıdır. Ters-imaaj matrisinin değerleri ise (739, 689, 689 ve 739) olarak mükemmel anlamlı çıkmıştır. Faktörün toplam varyansının %55.929’unu açıklamakla birlikte %50’nin üstündedir.

Tablo 3.19: Bileşenler Matrisi

	Faktör
	1
KB Madde 10	0.711
KB Madde 11	0.773
KB Madde 12	0.774
KB Madde 14	0.731

Tablo 3.19'dan anlaşılacağı gibi tüm maddeler tek bir faktör altında toplanmakta ve faktör yükleri oldukça yüksek ve pozitif ilişkilidir.

3.5.3.1.2. İşletme Açısından Küreselleşme Ölçütlerin Faktör Analizi

Aynı şekilde işletmeler açısından küreselleşme ölçen maddelerin faktör analizi aynı yöntemle yapılmıştır, KMO değeri = 0.690 ve Bartlett testi 0.000 düzeyde anlamlı çıkmıştır. 6. Madde (K Madde 6)'nın communalities (ortak varyans) değeri 0.500'den düşük ve aynı şekilde iki faktöre dağıldığı ve 0.10'luktan az bir farklılık ($0.415-0.347 = 0.06$) olduğu için analizden çıkartılıp faktör analizi tekrar yapılmıştır. Buradaki maddeler tek bir amacı olan firmanın başarısı ile küreselleşme arasında ilişki olup olmamasına yönelik hazırlanmıştır, dolayısıyla tek faktörlü olması belirlenen amacımıza daha doğru ve uygun seçenek olduğu kanaatine varıldığı için değişkenlerin tek faktör altında toplanması esas alınmıştır. Testin sonucunda ikinci madde ile yedinci madde, katılımcılar tarafından belirlenen amaca hizmet etmediği ya da net bir şekilde anlaşılmadığını gösterdikleri için analizden çıkartılmıştır. Aşağıdaki gibi sonuçlar elde edilmiştir:

Tablo 3.20. KMO ve Bartlett'in Testi

KMO Ölçek Geçerlilik Testi		.746
Bartlett Küresellik Testi	Yaklaşık. Ki-Kare	111.682
	SD	6
	Sig. (<i>p</i>)	.000

KMO değeri kabul edilebilir ve orta üstü bir seviyededir. *P* değeri 0.00 düzeyde anlamlıdır. Anti-image matrisi sırasıyla (0.802, 0.715, 0.720 ve 0.783) mükemmel bir ölçüde anlamlı çıkmıştır.

Tablo 3.21. Açıklanan varyans toplamı (Total Variance Explained)

Faktörler	Başlangıç Özdeğerleri			(Toplam Faktör Yükleri) Extraction Sums of Squared Loadings		
	Toplam	% varyans	Küm. %	Toplam	% varyans	Küm. %
1	2.169	54.230	54.230	2.169	54.230	54.230
2	.708	17.701	71.931			
3	.630	15.738	87.669			
4	.493	12.331	100.000			

Çıkarım metodu: Temel Bileşenler Yöntemi (Principal Component Analysis).

Tablo 3.21’den anlaşılacağı gibi, ŞAK (şirket açısından küreselleşme) maddeleri tek bir faktör altına toplanmış bulunmakta ve bu iki faktörün toplam varyansın %54.23’ünü açıklamaktadır.

Tablo 3.22: Bileşenler Matrisi

	Faktör
	1
Küreselleşme Madde 1	.663
Küreselleşme Madde 3	.788
Küreselleşme Madde 4	.780
Küreselleşme Madde 5	.707

Tablo 3.22’den anlaşılacak üzere küreselleşmenin teknolojik boyutu tek bir faktöre toplanmakta ve faktör yükleri oldukça anlamlı ve pozitifdir.

3.5.3.1.3. Teknolojik Yenilik Ölçütünün Faktör Analizi

Dokuzlu maddeli bu ölçütü açımlayıcı faktör analizine tabi tuttuğumuz bu maddelerin sonuçları aşağıdaki gibidir.

Tablo 3.23: KMO ve Bartlett’in Testi

KMO Ölçek Geçerlilik Testi		.705
Bartlett Küresellik Testi	Yaklaşık. Ki-Kare	252.452
	Sd.	36
	Sig. (p)	.000

Tablo 3.24: Anti-image Matrisi

		TY Madde1	TY Madde2	TY Madde3	TY Madde4	TY Madde5	TY Madde6	TY Madde7	TY Madde8	TY Madde9
Ters-ımaĵ Matrisi ilişkisi	TY Madde 1*	.681^a	.025	-.128	-.084	-.282	.052	.090	-.336	-.006
	TY Madde 2	.025	.734^a	-.078	-.189	-.112	.023	-.183	-.229	-.284
	TY Madde 3	-.128	-.078	.768^a	-.326	-.100	-.275	-.016	-.075	.027
	TY Madde 4	-.084	-.189	-.326	.710^a	.061	-.032	-.045	-.155	.218
	TY Madde 5	-.282	-.112	-.100	.061	.629^a	-.029	-.205	.097	.036
	TY Madde 6	.052	.023	-.275	-.032	-.029	.688^a	-.098	-.162	-.371
	TY Madde 7	.090	-.183	-.016	-.045	-.205	-.098	.688^a	.088	-.095
	TY Madde 8	-.336	-.229	-.075	-.155	.097	-.162	.088	.723^a	.044
	TY Madde 9	-.006	-.284	.027	.218	.036	-.371	-.095	.044	.550^a

a. Measures of Sampling Adequacy (MSA)

*TY = Teknolojik Yenilik

Tablo 3.23'teki ölçütlerin yapı geçerlilik değeri 0.7 üzerinde olduğu için iyi derecede geçerliliğini tespit etmektedir ($p < 0.01$).

Anti-image değeri de yüksek ve kabul edilebilir düzeyde olduğunu göstermektedir.

Ters imaj matrisini yukarıdaki Tablo 3.24'te görüldüğü gibi (a) ile belirtilmiş köşegen değeri (0.550-0.768) aralıkta olup en alt sınırından olan (0.500)'dan oldukça üstünde ve faktör analizi anlamlı olarak belirtilmiştir.

Tablo 3.25: Açıklanan Varyans Toplamı (Total Variance Explained)

Faktörler	Başlangıç Özdeğerleri			(Toplam Faktör Yükleri) Extraction Sums of Squared Loadings			Faktör Yüklerinin Döndürülmüş Toplamları
	Toplam	% varyans	Küm. %	Toplam	% varyans	Küm. %	Toplam
1	2.764	30.706	30.706	2.764	30.706	30.706	2.412
2	1.483	16.474	47.180	1.483	16.474	47.180	1.833
3	1.068	11.867	59.047	1.068	11.867	59.047	1.474
4	.905	10.051	69.099				
5	.780	8.669	77.768				
6	.616	6.845	84.613				
7	.520	5.774	90.387				
8	.464	5.155	95.542				
9	.401	4.458	100.000				

Tablo 3.25'ten anlaşılacağı gibi ölçütümüz 3 faktör altında toplanıp, toplam %59.047'sini açıklamaktadır.

Tablo 3.26: Döndürülmüş Desen Matrisi (Pattern Matrix)

	Faktörler		
	1	2	3
Teknolojik Yenilik Madde 1	.652		
Teknolojik Yenilik Madde 2	.347	.462	
Teknolojik Yenilik Madde 3		.666	
Teknolojik Yenilik Madde 4			.743
Teknolojik Yenilik Madde 5			.863
Teknolojik Yenilik Madde 6		.706	
Teknolojik Yenilik Madde 7		.355	.624
Teknolojik Yenilik Madde 8	.758		
Teknolojik Yenilik Madde 9		.832	

* Kalın yazılan değerler ilgili maddenin ait olduğu fatöre işaret etmektedir.

Tablo 3.26'dan anlaşılacağı üzere üç faktör oluşturulmakta ve birinci faktörde (teknolojik yenilik madde 1, ve teknolojik yenilik madde 8), ikinci faktörde (teknolojik yenilik madde 2, teknolojik yenilik madde 3, teknolojik yenilik madde 6 ve teknolojik yenilik madde 9) ve üçüncü faktörde ise (teknolojik yenilik madde 4, teknolojik yenilik madde 5, ve teknolojik yenilik madde 7) gibi maddeler yer almaktadır.

3.5.3.2. Faktörlerin Adlandırılması

Alfa değeri ile güvenilirlik, faktör analiziyle yapı geçerliliği ve faktörlerin belirlenmesi işlemi yapıldıktan sonra yapılması gereken ilk iş bu faktörleri ölçek maddelerine uygun isimlendirmektir. Dolayısıyla, ölçeğimizde yapılan faktör analizinde elde edilen faktörlerin isimlerine aşağıdaki Tabloda yer verilmiştir:

Tablo 3.27: Faktörlerin Adlandırılması

Konu	Faktör No	Faktör Maddeleri	Madde Sayısı	Faktöre Verilen Ad
Küreselleşmenin Alt Boyutları	Faktör 1	KB Madde 2, * KB Madde 6 ve KB Madde 8	3	Kültürel Küreselleşme
	Faktör 2	KB Madde 1 ve KB Madde 3	2	Siyasal Küreselleşme
	Faktör 3	KB Madde 5 ve KB Madde 7	2	Ekonomik Küreselleşme
	Faktör 4	KB Madde 10, KB Madde 11, KB Madde 12 ve KB Madde 14	4	Teknolojik Küreselleşme
İşletmeler Açısından Küreselleşme	Faktör 1	K Madde 1, ** K Madde 3, K Madde 4 ve K Madde 5	4	Küreselleşme (firmanın başarı, marka değeri, rekabet gücü açısından)
Teknolojik yenilik Sonucunda İşletmenin Elde ettiği Değerler	Faktör 1	TY Madde 1, *** ve TY Madde 8	2	Teknolojik Yenilik Sonucunda İşletmenin Maliyeti
	Faktör 2	TY Madde 2, TY Madde 3, TY Madde 6 ve TY Madde 9	4	Teknolojik Yenilik Sonucunda İşletmenin Başarısı
	Faktör 3	TY Madde 5, TY Madde 4 ve TY Madde 7	3	Teknolojik Yenilik Sonucunda İşletmenin Büyümesi

* KB Madde 1 = Küreselleşmenin Boyutu Madde 1,

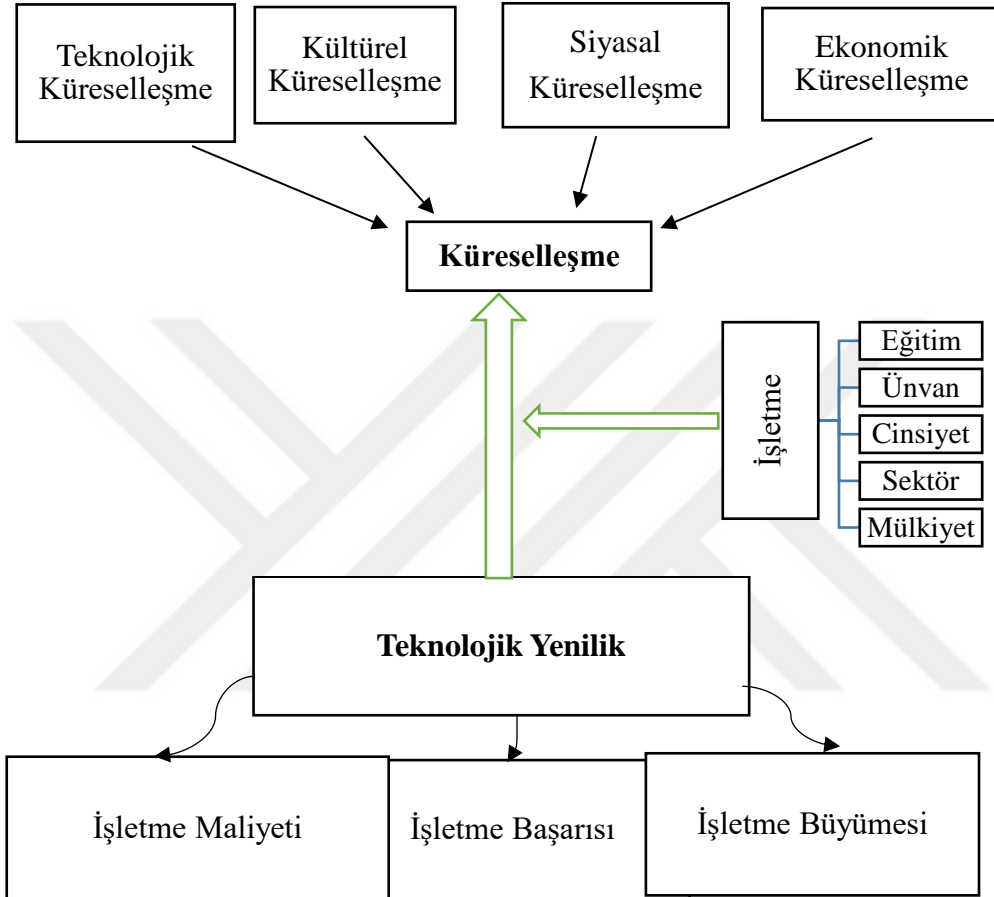
** K Madde 1 = Küreselleşme Madde 1,

*** TY Madde 1 = Teknolojik Yenilik Madde 1.

Tablo 3.27’de elde edilen faktörlerin adlandırılma işlemi gerçekleşmiştir. Böylelikle küreselleşmenin alt boyutları “Kültürel Küreselleşme, Siyasal Küreselleşme, Ekonomik Küreselleşme ve Teknolojik Küreselleşme” ve Teknolojik Yenilik faktörleri ise “İşletme Maliyeti, İşletme Başarısı ve İşleme Büyümesi” olarak adlandırılmıştır.

3.6. Kullanılan Modelin Belirlenmesi

Küreselleşme ile teknolojik yenilik ilişkisini işletmeler açısından değerlendirmek için bir model geliştirilmiştir. Şekil 3.1’de bu model yer almaktadır.

Şekil 3.1 İşletmeler Açısından Küreselleşme ile Teknolojik Yenilik İlişkisi Modeli

3.7. Kullanılabilecek Testlerin Belirlenmesi

Bir araştırmanın doğru yapılabilmesi için araştırmada yer verilen ölçeğin, analizinde kullanılabilecekler testlerin belirlenmesi araştırmanın en önemli bölümünü oluşturmaktadır. Dolayısıyla, SPSS programında parametrik ve parametrik olmayan test olmak üzere iki yöntem geliştirilmiştir. Parametrik testlerin yapılabilmesi için bazı ön koşulların belirlenmesi gerekmektedir. Bunlar, normallik ya da verilerin normal dağılıp dağılmadığını belirlemek ve homojenlik testidir. Sosyal bilimlerde faktörlerin normal dağılım testini analiz eden Skewness & Kurtosis testleri, bir diğer ibare ile

betimsel yöntemler (descriptive statistics) kapsamında çarpıklık ve basıklık katsayılarının analizi geliştirilmiştir. Bu iki testin değerleri sıfır veya sıfıra yakın aralıkta bir değer alması, ölçeğin normal dağıldığının göstergesidir. Dolayısıyla, literatürde bu değerlerin sıfıra yakın çıkması beklenmektedir. Bu değer (-2.00 ile +2,00) arasında dağılması ölçeğin normal dağılıma sahip olmasına (Demir, Saatçioğlu, ve İmrol, 2016: 133, Muzaffar, 2016: 51 ve Şencan, 2000-2017) ve dolayısıyla parametrik bir teste tabi tutulabileceğine işaret etmektedir. parametrik testlerde normallik sağlanması için örneklem büyüklüğünün 30 ve üzeri olması gerekmektedir (Demir, Saatçioğlu, ve İmrol, 2016: 133). Tablo 3.28’de bu ölçeğe ait çarpıklık ve basıklık değerler bulunmaktadır. bu değerlerin normal çıkması aynı zamanda faktör analizinin normallik varsayımın sağlandığını desteklemektedir.

Tablo 3.28: Ölçeğin Normallik Dağılım Analizi

Faktörler	Örneklem	Skewness		Kurtosis	
Kültürel Küreselleşme	154	-.949	.195	.046	.389
Siyasal Küreselleşme	154	.347	.195	-.876	.389
Ekonomik Küreselleşme	154	-.257	.195	-.963	.389
Teknolojik Küreselleşme	154	-.173	.195	-.817	.389
Küreselleşme	154	-.899	.195	-.239	.389
TY Sonucunda İşletmenin Maliyeti	154	-.434	.195	-.568	.389
TY Sonucunda İşletmenin Başarısı	154	-1.137	.195	1.331	.389
TY Sonucunda İşletmenin Büyümesi	154	-1.139	.195	1.070	.389

Tablo 3.28’den anlaşılacağı üzere çarpıklık ve basıklık katsayıları çoğunlukla (-1 ile +1) arasında olduğunda araştırmancın, yüksek bir normal dağılıma sahip olduğunu söylenebilir. Dolayısıyla parametrik testler kullanılmıştır.

Tüm bu kapsam geçerliliği, yapı geçerliliği, güvenirlik testi ve faktör analizinin sonucunda elde edilen faktörlerin adlandırılmasının ve modelin oluşturulmasının ardından kurulan hipotezlerin testine, yorumlanmasına ve bulgulara geçilmiştir.

3.8 Hipotezlerin Testi, Yorumlanması ve Bulgular

Bu kısımda araştırmanın bulguları, hipotezlerin testi, yorumlanması, sonuç ve öneriler yer almaktadır. Bunun için kurulmuş modele yönelik ilk testler, teknolojik yenilikle ilgilidir. Ardından küreselleşmeye yönelik tutumlar açısından firmalar arasındaki farklılıkların var olup olmadığı daha sonra ise küreselleşme ile teknolojik yenilik arasındaki ilişki ve etkileri incelenmiştir.

3.8.1 Teknolojik Yenilik Sonucunda İşletmelerin Başarısı, Maliyeti ve Büyümesine İlişkin Hipotezler

Bu ana hipoteze ilişkin beş hipotez kurulmuştur. Bu hipotezler işletmelerin başarısı, maliyeti ve büyümesi, işletmelerin mülkiyetine ve sektörüne göre değerlendirilmeye alınmıştır.

Hipotez 1. Teknolojik yenilik sonucunda işletmelerin başarısı kamu ve özel işletmelere göre değişmemektedir.

Bu hipotezi test etmek için fark testlerinden “iki bağımsız örneklem *t*-testi” kullanılmıştır. Verilerin iki kategorik olması durumunda kullanılan testtir (Field, 2009: 334).

Tablo 3.29: Teknolojik Yenilik Sonucunda Firma Başarısı Kamu ve Özel İşletmelere Göre Değerlendirilmesi.

		Varyans eşitliği için Levene Testi		Ortalama Eşitliği İçin <i>t</i> -testi						
				<i>t</i>	SD	Sig. (2-tailed)	Ort. Farkı	Std. Hata Farkı	%95 Olasılıkla Ort. Güven Aralığı	
		F	Sig.						Alt	Üst
İşletme başarısı	Eşit Varyanslar varsayıldı	2.502	.116	1.926	152	.056	.4908	.2548	-.0126	.9943
	Eşit Varyanslar Varsayılmadı			3.214	9.660	.010	.4908	.1527	.1489	.8328

Tablo 3.29’de ilk bakılması gereken yer eşit varyans için Levene testinin *p* değeridir. Bu değer *p* (0.116) > 0.05 olduğu için varyansların homojenliği sağlanmıştır. Dolayısıyla, eşit varyanslar varsayıldı satırından *p* değeri olan sig. (2-tailed) değeri 0.05’den büyük olması, iki grup arasındaki ilişkinin benzerlik

gösterdiğini ifade etmektedir. Dolayısıyla, teknolojik yenilik sonucunda firma başarısı kamu ve özel sektörler arasında bir farklılık göstermemektedir (H1 Kabul). Bir diğer ifade ile teknolojik yenilik sonucunda işletmelere kazandırdığı kalitede artış, rekabet gücünde arttırma, hız ve dinamik bir yapıyı sahiplendirme gibi değerlerde işletmenin kamu veya özel sektör olması her hangi bir etkiye sahip değildir.

Hipotez 2: Teknolojik yenilik sonucunda işletmelerin başarısı incelenen işletmeler sektörlerine göre değişmemektedir.

Bu hipotezde ikiden fazla kategori bulunduğu için fark testlerden tek yönlü ANOVA testi kullanılmıştır.

Tablo 3.30: Teknolojik Yenilik Sonucunda Firma Başarısı Homojenlik Testi

Levene İstatistikler	SD1	SD2	Sig. (p)
1.503	10	143	.144

Tablo 3.30’da varyansların homojenliğin sağlandığını göstermektedir $p > 0.05$.

Tablo 3.31: Teknolojik Yenilik Sonucunda Firma Başarısı İncelenen İşletmelerin Sektörlerine Göre Değerlendirilmesi

	Karelerin Toplamı	SD	Kareli Ortalama	F	Sig. (p)
Gruplar Arası	8.233	10	.823	1.719	.082
Gruplar İçi	68.471	143	.479		
Toplam	76.704	153			

P değeri (0.082) > 0.05 olması ile birlikte Hipotez 2 Kabul edilmiştir (Tablo 3.31). Bunun sonucunda firmalar sektörlerine göre kazandığı kalite, rekabet gücü ve dinamik yapı gibi değerler açısından (0.082) bir düzeyde aynı etkiyi göstermiştir denilebilir. Ortalamalarının yoğun olarak (3.93-4.25) aralıkta yer alması da firmalar arasında anlamlı bir fark olmadığını işaret etmektedir. Dolayısıyla, araştırmaya katılan Kabil’deki üretim ve ithalat işletmelerde teknolojik yenilik etkisinin aynı düzeyde olduğu söylenebilir.

Hipotez 3: Teknolojik yenilik sonucunda firma maliyet azaltılması kamu ve özel sektörlerle göre değişmemektedir.

Hipotez 3’ün testi için iki bağımsız örneklem t -testi kullanılmıştır. Sonuç Tablo 3.32 ve 3.33’te gösterilmiştir.

Tablo 3.32: Grup İstatistikleri

	Mülkiyet Durumu	Sayı	Ortalama	Std. Sapma	Std. Hata Ort.
Teknolojik Yenilik Sonucunda Maliyet	Kamu	8	4.5000	.26726	.09449
	Özel	146	3.5445	.75183	.06222

Tablo 3.32 ortalama değerleri incelendiğinde teknolojik yenilik maliyeti hem özel sektörde hem de kamu sektöründe azaltıldığını göstermektedir. Kamu-özel sektör karşılaştırılmasında her ne kadar fark çıkmasa da kamu sektöründe yer alan işletme sayısının az olduğuna dikkat edilmesi gerekmektedir.

Tablo 3.33: Teknolojik Yenilik Sonucunda Firma Maliyet Azaltması Kamu ve Özel Sektörlere Göre Değerlendirilmesi, bağımsız t testi.

TYMF= Teknolojik Yenilik Sonucunda Maliyet Faktörü		Levene'nin eşit varyanslar Testi		Ortalama eşitliği için t-testi						
		F	Sig.	t	SD	Sig. (2-tailed)	Ortalama Farkı	Std. Hata Farkı	%95 Olasılıkla Ort. Güven Aralığı	
									Alt	Üst
TYMF	Eşit varyans varsayıldı	10.232	.002	3.573	152	.000	.95548	.26745	.42708	1.48388
	Eşit varyans varsayılmadı			8.445	14.257	.000	.95548	.11314	.71323	1.19773

Tablo 3.33'de eşitlik varyans sağlanmadığı için “eşit varyanslar varsayılmadı” değerlerini incelendiğinde p (0.000) < 0.05 olarak çıkması (H3) reddedilmiştir. Dolayısıyla, teknolojinin geliştirilmesi ve kullanılması firmanın kamu ve özel sektörler arasında maliyet açısından anlamlı bir düzeyde farklılık göstermekte, kamu firmalarında maliyet daha düşük ve israflar daha fazla önlenmiştir.

Hipotez 4: Teknolojik yenilik sonucunda firma maliyet azaltması incelenen işletmelerin sektörlerine göre değişmemektedir.

Bu hipotezde ikiden fazla kategori bulunduğu için fark testlerden tek yonlu ANOVA testi kullanılmıştır.

Tablo 3.34: Varyansların Homojen Dağılım Testi

Levene İstatistikler	sd1	sd2	Sig. (p)
2.147	10	143	.024

Tablo 3.34 varyans homojenliğinin sağlanmadığını ancak hala analizin geçerli olduğunu göstermektedir.

Tablo 3.35: Teknolojik Yenilik Sonucunda Firma Maliyet Azaltması İncelenen İşletmelerin Sektörlerine Göre Değerlendirilmesi, ANOVA Testi

	Karelerin Toplamı	sd	Kareli Ortalama	F	Sig. (<i>p</i>)
Gruplar Arası	7.401	10	.740	1.291	.241
Gruplar İçi	81.984	143	.573		
Toplam	89.385	153			

*sd = serbestlik derecesi.

Tablo 3.35’de p (0.241) > 0.05 büyük olması sektörler arasında maliyet, israfların önlenmesi, hız ve esneklik konusunda firmalar arasında anlamlı bir düzeyde farklılık yoktur (H0/H4 Kabul).

Hipotez 5: Teknolojik yenilik sonucunda işletme büyümesi mülkiyetine göre değişmemektedir.

Bu hipotezi test etmek için fark testlerinden “iki bağımsız örneklem *t*-testi” kullanılmıştır.

Tablo 3.36: Grup İstatistiği

	Mülkiyet durumu	Sayı	Ortalama	Std. sapma	Std. hata ortalaması
TYBüF	Kamu	8	4.2500	.53452	.18898
	Özel	146	4.0616	.76088	.06297

*TYBüF = Teknolojik yenilik sonucu büyüme faktörü.

Tablo 3.36 incelendiğinde işletmenin büyümesine yönelik ortalama değerler hem kamu (4.25), hem de özel sektörde (4.06) yüksek olması nedeniyle, teknolojik yeniliğin işletmeye kazandırdığı değerler arasında işletmenin yeni pazarlara açılmasına, çeşitli ürün üretilmesine ve esnekliğini(büyümesi üzerindeki etkisine) yönelik katılımın ortalamanın üstü olduğunu göstermektedir ki, bu da teknolojik yeniliğe yönelik yöneticilerin tutumu pozitif olduğunu göstermektedir. Yine de kamu işletmenin sayısının az olduğu dikkat edilmelidir.

Tablo 3.37’de eşitlik varyanslar için Levene testindeki p değeri (0.314) >0.05 çıkması eşitlik varyansın sağlandığını ve Ortalama Eşitliği için *t*-testindeki (p >0.05)

çıkması araştırmaya katılan firmaların mülkiyetine göre anlamlı düzeyde benzerlik gösterip aynı seviyede büyüdüğünü işaret etmektedir (H5 Kabul).

Tablo 3.37: Teknolojik Yenilik Sonucunda Firma Büyümesi Mülkiyetine Göre Değerlendirilmesi

TYBüF = Teknolojik Yenilik Sonucunda Büyüme Faktörü		Eşitlik varyans için Levene Testi		Ortalama eşitliği için <i>t</i> -testi			
		F	Sig.	t	SD	Sig. (2-tailed)	Ortalama Farkı
TYBüF	Eşit varyans varsayıldı	1.020	.314	.690	152	.491	.18836
	Eşit varyans varsayılmadı			.946	8.636	.370	.18836

3.8.2 Küreselleşmenin Kavramlaşması ve Algılanmasına İlişkin Hipotezler:

Küreselleşmenin yöneticiler arasındaki anlamı yöneticilerin ünvanına, eğitim düzeyine ve cinsiyetine göre test edilmesi amaç edinmiştir. Bunun için üç hipotez kurulmuştur.

Hipotez 6: Küreselleşmenin algılanması yöneticilerin eğitim düzeyine göre farklı algılanmamaktadır.

Küreselleşmenin algılamasında ilk olarak yöneticilerin eğitim düzeyi test edilmiştir. Bunun için tek yönlü ANOVA testi kullanılmıştır.

Tablo 3.38: Varyansların Homojen Dağılım Testi

Levene İstatistikler	SD1	SD2	Sig.
2.738	5	144	.021

Tablo 3.38 varyansların homojen dağılmadığını göstermektedir. Anak test geçerlidir.

Tablo 3.39: Küreselleşmenin Algılanması Eğitim Düzeyine Göre Değerlendirilmesi

	Karelerin Toplamı	Serbestlik Derecesi	Kareli Ortalama	F	Sig. (<i>p</i>)
Gruplar Arası	5.245	5	1.049	4.195	.001
Gruplar İçi	36.007	144	.250		
Toplam	41.252	149			

Tablo 3.39'da *p* değeri belirlenen anlamlılık düzeyinden (0.05) küçük olması; küreselleşmenin algılanması ve kavramlaştırılması eğitim düzeyine göre farklılık

gösterdiğine işaret etmektedir. Homojen sağlanmadığı için Post Hoc menüsünden game-Howell ile farkın nereden kaynaklandığı bakılmıştır (bkz: Tablo 3.40).

Tablo 3.40: Games-Howell Tablosu

(I) eğitim	(J) eğitim	Ortalama Farkı (I-J)	Std. Hata	p	%95 olasılıkta Güven Aralığı	
					Alt sınıır	Üst Sınıır
İlköğretim/ortaokul	Lise	-.30165	.26758	.855	-1.3385	.7352
	Yüksekokulu	-.28977	.28029	.893	-1.3244	.7448
	Lisan	-.49116	.25484	.473	-1.5475	.5652
	Yüksek Lisans	-.79665	.29720	.168	-1.8402	.2469
	Doktora	-.09091	.32355	1.000	-1.2740	1.0921
Lise	İlköğretim/ortaokul	.30165	.26758	.855	-.7352	1.3385
	Yüksekokulu	.01188	.15754	1.000	-.4654	.4892
	Lisan	-.18951	.10583	.481	-.5034	.1243
	Yüksek Lisans	-.49500	.18597	*.043	-1.0599	.0699
	Doktora	.21074	.22570	.920	-.8099	1.2314
Yüksekokulu	İlköğretim/ortaokul	.28977	.28029	.893	-.7448	1.3244
	Lise	-.01188	.15754	1.000	-.4892	.4654
	Lisan	-.20139	.13476	.672	-.6260	.2233
	Yüksek Lisans	-.50688	.20383	.158	-1.1239	.1102
	Doktora	.19886	.24063	.951	-.7867	1.1844
Lisan	İlköğretim/ortaokul	.49116	.25484	.473	-.5652	1.5475
	Lise	.18951	.10583	.481	-.1243	.5034
	Yüksekokulu	.20139	.13476	.672	-.2233	.6260
	Yüksek Lisans	-.30549	.16711	.470	-.8276	.2167
	Doktora	.40025	.21043	.517	-.7115	1.5120
Yüksek Lisans	İlköğretim/ortaokul	.79665	.29720	.168	-.2469	1.8402
	Lise	.49500	.18597	*.043	-.0699	1.0599
	Yüksekokulu	.50688	.20383	.158	-.1102	1.1239
	Lisan	.30549	.16711	.470	-.2167	.8276
	Doktora	.70574	.26013	.182	-.2672	1.6787
Doktora	İlköğretim/ortaokul	.09091	.32355	1.000	-1.0921	1.2740
	Lise	-.21074	.22570	.920	-1.2314	.8099
	Yüksekokulu	-.19886	.24063	.951	-1.1844	.7867
	Lisan	-.40025	.21043	.517	-1.5120	.7115
	Yüksek Lisans	-.70574	.26013	.182	-1.6787	.2672

*. Ortalama farkı 0.05 düzeyinde anlamlıdır.

Tablo 3.40'deki rakamlar (0.05) düzeyinde yüksek lisanslı ile liseliler arasında istatistiksel olarak farklılık görünmektedir. Yüksek lisanslılar bu kavramı diğer kategorilerine göre 0.43 oranda bir anlamlılıkla farklı algılandığı söylenebilir.

Hipotez 7: Küreselleşmenin algılanması yöneticilerin ünvanına göre farklı algılanmamaktadır.

Tablo 3.41: Varyansların Homojen Dağılım Testi

Levene İstatistikler	Serbestlik D1	Serbestlik D2	Sig. (p)
.110	2	147	.896

Tablo 3.41'de varyansların (0.896) çıkması ile birlikte homojen olması şartını sağlamıştır.

Tablo 3.42: Küreselleşmenin Algılanması Yöneticilerin Ünvanına Göre Değerlendirilmesi (ANOVA)

	Karelerin toplamı	SD	Kareli ortalama	F	Sig. (p)
Gruplar Arası	4.059	2	2.030	8.019	.000
Gruplar İçi	37.206	147	.253		
Toplam	41.265	149			

Tablo 3.42'de p değerinin (< 0.05)'ten küçük çıktığı için (H7) reddedilmiştir. Dolayısıyla, küreselleşmenin algılanması ve bu kavrama yönelik beslenen tutum yöneticilerin ünvanına göre katılan firmalar aralarında farklılık görülmektedir. Bu farklılıkların hangi yöneticiler arasındaki bilgiler aşağıdaki Tabloda yer almıştır.

Tablo 3.43: Küreselleşmenin Algılanması Yöneticilerin Ünvanına Göre Farklılıkları Tukey HSD

(I) Ünvan	(J) Ünvan	Ortalama farkı (I-J)	Std. hata	Sig. (p)	%95 olasılıkla güven aralığı	
					Alt sınır	Üst sınır
İşletme Sahibi/Ortağı	Üst Düzey Yönetici	.11714	.09349	.424	-.1042	.3385
	Orta Düzey Yönetici	-.33078	.10811	.007	-.5867	-.0748
Üst Düzey Yönetici	İşletme sahibi/Ortağı	-.11714	.09349	.424	-.3385	.1042
	Orta Düzey Yönetici	-.44792	.11346	.000	-.7165	-.1793
Orta Düzey Yönetici	İşletme sahibi/Ortağı	.33078	.10811	.007	.0748	.5867
	Üst Düzey Yönetici	.44792	.11346	.000	.1793	.7165

* Ortalama farkı 0.05 düzeyinde anlamlıdır.

Tablo 3.43’de görüldüğü gibi bu farklılıklar işletme sahibi/ortağı, üst yönetici ile orta düzey yöneticiler arasında elde edilmiştir. Dolayısıyla, ünvanların yükseltmesi küreselleşmenin algılanmasını etkilediği iddia edilebilir.

Hipotez 8: Küreselleşmenin algılanması yöneticilerin cinsiyetine göre farklı algılanmamaktadır.

Tablo 3.44: Grup İstatistikleri

	Cinsiyet	Sayı	Ortalama	Std. Sapma	Std. Hata Ort.
K. algılanması	Erkek	144	3.5795	.52942	.04412
	Kadın	10	3.5091	.47374	.14981

Tablo 3.44’de Levene’nin eşitlik varyans testinde varyanslar (0.843) oranda homojen çıkmıştır.

Tablo 3.45: Küreselleşmenin Algılanması Yöneticilerin Cinsiyetine Göre Değerlendirilmesi

Küreselleşme Boyutlarının Ortalama	Levene’nin eşit varyanslar testi		Ortalama eşitli için <i>t</i> -testi						
	F	Sig.	<i>t</i>	sd	Sig. (2-tailed)	Ort. farkı	Std. hata farkı	%95 olasılıkla ort. güven aralığı	
								Alt	Üst
Eşit varyanslar varsayıldı	.039	.843	.409	152	.683	.07045	.17211	-.26958	.41049
Eşit varyanslar varsayılmadı			.451	10.624	.661	.07045	.15617	-.27476	.41567

Test %95 olasılıkla gerçekleşmiştir. Homojenlik varyansını sağlandığı için “Eşit Varyans Varsayıldı” satırındaki *p* (2-tailed) değeri bakılacaktır. Bu değer (0.683)<0.05’ten büyük çıkması Hipotez 8’in kabul olduğunu işaret etmektedir. Dolayısıyla küreselleşme algılanması katılan yöneticilerin cinsiyetine göre farklı algılanmamıştır.

3.8.3 Küreselleşmeye İlişkin Hipotezler

İşletmelerin mevcut durumuna göre küreselleşme değerlendirilmeye alınmıştır. Küreselleşme ile küreselleşmenin boyutları arasındaki ilişkinin ve etkisinin korelasyon ve regresyon analiziyle gerçekleştirilmiştir. Bunun için üç hipotez kurulup test edilmiştir.

Hipotez 9: Küreselleşme ile alt boyutları arasında bir ilişki yoktur.

İki faktör arasındaki ilişki, birlikte hareketliliği, birinin artışı ile diğer faktör/faktörlerin artışı veya azalışının vuku bulunması, (A) faktör, (B) faktör üzerinde etkili olup olmaması (Korelasyon ve Regresyon) uygun modelleri kullanılarak sonuçlar elde edilmiştir.

Tablo 3.46: Betimsel İstatistikler

	Ortalama	Std. Sapma	Sayı
Küreselleşme	4.0211	.75296	154
KB Faktör 1	4.0152	.84046	154
KB Faktör 2	2.7110	1.04128	154
KB Faktör 3	3.5130	.89104	154
KB Faktör 4	3.7078	.83813	154

Burada “KB faktör 1” kültürel küreselleşme boyutunu, “KB Faktör 2” siyasal küreselleşme boyutunu, “KB Faktör 3” ekonomik küreselleşmeyi ve “KB Faktör 4” teknolojik küreselleşmeyi temsil etmektedir. Tüm maddeler eksiksiz olarak 154 yönetici tarafından doldurulmuştur.

Bu test için korelasyon testi kullanılmıştır. Küreselleşme ile küreselleşmenin alt boyutları arasındaki ilişki Tablo 3.47’de incelenmiştir ve ilişkiler tahmini için Pearson Korelasyon yöntemi kullanılmıştır.

Pearson Korelasyon; veriler normal dağıldığında en az iki sayısal ölçüm arasında doğrusal bir ilişkinin var olup olmadığını, varsa bunun yönünü ve derecesini belirlemek için kullanılan istatistiksel yöntemdir (Kul, 2019). Pearson Korelasyon ölçümü (-1 ile +1) arasında değer almakta, (-1) mükemmel negatif ilişkiyi, (0) hiç ilişkinin olmadığını, (0.30-0.70) orta düzeyde ilişki, (0.71-0.99) yüksek düzeyde ilişki ve (+1) ise mükemmel ilişkinin mevcut olduğunu işaret etmektedir (Kaya A. , 2018).

Tablo 3.47: Küreselleşme ile Küreselleşme Alt Boyutları Korelasyonu

		Kür.*	KK*	SK*	EK*	TK*
Küreselleşme	Pearson Korelasyonu	1	.671**	-.253**	.438**	.228**
	Sig. (2-tailed)		.000	.002	.000	.004
	Kareler Toplamı ve Çapraz Çarpım	86.744	64.951	-30.311	44.958	22.012
	Kovaryans	.567	.425	-.198	.294	.144
	Sayı	154	154	154	154	154
Kültürel küreselleşme	Pearson Korelasyonu	.671**	1	-.266**	.225**	.327**
	Sig. (2-tailed)	.000		.001	.005	.000
	Kareler Toplamı ve Çapraz Çarpım	64.951	108.076	-35.659	25.803	35.265
	Kovaryans	.425	.706	-.233	.169	.230
	Sayı	154	154	154	154	154
Siyasal küreselleşme	Pearson Korelasyonu	-.253**	-.266**	1	-.109	.409**
	Sig. (2-tailed)	.002	.001		.180	.000
	Kareler Toplamı ve Çapraz Çarpım	-30.311	-35.659	165.891	-15.422	54.622
	Kovaryans	-.198	-.233	1.084	-.101	.357
	Sayı	154	154	154	154	154
Ekonomik Küreselleşme	Pearson Korelasyonu	.438**	.225**	-.109	1	-.121
	Sig. (2-tailed)	.000	.005	.180		.136
	Kareler Toplamı ve Çapraz Çarpım	44.958	25.803	-15.422	121.474	-13.791
	Kovaryans	.294	.169	-.101	.794	-.090
	Sayı	154	154	154	154	154
Teknolojik Küreselleşme	Pearson Korelasyonu	.228**	.327**	.409**	-.121	1
	Sig. (2-tailed)	.004	.000	.000	.136	
	Kareler Toplamı ve Çapraz Çarpım	22.012	35.265	54.622	-13.791	107.476
	Kovaryans	.144	.230	.357	-.090	.702
	Sayı	154	154	154	154	154

*Kür. = Küreselleşme, KK = Kültürel küreselleşme, SK = Siyasal küreselleşme, EK = Ekonomik küreselleşme ve TK = Teknolojik küreselleşme.

** . Korelasyon 0.01 düzeyde anlamlıdır (2-tailed)

Tablo 3.47 incelendiğinde küreselleşme ile alt boyutları arasındaki kurulan en güçlü ilişki (0.671 oranla) kültürel küreselleşme ile gerçekleşmiştir. Aardından ekonomik ve teknolojik küreselleşme yer almaktadır. Negatif bir ilişki ise küreselleşme ile siyasal küreselleşme arasında gerçekleşmiştir. Bunun sebebi şu şekilde açıklanabilir: Katılan yöneticilerin işletme perspektifinden küreselleşmeye yönelik olumlu tutum beslerlerken, bireysel perspektiften ise küreselleşmenin siyasal boyutunu negatif yönde değerlendirmişlerdir. Dolayısıyla Kabil'deki üretim/imalat ve ithalat/ihracat işletmeleri açısından; iküreselleşme ile siyasal küreselleşme boyutu arasındaki ilişki negatif bulunmuştur.

Bu ilişkinin ortalama olarak şu şekilde gösterilmiştir:

Tablo 3.48: Küreselleşme ile Alt Boyutları Arasındaki İlişki

		Küreselleşme	K. Boyutları
Küreselleşme	Pearson Korelasyonu	1	.469**
	Sig. (2-tailed)		.000
	Kareler Toplamı ve Çapraz Çarpım	86.744	28.381
	Kovaryans	.567	.185
	Sayı	154	154
Küreselleşmenin Boyutları	Pearson Korelasyonu	.469**	1
	Sig. (2-tailed)	.000	
	Kareler Toplamı ve Çapraz Çarpım	28.381	42.147
	Kovaryans	.185	.275
	Sayı	154	154
**. Korelasyon 0.01 düzeyde anlamlıdır (2-tailed).			

Tablo 3.48 Pearson Korelasyonunun değeri (0.469) çıkması küreselleşme ile alt boyutları arasındaki ortalama ilişkinin (%46.9) oranda güçlü bir ilişkinin var olduğundan söz edebilmektedir (H 9 Ret).

Hipotez 10: Küreselleşmenin alt boyutları arasında bir ilişki yoktur.

Küreselleşmenin boyutları arasındaki anlamlı ilişkiyi bulmak için korelasyon analizi kullanılmıştır. Kurulan bu hipoteze ile ilişkin bulgular Tablo 3.49 ve 3.50'de yer verilmiştir.

Tablo 3.49: Betimsel İstatistikler

	Ortalama	Std. Sapma	Sayı
Kültürel küreselleşme	4.0152	.84046	154
Siyasal küreselleşme	2.7110	1.04128	154
Ekonomik küreselleşme	3.5130	.89104	154
Teknolojik küreselleşme	3.7078	.83813	154

Ortalamaların yüksek çıkması (3 ve üzere olması) bu faktörler siyaset küreselleşme hariç tek bir tarafa yönelik değerlendirildi söylenebilir.

Tablo 3.50: KAB aralarındaki Korelasyon

		KK*	SK*	EK*	TK*
Kültürel Küreselleşme	Pearson Korelasyonu	1	-.266**	.225**	.327**
	Sig. (2-tailed)		.001	.005	.000
	Kareler Toplamı ve Çapraz Çarpım	108.076	-35.659	25.803	35.265
	Kovaryans	.706	-.233	.169	.230
	Sayı	154	154	154	154
Siyasal Küreselleşme	Pearson Korelasyonu	-.266**	1	-.109	.409**
	Sig. (2-tailed)	.001		.180	.000
	Kareler Toplamı ve Çapraz Çarpım	-35.659	165.891	-15.422	54.622
	Kovaryans	-.233	1.084	-.101	.357
	Sayı	154	154	154	154
Ekonomik Küreselleşme	Pearson Korelasyonu	.225**	-.109	1	-.121
	Sig. (2-tailed)	.005	.180		.136
	Kareler Toplamı ve Çapraz Çarpım	25.803	-15.422	121.474	-13.791
	Kovaryans	.169	-.101	.794	-.090
	Sayı	154	154	154	154
Teknolojik Küreselleşme	Pearson Korelasyonu	.327**	.409**	-.121	1
	Sig. (2-tailed)	.000	.000	.136	
	Kareler Toplamı ve Çapraz Çarpım	35.265	54.622	-13.791	107.476
	Kovaryans	.230	.357	-.090	.702
	Sayı	154	154	154	154

*KK = kültürel küreselleşme, SK = Siyasal küreselleşme, EK = Ekonomik küreselleşme ve TK = Teknolojik küreselleşme

**Korelasyon 0.01 düzeyde anlamlıdır (2-tailed).

Tablo 3.50 incelendiğinde kültürel küreselleşme (KK) ile siyasal küreselleşme (-0.266) oranda bir negatif, ekonomik küreselleşme ile (0.225) düşük ve teknolojik küreselleşme ile (0.327) orta düzeyde pozitif bir ilişkinin var olduğu ortaya çıkmaktadır. Siyasal küreselleşme ile ekonomik küreselleşmesi arasındaki ilişki (-0.109) oranda negatif ve teknolojik küreselleşme ile ise (0.409) oranda yani orta düzeyde pozitif bir ilişki içinde olduğu tespit edilmiştir. Aynı şekilde ekonomik küreselleşme ise, teknolojik küreselleşme ile (-0.121) oranda negatif yönde bir korelasyona sahip olduğu ortaya çıkmıştır (H 10 Ret).

Hipotez 11: Küreselleşmenin tüm alt boyutları küreselleşme üzerinde etkili değildir.

Tablo 3.51: KAB'in Küreselleşme Üzerindeki Etkisinin Model Özeti ^b

Model	R	R Karesi	Düzeltilmiş R Kare	Standart Tahmin Hatası
1	.746 ^a	.557	.545	.2508

a. Yordayıcı; (Sabit), KK, SK, EK, TK

b. Bağımlı Değişken: Küreselleşme

Tablo 3.51'den küreselleşmenin alt boyutları ortalama olarak %54.5 oranda küreselleşme üzerinde etkili bulunduğu anlaşılmaktadır. Bir diğer ifade belirlenen etkilerin %54.5 oranda bağımsız faktörler yani küreselleşmenin alt boyutları tarafından açıklandığı tespit edilmiştir.

Tablo 3.52: KAB'in Küreselleşme Üzerindeki Etkisinin ANOVA testi

Model	Karelerin Toplamı	Serbestlik Derecesi	Kareli Ortalama	F	Sig.
1					
Regresyon	48.288	4	12.072	46.774	.000
Kalıntı (residual)	38.456	149	.258		
Toplam	86.744	153			

a. Yordayıcı; (Sabit), KK, SK, EK, TK

b. Bağımlı Değişken: Küreselleşme

Tablo 3.52'deki p değeri 0.000 düzeyde anlamlı bulunması yordayıcı faktörler arasında en az birinin 0.000 düzeyinde küreselleşme üzerinde anlamlı bir etkiye sahip olduğuna yönelik işaret etmektedir (H 11 Ret). Her birinin hangi düzeyde anlamlı etkiye sahip olduklarını araştırmak üzere Tablo 3.53'deki p değeri incelenebilir.

Tablo 3.53: (1. Kısım): KAB'in Küreselleşme Üzerindeki Etkisinin Katsayıları

Model		Standardize Edilmemiş Katsayılar		Standardize Edilmiş Katsayılar	t	Sig (p).	B için 95.0% olasılıkla Güven Aralığı	
		B	Std. Hata	Beta			Alt Sınır	Üst Sınır
1	(Sabit)	.984	.299		3.294	.001	.394	1.575
	KK	.451	.061	.503	7.399	.000	.330	.571
	SK	-.109	.049	-.150	-2.221	.028	-.205	-.012
	EK	.277	.049	.328	5.713	.000	.181	.373
	TK	.148	.063	.164	2.332	.021	.023	.273

Tablo 3.53’de görüldüğü gibi p değerinin anlamlı çıkması ($p < 0.05$), her bir faktörünün belirli bir oranda etkili olduklarını göstermektedir. Verilerimizdeki bağımlı ile bağımsız homojen olması (ikisi, beşli likert olması) B değerini dikkate almamız gerektiğini göstermektedir. Dolayısıyla, (0.00) düzeyindeki bir anlamlılıkla kültürel küreselleşme ve toplumsal yaşamdaki bir birim değişimin küreselleşme üzerinde %45.1 oranda bir değişim ve etkiye sahip olduğunu göstermektedir. Aynı şekilde, ekonomik küreselleşme %27.7 ve teknolojik küreselleşme %14.8 oranda bir etkiye sahip olduğu tespit edilmiştir. Ancak siyasal küreselleşmenin ise, bir etkiye sahip olmadığı ya da negatif bir etkiye sahip olduğu söylenebilir.

Tablo 3.54: (2. Kısım): KAB’in Küreselleşme Üzerindeki Etkisinin Katsayıları (Doğrusallık testi)

Model		Korelasyon			Doğrusallık İstatistikler	
		Sıfır-Derece	Kısmi	Kısım	Tolerans	VIF
1	KK	.671	.518	.404	.644	1.553
	SK	-.253	-.179	-.121	.649	1.540
	EK	.438	.424	.312	.902	1.109
	TK	.228	.188	.127	.598	1.672

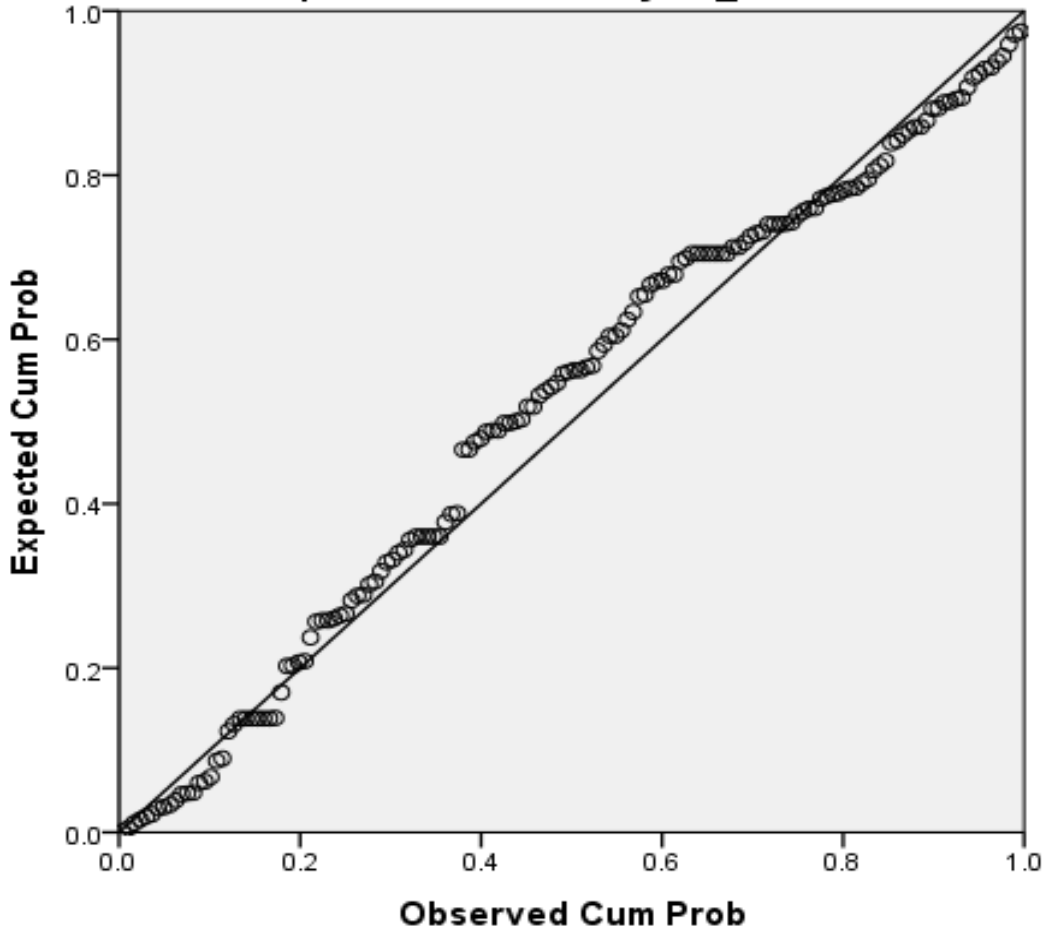
Birden fazla bağımsız değişkenler (çoklu regresyon) ile yapılan analizde bağımsız değişkenlerden biri veya birkaçı arasındaki tam veya tama yakın bir korelasyonun bulunması, çoklu doğrusallık sorunu olarak tanımlanmaktadır (Karakaş, 2008). Tablo 3.54 bu sorunun tespiti için analiz edilmiştir. Tablodaki “Doğrusallık İstatistikler” sütunundaki tolerans değerleri, belirli bir yordayıcı varyansının diğer yordayıcı/yordayıcılar tarafından açıklanamayan yüzdesidir. Dolayısıyla, her bir bağımsız değişkendeki küçük tolerans, o bağımsız değişken varyansının %70-90’ının diğer bağımsız değişkenler tarafından açıklanabileceğini göstermektedir. Toleranslar 0’a yakın olduğunda, yüksek çoklu-doğrusallık ortaya çıkmakta ve regresyon katsayılarının standart hatası şişirilecektir (VIF). 2’den büyük bir varyans enflasyon faktörü (VIF) genellikle problemlili kabul edilir (IBM Knowledge Center, 2019).

Tablo 3.54 incelendiğinde tolerans değerleri her bir değişken için yüksek olup VIP değerleri ise 2’den küçük olmakla beraber çoklu doğrusallık problemi (multi-collinearity) probleminde söz edilemez. Dolayısıyla, yapılan analiz geçerlidir.

Şekil 3.2'den anlaşılacak üzere küreselleşme bir bağımlı unsur olarak ve küreselleşmenin alt boyutları bir bağımsız değişkenler olarak testin sonucunda verilerin dağılımını normal olarak görünmektedir.

Normal P-P Plot of Regression Standardized Residual

Dependent Variable: ŞAK_F

Şekil 3.2 Standardize Edilmiş Regresyon Kalıntının Normal P-P Çizisi

3.8.4 Küreselleşme ve Teknolojik Yeniliğe İlişkin Hipotezler:

Bu ana hipoteze ilişkin teknolojik yenilik ile küreselleşme ilişkisi ve teknolojik yeniliğin küreselleşme üzerindeki etkisi inlenmiştir. Bunun için dört hipotez geliştirilmiştir.

Hipotez 12: Teknolojik yenilikler ile küreselleşme arasında bir ilişki yoktur.

Kurulan bu hipoteze yönelik veriler ekteki Tabloda sunulmuştur:

Tablo 3.55: Teknolojik Yenilik ile Küreselleşme Korelasyonu

		TYMF	TYBaF	TYBüF	Küre.
TY maliyet faktörü	Pearson Korelasyonu	1	.320**	.189*	.414**
	Sig. (2-tailed)		.000	.019	.000
	Kareler Toplamı ve Çapraz Çarpım	89.385	26.498	16.589	36.444
	Kovaryans	.584	.173	.108	.238
	Sayı	154	154	154	154
TY başarı faktörü	Pearson Korelasyonu	.320**	1	.311**	.411**
	Sig. (2-tailed)	.000		.000	.000
	Kareler Toplamı ve Çapraz Çarpım	26.498	76.704	25.286	33.554
	Kovaryans	.173	.501	.165	.219
	Sayı	154	154	154	154
TY büyüme faktörü	Pearson Korelasyonu	.189*	.311**	1	.275**
	Sig. (2-tailed)	.019	.000		.001
	Kareler Toplamı ve Çapraz Çarpım	16.589	25.286	86.214	23.768
	Kovaryans	.108	.165	.563	.155
	Sayı	154	154	154	154
Küreselleşme	Pearson Korelasyonu	.414**	.411**	.275**	1
	Sig. (2-tailed)	.000	.000	.001	
	Kareler Toplamı ve Çapraz Çarpım	36.444	33.554	23.768	86.744
	Kovaryans	.238	.219	.155	.567
	Sayı	154	154	154	154

* Korelasyon (0.05) düzeyinde anlamlıdır (2-tailed).

** Korelasyon (0.01) düzeyinde anlamlıdır (2-tailed).

*** TYMF = Teknolojik yenilik maliyet faktörü, TYBaF = Teknolojik yenilik başarı faktörü, TYBüF = Teknolojik yenilik büyüme faktörü ve Küre. = Küreselleşmeyi ifade etmektedir.

Tablo 3.55'te küreselleşme ile teknolojik yenilik sonucunda maliyetin azaltılması ile (0.414), başarının sağlanması ile (0.411) ve büyüme ile (0.275) oranda bir ilişki bulunduğu tesbit edilmiştir (H 12 Ret).

Genel anlamda teknolojik yeniliğin sonucu olarak ortaya çıkan değerler ile küreselleşme ilişkisi şu şekilde elde edilmiştir

Tablo 3.56: Teknolojik Yenilik ile Küreselleşme Korelasyonu

		Küreselleşme	Teknolojik yenilik
Pearson Korelasyonu	Küreselleşme	1.000	.521
	Teknolojik yenilik	.521	1.000
Sig. (1-tailed)	Küreselleşme	.	.000
	Teknolojik yenilik	.000	.
Sayı	Küreselleşme	154	154
	Teknolojik yenilik	154	154

Katılan yöneticilerin şirket açısından küreselleşme ile firma yapısına yapılan teknolojik yenilik arasındaki güçlü bir ilişkinin var olduğunu vurguladıkları sonucuna varılmıştır. Bu ilişkiler, teknolojik gelişme sonucunda firmanın başarısı, maliyeti ve büyümesi açısından değerlendirmeye alınmıştır.

Hipotez 13: Teknolojik yenilikler küreselleşme üzerinde etkili değildir.

Tablo 3.57’den teknolojik yenilik ortalama olarak %27.1 oranda küreselleşme üzerinde etkili bulunduğu anlaşılmaktadır. Belirlenen bağımlı değişken olan şirket açısından küreselleşme varyanslarının %27.1 oranda bağımsız faktörler olan teknolojik yenilik tarafından açıklandığı tespit edilmiştir. ANOVA testinin tek faktörlü olduğu için p değeri bu etkinin 0.00 düzeyde anlamlı olduğunu göstermektedir (Tablo 3.58).

Tablo 3.57: Teknolojik Yenilikler Küreselleşme Üzerinde Etkisinin Model Özeti

Model	R	R Karesi	Düzeltilmiş R Kare	Standart Tahmin Hatası
1	.521 ^a	.271	.267	.06448

Tablo 3.58: TY’nin Küreselleşme Üzerinde Etkisinin ANOVA Testi

Model	Karelerin Toplamı	Serbestlik Derecesi	Kareli Ortalama	F	Sig.	
1	Regresyon	23.547	1	23.547	56.634	.000 ^b
	Kalıntı	63.197	152	.416		
	Toplam	86.744	153			

* Bağımlı Değişken: Küreselleşme,

* Yordayıcı: (Sabit), Teknolojik yenilik

Tablo 3.59: Teknolojik Yeniliğin Küreselleşme Üzerindeki Etkisinin Katsayıları

Model		Standardize edilmemiş katsayılar		Standardize edilmiş katsayılar	<i>t</i>	Sig (<i>p</i>).	B için 95.0% olasılıkla güven aralığı	
		B	Std. hata	Beta			Alt Sınır	Üst Sınır
1	(Sabit)	1.248	.372		3.353	.001	.513	1.98
	Teknolojik yenilik	.721	.096	.521	7.526	.000	.532	.910

Tablo 3.59’da görüldüğü gibi genel anlamda teknolojik gelişmelerin *p* değerinin anlamlı çıkması ($p < 0.05$), bu faktörünün belirli bir oranda etkili olduklarını göstermektedir. Dolayısıyla, (0.00) düzeyindeki bir anlamlılıkla teknolojik yeniliğinin bir birim değişimi küreselleşmeye verilen önemlilik %72.1 oranda bir değişime ve etkiye sahip olduğunu göstermektedir. Dolayısıyla, küreselleşmeye verilen önem, firma için başarısı, küreselleşmiş bir dünyaya rekabet etmesi teknolojik yeniliğe çok yüksek bir oranda bağlı olduğu sonucuna varılmıştır (H 13 Ret).

Ancak hangi faktör/faktörlerin daha yüksek etkiye sahip olduğunu belirlemek için her birini incelediğimizde bu etki de belirlenebilmiştir (Bkz: Tablo 3.60).

Tablo 3.60: Teknolojik Yeniliğin Küreselleşme Üzerindeki Etkisinin Katsayıları (Detaylı İnceleme)

Model		Standardize edilmemiş katsayılar		Standardize edilmiş katsayılar	<i>t</i>	Sig (<i>p</i>).	B için 95.0% olasılıkla güven aralığı	
		B	Std. hata	Beta			Alt sınır	Üst sınır
1	(Sabit)	1.238	.390		3.176	.002	.468	2.00
	TYMF	.297	.073	.301	4.081	.000	.153	.440
	TYBaF	.291	.081	.274	3.589	.000	.131	.451
	TYBüF	.133	.074	.133	1.805	.073	-.013	.279

*Bağımlı Değişken: Küreselleşme,

*Bağımsız Değişken: (sabit), teknolojik yeniliğin maliyet faktörü, Teknolojik yeniliğin başarı faktörü ve teknolojik yeniliğin büyüme faktörü

Tablo 3.60’tan anlaşılacağı üzere teknolojik yenilikler sonucunda işletme maliyetinin düşmesi ile işletme başarı (0.00) düzeyindeki bir anlamlılıkla sırasıyla %29.7 ve %29.1 oranla etkili olduğu belirlenmiştir. Yani, teknolojik yenilik sonucunda işletmede bir birimlik maliyet azalışı ile firma başarısı firma açısından küreselleşme üzerinde %29 oranda bir değişime neden olduğu söylenebilir. Firmanın büyümesinin ise, küreselleşme üzerinde çok etkili olduğu söylenemez.

Hipotez 14: Teknolojik yenilikler ile küreselleşme alt boyutları arasında bir ilişki yoktur.

Teknolojik yenilikler ile küreselleşme alt boyutları arasındaki ilişki birebir ve iki boyut olarak iki açıdan değerlendirmeye alınmıştır. Veriler ekte gibidir.

Tablo 3.61: Teknolojik Yenilikler ile Küreselleşme Alt Boyutları Arasındaki Korelasyonu (birebir)

		KK	SK	EK	TK	TY Maliyet	TY Başarı	TY Büyüme
Kültürel Küreselleşme	Pearson Korelasyonu	1	-.266**	.225**	.327**	.426**	.581**	.378**
	Sig. (2-tailed)		.001	.005	.000	.000	.000	.000
	Kareler Toplamı ve Çapraz Çarpım	108.076	-35.659	25.803	35.265	41.864	52.919	36.500
	Kovaryans	.706	-.233	.169	.230	.274	.346	.239
	Sayı	154	154	154	154	154	154	154
Siyasal Küreselleşme	Pearson Korelasyonu	-.266**	1	-.109	.409**	.029	-.257**	-.149
	Sig. (2-tailed)	.001		.180	.000	.719	.001	.065
	Kareler Toplamı ve Çapraz Çarpım	-35.659	165.891	-15.422	54.622	3.565	-	-
	Kovaryans	-.233	1.084	-.101	.357	.023	-.189	-.116
	Sayı	154	154	154	154	154	154	154
Ekonomik Küreselleşme	Pearson Korelasyonu	.225**	-.109	1	-.121	.194*	.129	.082
	Sig. (2-tailed)	.005	.180		.136	.016	.111	.314
	Kareler Toplamı ve Çapraz Çarpım	25.803	-15.422	121.474	-13.791	20.187	12.431	8.357
	Kovaryans	.169	-.101	.794	-.090	.132	.081	.055
	Sayı	154	154	154	154	154	154	154
Teknolojik Küreselleşme	Pearson Korelasyonu	.327**	.409**	-.121	1	.469**	.071	.154
	Sig. (2-tailed)	.000	.000	.136		.000	.379	.056
	Kareler Toplamı ve Çapraz Çarpım	35.265	54.622	-13.791	107.476	45.925	6.475	14.839
	Kovaryans	.230	.357	-.090	.702	.300	.042	.097
	Sayı	154	154	154	154	154	154	154
TY sonucu Maliyet Faktörü	Pearson Korelasyonu	.426**	.029	.194*	.469**	1	.320**	.189*
	Sig. (2-tailed)	.000	.719	.016	.000		.000	.019
	Kareler Toplamı ve Çapraz Çarpım	41.864	3.565	20.187	45.925	89.385	26.498	16.589
	Kovaryans	.274	.023	.132	.300	.584	.173	.108
	Sayı	154	154	154	154	154	154	154
TY Sonucu başarı Faktörü	Pearson Korelasyonu	.581**	-.257**	.129	.071	.320**	1	.311**
	Sig. (2-tailed)	.000	.001	.111	.379	.000		.000
	Kareler Toplamı ve Çapraz Çarpım	52.919	-28.959	12.431	6.475	26.498	76.704	25.286
	Kovaryans	.346	-.189	.081	.042	.173	.501	.165
	Sayı	154	154	154	154	154	154	154
TY Sonucu Büyüme Faktörü	Pearson Korelasyonu	.378**	-.149	.082	.154	.189*	.311**	1
	Sig. (2-tailed)	.000	.065	.314	.056	.019	.000	
	Kareler Toplamı ve Çapraz Çarpım	36.500	-17.821	8.357	14.839	16.589	25.286	86.214
	Kovaryans	.239	-.116	.055	.097	.108	.165	.563
	Sayı	154	154	154	154	154	154	154

* Korelasyon (0.05) düzeyinde anlamlıdır (2-tailed).

** Korelasyon (0.01) düzeyinde anlamlıdır (2-tailed).

Tablo 3.61'den anlaşılacak üzere en güçlü ilişki kültürel küreselleşme ile teknolojik yeniliklerle elde edilirken en düşük ve negatif ise siyasal küreselleşme teknolojik yenilik sonucunda firmanın maliyeti, başarısı ve büyümesinde gerçekleşmiştir.

Bu ilişkinin özeti ise şu şekilde elde edilmiştir:

Tablo 3.62: Teknolojik Yenilikler ile Küreselleşme Alt Boyutları Arasındaki Korelasyonun Genel Yapısı

		KAB *	TY *
KAB *	Pearson Korelasyonu	1	.504**
	Sig. (2-tailed)		.000
	Kareler Toplamı ve Çapraz Çarpım	42.147	22.039
	Kovaryans	.275	.144
	Sayı	154	154
TY *	Pearson Korelasyonu	.504**	1
	Sig. (2-tailed)	.000	
	Kareler Toplamı ve Çapraz Çarpım	22.039	45.311
	Kovaryans	.144	.296
	Sayı	154	154

*KAB = Küreselleşmenin alt boyutları, TY = Teknolojik Yenilik

** Korelasyon (0.01) düzeyinde anlamlıdır (2-tailed).

Tablo 3.62'de görüldüğü gibi genel bir perspektifle kültürel küreselleşme, siyasal küreselleşme, ekonomik küreselleşme ve teknolojik küreselleşme ile teknolojik yenilik sonucunda işletme için elde edilen maliyet azalışı, başarı ve büyümenin sağlanması arasında (0.504) yani orta düzeyde bir bağ olduğu söylenebilir (H14 Ret).

Hipotez 15: Teknolojik yenilik, küreselleşme alt boyutları üzerinde etkili değildir.

Bu hipotezi test etmek için çoklu regresyon analizi kullanılmıştır.

Tablo 3.63: TY'nin KAB Üzerindeki Etkisinin Betimsel İstatistikleri

	Ortalama	Std. Sapma	Sayı
KAB	3.5750	.52485	154
Teknolojik Yenilik	3.8470	.54419	154

Tablo 3.64: Teknolojik Yenilikler KAB Üzerinde Etkisinin Model Özeti

Model	R	R Karesi	Düzeltilmiş R Kare	Standart Tahmin Hatası
1	.504	.254	.249	.45471

Tablo 3.65: Teknolojik Yenilikler KAB Üzerinde Etkisinin ANOVA Testi

Model	Karelerin Toplamı	Serbestlik Derecesi	Kareli Ortalama	F	Sig.	
1	Regresyon	10.719	1	10.719	51.845	.000 ^b
	Kalıntı	31.427	152	.207		
	Toplam	42.147	153			

a. Bağımlı Değişken: Küresemenin alt boyutları

b. Yordayıcı: (Sabit), Teknolojik yenilikler

Tablo 3.64'ten bağımlı değişken olan KAB (küreselleşmenin alt boyutları) varyanslarının %25.4 oranda bağımsız faktörler olan teknolojik yenilik (teknolojik gelişmeler) tarafından açıklandığı tespit edilmiştir. ANOVA testinin tek faktörlü olduğu için p değeri bu etkinin ($0.00 < 0.05$) düzeyinde anlamlı olduğunu göstermektedir (Tablo 3.65). Aynı şekilde tanımlayıcı bilgiler incelendiğinde ortalama farkının olmadığı görülmektedir (Bkz: Tablo 3.63).

Tablo 3.66: Teknolojik Yenilikler KAB Üzerinde Etkisinin Katsayıları

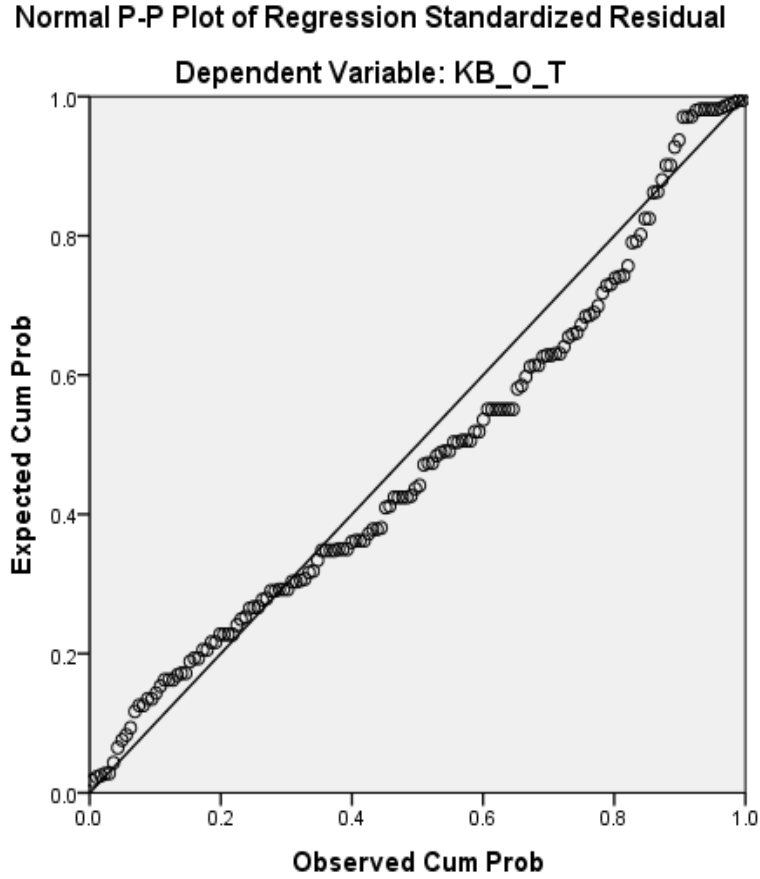
Model		Standardize Edilmemiş Katsayılar		Standardize Edilmiş Katsayılar	t	Sig (p).	B için %95.0 olasılıkla Güven Aralığı	
		B	Std. Hata	Beta			Alt Sınır	Üst Sınır
1	(Sabit)	1.704	.262		6.492	.000	1.185	2.222
	Teknolojik yenilik	.486	.068	.504	7.200	.000	.353	.620

Bağımlı Değişken: KB_O_T

Tablo 3.65'te görüldüğü gibi genel anlamda teknolojik gelişmelerin p değerinin anlamlı çıkması ($p < 0.05$), bu faktörün belirli bir oranda etkili olduğunu göstermektedir. Dolayısıyla, (0.00) düzeyindeki bir anlamlılıkla teknoloji yeniliğinin bir birim değişimi küreselleşmenin alt boyutların %48.6 oranda bir değişime ve etkiye sahip olduğunu göstermektedir. Dolayısıyla, kültürel küreselleşmenin, ekonomik ve

teknolojik küreselleşmenin teknolojik yeniliğe %48 bir oranda bağlı olduğu sonucuna varılmıştır (H 15 Ret).

Şekil 3.3’de bu iki faktörün normal dağılımı çizelgesi yer almıştır.

Şekil 3.3 Standardize Edilmiş Regresyon Kalıntının Normal P-P Çizisi

Şekil 3.3 Standardize edilmiş Regresyon Kalıntının Normal P-P Çizisinde verilerimizin normal dağılımını göstermektedir.

Yapılan tüm bu hipotezlerin analizinin sonucunu görmek için hipotezlerin kabul ve ret Tablosu oluşturulmuştur (Tablo 3.67).

Tablo 3.61: Hipotezlerin Kabul ve Ret Tablosu

Teknolojik Yenilik Sonucunda İşletmelerin Başarısı, Maliyeti ve Büyümesine İlişkin Hipotezler:		Kabul	Ret
1	Hipotez 1: Teknolojik yenilik sonucunda işletme başarısı kamu ve özel işletmelere göre değişmemektedir.	✓	
2	Hipotez 2: Teknolojik yenilik sonucunda firma başarısı incelenen işletmeler sektörlerine göre değişmemektedir.	✓	
3	Hipotez 3: Teknolojik yenilik sonucunda firma maliyet azaltılması kamu ve özel sektörler için göre değişmemektedir.		✓
4	Hipotez 4: Teknolojik yenilik sonucunda firma maliyet azaltılması incelenen işletmelerin sektörlerine göre değişmemektedir.	✓	
5	Hipotez 5: Teknolojik yenilik sonucunda işletme büyümesi mülkiyetine göre değişmemektedir.	✓	
Küreselleşmenin Kavramlaşması ve Algılanmasına İlişkin Hipotezler:			
1	Hipotez 6: Küreselleşmenin algılanması yöneticilerin eğitim düzeyine göre farklı algılanmamaktadır.		✓
2	Hipotez 7: Küreselleşmenin algılanması yöneticilerin ünvanına göre farklı algılanmamaktadır.		✓
3	Hipotez 8: Küreselleşmenin algılanması yöneticilerin cinsiyetine göre farklı algılanmamaktadır.	✓	
Küreselleşmeye İlişkin Hipotezler:			
1	Hipotez 9: Küreselleşme ile alt boyutları arasında bir ilişki vardır.		✓
2	Hipotez 10: Küreselleşmenin alt boyutları arasında bir ilişki vardır.		✓
3	Hipotez 11: Küreselleşmenin alt boyutları küreselleşme üzerinde etkilidir.		✓
Küreselleşme ve Teknoloji Yeniliğe İlişkin Hipotezler:			
1	Hipotez 12: Teknolojik yenilikler ile küreselleşme arasında bir ilişki vardır.		✓
2	Hipotez 13: Teknolojik yenilikler küreselleşme üzerinde etkilidir.		✓
3	Hipotez 14: Teknolojik yenilikler ile küreselleşme alt boyutları arasında bir ilişki vardır.		✓
4	Hipotez 15: Teknolojik yenilik, küreselleşme alt boyutları üzerinde etkilidir.		✓

Tablo 3.67’den anlaşılacak üzere toplam beş hipotez kabul ve diğer on hipotez reddedilmiştir. Bu hipotezler H_0 olarak değerlendirilmeye alınmıştır.

3.9 Araştırmanın Bulguları ve Tartışmalar

Teknolojik yeniliğin ve bunun sonucunda teknolojinin gelişmesi için en temel bileşenlerinden biri araştırma ve geliştirme (Ar-Ge) unsurudur. Yapılan bu çalışmada işletmelerin Ar-Ge bölümünün var olup olmadığı incelendiğinde, bu soruyu cevap veren işletmeler %31.83'ünün, Ar-Ge departmanına sahip olduğu tespit edilmiştir. Buna karşılık Nahit Yılmaz tarafından yürütülen bir araştırmaya göre, 2004 yılında Türkiye'de Gıda sektöründe işletmelerin %65.2'si Ar-Ge bölümüne sahipken, %34,8 oranı ise bu bölüme sahip olmadıkları ortaya konmuştur (Yılmaz, 2004: 165). Yine Türkiye'de Şeker fabrikaları üzerinde yapılan bir çalışmaya göre %58.3'ü Ar-Ge birimine sahip iken, %41.7'si bu birime sahip olmadığını işaret etmektedir (Horasan, 2010: 134). Dolayısıyla Kabil'deki üretim ve ithalat işletmelerinin Ar-Ge biriminin bulunması, Türkiye göre oldukça geridedir. Dolayısıyla bu araştırmaya katılan işletmeler açısından Ar-Ge'ye verilen önemin yeterince anlaşılmadığı iddia edilebilir.

Teknolojik yeniliğin işletmelerin başarısını, büyümesini ve maliyetini (performansını) etkileyeceği yönünde görüş bildiren işletme oranları aşağıdaki şekilde gerçekleşmiştir;

1. İşletmelerin %57.15'i teknolojik yeniliğin işletme maliyetini azaltacağı,
2. İşletmelerin %69.85'i teknolojik yeniliğin işletme başarısını artıracığı, ve
3. İşletmelerin %70.8'i teknolojik yeniliğin işletme büyümelerine olumlu yöde etkili ettiğini ifade etmiştir.

Aynı ölçek üzerinden Horasan'ın Konya Şeker Fabriklerinde Ar-Ge kavramı üzerinden yaptığı çalışmada oranlar sırasıyla; %20.85, %22.93 ve %17 bulunmuştur (Horasan, 2010: 142-150). Teknolojik yenilik ve Ar-Ge birbirlerinden kapsam olarak farklı olmasına rağmen her ikisi de benzer ölçümü test etmektedir. Dolayısıyla teknolojik yenilik Ar-Ge'ye nazaran daha fazla fayda sağlayabileceği düşünülebilir.

Küreselleşme ve teknolojik odaklılık işletme performansı üzerindeki etkisini inceleyen Savaşkan (2015) çalışmasında "Teknolojik gelişmeler, küreselleşme ile iç içe incelenebilecek niteliktedir" sonucuna varılmıştır. Bunun sebebini bu iki kavramın birbirlerini besleyen süreçler olduğu, teknolojik gelişmelerin küreselleşmenin gelişim sürecinin temel aktörü olduğu ve diğer yandan küreselleşme ile birlikte oluşan yeni koşulların teknolojik gelişmelerin devam etmesine katkıda bulunduğu şeklinde

saptanmıştır(Savaşkan, 2015: 100). Yapılan bu araştırma Savaşkanın çalışmasını desteklemektedir. Literatür kısmının desteklemesi ile birlikte istatistiksel olarak bu ilişki anlamlı bulunmuştur. Teknolojik yeniliğin küreselleşme ile ilişkisi %52.1 oranda olduğu ve teknolojik yeniliğin etkisinin ise %72 oranda yani yüksek bir etkiye sahip olduğu sonucu elde edilmiştir. Dolayısıyla teknolojide ilerlemeler dünyayı küreselleştirmiştir denilebilir.

Yine adı geçen çalışma (Savaşkan, 2015), küreselleşme ve onun getirdiği koşullara, işletme yöneticileri tarafından önemsenmediği ortaya konulmuştur. Yapılan bu çalışmada ise işletmeler küreselleşmeye büyüme stratejisi, başarının sağlanması, marka değerinin artırılması gibi unsurlar açısından önemli bir faktör olarak değerlendirildiği ortaya çıkmıştır.

Küreselleşmenin algılanması için yapılan bir çalışmada (Pekiye, 2011) küreselleşmenin algılanması yöneticilerin cinsiyetine göre istatistiksel olarak farklı algılanmamıştır. Bu açıdan bu çalışma ile aynı sonuç elde edilmiştir. Ancak yöneticilerin ünvanına göre algılanması ile eğitim düzeyi ise bu iki çalışma arasında farklılık görülmüştür. Pekiye çalışmasında küreselleşmenin algılanması yöneticilerin ünvanına göre istatistiksel olarak farklılık elde edilmezken, bu çalışmada tam tersine firma sahipleri/ortakları ve üst düzey yöneticiler ile orta düzey yöneticiler arasında istatistiksel olarak farklılık gözlemlenmiştir. Dolayısıyla, bu çalışmada küreselleşmenin algılanması ve bu kavrama yönelik beslenen tutum yöneticilerin ünvanına göre katılan firmalar aralarında farklılık görülmektedir. Aynı şekilde Pekiye çalışmasında eğitim düzeyinde küreselleşmenin algılanması farklılık göstermezken, bu çalışmada yüksek lisan ile lise düzeyinde eğitim görenler arasında anlamlı bir düzeyde farklılık elde edilmiştir.

3.10 SONUÇ VE ÖNERİ

Çalışma, **Küreselleşme Bağlamında Teknolojinin Yenilik Boyutunun İncelenmesi: Kabil (Afganistan) Örneği** üzerinde durmuştur. Konu ile ilişkin önce literatür taraması yapıp sonra örnek çalışma yapılarak bulgular elde edilmiştir. Çalışmanın saha çalışması Afganistan başkenti Kabil’de üretim/imalat ve ithalat/ihracat yapan, kamu ve özel firmalardan oluşan 154 yöneticiyle görüşülerek anket doldurulmuştur.

Çalışma, katılan işletmelerde küreselleşme bağlamında teknolojik yenilik yapılması sonucunda elde edilen başarı, büyüme ve maliyet azalışı (performans) faktörler arasında işletmelerde bir farklılık olup olmaması ve küreselleşme ile teknolojik yenilik ilişkisinin incelenmesi amacının doğrultusunda yapılmıştır.

Elde edilen veriler ilk önce güvenilirlik ve geçerlilik testine tabi tutularak geçerliliği ve güvenilirliği test edilmiştir, faktörlere bölünüp bu faktörlere uygun isimlendirme yapılmıştır. Daha sonra normallik testine tabi tutularak bu testten normalliği elde edilerek parametrik testlerin kullanılmasına karar verilmiştir. Bu işlem gerçekleştirildikten sonra kurulan hipotezlerin analizine geçilmiştir.

Küreselleşme bağlamında teknolojik yenilik boyutunun Kabil (Afganistan) üzerindeki etkisini incelemek üzere iki tür test uygulanmıştır. Afganistan’da küreselleşme ve küreselleşme ile ilişkin boyutlarının tam olarak algılayıp algılanmaması, teknolojik yenilikten elde edilen başarı, büyüme ve maliyetin azaltılmasına yönelik Fark Testleri (t-bağımsız örneklem testi, ANOVA) uygulanmıştır. Küreselleşme ile teknolojik yenilikler arasındaki ilişki ve etkileşim ise Korelasyon, Doğrusal ve Çoklu Regresyon analizlerinden yararlanmıştır. Bu iki ana teste yanı sıra betimsel istatistiksel testinden de yararlanmıştır.

Araştırmaya katılan işletmelerin ilk önce teknolojik yenilik yapılması sonucunda elde ettiği performans iyileştirilmesi (başarı, büyüme ve maliyet azaltma) açısından değerlendirmeye tabi tutulmuştur. Bu değerlendirmede, teknolojik yenilik yapılması sonucunda elde edilen; başarı, büyüme ve maliyet azaltma faktörleri işletmelerin sektörlerine göre değişmediği yani aynı düzeyde performans iyileşmesi saptanmıştır.

Yine bir diğerk fark testi işletmelerin mülkiyetine göre değerlendirilmiştir. Bu testinde teknolojik yenilikten elde edilen kalitedeki artış ile rekabet gücünü artırma, hız ve dinamik bir yapıya sahip olma (başarı) açısından işletmelerin mülkiyetine göre farklılık gözlemlenmemiştir. Bu testin sonucunda sektörler bazında da anlamlı bir farklılığın rastlanmamıştır. Ancak maliyet açısından işletmeler arasındaki teknolojik yenilik sonucunda elde edilen azalış testinde, kamu ve özel firmalar arasındaki farklılık ortaya çıkmakla beraber, bu farklılığın kazananı kamu işletmeleri olmuştur. Yani kamu işletmelerde maliyet daha düşük, israflar daha fazla önlenmiştir. Ancak teknolojik yenilik yapılmasından her iki işletme maliyetini düşürdüğü fakat kamu işletmeler daha başarılı olduğu tespit edilmiştir.

Küreselleşme kavramının algılanması ile ilişkin testlerinde, yöneticiler arasındaki eğitim, ünvan ve cinsiyet gibi faktörler değerlendirmeye alınmıştır. Yöneticilerin eğitim seviyesine göre küreselleşmenin algılanması testinde anlamlı bir fark gözlemlenmiştir. Aritmetik ortalama ile hoc post değerinde liseliler ile yüksek lisanstan mezun olan yöneticiler arasında farklılıklar gözlemlenmiştir. Dolayısıyla, küreselleşmenin kavramlaştırılması için seminer, sempozyum, makale ve eğitime ihtiyaç duyulması gerekmektedir. Aynı şekilde bu kavramın algılanması yöneticilerin ünvanına göre de farklılık göstermiştir. Orta seviyedeki yöneticiler, diğerk üst yöneticilere göre daha farklı bir perspektiften konuma inceledikleri sonucuna varılmıştır.

Küreselleşmenin literatürde en tartışılan taraflarından biri, tek tipleşmeye doğru bir gidişi mi yoksa farklılaşmaya doğru bir gidişi mi kavramsallaştırmasıdır. Katılan yöneticiler arasında ise, %50 oranda bir kısmın tek tipleşme anlayışını savunduğu sonucu elde edilmiştir. Dolayısıyla, ulus devletin ve özgün kültürünün asimile olup yok olduğu maddede katılım %80 olarak artmıştır. Bununla beraber, küreselleşme sürecinde sorunların yüksek oranda artış gösterdiği kanaatine varılmıştır.

Küreselleşme beraberinde sürekli değişim getirmektedir, bu değişime karşı ise yöneticiler direnç göstermektedirler. Bu direncin sebebi belki de küreselleşmeye yönelik negatif tutumdan beslenildiğidir. Araştırmaya katılan direnç gösteren yöneticilerin oranı %66 olarak tespit edilmiştir. Aynı şekilde, küreselleşme sürecinde teknoloji kullanımı bireysel hayatı %81 oranla güvensizleştirdiği sonucuna

ulaşmıştır. Teknoloji ve küreselleşme değişimler yaratarak hayatın güvensizleştirilmesine yol açabilmektedir. Dolayısıyla, bu değişime uyum sağlayanlar ve teknolojik gelişimiyle beraber hareket ederek bu gelişime önderlik eden firma ve/veya birey, devlet, toplum kazanlar tarafında adını kazmışlardır.

Korelasyon testlerinde siyasal küreselleşme ile ekonomik küreselleşme ve küreselleşmenin diğer boyutu olan kültürel küreselleşme arasında bir negatif ilişki bulunmuştur. Bunun sebebi şu şekilde açıklanabilir: Ekonomik, kültürel ve teknolojik açısından küreselleşme destekler alırken ulus-devletler tarafından dirençle karşılanmaktadır. Diğer tanım ise, katılan yöneticilerin firma perspektifinden küreselleşmeye yönelik olumlu tutumunu beslerlerken, bireysel perspektiften ise küreselleşmenin teknolojik kullanım üzerindeki etkisini negatif yönde değerlendirdiklerinden kaynaklanmış olabilir.

Yine çalışmanın bir diğer bulgusu ise, teknolojik yenilik ile küreselleşme ilişkisinin çok güçlü olduğudur. Teknolojik yenilik sonucunda işletmelerin maliyet azaltması, kalitenin artması, esnek olması ile şirketler açısından değerlendirilen küreselleşme arasında sırasıyla (0.414 ve 0.411) oranında bulunan bu ilişki, firmaların küreselleşme sürecinde sürekli bir teknolojik yeniliğe ve geliştirmeye bağlı olduklarını ortaya koymaktadır.

Çalışmanın bulgularından yola çıkarak; teknolojik yenilik ile küreselleşme arasında oldukça anlamlı bir ilişkinin bulunduğu söz edilebilir. Teknolojik yenilikte bir birim değişimin küreselleşme üzerinde %72.1 oranda etkili olduğu tespit edilmiştir. Aynı şekilde teknolojik yeniliğin küreselleşme alt boyutları üzerinde de etkili bulunmuştur. Teknolojik yenilik ile küreselleşme alt boyutları arasındaki (0.504) oranda ilişki ve %48 orandaki etkinin bulunması değerlendirmeye alınacak bir rakam gözükmemektedir. Teknolojinin gelişimi ve bunun sonucunda internetin gelişimi, küreselleşmeyi oldukça hızlandırmıştır. Teknoloji geliştirmenin ve her bireyin internete erişiminin sağlanması negatif yönleri bir yana, bir işletme ve/veya ülkenin gelişimi için temel faktörler olarak adlandırılabilir. Ancak ne yazık ki Kabil'deki katılan işletmeler arasında yeni ürün ve hizmet sunmasında gelişmiş teknolojinin kullanımının %34.4 olarak saptanması, firmaların %39'luk oranının sadece teknoloji transferiyle faaliyetlerini sürdürmesi, sadece %16 oranda teknoloji üretimi ve Ar-Ge

bölümünün hemen hemen %32 oranda olması, bu konuda yoğun bir çalışmanın gerektiği gerçeğini anlatmaktadır.

Afganistan işletmelerinin küreselleşme sürecinde etkin bir teknoloji gelişiminden faydalanabilmesi için, bilişim teknoloji üzerinde uzmanlaşmış insan kaynaklarına en çok ihtiyaç duyduğu ve duyacağı muhakkaktır. Teknoloji üretimi, gelişimi ve geliştirilmesi, fikir yaratıcı ve geliştirici insan kaynağına dayanmaktadır. Teknoloji transferi yolu ile ihtiyaçları gidermekle ancak bir tüketici ülkesi olarak kalınacaktır. Ancak fikir ve insan kaynakları geliştirildiğinde, teknolojinin geliştirilmesi ve ülkenin kalkınması sağlanacaktır.

Kamu-Özel sektörlerin karşılaştırılmalarında kamu sektörüne ait örneklemin az olduğu nedeniyle dikkat edilmelidir. Araştırmacılar kamu sektör örneklemin büyüklüğünü artırarak çalışmayı tekrar yapması uygundur.

KAYNAKLAR

- Acar, M. (2002). Ekonomik, Siyasal ve Sosyo-Kültürel Boyutlarıyla Küreselleşme: Tehdit mi Fırsat Mı? *Liberal Düşünce Kış-Bahar 2002*, 13-26.
- ACCI. (2011). *Afganistan; The Land of Rising Opportunity*. Kabul: Afghanistan Chambers of Commerce & Industries (ACCI).
- Afganistan İstatistik Kurumu. (2016). Women and Men in Afghanistan. *Islamic Republic of Afghanistan, Central Statistics Organization*, 1-48.
- Afganistan İstatistik Kurumu. (2016). اداره فیصدی رشد تولید ناخالص داخلی به تفکیک سکتور ها. مرکزی احصاییه جمهوری اسلامی افغانستان <http://cso.gov.af/fa/page/ict/11328/11333>, adresinden alındı. Erişim Tarihi: (10.02.2019).
- Afganistan Merkez Bankası. (2019). *Exchange Rate*. Da Afganistan Bank-Central Bank of Afghanistan: <http://dab.gov.af/en> adresinden alındı. Erişim Tarihi: (10.02.2019)
- Afganistan Yükseköğretim Kurulu. (2017). چهارمین ورکشاپ آموزش الکترونیکی در وزارت تحصیلات عالی افغانستان. وزارت تحصیلات عالی افغانستان. <https://www.mohe.gov.af/prs/news/events/%DA%86%D9%87%D8%A7%D8%B1%D9%85%DB%8C%D9%86-%D9%88%D8%B1%DA%A9%D8%B4%E2%80%A6> adresinden alındı. Erişim Tarihi: 17.12.2018).
- Aktan, Ç. C., ve Şen, H. (1999). Globalleşme ve Türkiye. *Mercek Dergisi, yıl: 6, Sayı: 21*, 104-112.
- Aktan, C. C., ve Vural, İ. Y. (2003). Bilgi Toplumu, Yeni Temel Teknolojiler ve Yeni Ekonomi. *Yayınlanmamış Çalışma*. http://www.canaktan.org/yeni-trendler/bilgi-toplumu/yeni_temel_teknolojiler.htm adresinden alındı. Erişim Tarihi: (16.12.2018).
- Akyüz, Y. (2002). Globalleşmenin İşlemeler Üzerindeki Finansal Etkileri ve Uşak Tekstil Sanayi Firmaları Üzerine Bir Araştırma. *Afyon Kocatepe Üniveristesi, Sosyal Bilimler Entitüsü, İşletme Anabilim Dalı, Doktora Tezi*, 1-269.
- Alam, S. Ş., Nik Hashim, N. H., Ahmad, M., Wel, C., Nor, S. M., ve Omar, N. A. (2014). Negative and positive impact of internet addiction on young adults: Empericial study in Malaysia. *Intangible Capital, 10(3): 619-638*, 619-638. doi:<http://dx.doi.org/10.3926/ic.452>
- Albayrak, N. (2019). *Küreselleşme Kavramı Ve Boyutları*. Bilgi USTAM: <https://www.bilgiustam.com/kuresellesme-kavrami-boyutlari/> adresinden alındı. Erişim Tarihi: 05 20, 2019.
- Altai Consulting . (2017). Social Media in Afghanistan: Users and Engagement. *İnternews*, 1-74.
- Ansal, H. (2004). Geçmiş ve Gelecekte Ekonomide Teknolojinin Rolü. *Türk Mühendisler ve Mimarlar Odaları Birliği (TMMOB) 50. Yıl Yayınları*, 35-58.
- Arrighi, G. (Kış 2001/2002). Global Capitalism & The Persistence of The North-South Divide. *Science & Society, Vol. 65, No:4*, 469-476.
- Asker, A. (2011). Küresel – Yerel Etkileşimi: Yerelin Dönüşümü Olarak Simit Sarayı Örneğinde Simidin “Fast – Food”Laşması. *Erciyes İletişim Dergisi “akademia”*, 88-104.

- Ateş, D. (2006). Küreselleşme: Ne Kadar Tek Boyutlu. *Doğuş Üniversitesi Dergisi*, 7 (1), 25-38.
- AVA. (2016, 1 21). سیستم تدریس در دانشگاه های کشور الکترونیکی می شود. Afghan Vice Agency (AVA): <https://www.avapress.com/fa/news/122448/> Erişim Tarihi: (17.12.2018) adresinden alındı
- Ayaş, N. (2002). Bölgesel Rekabet Gücünün GeLişTirilmesinde Verimliliğin Rolü. *Muğla Üniversitesi, Sosyal Bilimler Entitüsü Dergisi*, sayı, 9, 1-24.
- Aydemir, C., ve Kaya, M. (2007). Küreselleşme Kavramı ve Ekonomik Yönü. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi C.6*.
- Aytekin, İ. (2013). Küreselleşme ve Ekonomik Küreselleşme. *Bitlis Eren Üniveristesi, SBE.Dergisi, C1, Sayı: 2*, 123-135.
- Bakan, S., ve Tüncel, G. (2012). Küreselleşmenin Ulus Devlet Üzerindeki Etkisi. *Birey ve Toplum, c2, sayı: 3*, 51-65.
- Balcı, A. (2006). Roland Robertson, Küreselleşme ve Kültür. *Bilgi Sosyal Bilimler Dergisi, c, sayı: 1*, 25-37.
- Balkanlı, A. O. (2002). Küresel Ekonominin belirleyici faktörleri üzerine. *Uludağ Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi Cilt XXI, Sayı 1*, 88-92.
- Balkanlı, A. O. (2002). Küresel Ekonominin belirleyici faktörleri üzerine. *Uludağ Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi Cilt XXI, Sayı 1*, 88-92.
- Barutçugil, İ. S. (1981). *Teknolojik Yenilik ve Araştırma-Geliştirme Yönetimi*. Bursa: Bursa Üniversitesi (İktisadi ve Sosyal Bilimler Fakültesi) Basımevi.
- Baştürk, F. H., ve Ödül, Y. (2008). Firma Büyüklüğü ile Firma Büyümesi Arasındaki İlişkinin Gibrat Yasası Çerçevesinde Ele Alınması. *MUFAD Journal, Sayı 39*, 142-154.
- Bayrakturan, Y., ve Bıdırdı, H. (2016). *Akademik Araştırmalar ve Çalışmalar Dergisi, Cilt:8, Sayı:14*, 1-24.
- Beck, J. K., ve Kacirek, K. (2011). Defining Technology Challenges to Growth of an International Non-Governmental Organization (NGO): A Case Study. V. C. Wang içinde, *Encyclopedia of E-Leadership, Counseling and Training* (Cilt 2, s. 330-349). USA: Information Science REFERENCE (an İmprint of IGI GLocal. doi:10.4018/978-1-61350-068-2.ch025
- Biltek. (2018). *İnternet Nedir | İnternetin Tarihçesi*. Biltek: Web Tararım ve Yazılım: <https://www.biltektasarim.com/blog/internet-nedir-internetin-tarihcesi> , adresinden alındı. Erişim Tarihi: (26.12.2018).
- Bloom, N., Garicano, L., Sadun, R., ve Reenen, J. (2014). The Distinct Effects of Information Technology and Communication Technology on Firm Organization. *Management Science* 60, no. 12 of December, 2859–2885.
- Bozkurt, V. (2000). Küreselleşme:Kavram - Gelişim ve Yaklaşımlar. *İŞGÜÇ - Endüstri İlişkileri ve İnsan Kaynakları Dergisi, Cilt: 2 Sayı: 1 Sıra: 1 / No: 87*. <https://www.isguc.org/?p=article&id=87&cilt=2&sayi=1&yil=2000>, adresinden alındı erişim Tarihi: (08/11/2018).
- BT ve İletişim Kurumu. (2016). *İnternetin Riskleri ve Zararları*. Bilgi Teknolojileri ve İletişim Kurumu: <http://internet.btk.gov.tr/internetin-riskleri-ve-zararlari-detay-61.html> , adresinden alındı. Erişim Tarihi: (27.12.2018).

- Bulten, U. (2003). *Teknolojik Değişme İktisatçılığının Başlıca Meseleleri*. Ankara: T.C Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İktisat Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi.
- Bulut, N. (2003). *Halkların Aleyhine Küresel Şirket Çıkarlarını Korumanın Adı: Dünya Ticaret Örgütü*. Haksöz Okulu: <http://www.haksozhaber.net/okul/halkların-aleyhine-kuresel-sirket-cikarlarını-korumanın-adi-dunya-ticaret-orgutu-3867yy.htm> , adresinden alındı. Erişim Tarihi: 24.09.2018).
- Bulut, Z. A. (2004). *Küresel Rekabet*. Mevzuat Dergisi, yıl: 7, sayı: 75,: <https://www.mevzuatdergisi.com/2004/03a/01.htm#> adresinden alındı. Erişim Tarihi: (8.11.2018).
- Bütün, M. (2017). *Dünyada İnternetin Ortaya Çıkışı*. Murat Bütün: Frelance Web Tasarım & Wordpress: <https://www.muratbutun.com/dunyada-internetin-ortaya-cikisi.html> adresinden alındı. Erişim Tarihi: (26.12.2018).
- Büyüköztürk, Ş. (2002). Faktör Analizi: Temel Kavramlar ve Ölçek Gelistirmede Kullanımı. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi*, sayı: 32, 470-483.
- Chetty, P., ve Goel, E. (2015). *Interpretation of factor analysis using SPSS*. Knowledge Tank: <https://www.projectguru.in/publications/interpretation-of-factor-analysis-using-spss/> adresinden alındı. Erişim Tarihi: 5.4.2019
- Canbay, B. (2007). Küreselleşmenin Gelişmekte Olan Ülkeler Üzerindeki Etkileri ve Türkiye'nin Ulusal Stratejisi. *Ulusal Tez Merkezi, Yüksek Lisans Tezi*.
- Candemir, Y. (2005). Küreselleşme, Teknolojik Gelişme ve Ulaştırma Yenilikler: Dünya Ve Türkiye. 6. *Ulaştırma Kongresi, TMMOB İnşaat Mühendisleri Odası, İ.T.Ü, İstanbul*, 13-29.
- Candemir, Y. (2005). Küreselleşme, Teknolojik Gelişme ve Ulaştırma Yenilikler: Dünya ve Türkiye. *Research Gate* <http://www.imo.org.tr/resimler/ekutuphane/pdf/3183.pdf>, 13-29, Erişim Tarihi: (2,06,2018).
- Castells, M. (1999). Information Technology, Globalization & Social Development. *United Nations Research Institute for Social Development (UNRSD) Discussion Paper, No: 114*, 1-23.
- Castells, M. (2005). *Ağ Toplumun Yükselişi - Enformasyon Çağı: Ekonomi, Toplum ve Kültür* (Cilt 1). (E. Kılıç, Çev.) İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları 97.
- Castells, M. (2006). *Kimliğin Gücü - Enformasyon Çağı: Ekonomi, Toplum ve Kültür* (Cilt 2). (E. Kılıç, Çev.) İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları 132.
- Castells, M. (2014). CHANGE: The Impact of the Internet on Society: A Global Perspective. Y. Benkler, F. Casalegno, M. Castells, E. Castronova, D. Crystal, Z. Dentzel, . . . P. Wikström içinde, *19 Key Essays on How Internet Is Changing Our Lives* (Six Edition b., s. 127-148). Colifornia, USA: BBVA-OpenMind.
- Çağala, C. (2017). *Ar-Ge Nedir? Ne Anlama Gelir? Bölümleri Nelerdir?* TechWorm: <https://www.tech-worm.com/ar-ge-nedir-ne-anlama-gelir-bolumleri-nelerdir/> adresinden alındı. Erişim Tarihi: (14.12.2018).
- Çağlıyan, V. (2002). Küresel Rekabet Ortamında Tedarik Zinciri Yönetimi. *Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İşletme Ana Bilim Dalı, Üretim Yönetimi ve Pazarlama Bilim Dalı, YL Tezi*, 1-166.

- Chambers, C. (2004). Tehnological Advancement, Learning, and the Adoption of New Technology. *European Journal of Operational Research*, Volume 152, Issue1, 226-247.
- Chareonwongsak, K. (2002). Globalization & Technology: How Will They Change The Society? *Technology in Society*, 191-206.
- CIA. (2019). *The Wolrd Factbook*. Central Intelligence Agency: <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/af.html> , adresinden alındı. Erişim Tarihi: (10.02.2019).
- Çakmur, H. (2012). Araştırmalarda Ölçme - Güvenilirlik – Geçerlilik. *TAF Preventive Medicine Bulletin*, 11(3), 339-344.
- Collins, M. (2010). *The Pros and Cons of Globalization*. Manufacturing.net: <https://www.manufacturing.net/article/2010/06/pros-and-cons-globalization> , adresinden alındı. Erişim tarihi: (10.10.2018).
- Collins, M. (2015). *The Pros And Cons Of Globalization*. Forbes: <https://www.forbes.com/sites/mikecollins/2015/05/06/the-pros-and-cons-of-globalization/#28c277b6ccce> adresinden alındı. Erişim Tarihi: (10.10.2018).
- Çetin, K., & Gedik, H. (2017). İşletmelerde İnovasyona Etki Eden Faktörler: Örneği. *Uluslararası Yönetim İktisat ve İşletme Dergisi, ICMEB17 Özel Sayısı*, 160-173.
- Çiftçi, B. (2019). Başarı Nedir? Başarının Tanımı ve Anlamı. *MEGA Beyin Dergisi*, 8. Sayı. <http://www.megabeyin.com/basari-nedir-basarinin-tanimi-ve-anlami-nedir/> adresinden alındı. Erişim Tarihi: (07 01, 2019).
- Dalyanoğulları, M. (2007). *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İktisat Ana Bilim Dalı*, 1-135.
- Değerli, M., ve Tolon, M. (2016). Teknoloji Transfer Ofisleri için Kritik Başarı Faktörleri. *BİLİŞİM TEKNOLOJİLERİ DERGİSİ, CİLT: 9, SAYI: 2*, 197-221.
- Demir, E., Saatçioğlu, Ö., ve İmrol, F. (2016). Uluslararası Dergilerde Yayımlanan Eğitim Araştırmalarının Eğitim Araştırmalarının Normallik Varsayımları Açısından İncelenmesi. *Curr Res Educ* (), 2(3) , 130-148.
- Demir, H., ve Okan, T. (2009). Teknoloji, Örgüt Yapısı ve Performans Arasındaki İlişkiler Üzerine Bir Araştırma. *Doğuş Üniversitesi Dergisi*, 10 (1), 57-72.
- Demir, K. (2006). Rogers'ın Yeniliğin Yayılması Teorisi ve İnternette Ders Kaydı. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi*, Sayı 47, 367-392.
- Dentzel, Z. (2014). How the Internet Has Changed Everyday Life. Y. Benkler, F. Casalegno, M. Castells, E. Castronova, D. Crystal, Z. Dentzel, . . . E. Morozov içinde, *CHANGE: 19 Essays On How Internet Is Changing Our Lives* (s. 235-253). BBVA-Open Minded (book).
- Dilmen, N. E. (2015). Bireyselleşen Küre. *Research Gate*,, 1-23. <https://www.researchgate.net/publication/242554736> , adresinden alındı. Erişim Tarihi: 18.11.2018)
- DPT. (2000). *Sekizinci Beş Yıllık Kalkına Planı*. Ankara: Küreselleşme, Özel İhtisas Komisyonu Raporu.
- DPT. (2001). *Sekizinci Beş Yıllık Kalkın Planı*. Ankara: Bitkisel Üretim Özel İhtisas Komisyonu Sebzeçilik Alt Komisyon Raporu. <http://ekutup.dpt.gov.tr/bitkiure/sebze/oik655.pdf> adresinden alındı. 13.10.2018.

- Dünya Bankası. (2018). *Afghanistan Overview*. The World Bank: <http://www.worldbank.org/en/country/afghanistan/overview> , adresinden alındı. Erişim Tarihi: (10.02.2019).
- Dura, C. (2007). *Küreselleşme ve Ulus Devlet*. Prof.Dr. Cihan DURA: <http://www.cihandura.com/tr/makale/Kuresellesme-ve-Ulus-Devlet688> , adresinden alındı. Erişim Tarihi: 27.09.2018).
- Dura, C., ve Atik, H. (2002). *Bilgi Toplumu, Bilgi Ekonomisi ve Türkiye*. İstanbul: Literatür Yayınları, No: 72.
- Durgun, M. (2017). *Durumsallık Yaklaşımı: Koşul-Bağımlılık Teorisi*. Yönetmel Zihin (Yönetim Organizasyon Alanında Güncel Yazılar): <http://www.yonetselzihin.com/organizasyon-ve-yonetim-teorisi/durumsallik-yaklasimi-kosul-bagimlilik-teorisi/.html> , adresinden alındı. Erişim Tarihi: (23.01.2019).
- Durmuş , A. (2018). *Yenilik Stratejilerinin İşletme Performansı Üzerindeki Etkileri Ve Bir Uygulama* . İstanbul: İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İşletme Anabilim Dalı, İşletme Yüksek Lisans Programı.
- Elçin, A. B. (2012). *Küreselleşme Tarihi*. 05 18, 2019 tarihinde DOCplayer: <http://www.meritymm.com/wp-content/uploads/2013/05/kuresellesme.pdf> adresinden alındı.
- Elibol, H. (2005). Bilişim Teknolojileri Kullanımının İşletmelerin Organizasyon Yapıları Üzerindeki Etkileri. *Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 155-162.
- Erkan, H. (1998). *Bilgi Toplumu ve Ekonomik Gelişme*. Ankara: Türkiye İş bankası Kültür Yayınları, 4. baskı.
- Ertekin, G. K. (2014). “Küreselleşme”. *Karadeniz-Black Sea*, 28.
- Ertekin, Ö. (2014). Teknoloji Yönetimi: Tanımlar, İhtiyaç, Yöntem. *HDM Danışmanlık Mühendislik Bilişim*, 1-19.
- Esgin , A. (2001). Ulus-Devlet ve Küreselleşmeye İlişkin Bazı Tartışmalar. *CÜ, Fen-Edebiyat fakültesi, Sosyal Bilimler Dergisi, cilt: 25, sayı:2*, 185-192.
- Fedotova, N. (2005). Organizasyon Yapısı ve Teknoloji. *Kadir Has Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İşletme Anabilim Dalı, Yüksek Lisan Tezi*, 1-189.
- Field, A. (2009). *Discovering Statistics Using Spss Third Edition*, LA, Wachington DC, London, New DEhli, Singapore: SAGE Publications Ltd.
- Füzün, M. (2010). İzmir İçin İzmir Üniversiteleri Platformu. *Teknoloji Transfer Platformu*, 1-36. <http://www.teknolojitransferi.gov.tr/TeknolojiTransferPlatformu/resources/temp/89376C0A-EB81-48C6-A08F-A81A45A904B9.pdf> , adresinden alındı. Erişim Tarihi: (14.12.2018).
- García-Sánchez, E., García-Morales, V., ve Martín-Rojas, R. (2018). Influence of Technological Assets on Organizational Performance through Absorptive Capacity, Organizationn Innovation and Internal Labour Felixibility. *Sustainability 10(3) 770*, 1-25.
- Gaskin, J. (2018). *Exploratory Factor Analysis*. Stat WIKI: http://statwiki.kolobkreations.com/index.php?title=Exploratory_Factor_Analysis&oldid=1431158 adresinden alındı. Erişim Tarihi: (12.04.2019).

- Gazete Duvar. (2016). *2017'ye damgasını vuracak 10 teknoloji*. Duvar Gazetesi: <https://www.gazeteduvar.com.tr/teknoloji/2016/11/18/2017ye-damgasini-vuracak-10-teknoloji/> adresinden alındı. Erişim Tarihi: (16.12.2018).
- Gelekçi, C. (2005). Küreselleşme-Yerelleşme İlişkisi. *Dergi Park, C:0, Sayı:31*, 263-277.
- Georgantzias, C. N., Katsamakos, E., ve Solowiej, D. (2009). Giddens' globalization: Exploring dynamic implications. *The 27th International Conference of the System Dynamics Society* (s. 1-22). Albuquerque, New Mexico, USA: System Dynamics Society. 2019 tarihinde alındı.
- Giddens, A. (2012). *Sosyoloji* (Cilt 1. Baskı). (Çev.: H. Özel,) İstanbul: Kırmızı Yayınları.
- GİF. (2013). *Küreselleşme (Globalleşme)*. 11 13, 2018 tarihinde Gümüşhane Üniversitesi İletişim Fakültesi: [http://haber.gumushane.edu.tr/46/yazarlar/kuresellesme-\(globallesme\).html](http://haber.gumushane.edu.tr/46/yazarlar/kuresellesme-(globallesme).html) adresinden alındı
- Göçer, İ. (2013). Ar-Ge Harcamalarının Yüksek Teknolojili Ürün İhracatı, Dış Ticaret Dengesi ve Ekonomik Büyüme Üzerindeki Etkileri. *Maliye Dergisi, Sayı 165, Temmuz-Aralık, 2015-240*.
- Gökdere, A. (2001). Küreselleşmeye Genel Bir Bakış. *Ankara Avrupa Çalışmaları Dergisi, 71-101*.
- Göker, A. (2001). İnovasyonda Yetkinleşmek: Rekabet Üstünlüğüne Giden Yol... Türkiye'nin Bilim-Teknoloji-İnovasyon Politikası Üzerine İrdemeler. *Rekabet Nereye Kadar? Nasıl?* (s. 1-21). Ankara: Ekonomik Yaklaşımı: Gazi Üniversitesi İktisat Bölümü Yayın Organı Kongreler Dizisi 2.
- Gökkuş, İ., Kuru, E., ve Şimşek, A. S. (2016). Kütüphaneye Yönelik Tutum Ölçeği: Geçerlilik ve Güvenirlik Çalışması. *The Journal of Academic Social Science Studies (JASSS), Number: 42, Winter III, 465-479*.
- Göksel, N. K. (2012). Globalization and the State. *SAM (Türkiye Stratejik Araştırma Merkezi)*, 1-12.
- Göngen, M. A. (2013). Küreselleşmenin Ekonomik Boyutu: Küreselleşmeyi Yöneten Üç Ana Kurum: IMF, Dünya Bankası, Dünya Ticaret Örgütü. *SDÜ Fen Edebiyat Fakültesi, Sosyal Bilimler Dergisi, Sayı:29*, 117-134.
- Granstramd, O. (1998). Towards a Theory of The Technology-Based Firm. *Research Policy 27*, 465-489.
- Greborsz, M., ve Hak, A. (2015). Multidimensional of Character of GLobalization. *Zeszyty Naukowe Politechniki Lodzkiej, c.59, sayı: 1196*, 69-83.
- Hak, A., ve Grefbosz, M. (2015). Multi Dimensional Character of Globalization. *Scientific Units On Lower Technology, c: 59, sayı 1196*, 69-84.
- Hart, J. A. (1997). Book Review: Globalization in Question: The International Economy and the Possibilities of Governance. *Indiana Journal of Global Legal Studies, 571-575*.
- Held, D., ve McGrew, A. (2014). Büyük Küreselleşme Tartışması. D. Held, ve A. McGrew içinde, *Küresel Dönüşümler: Büyük Küreselleşme Tartışması*. Ankara: Phoenix Yayınevi.
- Held, D., ve McGrew, A. (2014). *Küresel Dönüşümler*., Phoenix, 2. Baskı.
- Hirst, P., ve Thompson, G. (2002). The Futrue of Globalization. *Sage Journals, Volume: 37 issue: 3*, 247-265.

- Hirst, P., ve Thompson, G. (2003). *Küreselleşme Sorgulanıyor* (Cilt 3. Baskısı). (Ç. Erdem, ve E. Yücel, Çev.) Ankara: Dost Kitabevi Yayınları.
- Hirst, P., ve Thompson, G. (2007). *Küreselleşme Sorgulanıyor* (4. Baskı b.). (Ç. Erdem, ve E. Yücel, Çev.) Ankara: Dost Kitabevi Yayınları.
- Horasan, A. (2010). *Küresel Rekabet Ortamında İşletmelerin Teknoloji ve Ar-Ge Yönetimlerinin Etkileri Üzerine Araştırma ve Örnek Bir Uygulama*. Konya: T.C. Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İşletme Anabilim Dalı, Üretim Yönetimi ve Pazarlama Bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi.
- Huber, G. P. (1990). A Theory of the Effects of Advanced Information Technologies on Organizational Design, Intelligence, and Decision Making. *The Academy of Management Review*, Vol. 15, No. 1 , 47-71.
- Hummels, D. (2007). Transportation Costs and International Trade in the Second Era of Globalization. *Journal of Economic Perspectives—Volume 21, Number 3*, 131–154.
- IBM Knowledge Center. (2019). *Coefficients*. 5 16, 2019 tarihinde IBM: https://www.ibm.com/support/knowledgecenter/en/SSLVMB_23.0.0/spss/tutorials/reg_cars_coeff.html adresinden alındı.
- IMF. (2019). *About The IMF*. 05 20, 2019 tarihinde International Monetary Fund (IMF): <https://www.imf.org/en/About> adresinden alındı.
- İraz, R. (2004). Organizasyonlarda Karar Verme ve İletişim Sürecinin Etkinliği Bakımından Bilgi Teknolojilerinin Rolü. *Selçuk Ün., SBE Dergisi, sayı 11*, 407-422.
- İşman, A. (2001). Teknolojinin Felsefi Temelleri. *Sakarya Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, cilt: 0, sayı:1*, 1-19.
- İşman, A., Baytekin, Ç., Horzum, M. B., ve Kıyıcı, M. (2002). Öğretim Teknolojileri ve Materyal Geliştirme Dersinin Öğrencilere Teknolojiyi Kazandırma Durumları. *Sempozyumu* (s. 1-17). ODTÜ, Ankara: Bilig Teknoloji Işığında Eğitim.
- ITC Trade Map. (2017). *List of product imported by Afghanistan-List of Product exported by Afghanistan*. Trade Map Org: [https://www.trademap.org/Product_SelCountry_TS.aspx?nvpm=1%7c004%7c%7c%7c%7cTOTAL%7c%7c%7c2%7c1%7c1%7c1%7c2%7c1%7c1%7c1%7c1%7c1](https://www.trademap.org/Product_SelCountry_TS.aspx?nvpm=1%7c004%7c%7c%7c%7cTOTAL%7c%7c%7c2%7c1%7c1%7c1%7c2%7c1%7c1%7c1%7c1) , adresinden alındı. Erişim Tarihi: (10.2.2019).
- İTÜ ARI Teknokent. (2018). *Ar-Ge Nedir*. İTÜ ARI Teknokent: <http://ariteknokent.com.tr/tr/hakkinda/ar-ge-nedir#> adresinden alındı. Erişim Tarihi: (14.12.2018).
- Jones, G. K., Lanctot, A. J., & Teegen, H. J. (2001). Determinants and performance impacts of external technology acquisition. *Journal of Business Venturing (from ScienceDirect)*, Volume 16, Issue 3, 255-283.
- Kabil Ticaret Müşavirliği. (2017). *Afganistan Ülke Raporu*. Kabil: T.C. Kabil Büyükelçiliği Ticare Müşavirliği.
- Karaca, G. (2007). Küreselleşme ve Büyük Ordadoğu Projesi. *ulusal tez merkezi* <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp>, 1-149.
- Karacasulu, N. (2000, Temmuz). Teknoloji ve transferi. *Dış Ticaret Dergisi, Yıl: 5, Sayı: 18*, s. 38-55.

- Karaçay, T. (2001). *İnternet nedir?* Başkent Üniversitesi: <http://www.baskent.edu.tr/~tkaracay/etudio/ders/internet/internetis/internetne dir.html> adresinden alındı.
- Karadal, F., ve Türk, M. (2008). İşletmelerde Teknoloji Yönetiminin Geleceği. *Niğde Üniversitesi İİBF Dergisi, Cilt:1, Sayı: 1*, 59-71.
- Karakaş, S. (2008). *Doğrusal Bağlantı Problemi ve Yanlı Regresyon Tahminçileri*. İstanbul : İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ekonometri Anabilim Dalı, Yüksek Lisan Tezi.
- Karaman, H. (2015). *Açımlayıcı Faktör Analizinde Kullanılan Faktör Çıkartma Yöntemlerinin Karşılaştırılması*. Ankara: Hacettepe Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim-Öğretim ve Sınav Yönetmeliğinin Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı, Ölçme ve Değerlendirme Bilim Dalı.
- Kartal, Z. (2007). Kavramsal ve Tarihsel Yönleriyle Küreselleşme. *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 8(2)*, 251-264.
- Kaya, A. (2018). Korelasyon Nedir? Korelasyon Çeşitleri ve Regresyon. Retrieved 8, 4, 2019, from Technoworm: <https://www.tech-worm.com/korelasyon-nedir-korelasyon-cesitleri-ve-regresyon/>
- Kaya, M. (2009). Küreselleşme Yaklaşımları. *Dicle Üniversitesi Ziya Gökalp Eğitim Fakültesi Dergisi, 13*, 1-16.
- Kaya, M. F. (2013). Sürdürülebilir Kalkınmaya Yönelik Tutum Ölçeği Geliştirme Çalışması. *Marmara Coğrafya Dergisi Sayı: 28*, 175-193. <http://www.marmaracografya.com> adresinden alındı.
- Keleşoğlu, S., ve Kalaycı, N. (2017). Dördüncü Sanayi Devriminin Eşiğinde Yaratıcılık, İnovasyon ve Eğitim İlişkisi. *Yaratıcı Drama Dergisi, 12(1)*, 69-86.
- Kılıç, M. (2008). Küreseleşme Sürecinde Ortak Teşebbüsler. *Dokuz Eylül Üniversitesi, Sosyal Bilimler Entitüsü, İşletme Ana Bilim Dalı, Uluslararası İşletmecilik Programı, YL Tezi*, 1-193.
- Kılıç, S. (2016). Cronbach'ın Alfa Güvenirlik Katsayısı. *Journal of Mood Disorders (JMOOD), volume: 6(1)*, 47-48.
- Kılınç, C. Ç. (2009). Küreselleşme Sürecinde Teknoloji Yönetiminin ve Bilişim Teknolojilerinin Hizmet Kalitesini Artırmaya Etkisi ve Sağlık Sektöründe Bulunan Hastanelere Uygulaması . *Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Entitüsü, İşletme Ana Bilim Dalı, Doktora Tezi, Konya*, 1-274.
- King, A. D. (1998). Kültür Mekanları ve Bilgi Mekanları. A. D. King içinde, *Kültür, Küreselleşme ve Dünya Sistemi*, (Çev: G. Seçkin, ve Ü. H. Yolsal., s. 17-37). Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları.
- KMK. (2015). *İnternetin Ortaya Çıkışı*. KMK Blog: <https://blog.kmk.net.tr/internetin-ortaya-cikisi> adresinden alındı. Erişim Tarihi: (18.12.2018).
- Koçel, T. (2007). *İşletme Yöneticiliği* (Cilt 11. Baskı). İatanbul: Arıkan Basım Yayın Dağıtım Letd. Şti.
- Koçel, T. (2014). *İşletme Yöneticiliği* (Cilt 15. Baskı). İstanbul, Türkiye: Beta Basım Yayım Dağıtım A.Ş. doi:ISBN 978 - 333 - 139 - 1
- KSEP. (2015). *2015 - 2018 Kobi Stratejisi Ve Eylem Planı - K S E P -*. Ankara: Kamuda Stratejik Yönetim.

- Kul, S. (2019). Korelasyon Analizi., from Doç.Dr. Seval KUL: <http://www.p005.net/analiz/korelasyon-analizi> adresinden alındı. Erişim Tarihi: (8 3, 2019).
- Kumar, V. (2016). *How internet impact on society positively and Negatively*. Klient Solutech: <http://www.klientsolutech.com/how-internet-impact-on-society-positively-and-negatively/> adresinden alındı. Erişim Tarihi: (26.12.2018)
- Kurtulan, M. (2009). Küresel Rekabet Ortamında İşletmelerde Teknoloji Gelistirme Birimlerinin Kurulması Ve Teknoloji Yönetimi. *Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi, İşletme Ana Bilim Dalı, İşletme Bilim Dalı, YL tezi*, 1-112.
- Kuter, F. Ö., ve Atasoy, B. (2005). Kürselleşme ve Spor. *Eğitim Fakültesi Dergisi XVIII (1)*, 11-22.
- Kutsi, Ş. (2018). Anthony Giddens'ta Kürselleşme Ve Ulus-Devlet İlişkisi. *Hacette Üniversitesi, Sosyoloji Bölümü Tez Koleksiyonu [73]*, 1-98.
- Lester, R. B., ve Jackson, E. R. (1985). *Handbook for Professional Managers*. New York: McGraw-Hill Book Company (Originally from: the University of California), .
- Manning, S. (1999). Special Essue On Globalization, Introduction. *Journal of World-Systems Research, c. 5, sayı: 2,*, 137-141.
- Mashal, M. (2014). Small and Medium Enterprises Development and Regional Trade in Afghanistan. *University Of Central Asia (Uca), Institute Of Public Policy And Administration, Working Paper No.24*, 1-28.
- Mercan, B., Göktaş, D., ve Gömleksiz, M. (2011). AR-GE Faaliyetleri ve Girişimcilerin İnovasyon Üzerindeki Etkileri: Patent Verileri Üzerinde Bir Uygulama. *PARADOKS Ekonomi, Sosyoloji ve Politika Dergisi, Cilt:7-Sayı:02*, 27-44.
- Mughal, S. (2018, 5 22). *Impacts of Internet and Technology in Today's World*. OxGadgets Techonogy, Enternatainment, Lifestyle, Me, You: <https://www.oxgadgets.com/2018/05/internet-technology-todays-world.html> , adresinden alındı. Erişim Tarihi: (26.12.2018).
- Muzaffar, B. (2016). The Development and Validation of a Scale to Measure Training Culture: The TC Scale. *Journal of Culture, Society and Development, ISSN 2422-8400 An International Peer-reviewed Journal, Vol.23*, 49-58.
- Natchia, M. A. (2009). Exploring the Interrelationship between Globalization and GlobalI Information and Communications Technology. *Northcentral University, ProQuest Dissertations Publishing, 3385331, Doctor of Philosophy*, 1-199.
- Noroozi Chakoli, A., & Madadi, Z. (2015). هزینه کرد تحقیق و توسعه و رتبه علمی: آیا کشورهای با هزینه کرد بیشتر در تحقیق و توسعه، در رتبه های علمی بهتری قرار دارند؟ *Research on Information Science and Public Libraries, The Quarterly Journal of Iran Public Libraries Foundation, Vol. 21, No.1, Successive No.80*, 177-191.
- Odyakmaz, N. (2000, Temmuz). Bilgi Teknolojileri, Kürselleşme ve Kalkınma. *Dış Ticaret Dergisi, yıl:5, Sayı:18*, s. 96-113.
- Ong, C.-S., Lai, J.-Y., & Wang, Y.-S. (2004). Factors affecting engineers' acceptance of asynchronous e-learning systems in high-tech companies. *Information & Management, c:41, sayı 6*, 795-804.

- Orhan, B. (2017). Bilgi Teknolojilerindeki Gelişmelerin Muhasebe Meslek Mensuplarının Verimliliğine Etkileri. *Hitit Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İşletme Ana Bilim Dalı, YL Tezi*, 1-113.
- Öğüt, A. (2003). *Bilgi Çağında Yönetim* (Cilt 2. Baskı). Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Oğuztürk, B. S. (2003). Yenilik Kavramı ve Teorik Temelleri. *Süleyman Demirel Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, C. 8, S. 2*, 253-273.
- Özçağlayan, M. (1996). Yeni İletişim Teknolojileri ve Değişim. *İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Radyo ve Televizyon Anabilim Dalı, Doktora Tezi*, 1-301.
- Özdemir, P. (2006). Küreselleşme ve Halkla İlişkiler: Küreselleşmenin Türk Halkla İlişkiler Sektörü Üzerindeki Etkileri. *Ulusal Tez Merkezi, Doktora Tezi*.
- Özgöker, U., ve Yılmaz, S. (2014). Küreselleşme Karşıtları Küreselleşme Taraftarlarına Karşı Ortak Nokta: Küreselleşmenin Alternatifsizliği. *Quo Vadis Social Sciences: Artvin Coruh University, International Congress on Social Sciences*, 783-799.
- Özkan, F. (2006). Küreselleşme Sürecinde Teknoloji Yönetimi ve Rekabet Ortamında Jantsa Örneği. *Adnan Menderes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İşletme, Yüksek Lisans Tezi*, 1-183.
- Özönder, C. M. (2000). Dünya'da ve Türkiye'de Irk ve Etniklik Kavramları. *KÖK Sosyal ve Stratejik Araştırmalar Dergisi Cilt. II, Sayı. 1*, 65-72.
- Öztürk, E., Mesci, M., ve Kılınç, İ. (2013). Yenilik Faaliyetlerinin İşletme Performansına Etkisi: Yat Limanları Üzerine Bir Değerlendirme. *Girişimcilik ve Kalkınma Dergisi cilt 8, Sayı 2*, 97-119.
- Palley, T. (2018). Three Globalization Not Two; Rethinking the History and Economics of Trade and Globalization. *Forum for Macroeconomics and Macroeconomics Policies*, 1-34.
- Pekiyi, A. (2011). Okul Yöneticilerinin Küreselleşmeyi Algılamalarının İncelenmesi. *Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Eğitim Bilimleri Ana Bilim Dalı Eğitim Bilimleri Ana Bilim Dalı, YL Tezi*, 1-498.
- Pieterse, J. N. (2009). *Globalization and Culture*. Maryland: Rowman ve Littlefield Publishers, Inc.
- Polat, Y. (2012). *Faktör Analizi Yöntemlerinin Karşılaştırmalı Olarak İncelenmesi Ve Hayvancılık Denemesine Uygulanışı*. Adana: Çukurova Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Fen Bilimleri Enstitüsü, Doktora Tezi.
- Robertson, R. (1998). Toplum Kuramı, Kültürel Görecelik ve Küresellik Sorunu. A. D. King içinde, *Kültür, Küreselleşme ve Dünya-Sistemi* (G. SEÇKİN, & Ü. H. YOLSAL, Çev., s. 97-120). Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları.
- Robertson, R. (1999). *Küreselleşme: Toplum Kuramı ve Küresel Kültür*. (Ü. H. YOLSAL, Çev.) Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları.
- Sadat, S. K. (2017, 03 06). *Afganistan'da İşsizlik Yüzde 40'a Yükseldi*. AA (Anadolu Ajansı): <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/Afganistan-issizlik-yuzde-40-akseldi/764947> , adresinden alındı. Erişim Tarihi: (08.04.2019)
- Sezer, Ö. (2017). Küreselleşmenin medya işletmelerine etkileri. *International Journal of Social Sciences and Education Research*, 3 (4), 1418-1431.
- Shafae, A. (2014, 8 22). *رونق تجارت الکترونیک در افغانستان* : بی بی سی فارسی . http://www.bbc.com/persian/afghanistan/2014/01/140122_k05_afghan_e_trade , adresinden alındı. erişim tarihi: (17.12.2018).

- Sidenko, S. (2004). The Socio-economic Deminsion of Modern Globalization. *IEP (The International Economy Policies) Journal*, 71-94.
- Soydal, H. (2006). Küçük ve Orta Büyüklükteki İşletmelerde E-Ticaret. *Selçuk Üniveristesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, sayı 15, 539-552.
- Soydan, M. K. (2012). Küreselleşme Sürecinde Medyanın Rolü. *T.C. Radyo ve Televizyon Üst Kurulu*, 1-145.
- Spacey , J. (2016, July 13). *20+ Advanced Technologies*. Simplicable.com : <https://simplicable.com/new/advanced-technology> , adresinden alındı. Erişim Tarihi: (16.12.2018).
- Stiglitz, J. E. (2006). *Küreselleşme: Büyük Hayal Kırıklığı*. (Çev.: A. Taşcıoğlu, ve D. Vural,) İstanbul: Plan B, 4. Baskısı.
- Stiglitz, J. E. (2017a). *Büyük Hayal Kırıklığımızın Küreselleşmesi*. Dünya Gazetesi: <https://www.dunya.com/kose-yazisi/buyuk-hayal-kirikligimizin-kuresellesmesi/394951> , adresinden alındı. Erişim Tarihi (25.09.2018).
- Stiglitz, J. E. (2017b). Büyük Hayal Kırıklığımızın Küreselleşmesi. *Ekonomik Forum*, 98-98. Ekonomik Forum.
- Sundby, L. (2018). *Advantages and Disadvantages of Globalization*. Mount Royal University: <http://blogs.mtroyal.ca/lynd/foundations-and-icd/advantages-and-disadvantages-of-globalization/> , adresinden alındı. Erişim Tarihi: (10.10.2018).
- Sungur, S. (tarih yok). Tüketime Küreselleşmesi ve Tüketim Tapınakları: Postmodern Panayır Yerlerinde Alışveriş. *istanbul aydın üniversitesi, iletişim fakültesi*, 7-36.
- Şahan, E. (2019). *Neem Ağacı Mucizesi*. 05 20, 2019 tarihinde BİLGİ USTAM: <https://www.bilgiustam.com/neem-agaci-mucizesi/> adresinden alındı.
- Şahin, A. (2009). Mersin'de Faaliyet Gösteren Küçük ve Orta Büyüklükteki İşletmelerin Yenilik Faaliyetlerinin Ölçülmesi. *Doğuş Üniversitesi*, 10 (2), 259-271.
- Şahin, E. (2011). Teknoloji Transferi Yöntemleri Bağlamında Türkiye'de Yabancı Sermaye Yatırımları İle Üniversite-Sanayi İşbirliğinin Gelişimi. *Selçuk Üniversitesi Kadınhanı Faik İçil Meslek Yüksekokulu Sosyal ve Teknik Araştırmalar Dergisi*, sayı: 2, 1-19.
- Şanlı, B. (2008). Ekonomik Entegrasyon Teorisi Çerçevesinde Avrasya Birliği'nin Olabilirliği. *İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, Cilt: 22, Sayı: 1, 12-30.
- Sarıhan, H. İ. (1998). *Rekabette Başarının Yolu: Teknoloji Yönetimi*. İstanbul: Desnet Yayınları-Beta Yayıncılık, Yayın No: 002.
- Savaşkan, M. (2015). *Türkiye'de Küreselleşme Ve Teknoloji Odaklılığının Firma Performansı Üzerindeki Etkisi*. İstanbul: T. C. Beykent Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İşletme Yönetimi Anabilim Dalı, İşletme Yönetimi Bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi.
- Şaylan, G. (2016). *Değişim Küreselleşme ve Devletin Yeni İşlevi* (Cilt 3. Baskı). Ankara: Image Kitabevi Yayınları.
- Scimago Journal & Country Rank. (1996-2017). *Country Rankings*. Scimago Journal & Country Rank (SJR): <https://www.scimagojr.com/countryrank.php> , Erişim Tarihi: (11.02.2019). adresinden alındı

- Şencan, H. (2000-2017). *Skewness and Kurtosis*. Huner Sencan (Eğitim, Yönetim, Araştırma): <https://www.ders.es/istatistik/skewness.html> adresinden alındı. Erişim Tarihi: (16.04.2019).
- T.C. Dışişler Bakanlığı. (2011). *T.C. Dışişler bakanlığı*. Güneydoğu asya ülkeleri birliği (ASEAN): <http://www.mfa.gov.tr/guneydogu-asya-ulkeleri-birligi.tr.mfa> adresinden alındı.
- Tağraf, H. (2002). Küreselleşme Süreci ve Çokuluslu İşletmelerin Küreselleşme Sürecine Etkisi. *C.Ü. İ.İ.B.F. Dergisi, Cilt 3, Sayı 2*.
- Taşkın, E. (2014). İşletmelerde Yenilik Yönetiminin Önemi. *Politik Ekonomik Durum, Sayı 202 (Mayıs)*, 7.
- Taylan, H. H., ve Arklan, Ü. (2008). Medya ve Kültür: Kültürün Medya Aracılığıyla Küreselleşmesi. *Sosyal Bilimler Dergisi / Cilt: X, Sayı 1*, 85-98.
- Tejada, G. (2007). Roland Robertson's Minimal Phase Model. *GLOPP*.
- Tekin, M., ve Göral, R. (2010.). İşletmelerde Stratejik Teknoloji Yönetimi ve Sürdürülebilir Rekabet Üstünlüğü İlişkinin Belirlenmesi ve Otomatik Yan Sanayi İşletmeleri Üzerine Bir Araştırma. *Sosyal Ekonomik Araştırmalar Dergisi 10(19), DergiPark.gov.tr*, 292-320.
- Tekin, M., Güleş, H. K., ve Ögüt, A. (2003). *Değişim Çağında: Teknoloji Yönetimi*. Ankara: Nobel Yayın Dayıttım.
- Tekin, M., Zerenler, M., Bilge, A., Yılmaz, M., & Özilhan, D. (2005). Bilişim Teknolojileri Kullanımının İşletme Performansına Etkileri: Lojistik Sektöründe Bir Uygulama. *V. Ulusal Üretim Araştırmaları Sempozyumu, İstanbul Ticaret Üniversitesi, 25-27 Kasım*, 385-391.
- Terzioğlu, M., Avcı, M., ve Gökova, U. (2008). İşletmelerde Yenilik Yeteneği: Denizli Tekstil ve Hazır Giyim Sektörü Örneği. *Ç. Ü. Sosyal Bilim Enstitüsü Dergisi, Cilt 17, Sayı 3*, 377-388.
- The World Bank. (2019). *Our Mission*. 05 20, 2019 tarihinde The World Bank: <https://www.worldbank.org/> adresinden alındı
- Topuz, Z. Ç. (2016). Küreselleşmenin Ulus-Devlete Etkileri. *Ankara Üniversitesi İİBF Dergisi, sayı: 3*, 13-26.
- Tsai, K. H., ve Wang, J.-C. (2008). External technology acquisition and firm performance: A longitudinal study. *Journal of Business Venturing*, 23(1), 91-112. <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S0883902606000875> adresinden alındı.
- Turan, Ş. (2011). Küreselleşme Sürecinde Örgütsel Değişimi Etkileyen Bir Unsur Olarak Örgütsel Sinizm ve Karaman İli Kamu Kurumlarında Bir Çalışma. *Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi*, 1-210.
- Turuç, Ö. (2016). Bilgi Teknolojileri Kullanımının İşletmelerin Örgütsel Performansına Etkisi Hizmet Sektöründe Bir Araştırma. *Toros Üniversitesi, İisbf Sosyal Bilimler Dergisi Yıl:3 Sayı:5 Temmuz*, 225-247.
- Türkcan, E. (1981). Teknolojik Düzeyi Etkileyen Politikalar ve Türkiye. *Ekonomik Yaklaşım, cilt; 2, Sayı; 6*, 41-71.
- Türker, K. (2012, Elül 9). *Jenerik Teknoloji*. Ansiklopedi: <http://www.ansiklopedi.biz/bilim-teknoloji/jenerik-teknoloji-nedir>, adresinden alındı. Erişim Tarihi: (16.12.2018).

- Urata, S. (2002). Globalization and the Growth in Free Trade Agreements. *Asia-Pacific Review*, Vol. 9, No. 1, 20-34.
- Urata, S. (2002). Globalization and the Growth in Free Trade Agreements. *Asia-Pacific Review*, Vol. 9, No. 1, 20-34.
- Uysal, D. Y. (2009). Bilgi Teknolojileri Yatırımları, Bilgi Teknolojileri Performansı ve Karar Verme İlişkisi Üzerine Bir Araştırma. *İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İşletme Anabilim Dalı, İşletme Yönetimi ve Organizasyon Bilim Dalı, Yüksek Lisan Tezi*, 1-185.
- Varol, S. F. (2017). Medyanın Küreselleşmesi: Neden-Sonuç Ekseninde Bir Değerlendirme. *e-gifder*, cilt: 5, sayı:1, 399-424.
- Ventura, K., ve Soyuer, H. (2016). İşletmelerde Yenilik Yönetimi ve Araştırma GeliştirmePazarlama-Üretim Entegrasyonunda Bilgiye Dayalı Yenilik Yaklaşımı. *Ege Akademik Başık/Ege Academic Review*, Cilt 16, Özel Sayı, 41-50. doi:10.21121/eab.2016OZEL24420
- Viswanathan, R. (2018). Effectiveness of Teacher Training in Using Latest Technologies. M. Khosrow-Pour, D.B.A içinde, *Encyclopedia of Information Science and Technology, Fourth Edition* (s. 7635-7646). Hershey PA: Idea Group Reference (IGI Global). doi:10.4018/978-1-5225-2255-3.ch664
- Walker, A. (2015). *What is World Trade Organization*. BBC News: <https://www.bbc.com/news/business-35074942> , adresinden alındı. Erişim Tarihi: (24.09.2018).
- Wallach, L., ve Sforaza, M. (2002). *DTÖ: Kimin Ticaret Örgütü?* (Çev., D. Aytaş,) İstanbul: Metis Yayınları.
- Yaşlıoğlu, M. M. (2017). Sosyal Bilimlerde Faktör Analizi ve Geçerlilik: Keşfedici ve Doğrulayıcı Faktör Analizlerinin Kullanılması. *Istanbul University Journal of the School of Business*, Vol/Cilt: 46, Special Issue/Özel Sayı, 74-85.
- Yavuz, C., ve Sivrikaya, D. (2009). Küreselleşmenin Aktörlerinden Çokuluslu Şirketler Ve Yönetişim. *Ordu Üniversitesi Açık Arşiv Sistemi*, 1217-1237.
- Yiğit, E. (2001). Küreselleşme, Toplumsal Yaşam ve Kültür. *Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, c: 1, sayı: 1, 68-85.
- Yılmaz, N. (2004). *Sanayi İşletmelerinde Yenilik Yönetimi ve Gıda Sektöründe Bir Uygulama*. Konya: T.C Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İşletme Ana Bilim Dalı, Üretim Yönetimi ve Pazarlama Bilim Dalı, Yüksek Lisan Tezi.
- Yılmaz, S. (2011). Küreselleşme Sürecinde Uluslararası Kuruluşların Ulusdevletlerin Ekonomik ve Siyasal Yapılarına Etkileri: Türkiye Örneği. *Muğla Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kamu Yönetimi Ana Bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi*, 1-307.
- Yücel, İ. H. (1997). *Bilim-Teknoloji Politikaları ve 21. Yüzyılın Toplumu*. Ankara: Sosyal Sektörel ve Koordinasyon Genel Müdürlüğü, Araştırma Dairesi Başkanlığı.

İnternet Kaynakları:

- AVA. (2016). *سیستم تدریس در دانشگاه های کشور الکترونیکی می شود*. Afghan Vice Agency (AVA): <https://www.avapress.com/fa/news/122448/> Erişim Tarihi: (17.12.2018) adresinden alındı

- bbvaopenmind.com. (2014). *The Impact of the Internet on Society: A Global Perspective*. BBVA Open Mind: https://www.bbvaopenmind.com/en/articles/the-impact-of-the-internet-on-society-a-global-perspective/?utm_source=views&utm_medium=article07&utm_content=Internet-society adresinden alındı. Erişim tarihi: (27.12.2018).
- Biltek. (2018). *İnternet Nedir | İnternetin Tarihçesi*. Biltek: Web Tarasım ve Yazılım: <https://www.biltektasarim.com/blog/internet-nedir-internetin-tarihcesi> , adresinden alındı. Erişim Tarihi: (26.12.2018).
- BT ve İletişim Kurumu. (2016). *İnternetin Riskleri ve Zararları*. Bilgi Teknolojileri ve İletişim Kurumu: <http://internet.btk.gov.tr/internetin-riskleri-ve-zararlari-detay-61.html> , adresinden alındı. Erişim Tarihi: (27.12.2018).
- CIA. (2019). *The Wolrd Factbook*. Central Intelligence Agency: <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/af.html> , adresinden alındı. Erişim Tarihi: (10.02.2019).
- Gazete Duvar. (2016). *2017'ye damgasını vuracak 10 teknoloji*. Duvar Gazetesi: <https://www.gazeteduvar.com.tr/teknoloji/2016/11/18/2017ye-damgasini-vuracak-10-teknoloji/> adresinden alındı. Erişim Tarihi: (16.12.2018).
- GİF. (2013). *Küreselleşme (Globalleşme)*. 11 13, 2018 tarihinde Gümüşhane Üniversitesi İletişim Fakültesi: [http://haber.gumushane.edu.tr/46/yazarlar/kuresellesme-\(globallesme\).html](http://haber.gumushane.edu.tr/46/yazarlar/kuresellesme-(globallesme).html) adresinden alındı.
- <https://home.cern>. (2019). *Technical Infrastructure*. CERN: <https://be-dep-opti.web.cern.ch/>, adresinden alındı. Erişim Tarihi: 15.8.2019.
- <https://tarihibilgi.org>. (2018). *Küreselleşme ve Ulus Devlet İlişkisi*. 09 27, 2018 tarihinde Tarihi Bilgi: <https://tarihibilgi.org/kuresellesme-ulus-devlet-iliskisi/> adresinden alındı.
- hurriyet.com. (2017). *2017'de dünyayı değiştirecek 10 teknoloji trendi*. Hurriyet: <http://www.hurriyet.com.tr/teknoloji/2017de-dunyayi-degistirecek-10-teknoloji-trendi-40334937> , erişim Tarihi: (16.12.2018). adresinden alındı
- IBM Knowledge Center. (2019). *Coefficients*. 5 16, 2019 tarihinde İMB: https://www.ibm.com/support/knowledgecenter/en/SSLVMB_23.0.0/spss/tutorials/reg_cars_coeff.html adresinden alındı.
- IMF. (2019). *About The IMF*. 05 20, 2019 tarihinde International Monetary Fund (IMF): <https://www.imf.org/en/About> adresinden alındı.
- ITC Trade Map. (2017). *List of product imported by Afghanistan-List of Product exported by Afghanistan*. Trade Map Org: https://www.trademap.org/Product_SelCountry_TS.aspx?nvpm=1%7c004%7c%7c%7c%7cTOTAL%7c%7c%7c2%7c1%7c1%7c1%7c2%7c1%7c1%7c1%7c1 , adresinden alındı. Erişim Tarihi: (10.2.2019).
- İTÜ ARI Teknokent. (2018). *Ar-Ge Nedir*. İTÜ ARI Teknokent: <http://ariteknokent.com.tr/tr/hakkinda/ar-ge-nedir#> adresinden alındı. Erişim Tarihi: (14.12.2018).
- Kaya, A. (2018). *Korelasyon Nedir? Korelasyon Çeşitleri ve Regresyon*, Technoworm: <https://www.tech-worm.com/korelasyon-nedir->

- korelasyon-çeşitleri-ve-regresyon/ adresinden alındı. Erişim Tarihi: (8, 4, 2019).
- KMK. (2015). *İnternetin Ortaya Çıkışı*. KMK Blog: <https://blog.kmk.net.tr/internetin-ortaya-cikisi> adresinden alındı. Erişim Tarihi: (18.12.2018).
- nationsonline.org. (2019). *Political Map of Afghanistan*. nationsonline.org: https://www.nationsonline.org/oneworld/map/afghanistan_map.htm , adresinden alındı. Erişim Tarihi: (11.02.2019).
- Spacey , J. (2016). *20+ Advanced Technologies*. Simplicable.com : <https://simplicable.com/new/advanced-technology> , adresinden alındı. Erişim Tarihi: (16.12.2018).
- Tarihinizinde.com. (2012). *İnternet, Dünyada Ortaya Çıkışı ve Türkiye'de İlk Kullanımı*. Tarihinizinde.com: <http://tarihinizinde.com/internet-dunyada-ortaya-cikisi-turkiyede-ilk-kullanimi/> adresinden alındı. Erişim Tarihi: (26.12.2018).
- TASAM. (2006). *Joseph Stiglitz'in Gözünden IMF ve Küreselleşme*. TASAM (Türk Asya Stratejik Araştırma Merkezi): http://www.tasam.org/tr-TR/Icerik/182/joseph_stiglitzin_gozunden_imf_ve_kuresellesme , Erişim Tarihi: (25.09.2018). adresinden alındı.
- technologyreview.com. (2014). *The Impact of the Internet on Society: A Global Perspective*. MIT Technology Review: <https://www.technologyreview.com/s/530566/the-impact-of-the-internet-on-society-a-global-perspective/> adresinden alındı. Erişim Tarihi: (27.12.2018).
- Teknolojinin İşletmeler İçin Önemi*. (2014). Biatime.com: <https://www.biatime.com.tr/teknolojinin-onemi/> adresinden alındı. Erişim Tarihi: (12.01.2019).
- The World Bank. (2019). *Our Mission*. 05 20, 2019 tarihinde The World Bank: <https://www.worldbank.org/> adresinden alındı
- Turktek. (2018). *Teknoloji Transfer Ofisi (TTO) Nedir?* TURKTEK; Teknoloji Geliştirme ve Transfer Merkezi: [http://www.turktekteknoloji.com.tr/Makaleler.aspx?DataID=10&Baslik=TEKNOLOJ%DD%20TRANSFER%20OF%DDS%DD%20\(TTO\)%20NED%DDR](http://www.turktekteknoloji.com.tr/Makaleler.aspx?DataID=10&Baslik=TEKNOLOJ%DD%20TRANSFER%20OF%DDS%DD%20(TTO)%20NED%DDR) , adresinden alındı. Erişim Tarihi: (18.12.2018).
- USAID. (2017). *Usaid Hosts Workforce Development Program (Uswdp) University Chancellor's Forum*. Usaid from the American People: <https://www.usaid.gov/afghanistan/news-information/press-releases/usaid-hosts-workforce-development-program-uswdp> adresinden alındı. Erişim: (17.12.2018).
- Webtium.com. (2018). *İnternet Nedir? Temel Bilgiler ve Kısa Tarihçesi*. Webtium.com: <https://webtium.com/internet/> Erişim Tarihi: (26.12.2018). adresinden alındı.
- www.bbc.com (2019). *رشد اقتصادی افغانستان نسبت به سال پیش افزایش می یابد*. BBC Persian: <http://www.bbc.com/persian/afghanistan-47798978> adresinden alındı. Erişim Tarihi: (07 10, 2019).

EKLER

Ek 1: Anket Formu

Sayın Yönetici,

Bu anket formu, Necmettin Erbakan Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İşletme Anabilim dalı, İşletme Bölümü tarafından yürütülmekte olan “**Küreselleşme Bağlamında Teknolojinin Yenilik Boyutunun İncelenmesi; Kabil (Afganistan) Örneği**” adlı araştırmanın araştırma kısmı ile ilgilidir. Bu araştırma çalışması **tamamen akademik bir amaca** yönelik olup, çalışmanın amacı; küreselleşme ve teknoloji geliştirmeye şirketlerin verdiği önemle ilgili veriler elde ederek bu hususta anlamlı bilimsel sonuçlara ulaşabilmektir.

Uygulamanın kapsadığı soruları cevaplandırmak, hiç kuşkusuz zamanınızın bir kısmını alacaktır. Ancak, üniversite ve iş hayatı arasındaki ilişkileri güçlendirmek ve elde edilen sonuçlardan ortaklaşa yararlanmak düşüncesi ile bize yardımcı olacağınızı ümit etmekteyiz.

Gönderilecek cevaplar **kesinlikle gizli tutulacaktır**. Elde edilen sonuçlar işletme adı belirtmeksizin genel ve ortalama özellikler şeklinde, bu araştırmaya katılan şirketlerden arzu edenlere de gönderilecektir. Birbirine benzeyen ve tekrar gibi görünen sorular araştırma tekniği açısından sorulması zorunlu sorulardır. Dolayısıyla **bütün soruların cevaplandırılması, değerlendirmenin sağlıklı yapılabilmesi için büyük önem arz etmektedir**. İlginiz için teşekkürlerimizi sunar, çalışmalarınızda başarılar dileriz.

Saygılarımızla...

Dr. Öğr. Üyesi . Selçuk KARAYEL

Mohammad Asif FECRAT

Araştırma sorumlusu: Mohammad Asif Fecrat asif.fecrat@gmail.com

Araştırma danışmanı: Dr. Öğr. Üyesi Selçuk Karayel, expmistr@gmail.com

Bölüm 1: Küreselleşme Olgusuyla İlgili Bireysel Yargılar ve Katılım Düzeyiniz

Bu kısımdaki geçen her yargıya yönelik katılım derecenizi ilgili kısma (X) işareti koyarak belirtiniz. Katılım düzeyiniz beş dereceli bir derecelendirme skalasıyla belirlenmiştir. (1) kesinlikle katılmıyorum, (2) katılmıyorum, (3) kararsızım, (4) katılıyorum, (5) kesinlikle katılıyorum					
1. Küreselleşme, hayatın birçok yönünü negatif yönde etkileyen bir süreçtir.	1	2	3	4	5
2. Küreselleşme neticesinde dünyanın küçük bir köy haline gelmesi, çoğu yönden fırsattır.	1	2	3	4	5
3. Küreselleşme, kapitalizmin ve sömürgeleştirmenin sempatikleştirilmiş adıdır.	1	2	3	4	5
4. Küreselleşme, tüm dünyanın her yönüyle tek tipleşmesidir (insan davranışları, giyim, yaşam biçimleri vb. açısından).	1	2	3	4	5
5. Küreselleşme sürecinde yoksulluk ve işsizlik azalmaktadır.	1	2	3	4	5
6. Küreselleşme süreci, ulus devletin ve özgün kültürlerin asimile olup yok olduğu bir süreçtir.	1	2	3	4	5
7. IMF, DB ve DTÖ gibi küresel kuruluşlar, küreselleşme sürecinin sözcüsüdürler ve kendi amaçları doğrultusunda küreselleşme sürecini yönlendirmektedirler.	1	2	3	4	5
8. Küreselleşme süreci farklı kültürlerin, milletlerin katkısıyla oluşan bir sentezdir.	1	2	3	4	5
9. Küreselleşme, dünya sorunlarının birçok yönden azaldığı bir süreç olmuştur.	1	2	3	4	5
10. Küreselleşme, teknolojik gelişmeler doğrultusunda meydana gelmiş faydalı bir bilgi ağıdır.	1	2	3	4	5
11. Küreselleşme, teknolojiyi, kendi hedefleri için araç olarak kullanan, gizli amaçları olan bir söylemdir.	1	2	3	4	5
12. Günümüzde kullanılan teknolojinin olmadığı dönemde, küreselleşmeden bahsetmek mümkün değildir.	1	2	3	4	5
13. Küreselleşme, teknolojik imkânlarından sadece belirli bir zümrenin istifade edebildiği bir süreçtir.	1	2	3	4	5
14. Küreselleşmenin parçası olan teknoloji, bazı olumlu yönlerine rağmen yaşamı güvensizleştiren bir etkiye sahiptir.	1	2	3	4	5
15. Küreselleşme, değişime karşı direnç gösteren birey sayısını artıran bir etkiye sahiptir.	1	2	3	4	5

Bölüm 2: Küreselleşme ve Teknoloji

Aşağıdaki soruları işletmenizin mevcut durumuna göre cevaplayınız. Bu ölçekte; (1) Kesinlikle katılmıyorum, (2) Katılmıyorum, (3) Kararsızım, (4) Katılıyorum, (5) Kesinlikle katılıyorum seçeneğini temsil etmektedir.					
a. Küreselleşme					
1. Şirketimiz bir büyüme stratejisi olarak küreselleşmeye önem vermektedir.	1	2	3	4	5
2. Küreselleşmenin ürün ve hizmet maliyetlerini azaltacağı düşünülmektedir.	1	2	3	4	5
3. Farklı kültürlerle ve toplumlara ürün ve hizmet sağlamak şirket başarısını artırmaktadır.	1	2	3	4	5
4. Küreselleşmenin şirketin marka değerini artıracığı düşünülmektedir.	1	2	3	4	5
5. Küreselleşme sayesinde rekabetin olmadığı pazarlara girmek daha kolaydır.	1	2	3	4	5
6. Şirket küresel bir marka haline geldiğinde merkezi bir şekilde yönetilmesi kolaylaşır.	1	2	3	4	5
7. Küresel firmaların tüm Dünyadaki tüketicilerin istek ve ihtiyaçlarına hitap etmesi mümkün değildir.	1	2	3	4	5
b. Teknoloji					
1. Firmamızda geliştirdiğimiz yeni ürün ve hizmetler karmaşık teknolojiler ve süreçler içerir.	1	2	3	4	5
2. Firmamızda yeni ürün ve hizmet fikirleri teknoloji kaynaklı olarak ortaya çıkar.	1	2	3	4	5
3. Firmamızda yeni ürün ve hizmet gelişiminde en gelişmiş teknoloji kullanılır.	1	2	3	4	5
4. Yeni teknolojiler firmamıza hızlı şekilde entegre edilir.	1	2	3	4	5
5. Firmamız yeni teknolojilerin gelişimine öncülük eder.	1	2	3	4	5

Bölüm 3: Teknolojik Yenilikler

1. Teknoloji Geliştirme durumunuz nedir?

Sadece teknoloji üretimi	☐	Sadece teknoloji transferi	☐	Her ikisi	☐
--------------------------	--------------------------	----------------------------	--------------------------	-----------	--------------------------

2. İşletmenizin Teknoloji Transferi İçin Hangi Bilgi Kaynaklarını Kullanıyorsunuz?

Ar-Ge Faaliyetlerini	☐	Tedarikçiler	☐
Sektörel Yayın Takibi	☐	Yurtiçi ve Yurtdışı Fuarlar	☐
Üniversiteler	☐	Danışmanlar	☐
Rakipler	☐	İnternet	☐

3. Teknoloji Seçiminde Hangi Faktörler Etkilidir?

(1=Çok Önemsiz, 2=Önemsiz, 3=Orta Derecede Önemli, 4=Önemli, 5=Çok Önemli).

	1	2	3	4	5
A. Stratejik Faktörler					
B. Ekonomik Faktörler					
C. Müşterilere Yansıyacak Olumlu Etkiler					
D. Tedarikçiler Yansıyacak Olumlu Etkiler					

4. Son 5 Yıl İçerisinde Teknolojik Yenilik Biriminizin İşletmeye Kazandırdıklarını

Nasıl Değerlendiriyorsunuz?

(1=Çok Önemsiz, 2=Önemsiz, 3=Orta Derecede Önemli, 4=Önemli, 5=Çok Önemli).

	1	2	3	4	5
Maliyet Azaltma					
Kalitede Artışlar					
Hız					
Esneklik					
Yeni Pazarlara Girme					
İşletmelerin Rekabet Gücünü Arttırdı					
Ürün Çeşidi Arttı					
İsraflar Önlendi					
İşletmeye Daha Dinamik Bir Yapı Kazandırdı					

5. İşletmenizde Ar-Ge bölümü var mı?

a. Evet,

b. hayır.

Bölüm 4: Demografik ve İşletme Hakkında Genel Bilgiler

Bölüm 1: Demografik ve İşletme Hakkında Genel Bilgiler	
Formu Dolduran Hakkında Genel Bilgiler	
Yaş:	Cinsiyet: Erkek ☐ , Kadın ☐
Medeni durumu	Bekâr ☐ , Evli ☐
Eğitim	İlköğretim ☐ , Lise ☐ , yüksekokulu ☐ , Lisans ☐ , Yüksek Lisans ☐ , Doktora ☐
Ünvan	İşletme Sahibi/Ortağı ☐ , Üst düzey yönetici ☐ , Orta düzey yönetici ☐
Yabancı dil	English ☐ , اردو/İndi ☐ , Türkçe ☐ , Diğer ☐ Bilmiyorum ☐
İşletme Hakkında Genel Bilgiler	
İşletmenizin Adı	
İşletmenizin Kuruluş Tarihi	2001'den önce ☐ , 2001-2005 ☐ , 2006 -2010 ☐ , 2011-2015 ☐ , 2016-2018 ☐
Çalışan Sayısı	
Bulunduğu il/sem	
Mülkiyet Durumu	Kamu ☐ Özel ☐
Faaliyet Alanının Sınırları	Bölgesel ☐ , ulusal ☐ , uluslararası ☐
Faaliyet Gösterdiği Sektör	Gıda/İçecek/Tütün ☐ , Ağaç/Kâğıt/Basım ☐ , İlaç/Tıbbi Cihaz ☐ , Giyim/Tekstil/Deri ☐ , Mak-Teçh/Metal Eşya ☐ , otomotiv ☐ , Kimya/Petrol/Lastik ☐ , Bilişim ☐ , Telekomünikasyon ☐ , Mobilya ☐ , Diğer ☐

Katılımınız için sonsuz teşekkürler.

پرسشنامه / پوینتلیک

مدیر محترم:

این پرسشنامه مربوط به بخش تحقیقاتی پایان نامه ای تحت عنوان "با در نظر داشت جهانی شدن بررسی نوآوری تکنولوژیکی در کشورهای توسعه نیافته: موردی افغانستان" است که توسط دانشگاه پوهنتون نجم الدین اربکان (Necmettin Erbakan University) موسسه علوم اجتماعی رشته اداره و تجارت واقع در شهر قونیه/ترکیه؛ مدیریت میشود. هست. این پژوهش صرفاً و صرفاً اهداف علمی دارد. هدف این مطالعه: به دست آوردن اطلاعات مربوط به اهمیت دادن شرکت ها به جهانی شدن و توسعه تکنولوژی و از این طریق دستیابی به نتایج علمی موثر است.

پاسخگویی به سوالات این پرسشنامه، بدون شک، برخی از وقت شما را خواهد گرفت. با این حال، ما امیدواریم که شما به ایده تقویت روابط بین دانشگاه پوهنتون و دنیای تجارت به ما کمک کنید و به طور مشترک از نتایج به دست آمده بهره ببریم. از آنجای که این پرسشنامه فقط هدف علمی دارد لذا سوالها را دقیق خوانده و گزینه ی که مناسب میدانید را انتخاب نمایید.

پاسخهای شما به شدت محرمانه نگهداری خواهد شد. نتیجه به دست آمده به طور کلی و در قالب حد اوسط بدون مشخص کردن نام شرکت ها بیان خواهد شد و این نتایج در صورت درخواستی شما، به شما نیز ارسال خواهد شد. سوالاتی که مشابه و تکرار به نظر می رسند، پرسش های هستند که از لحاظ روش تحقیق باید پرسیده شوند. بنابراین، پاسخ دادن به همه سوالات برای ارزیابی سالم اهمیت زیادی دارد. از حمایت شما یک جهان تشکری نموده در کسب و کارتان آرزوی موفقیت میکنیم. ستاسود همکاری خخه یو نری مننه.

با احترام

دکتر: سلجوق کارایل

م. آصف فکرت

و

فحتل ونسوق: م. آصف فکرت

راهنیام تحوق: دکتر سلجوق راکیل

بخش 1: درجه ی قضاوت و مشارکت های شما با فاکتورهای مرتبط با جهانی شدن (globalization):

در این بخش درجه مشارکت خود را برای هر قضاوت با علامت گذاری (X) نشان دهید. سطح مشارکت شما با پنج درجه تعیین شده است. (1) کاملاً مخالفم، (2) مخالفم، (3) نمیدانم، (4) موافقم، و (5) کاملاً موافقم.					
5	4	3	2	1	1. جهانی شدن (globalization) یک فرایند است که بسیاری از جنبه های زندگی را تحت تأثیرات منفی قرار داده است.
5	4	3	2	1	2. در نتیجه جهانی شدن، دنیا به روستای کوچکی تبدیل شده است و این از چند نگاه فرصت شمرده میشود.
5	4	3	2	1	3. جهانی شدن، نامی صمیمانه شده (نرم سازی شده ای) نظام سرمایه داری و استعمار گرای است.
5	4	3	2	1	4. جهانی شدن، یکنواخت سازی تمام جنبه های جهان است (از لحاظ رفتار، لباس، سبک زندگی، و غیره انسانها).
5	4	3	2	1	5. در روند جهانی شدن، فقر و بیکاری در حال کاهش است.
5	4	3	2	1	6. جهانی شدن فرآیندی است که در آن دولت های ملی و فرهنگ های اصلی از بین رفته و به سوی تشابه بهم در حرکت است.
5	4	3	2	1	7. سازمان های جهانی مانند صندوق بین المللی پول، بانک جهانی و سازمان تجارت جهانی سخنگویان فرایند جهانی شدن هستند و روند جهانی شدن را برای اهداف خود هدایت می کنند.
5	4	3	2	1	8. فرایند (روند) جهانی شدن، یک سنتز (ترکیبی) است که توسط اشتراک فرهنگ ها و ملل های مختلف شکل می گیرد.
5	4	3	2	1	9. جهانی شدن فرایندی است که در آن مشکلات جهان به روش های مختلفی کاهش یافته است.
5	4	3	2	1	10. جهانی شدن یک شبکه معلومات مفیدی است که به اثر پیشرفت های تکنولوژی بدست آمده است.

5	4	3	2	1	11. جهانی شدن، یک گفتمانی است که از تکنولوژی به عنوان ابزار برای اهداف خود استفاده می کند و اهداف پنهان دارد.
5	4	3	2	1	12. در صورت نبود تکنولوژی های معلوماتی که امروز استفاده می شود، صحبت از جهانی شدن ناممکن است.
5	4	3	2	1	13. جهانی شدن فرایندی است که فقط یک گروه خاص می تواند از امکانات تکنولوژیکی بهرمنند شود.
5	4	3	2	1	14. تکنولوژی های معلوماتی که بخشی از جهانی شدن هستند، با وجود برخی جنبه های مثبت آن بر ناامن سازی زندگی تأثیر دارند.
5	4	3	2	1	15. جهانی شدن، تأثیر قابل ملاحظه ای بر افزایش تعداد افراد مقاوم در برابر تغییرات را دارد.

بخش 2: جهانی شدن و تکنولوژی:

لطفاً با توجه به وضعیت کنونی تجارت تان به سوالات زیر پاسخ دهید. در این مقیاس؛ (1) کاملاً مخالفم، (2) تقریباً مخالفم، (3) نه موافقم نه مخالف، (4) تقریباً موافقم، (5) کاملاً موافقم.					
الف: جهانی شدن (Globalization)					
5	4	3	2	1	1. شرکت ما به عنوان یک استراتژی انکشافی به جهانی شدن اهمیت میدهد.
5	4	3	2	1	2. تصور می شود که جهانی شدن هزینه های محصولات و خدمات را کاهش می دهد.
5	4	3	2	1	3. ارائه محصولات و خدمات به فرهنگ ها و جوامع مختلف، موفقیت شرکت را افزایش می دهد.
5	4	3	2	1	4. انتظار می رود جهانی شدن ارزش مارک (نام تجاری/علامت تجاری) شرکت را افزایش دهد.
5	4	3	2	1	5. با توجه به اثرات جهانی شدن، ورود به بازارهای بدون رقابت آسان تر شده است.
5	4	3	2	1	6. هنگامی که شرکت به یک مارک (برند) جهانی مبدل می شود، مدیریت آن به شکل مرکزی راحت تر میشود.
5	4	3	2	1	7. پاسخگویی شرکت های جهانی به درخواست ها و نیازهای مصرف کنندگان در سراسر جهان امکان پذیر نیست.
ب: تکنولوژی (Technology)					
5	4	3	2	1	1. انکشاف محصولات و خدمات جدید ما در شرکت، فن آوری ها (تکنولوژیها) و فرآیندهای پیچیده را در بر میگیرد.
5	4	3	2	1	2. در شرکت ما انکشاف مفکوره های خدماتی و محصولاتی، پایگاه تکنولوژیکی دارد.
5	34	3	2	1	3. در شرکت ما برای توسعه محصولات و خدمات جدید از پیشرفته ترین تکنولوژی استفاده میشود.
5	4	3	2	1	4. تکنولوژی های جدید به سرعت به شرکت ما متصل (انضمام) می شوند.
5	4	3	2	1	5. شرکت ما به توسعه تکنولوژی های جدید (نسبت به بقیه) پیش قدم هست.

بخش 3: نو آوری تکنولوژیکی:

1. وضعیت (سطح) توسعه دهی تکنولوژی شما چگونه است؟

☐	هر دو	☐	فقط ترانسفر (دریافت/انتقال) تکنولوژی	☐	فقط تولید تکنولوژی
--------------------------	-------	--------------------------	--------------------------------------	--------------------------	--------------------

2. چه منابع معلوماتی برای ترانسفر (دریافت/انتقال) تکنولوژی شرکت شما استفاده می شود؟

الف: فعالیت های تحقیق و توسعه (Research & Development)	ب: تامین کننده گان (Suppliers)
ج: تعقیب اعلانات سکتوری	د: نمایشگاه های داخلی و خارجی
ح: دانشگاه/پوهنتون	ذ: مشاوران (Advisers)
و: رقیب ها	ی: اینترنت.

3. کدام عوامل در انتخاب تکنولوژی موثر هستند؟
(1 = خیلی بی اهمیت, 2 = بی اهمیت, 3 = اهمیت نسبی, 4 = مهم, 5 = خیلی مهم).

5	4	3	2	1	درجه های اهمیت:
					الف: عوامل استراتژیکی (Strategical Factors)
					ب: عوامل اقتصادی (Economic Factors)
					ج: عوامل که بالای مشتریان انعکاس مثبت دارد.
					د: عوامل که بالای تامین کننده گان انعکاس مثبت دارد.

4. در ظرف 5 سال گذشته فواید واحد نو آوری تکنولوژیکی برای شرکت تان را چگونه ارزیابی می کنید؟

(1 = خیلی به اهمیت, 2 = بی اهمیت, 3 = اهمیت نسبی, 4 = مهم, 5 = خیلی مهم).

5	4	3	2	1	درجه های اهمیت:
					کاهش هزینه و یا مصارف
					ارتقاء کیفیت
					سرعت (Speed)
					انعطاف پذیری
					ورود به بازارهای جدید
					افزایش رقابت پذیری شرکتها
					افزایش در انواع محصولات
					جلوگیری از اسراف ها
					ایجاد یک ساختار پویا تر برای شرکت ها

5. آیا شما در شرکت تان بخش تحقیق و توسعه (Research & Development/R-D) دارید؟
الف: بله
ب: نه خیر.

بخش 4: معلومات عمومی در مورد شرکت و خصوصیت های دموگرافیکی:

الف: معلومات عمومی در مورد شخص فورم پر کننده	
چند سال دارید؟	
جنسیت تان	مرد ☐ , زن ☐
وضعیت تاهل	مجرد ☐ , متاهل ☐
درجه ی تحصیل	مکتب ابتدائیه/متوسطه ☐ , لیسه ☐ , چهارده پاس ☐ , لیسانس ☐ , دکترا ☐
عنوان	صاحب شرکت و یا سهام دار ☐ , مدیر ارشد ☐ , مدیر سطح متوسط ☐
زبان خارجی	English ☐ , اردو/Hindi ☐ , Français ☐ , Türkçe ☐ , دیگر ☐
ب: معلومات عمومی در مورد شرکت	
نام شرکت	
تاریخ آغاز کار شرکت شما	قبل از سال 2001/1380 ☐ , 2005 ☐ , 2006-2010/1389-1385 ☐

, □ 2011-2015/۱۳۹۴-۱۳۹۰ □ 2016-2018/۱۳۹۷-۱۳۹۵		
		تعداد کارگران شرکت:
		موقعیت شهری/ناحیوی
☐ دولتی ☐ خصوصی		نوعیت شرکت
مواد غذایی / آشامیدنی / توتون و تنباکو □, چوب/کاغذ/چاپ خانه □, دارویی / دستگاه پزشکی □, پوشاک / پارچه/ چرم □, ماشین آلات و محصولات فلزی □, (انواع موتر) □, مواد کیمیاوی/ پترول/لاستیک □, معلوماتی (IT) □, ارتباطات مخابراتی □, مبل و فرنیچر □, دیگر □.		بخش کاری شرکت /Operating Sector
☐ بین المللی International	☐ ملی National	☐ منطقه‌ای Regional

لطفاً فورم پر شده را به شخص مسئول جمع آوری تسلیم دهید. در صورت گم، نابود شدن، تاخیر در جمع آوری و یا ایجاد هرگونه مشکلی نسبت به این پرسشنامه لطف نموده به ایمیل آدرس: و یا به شماره واتساب:

پیام ارسال نموده اطلاع رسانی نمایید. از همکاری شما یک جهان سپاس گذاری داریم. مونر ستاسو د همکاری خخه یو نری مننه کوو.

ÖZGEÇMİŞ

06 Haziran 1990 yılında Afganistan'ının Gazni şehrinde doğan Mohammad Asif FECRAT, 2002 yılında Jelge-i Bahadur Lisesi'nde ilköğretimini başlatarak 2010 yılında yine aynı lisede lise öğrenimini tamamlamıştır. 2011'de Türkiye Bursları komitesi tarafından burs kazanarak Türkiye'ye gelip Türkçe öğrenimi Bursa şehrinde tamamlamıştır. Ardından 2012'de Necmettin Erbakan Üniversitesinde (NEÜ) işletme bölümünde lisans eğitimi başlatarak 2016'da mezun olmuştur. Lisans eğitiminde Erasmus+ eğitim değişim programından yararlanarak Polonya'daki University of Business Administration'da Yönetim bölümünde bir dönem eğitim görmüştür. Eylül 2016'da yine NEÜ, Sosyal bilimler Enstitüsü, İşletme Anabilim Dalı, İşletme Bölümünde yüksek lisans eğitime başlamıştır. İleri düzeyde Türkçe ve İngilizce bilmekte, evli ve bir kız çocuk babasıdır.

Aday: Mohammad Asif Fecrat